

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten

Brink, Y.N. van den

Citation

Brink, Y. N. van den. (2018, January 25). *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten*. The Meijers Research Institute and Graduate School of the Leiden Law School of Leiden University. Wolters Kluwer, Deventer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/58743>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/58743>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/58743> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Brink, Yannick Nelson van den

Title: Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht : wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten

Date: 2018-01-25

7 Rechterlijke besluitvorming over voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten in Nederland

7.1 INLEIDING

Het zijn de rechter-commissaris en de raadkamer die een bevel tot voorlopige hechtenis ten aanzien van een minderjarige verdachte kunnen afgeven en beslissen of dit bevel ten uitvoer wordt gelegd of wordt geschorst onder voorwaarden. In dit hoofdstuk wordt de besluitvorming van de rechter-commissaris en raadkamer inzake de voorlopige hechtenis van minderjarigen onder de loep genomen aan de hand van bevindingen die voortvloeien uit observaties van 225 voorgeleidingen en raadkamerzittingen en interviews met 20 rechters.¹ Hoe geven rechters invulling aan de wettelijke criteria voor een bevel tot voorlopige hechtenis? Hoe gaan zij om met de schorsing van de voorlopige hechtenis en met bijzondere voorwaarden die daaraan kunnen worden verbonden? Hoe geven zij toepassing aan alternatieve modaliteiten van voorlopige hechtenis, zoals nachtdetentie en huisarrest? Deze vragen komen in het onderhavige hoofdstuk aan de orde. Alvorens op deze *inhoudelijke* aspecten van de rechterlijke besluitvorming in te gaan (zie par. 7.3 e.v.), zal in de volgende paragraaf (7.2) eerst het *werkproces* van de rechter-commissaris en de raadkamer inzichtelijk worden gemaakt.

7.2 WERKPROCES VAN DE RECHTER-COMMISSARIS EN RAADKAMER

In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van het werkproces van de rechter-commissaris en de raadkamer in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Hierbij is achtereenvolgens aandacht voor de interne toewijzing van zaken aan (teams van) rechters binnen rechtbanken (par. 7.2.1), de voorbereiding van voorgeleidingen en raadkamerzittingen (par. 7.2.2), de gang van zaken tijdens de voorgeleiding en raadkamerzitting (par. 7.2.3), het proces van besluitvorming (par. 7.2.4) en de motivering van beslissingen (par. 7.2.5).

¹ In het onderhavige onderzoek zijn in de periode van 29 oktober 2013 tot en met 22 januari 2016 bij vijf verschillende rechtbanken observaties verricht tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen. Ook zijn in de periode van 30 januari 2014 tot en met 12 september 2015 interviews afgenomen met acht rechters-commissarissen en twaalf raadkamerrechters, werkzaam bij vijf verschillende rechtbanken. Zie paragraaf 6.3 en bijlagen 2 en 5.

7.2.1 Welke rechters beslissen over voorlopige hechtenis van minderjarigen?

De Nederlandse wet schrijft voor dat de rechter-commissaris beslist over de inbewaringstelling en de raadkamer beslist over de gevangenhouding van een verdachte (art. 63, eerste lid Sv en art. 65, eerste lid Sv), waarbij het in jeugdzaken de kinderrechter is die optreedt als rechter-commissaris (art. 492 Sv). In de praktijk zijn er evenwel verschillen tussen rechtbanken als het gaat om de (teams van) rechters die zijn aangewezen om de voorgeleidingen en raadkamerzittingen van minderjarigen te behandelen. Zo is bij twee van de onderzochte rechtbanken een vaste 'kinderrechter-commissaris' aangesteld die is belast met (vrijwel) alle voorgeleidingen van minderjarigen. Deze kinderrechter-commissaris maakt binnen de betreffende rechtbanken geen deel uit van het reguliere 'Kabinet RC', maar van het team 'Familie- en Jeugdrecht' bestaande uit gespecialiseerde kinderrechters die verantwoordelijk zijn voor alle civiele en strafrechtelijke jeugdzaken. Bij een andere onderzochte rechtbank is geen vaste kinderrechter-commissaris aangesteld, maar treden alle kinderrechters van het team 'Jeugdrecht' op als rechter-commissaris bij voorgeleidingen van minderjarigen. Bij weer twee andere onderzochte rechtbanken worden de voorgeleidingen van minderjarigen behandeld door rechters-commissarissen van het reguliere Kabinet RC die ook zijn belast met de voorgeleidingen van volwassenen.²

Soortgelijke verschillen zijn ook zichtbaar bij de rechters die raadkamerzittingen van minderjarigen behandelen. Bij drie van de onderzochte rechtbanken bestaat de meervoudige raadkamer uit drie gespecialiseerde kinderrechters uit het team 'Familie- en Jeugdrecht (en BOPZ)', waaronder zo nu en dan een gespecialiseerde kinderrechter-plaatsvervanger. Bij één van de onderzochte rechtbanken wordt de meervoudige raadkamerzitting van minderjarigen voorgezeten door een kinderrechter van team 'Jeugdrecht' die wordt vergezeld door twee raadkamerrechters van het team 'Strafrecht' die in hun dagelijkse praktijk vooral belast zijn met strafzaken van volwassenen. Bij een andere onderzochte rechtbank valt de raadkamerzitting van minderjarigen zelfs volledig onder de verantwoordelijkheid van het team 'Strafrecht'. Niettemin geldt ook bij deze rechtbank dat bij minderjarigen (doorgaans) een ervaren en gespecialiseerde kinderrechter optreedt als voorzitter van de meervoudige raadkamer, die voor het overige bestaat uit twee rechters die in hun dagelijkse praktijk voornamelijk strafzaken van volwassenen behandelen. Verlengingen van de gevangenhouding van een minderjarige worden bij vier van de vijf onderzochte rechtbanken door een enkelvoudige raadkamer behandeld, waarbij steeds een gespecialiseerde kinderrechter optreedt als raadkamerrechter. Bij één van de onderzochte

2 Dit is opvallend, daar artikel 492 Sv voorschrijft dat het de kinderrechter is die inzake de toepassing van voorlopige hechtenis van minderjarigen optreedt als rechter-commissaris. Bij deze rechtbanken zijn alle rechters-commissarissen van het Kabinet RC echter formeel ook aangewezen als 'kinderrechter' (vgl. artikel 53 Wet RO).

rechtbanken worden de verlengingen van de gevangenhouding in jeugdzaken behandeld door een meervoudige raadkamer, die volledig bestaat uit gespecialiseerde kinderrechters.

Het onderhavige onderzoek beoogt geen vergelijking van rechtbanken en richt zich niet specifiek op de vraag welke rechters 'geschikt' zijn om voorgeleidingen en raadkamerzittingen van minderjarigen te behandelen. In dit verband wordt volstaan met twee signaleringen die voortkomen uit de observaties van voorgeleidingen en raadkamerzittingen en de interviews met rechters. Een eerste signalering heeft betrekking op het specifieke werkveld van het jeugdstrafrecht, waarin een veelheid aan instanties en professionals actief is, een veelheid aan jeugdspecifieke interventies en behandelingen wordt aangeboden en uitvoerig wordt gerapporteerd. Tijdens de observaties en interviews is af en toe naar voren gekomen dat dit werkveld voor rechters die in hun dagelijkse praktijk voornamelijk strafzaken van volwassenen en vrijwel geen jeugdzaken doen niet altijd helemaal is te overzien. Zo moest een rechter-commissaris tijdens een voorgeleiding van een minderjarige aan de vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming vragen wat het "LIJ" (Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht) inhoudt, omdat hij er nooit eerder van had gehoord.³ Ook erkent een raadkamerrechter, die in zijn dagelijkse praktijk primair is belast met strafzaken van volwassenen, tijdens een interview dat hij het lastig vindt om in jeugdzaken in de raadkamer plaats te nemen, omdat hij naar zijn idee (te) weinig kennis heeft van het werkveld.

"Ik vind dat wel lastig, ja. Daarom vind ik het ook goed dat er jeugdteams zijn [bij sommige rechtbanken, YB]. Ook in de bevraging van de jeugdreclassering: je bent natuurlijk veel effectiever in je bevraging als je goed weet hoe het veld eruit ziet en wat de mogelijkheden zijn. Dan kan je ook vragen: heb je ook daar aan gedacht of daar aan gedacht? Dan kan je die informatie ook krijgen van de jeugdreclassering en dan kan je dat ook weer meewegen. Maar als je die vragen niet weet te stellen, dan ben je eigenlijk wel beperkt. Dat is eigenlijk niet goed. Maar bij ons is het wel zo dat degene die de raadkamers van jeugd meestal voorziet deze expertise wel heeft."⁴

Een tweede signalering heeft betrekking op de samenhang tussen het jeugdstrafrecht en het civiele jeugdbeschermingsrecht. Tijdens het observatieonderzoek zijn een 'combi-voorgeleiding' en een viertal 'combi-raadkamerzittingen' bijgewoond, waarbij zowel de vordering van de officier van justitie tot voorlopige hechtenis als een (spoed)verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming tot (voorlopige) ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing werden behandeld.⁵ Deze combi-zittingen vonden steeds plaats bij rechtbanken waar kinderrechters van team 'Familie- en Jeugdrecht' ver-

3 Voorgeleiding 11. Zie over het LIJ: paragrafen 8.4 en 8.5.

4 Interview raadkamerrechter T.

5 Voorgeleiding 27; Raadkamerzitting 34; Raadkamerzitting 75; Raadkamerzitting 85; Raadkamerzitting 98.

antwoordelijk zijn voor zowel de strafrechtelijke voorgeleidingen en/of raadkamerzittingen van minderjarigen als de civielrechtelijke jeugdbeschermingszaken. Tijdens een interview geeft een kinderrechter-commissaris aan dat hij het vanwege de nauwe samenhang tussen het jeugdstrafrecht en het civiele jeugdbeschermingsrecht belangrijk vindt dat voorgeleidingen en raadkamerzittingen van minderjarigen worden behandeld door rechters die niet alleen kennis hebben van het (jeugd)strafrecht, maar ook van het civiele jeugdbeschermingsrecht.

“Nou dat ik vind dat jeugdzaken ook door rechters moeten worden gedaan die ook weten hoe dat hele OTS-wereldje werkt. Dat je ook beschikbaar bent als de Raad opeens een kindbeschermingsmaatregel vraagt. Of als een hulpverlener vraagt om een machtiging uithuisplaatsing. Dat je dan niet moet zeggen: ‘dat moet je bij de kinderrechter gaan vragen’. Dus dat je dat gewoon direct kunt beslissen. Ook op mondelinge verzoeken. Je moet heel praktisch zijn.”⁶

Dit gezegd hebbende, zal in het vervolg van dit hoofdstuk en in de volgende hoofdstukken bij de verdere bespreking van de bevindingen van het praktijkonderzoek geen differentiatie worden gemaakt tussen de rechters die in dit onderzoek zijn betrokken, behoudens het onderscheid tussen rechters-commissarissen en raadkamerrechters.

7.2.2 Voorbereiding van voorgeleiding en raadkamerzitting

Het besluitvormingsproces van de rechter-commissaris en raadkamer begint bij de voorbereiding van de voorgeleiding of raadkamerzitting. De rechter-commissaris en raadkamer krijgen voorafgaand aan de voorgeleiding c.q. raadkamerzitting de beschikking over een dossier die zij ter voorbereiding (kunnen) bestuderen. Tijdens de interviews is aan twintig rechters, die als rechter-commissaris of raadkamerrechter optreden in jeugdzaken, gevraagd hoe hun voorbereiding op de voorgeleiding of raadkamerzitting eruit ziet en over welke schriftelijke stukken zij doorgaans beschikken. Hieruit volgt dat voor wat betreft de voorbereiding een onderscheid tussen de voorgeleiding en raadkamerzitting op zijn plaats is.

Uit de interviews komt naar voren dat de voorbereiding van de rechter-commissaris op de voorgeleiding van een minderjarige doorgaans bestaat uit het bestuderen van het politiedossier, de vordering van de officier van justitie, de justitiële documentatie van de minderjarige en de rapportage van de Raad voor de Kinderbescherming. Soms heeft de rechter-commissaris voorafgaand aan de voorgeleiding nog – telefonisch of via de mail – contact met de officier van justitie, die doorgaans niet zelf bij de voorgeleiding aanwezig is, om zijn standpunt over een eventuele schorsing te horen. Een geïnterviewde rechter-commissaris zet zijn gebruikelijke voorbereiding op een voorgeleiding als volgt uiteen:

6 Interview rechter-commissaris L.

“Je begint natuurlijk met een proces-verbaal [het politiedossier, YB]. Dan heb je nog niet het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming, dat komt altijd pas echt op het allerlaatste moment. Door dat proces-verbaal krijg je natuurlijk in ieder geval al een beeld van het feit dat heeft plaatsgevonden en de ernst daarvan en de impact daarvan. Ook kom je daar natuurlijk soms wel al wat te weten over de persoon van de verdachte, omdat daar soms ook wel persoonlijke vragen worden gesteld tijdens de verhoren. En er zit ook wel wat andere informatie soms al in voor de melding naar de Raad voor de Kinderbescherming enzo. Nou dan krijg je vrij kort van tevoren natuurlijk het rapport [van de Raad]. Dat probeer je ook zo goed en zo kwaad als het kan door te lezen. Daar begin je vaak vooral bij de beantwoording van de vragen: wat is het voor jongen?; maakt de Raad zich zorgen?; wat is zijn inbedding?; hoe gaat het op school?; wat is zijn dagbesteding?; hoe is zijn contact met ouders of is hij al uit huis geplaatst?... Nou ja, dan heb je wel een beetje een beeld. Soms probeer ik nog wel eens even met de officier te overleggen als ik al het gevoel heb van ‘nou, dit zou misschien wel tot een schorsing kunnen komen’: hoe kijkt de officier daar tegenaan? Als de officier al niet zelf heeft aangegeven dat ze niet onwelwillend staan tegenover een schorsing ofzo. Je kijkt natuurlijk ook even naar wat de Raad voor advies geeft over schorsing. En dan krijg je natuurlijk de behandeling [de voorgeleiding, YB].”⁷

De voorbereiding van de rechter-commissaris op de voorgeleiding van een minderjarige wordt sterk beïnvloed door tijdsdruk. Uit verschillende interviews komt naar voren dat met name de rapportage van de Raad voor de Kinderbescherming, maar soms ook de vordering van de officier van justitie pas op het laatste moment bij de rechter-commissaris terecht komen. Ook tijdens de observaties van voorgeleidingen viel op dat de rechter-commissaris soms pas enkele minuten voor aanvang van de voorgeleiding het rapport van de Raad onder ogen kreeg. Een rechter-commissaris legt tijdens een interview uit dat dit ontegenzeggelijk een weerslag heeft op de grondigheid van de voorbereiding van een voorgeleiding:

“Nou als er een voorgeleiding is, dan krijg je de eerste stukken van het kabinet, meestal een uur á anderhalf uur van tevoren. Dat is dan het p-v [proces-verbaal, YB], het voorgeleidingsp-v. Soms zit daar alvast een klein rapportje van de Raad bij, maar heel vaak niet. En dan wordt het je vijf minuten van tevoren nog even toe gemaild. Dus je leest alles eigenlijk diagonaal. Als het goed is, zit er wel een doc [justitiële documentatie, YB] bij, dus je weet wel wat al eerder is voorgevallen. Soms zitten zelfs de vorderingen [van de officier van justitie, YB] er niet bij. Dat is wel heel lastig, want dat krijg je dan allemaal op het laatste moment. Dus dan weet je dan pas op welke gronden de officier een vordering bewaring doet.”⁸

Bij de voorbereiding van de raadkamer speelt tijdsdruk minder, althans niet op eenzelfde manier, en is de informatie doorgaans vollediger. Raadkamerzittingen van minderjarigen worden bij veel rechtbanken op een vaste dag in de week ingeroosterd en de te behandelen zaken zijn doorgaans al een week van tevoren bekend. Tijdsdruk kan echter niettemin parten spelen bij de voorbereiding van raadkamerrechters, bijvoorbeeld indien op de betreffende dag veel raadkamerzittingen (of andere zittingen) zijn ingeroosterd. Bij verschillende rechtbanken is het de vaste praktijk dat juridisch mede-

7 Interview rechter-commissaris F.

8 Interview rechter-commissaris P.

werkers voorafgaand aan de raadkamerzittingen uittreksels maken van de dossiers om de voorbereiding van de raadkamer voor de raadkamerrechters te vereenvoudigen. Een geïnterviewde raadkamerrechter constateert dat dit ertoe leidt dat het regelmatig voorkomt dat twee en soms zelfs drie van de drie raadkamerrechters het dossier niet zelf hebben bestudeerd, hetgeen volgens hem risico's met zich brengt:

“Eén van ons [raadkamerrechters, YB] of één van onze medewerkers maakt een uittreksel van het dossier en zet dat voor alle raadkamerleden op de schijf waar iedereen [de rechters, YB] toegang toe heeft. Dat betekent dat wij het dossier vaak niet kennen, tenzij je zelf (...) het dossier hebt bewerkt. Maar meestal hebben twee van de drie en soms zelfs drie van de drie raadkamerrechters het dossier zelf niet gezien en is dat dossier door een derde samengevat. Dat levert risico's op: dat de samenvatting niet deugt zeg maar of onvolledig is of een verkeerd beeld geeft van de zaak. Daarom hebben we in ieder geval wel het dossier erbij voor vraagpunten tijdens de raadkamer, daarmee bedoel ik natuurlijk tijdens het onderling overleg in de raadkamer, om dan nog even goed in het dossier te kijken van 'er is een lacune in het uittreksel, hoe zit dan nou?'. Dus als wij getriggerd worden door een slecht of onvolledig uittreksel, dan gaan wij zelf in het dossier kijken. En ja, daarmee moeten wij het uiteindelijk doen.”⁹

Een raadkamerrechter van dezelfde rechtbank erkent tijdens een interview dat niet iedere raadkamerrechter het volledige dossier bestudeert voorafgaand aan een raadkamerzitting, maar benadrukt dat dit sterk van de persoon van de rechter afhangt:

“Dat is niet voor iedereen gelijk. Zeker als ik enkelvoudig zit, dat is buiten kijf, dan ploeg ik al die dossiers nog een keer door. Maar ook als ik voorzitter ben van de raadkamer meervoudig, dan wil ik eigenlijk alle dossiers hebben gezien.”¹⁰

Eenzelfde geluid komt naar voren tijdens een interview met een raadkamerrechter van een andere rechtbank. Deze rechter stelt zich op het standpunt dat rechters die plaatsnemen in de raadkamer alle dossiers vooraf grondig zouden moeten bestuderen, omdat de beslissing over de voorlopige hechtenis een grote impact heeft op de minderjarige en zeer bepalend is voor het verdere verloop van de strafzaak.

“Sommige mensen [rechters, YB] zijn heel snel klaar met de voorbereiding. Die lezen alleen de uittreksels. Maar ik vind eigenlijk dat je heel erg zorgvuldig moet zijn in de beginfase van zo'n proces. Dat je dan toch, wat er dan ook bekend is, dat je dan alle ins en outs moet weten, want het is heel bepalend voor wat er voor de rest gaat gebeuren. Het is al zo dat er eigenlijk geen detentiestraf wordt opgelegd als iemand vrij is. Als het in de raadkamer wordt afgewezen, is het gewoon klaar. Dat is dus heel bepalend voor de duur van de gevangenisstraf die wordt opgelegd, voor de mate van ingrijpendheid in het leven van zo iemand. Er wordt vaak gedacht dat je dat [de voorbereiding, YB] heel snel kan doen en dat gebeurt ook, want het gaat "maar" om 30 dagen, maar de impact daarvan is erg groot.”¹¹

9 Interview raadkamerrechter G.

10 Interview raadkamerrechter I.

11 Interview raadkamerrechter D.

In een rechtbank waar niet wordt gewerkt met uittreksels van dossiers, stelt een raadkamerrechter tijdens een interview dat hij in zijn voorbereiding van een raadkamerzitting sterk leunt op het proces-verbaal van de voorgeleiding en de motivering van de beslissing van de rechter-commissaris. Deze stukken zijn volgens hem doorgaans zo volledig en informatief dat deze als het ware als uittreksels van het dossier kunnen worden beschouwd. Hierbij erkent deze raadkamerrechter dat de grondigheid waarmee de vaste kinder-rechter-commissaris zijn werk doet wel een zekere "luiheid" met zich kan brengen bij de raadkamerrechter(s).

"Ik merk dat ik eigenlijk altijd eerst begin met het verhaal van de RC. Daarbij moet ik wel zeggen dat wij natuurlijk gezegend zijn met een RC die ontzettend veel opneemt in zijn verbaal. Dat zal bij andere rechtbanken ongetwijfeld anders zijn. (...) Onze jeugd-RC gaat ook echt in op de feiten, de persoonlijke omstandigheden, laat de raadsman uitgebreid aan het woord, moeder en vader, de Raad en eventueel de reclassering, dus ik merk dat ik daar altijd eerst mee begin. Dat is natuurlijk ook ingegeven door af en toe tijdsdruk. Als je ziet dat het als het ware een hamerstuk is, als dat blijkt uit de verbalen van de RC, en nogmaals we zijn er enorm mee verwend, dan scheelt dat enorm veel tijd. (...) Als het een zwijger is, is dat 'werktijd-benadelend', want dan moet je inderdaad toch wel de verbalen ook doorlezen [respondent glimlacht, YB]. Maar ik merk dat ik doorgaans wel heel veel heb aan die verbalen van de RC. (...) De verwenning ligt 'm in de degelijkheid waarmee [de RC] het doet. Dat schept luiheid in de rest van het traject. Daar ben ik heel eerlijk in."¹²

Deze raadkamerrechter stelt hiermee dat de intensiteit van de voorbereiding van een raadkamerzitting mede afhangt van de proceshouding van de verdachte, in die zin dat een zwijgende verdachte aanleiding geeft om het dossier grondiger te bestuderen om te kunnen beoordelen of er ernstige bezwaren in de zin van artikel 67, derde lid Sv aanwezig zijn (vgl. par. 7.4.2).

Samenvattend kan worden gesteld dat de voorbereiding van de voorgeleiding door de rechter-commissaris over het algemeen sterk wordt beïnvloed door tijdsdruk en onvolledigheid van processtukken. De wijze waarop de raadkamerzitting wordt voorbereid, lijkt per rechter te verschillen. Wel is duidelijk geworden dat niet alle rechters ter voorbereiding van een (meer-voudige) raadkamerzitting zelf het gehele dossier grondig bestuderen.

7.2.3 Gang van zaken ter voorgeleiding en raadkamerzitting

Voorgeleidingen en raadkamerzittingen zijn besloten zittingen. Tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen van minderjarigen zijn, naast de rechter(s) en griffier, de verdachte en diens advocaat, een vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering en doorgaans ook één of beide ouders van de verdachte aanwezig. De officier van justitie is in de praktijk vrijwel nooit aanwezig bij voorgeleidingen, maar wel

12 Interview raadkamerrechter O.

bij raadkamerzittingen.¹³ Voorts is, indien nodig, een tolk aanwezig voor de verdachte of diens ouders. Ook kan de rechter-commissaris of de voorzitter van de raadkamer bijzondere toegang verlenen aan personen om aanwezig te zijn bij de voorgeleiding of raadkamerzitting. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om een meerderjarige broer, zus of ander familielid van de verdachte of een maatschappelijk werker die nauw betrokken is bij de minderjarige verdachte en/of het gezin.

Voorgeleidingen en raadkamerzittingen hebben een redelijk vaste structuur. Niettemin bestaan er voor wat betreft deze structuur in de praktijk enige verschillen tussen rechtbanken en hebben de rechter-commissaris en voorzitter van de raadkamer de ruimte om hier enigszins flexibel mee om te gaan. Dit betekent onder meer dat de exacte volgorde waarin de aanwezigen het woord krijgen per rechtbank en soms zelfs per voorgeleiding of raadkamerzitting kan verschillen. Niettegenstaande deze verschillen wordt in het navolgende in grote lijnen een beeld geschetst van de gang van zaken tijdens respectievelijk de voorgeleiding en raadkamerzitting van een minderjarige verdachte.

Aan het begin van de voorgeleiding legt de rechter-commissaris in eenvoudige bewoordingen aan de verdachte uit welke personen aanwezig zijn en wat hun rol is, waarbij ook wordt uitgelegd dat de rechter-commissaris zal beslissen over de vordering tot inbewaringstelling. Ook stelt de rechter-commissaris de minderjarige ervan op hoogte dat hij als verdachte niet is verplicht om antwoord te geven op vragen (de cautie). Vervolgens vangt het verhoor van de minderjarige verdachte door de rechter-commissaris aan, waarbij onder meer vragen worden gesteld over de verdenking, eerdere politie- en justitiecontacten en de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige. De griffier maakt direct een proces-verbaal op van het verhoor en leest dit vervolgens hardop voor, waarna dit moet worden ondertekend door de verdachte.¹⁴ Na het verhoor krijgen de Raad voor de Kinderbescherming en/of de jeugdreclassering het woord om hun zienswijzen naar voor te brengen. Vervolgens krijgen de ouders van de minderjarige de gelegenheid om iets te zeggen. Daarna mag de raadsman van de minderjarige zijn pleidooi houden. In reactie op hetgeen naar voren wordt gebracht, stelt de rechter-commissaris tussendoor of aan het einde van de voorgeleiding soms enkele vragen aan de minderjarige of aan de overige aanwezigen. De minderjarige verdachte krijgt in elk geval aan het einde van de voorgeleiding nog de gelegenheid om iets te zeggen. De rechter-commissaris sluit de voor-

13 De officier van justitie die aanwezig is bij raadkamerzittingen betreft veelal een waarnemend 'raadkamerofficier' die tijdens alle op een dag(deel) ingeroosterde raadkamerzittingen het Openbaar Ministerie (lees: de zaaksofficieren) vertegenwoordigt. Zie par. 8.2.1.2.

14 Bij sommige rechtbanken geschiedt dit direct na het verhoor, bij andere rechtbanken pas aan het einde van de voorgeleiding, doch altijd voordat de rechter-commissaris zijn beslissing uitspreekt. Bij laatstbedoelde rechtbanken wordt ook hetgeen dat door de andere aanwezigen tijdens de voorgeleiding naar voren is gebracht in het proces-verbaal opgenomen en voorgelezen.

geleiding af met het mededelen van zijn beslissing over de vordering tot inbewaringstelling. In zijn beslissing gaat de rechter-commissaris ook in op eventuele verzoeken die tijdens de voorgeleiding zijn gedaan door de advocaat van de minderjarige verdachte.

De raadkamerzitting kent een soortgelijk begin als de voorgeleiding: de voorzitter van de raadkamer start de raadkamerzitting met een korte introductie van de aanwezigen, een uitleg van hetgeen waarover door de raadkamer zal worden beslist en met het geven van de cautie. Vervolgens krijgt de officier van justitie het woord om zijn vordering tot gevangenhouding toe te lichten, waarna de verdachte de gelegenheid krijgt om hierop te reageren. Dan krijgen de Raad voor de Kinderbescherming en/of de jeugdreclassering het woord, waarna ook de ouders van de minderjarige de gelegenheid krijgen om iets te zeggen. Voorts mag de raadsman van de minderjarige zijn pleidooi houden. De officier van justitie krijgt vervolgens de gelegenheid om te reageren op hetgeen door de Raad, jeugdreclassering en raadsman naar voren is gebracht. De raadsman krijgt vervolgens op zijn beurt de gelegenheid om te reageren op de officier van justitie. Tussendoor kan de voorzitter van de raadkamer vragen stellen aan de minderjarige verdachte of andere aanwezigen. Aan het einde van de raadkamerzitting geeft de voorzitter zijn collega-raadkamerrechters de gelegenheid om vragen te stellen, waarna de minderjarige verdachte het 'laatste woord' krijgt. Bij sommige rechtbanken worden alle aanwezigen vervolgens gesommeerd om de zaal te verlaten, zodat de rechters van de meervoudige raadkamer kunnen gaan 'raadkameren' over de beslissing. Zodra de raadkamerrechters het eens zijn over de beslissing worden de overige aanwezigen teruggedroepen naar de zaal, alwaar de voorzitter van de raadkamer de beslissing mondeling uitspreekt. Bij andere rechtbanken vindt het 'raadkameren' niet direct, maar pas aan het einde van de dag plaats, nadat alle raadkamerzittingen zijn geweest. Dit betekent dat de minderjarige doorgaans pas een dag later (schriftelijk) op de hoogte wordt gebracht van de beslissing.¹⁵

Reflecterend op de hierboven beschreven gang van zaken tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen, verdient één bevinding uit het onderhavige observatieonderzoek bijzondere aandacht, te weten: de structurele afwezigheid van de officier van justitie bij voorgeleidingen van minderjarigen. In het onderhavige onderzoek was er tijdens geen van de 70 geobserveerde voorgeleidingen een officier van justitie aanwezig. Desgevraagd uiten verschillende geïnterviewde rechters zich uitermate kritisch over deze structurele afwezigheid van de officier. Zo legt een rechter-commissaris tijdens een interview uit dat hij hierdoor soms het gevoel heeft dat hij "op de stoel van het OM moet gaan zitten", terwijl hij dat "zéér oneigenlijk" vindt:

15 Dit heeft – zoals in paragraaf 7.2.5. nader zal worden beschreven – implicaties voor de motivering van de voorlopige hechtenisbeslissing.

“Dat vind ik een groot gemis, want dat maakt dat ik soms het gevoel heb dat ik op de stoel van het OM moet gaan zitten. Waarom moet ik die advocaat weerspreken als het om bepaalde dingen gaat? Dat vind ik zéér oneigenlijk. Want ik voel me daarmee de wederpartij van de advocaat en daarmee van de verdachte... dat is niet de bedoeling zou je denken toch?! Maar door die constructie... dan zit je vaak gewoon het standpunt van de officier de verdedigen! Dus je moet zoeken naar een manier om dat niet te doen. Ik vind het heel storend. Ik kan niet anders zeggen. Hoe dat ook over komt op de argeloze rechtzoekende en zijn familie. Ze noemen ons ook wel eens ‘jullie’: OM, rechtbank, politie. Ik snap dat met name in die setting en ik vind dat eigenlijk niet goed.”¹⁶

Voorts wijzen andere geïnterviewde rechters-commissarissen erop dat zij het voor hun besluitvorming als lastig ervaren dat de officier niet aanwezig is bij de voorgeleiding om de – op papier veelal slechts summier onderbouwde – vordering mondeling toe te lichten, waardoor zij zich als het ware gedwongen voelen om zelf in het dossier op zoek te gaan naar eventuele ernstige bezwaren en gronden. Hiermee lijkt de afwezigheid van de officier direct van invloed te kunnen zijn op het proces van besluitvorming van de rechter-commissaris (zie par. 7.2.4) en mogelijk ook op de uitkomsten daarvan.

7.2.4 Proces van besluitvorming

Het rechterlijke besluitvormingsproces over de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte start bij de eerste blik van de rechter in het dossier – of het uittreksel daarvan – ter voorbereiding van de voorgeleiding of raadkamerzitting, zet zich voort tijdens de behandeling ter voorgeleiding of raadkamerzitting en het daarop volgende raadkameroverleg en eindigt bij het uitspreken en/of op papier (laten) zetten van een (gemotiveerde) beslissing.¹⁷ Tijdens de interviews is aan de rechters de vraag voorgelegd in hoeverre zij tijdens de voorbereiding van een voorgeleiding of raadkamerzitting op basis van de schriftelijke stukken al een (voorlopig) oordeel vormen en in hoeverre juist de behandeling ter voorgeleiding of raadkamerzitting – en het daarop volgende raadkameroverleg – van invloed is op de uiteindelijke beslissing. Een rechter-commissaris zegt hierover:

“Ik denk dat ik in acht á negen van tien gevallen ‘s ochtends [na het bestuderen van het dossier, YB] wel weet hoe het ‘s middags [tijdens de voorgeleidingen, YB] gaat aflopen. Zeker als ik de adviezen van de Raad er al bij heb. Anders kan het nog wel eens anders uitvallen.”¹⁸

16 Interview rechter-commissaris K.

17 Bij sommige rechtbanken wordt de beslissing van de raadkamer niet uitgesproken en niet gemotiveerd (zie par. 7.2.5). Daar eindigt het besluitvormingsproces op het moment dat de rechters in de raadkamer het eens zijn over de beslissing en deze beslissing doorgeven aan de bij het raadkameroverleg aanwezige griffier.

18 Interview rechter-commissaris H

Een andere rechter-commissaris stelt tijdens een interview juist dat hetgeen de Raad voor de Kinderbescherming en de raadsman van de verdachte tijdens de voorgeleiding naar voren brengen, alsook de indruk die hij tijdens de voorgeleiding van de minderjarige verdachte en de ouders krijgt sterk van invloed kunnen zijn op zijn beslissing. Deze rechter-commissaris benadrukt dan ook dat zijn beslissing pas tijdens de voorgeleiding definitief vorm krijgt.

“Nou, ik vind wel echt dat wat de Raad zegt, wat je soms pas tijdens de voorgeleiding zelf hoort, en ook wat de raadsman naar voren brengt, dat heeft daar wel invloed op. Kijk, als er geen schoringsverzoek gedaan wordt, dan denk je daar nog wel over na, maar dan ben je toch minder geneigd om te gaan schorsen dan wanneer een raadsman een heel uitdrukkelijk schoringsverzoek doet en dat onderbouwt. (...) Dat speelt er toch wel in mee. En de indruk ook wel. Er zijn soms jongens bij waarvan je denkt ‘je zegt het allemaal wel heel mooi, maar hmm...’ en anderen waarvan je denkt ‘uit het dossier komt een enorm vervelende etter naar voren’ en dan zie je hem en zijn ouders en dan merk je de betrokkenheid, dan heb je toch soms dat de weegschaal net de andere kant op slaat. Nee, het is niet zo dat ik van tevoren al mijn beslissing klaar heb.”¹⁹

Een geïnterviewde raadkamerrechter noemt het zelfs een fundamenteel principe dat hij zich als rechter open stelt voor “redelijke standpunten” die door de verdachte en zijn raadsman tijdens de raadkamerzitting naar voren worden gebracht en dat deze serieus worden meegenomen in de besluitvorming. Dit betekent volgens hem dat de beslissing over de voorlopige hechtenis bij aanvang van de raadkamerzitting nog helemaal open ligt. Hij verwoordt dit tijdens het interview op treffende wijze:

“In Nederland worden de strafzaken grotendeels op papier afgedaan. Dus je hebt veel informatie vóór de zitting. Maar ik doe het nou al heel erg lang, maar het is toch vaak weer verrassend wat er op de zitting uiteindelijk gebeurt. En de verplichte basishouding is dat je ontvankelijk bent voor redelijke standpunten. Daar heeft een verdachte ook recht op vind ik. Dat klinkt een beetje hoogdravend, maar ik vind dat echt fundamenteel. (...) Het is een uniek iets, een proces, je kunt het ook niet reproduceren, je kijkt hem aan, hij komt binnen... Ze komen vaak binnen als verdoofde konijnen in een lichtbak, uit die celletjes zo’n zaal binnen. Daar zit een vent met een jurk op een podium, moet je voorstellen wat een ongelooflijk ongelijkwaardige situatie dat is. En dan is het mijn taak in die heel korte tijd iets van contact tot stand te brengen en dat vind ik echt een vak om dat te proberen. Nou daar speelt het allemaal een rol in. Van tevoren gaat dat dossier langs alle collega’s die zitten in de raadkamer gevangenhouding. We praten daar meestal niet over van tevoren. De raadsman heeft vaak ook al wat geroepen bij de bewaring, daar neem je kennis van. En vanmiddag [tijdens de raadkamerzitting, YB] zien we dan wel. Dat is een open zaak.”²⁰

Een andere raadkamerrechter onderkent evenwel dat hij er niet aan ontkomt dat er zich tijdens het lezen van de stukken ter voorbereiding van de raadkamerzitting een voorlopig oordeel vorm krijgt. Niettemin stelt ook deze raadkamerrechter dat hij probeert om zo open mogelijk de raadkamerzitting in

19 Interview rechter-commissaris P

20 Interview raadkamerrechter N

te gaan, waarbij hij zichzelf in staat acht om tijdens de zitting alsnog tot een andere beslissing te komen dan zijn aanvankelijke oordeel.

“Ik deel ze [de zaken, YB] denk ik al wel grof in van ‘nou, die kan geschorst worden waarschijnlijk en die... dat wordt lastig’. Maar dat kan nog wel wijzigen. Kijk, ik kan niet mijzelf uitschakelen. Ik ben geen robot. Ik kan niet zeggen ‘ik heb het gelezen, dan wacht ik tot de zitting en laat ik het vervolgens op mij inwerken’, dat kan niet. Het werkt al op mij in tijdens het lezen. Maar ik ben wel, denk ik, in staat om dat te herzien, dat aanvankelijke oordeel, op het moment dat ik op zitting zit. Daarom is het ook zo goed dat je in die meervoudige raadkamer zit, met z’n drieën bent, dan kun je er met elkaar over praten. (...) Dus ik ga er wel zo open mogelijk in.”²¹

De betreffende raadkamerrechter wijst in dit verband ook op de meerwaarde van het raadkameroverleg bij meervoudige raadkamerzittingen. Tijdens het ‘raadkameren’ komt op basis van een gedachtewisseling tussen drie rechters, die allen een eigen oordeel hebben gevormd op basis van de schriftelijke stukken en de behandeling van de zaak ter raadkamerzitting, een beslissing tot stand. Tijdens het observatieonderzoek viel op dat rechters het niet vaak oneens lijken te zijn over de te nemen beslissing over de voorlopige hechtenis of de schorsing daarvan onder voorwaarden en dat deze beslissing doorgaans vrij snel tot stand komt. Dit wordt ook naar voren gebracht door een raadkamerrechter tijdens een interview:

“Nou dat gaat heel soepel. Je loopt gewoon het rijtje wettelijke bepalingen na. Maar dat zit zo in je systeem, daar hoef je niet eens over na te denken. En dan komt eigenlijk vrij snel de beslissing automatisch tot stand. We zitten daar geen uren over te raadkameren.”²²

Mogelijk dwingt ook de door de rechters ervaren tijdsdruk ertoe dat in raadkamer snel tot een consensus moet worden gekomen. Eén van de geïnterviewde raadkamerrechters is echter bijzonder kritisch op de praktijk waarin rechters niet langer dan een paar minuten willen raadkameren over een beslissing en stelt dat de werkdruk hiervoor geen excuus mag zijn.

“Ik vind het niet kunnen dat het eigenlijk de sport lijkt te zijn, vooral in volwassenen-raadkamers, maar ook in jeugd-raadkamers, om het vooral binnen tien minuten af te handelen. Je merkt dat je bijzitters beginnen te draaien of op de tafel beginnen te trommelen als het langer dan drie minuten duurt. Dat vind ik ook heel slecht: het gaat uiteindelijk wel over 30 dagen [gevangenhouding, YB].”²³

Niettemin waren er tijdens het observatieonderzoek ook raadkamers waarin de opvattingen van de rechters over de te nemen beslissing uiteenliepen, hetgeen noopte tot een uitvoeriger overleg. Zo werd tijdens één van de geobserveerde raadkameroverleggen uiteindelijk expliciet op basis van een compromis een beslissing genomen. Bij een andere bijgewoonde zaak werd de

21 Interview raadkamerrechter J

22 Interview raadkamerrechter N

23 Interview raadkamerrechter P

beslissing zelfs aangehouden tot het einde van de dag, omdat de rechters het in eerste instantie niet eens konden worden over de beslissing om de voorlopige hechtenis wel of niet schorsen.

7.2.5 Motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen

Volgens de wet zijn de rechter-commissaris en de raadkamer verplicht om hun beslissingen over de voorlopige hechtenis te motiveren.²⁴ In de afgelopen jaren is echter veelvuldig en vanuit verschillende hoeken kritiek geuit op de wijze waarop de rechters – in elk geval in strafzaken van volwassenen – omgaan met de motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen.²⁵ Deze kritiek komt er in de kern op neer dat deze beslissingen veelal gestandaardiseerd, minimaal of soms zelfs in het geheel niet worden gemotiveerd. Dit roept de vraag op hoe rechters in jeugdzaken omgaan met de motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen. Op basis van observaties van voorleidingen en raadkamerzittingen, inzage in beschikkingen tot inbewaaringstelling en gevangenhouding²⁶ en interviews met rechters komt in het onderhavige onderzoek een beeld naar voren van een praktijk waarin grote verschillen bestaan tussen rechtbanken – en rechters onderling – in de wijze waarop voorlopige hechtenisbeslissingen ten aanzien van minderjarige verdachten worden gemotiveerd. Hierbij is in elk geval een onderscheid tussen de mondelinge en de schriftelijke motivering op zijn plaats.

Uit de observaties volgt dat de rechter-commissaris aan het einde van de voorleiding zijn beslissing mededeelt en deze beslissing – afhankelijk van de betreffende rechter-commissaris – kort of uitgebreid *mondeling* toelicht. Dit geldt ook voor de raadkamers in de rechtbanken waar het de vaste praktijk is dat aan het einde van iedere raadkamerzitting, nadat alle aanwezigen de zaal (tijdelijk) hebben verlaten, door de rechters wordt ‘geraadkamerd’ over de beslissing, waarna de aanwezigen – waaronder de minderjarige verdachte – de zaal weer binnenkomen en de voorzitter van de raadkamer de beslissing mondeling mededeelt en motiveert. Bij sommige rechtbanken is het de praktijk dat het ‘raadkameren’ niet aan het einde van iedere raadkamerzitting plaatsvindt, maar pas na de behandeling van alle ingeroosterde raadkamerzittingen geschiedt. In deze praktijk wordt de beslissing van de raadkamer dus pas op een later moment op de dag genomen. Dit impliceert dat deze beslissing niet mondeling, in het bijzijn van de minderjarige wordt uitgesproken en dus ook niet mondeling wordt gemotiveerd. Bij de eenvoudige raadkamers hangt het af van de betreffende raadkamerrechter of wel of niet aan het einde van de raadkamerzitting direct mondeling een beslissing wordt gegeven en toegelicht.

24 Artikel 78, tweede lid Sv. Zie ook: artikel 24, eerste lid Sv.

25 Zie hierover: College voor de Rechten van de Mens 2017.

26 Dit betroffen (eerdere) beschikkingen die in de dossiers van de geobserveerde zaken waren opgenomen.

Uit de interviews met rechters volgt dat de mondelinge motivering van een beslissing over de voorlopige hechtenis vooral tot doel heeft dat de minderjarige en zijn ouders begrijpen wat de beslissing inhoudt en waarom deze beslissing is genomen. Zoals ook blijkt uit de observaties, proberen rechters doorgaans in zo eenvoudig mogelijke bewoordingen de beslissing uit te leggen.²⁷ Sommige rechters-commissarissen en raadkamerrechters geven daarbij een uitgebreide, op de individuele zaak toegespitste mondelinge motivering, terwijl anderen volstaan met een korte motivering in algemenere (standaard)bewoordingen. Zo kwam tijdens het observatieonderzoek naar voren dat de raadkamer van één van de onderzochte rechtbanken haar beslissing tot afwijzing van een schorsingsverzoek welhaast standaard motiveerde met de frase: “de strafvorderlijke belangen wegen op dit moment zwaarder dan jouw persoonlijke belangen om te worden geschorst”, zonder nader invulling te geven aan deze belangen.

Verschillende geïnterviewde rechters wijzen erop dat minderjarige verdachten eigenlijk alleen maar wil weten of zij wel of niet naar huis mogen. Volgens één van de geïnterviewde raadkamerrechters heeft een uitgebreide en gedetailleerde mondelinge motivering van die beslissing dan ook weinig toevoegde waarde, zeker bij minderjarigen met een laag intelligentieniveau.

“Kijk, die advocaat kent het klappen van de zweep wel. De officier ook. En die jongeren zitten daar vaak ook met een IQ van een poffertje. En die willen gewoon weten: ‘ga ik naar huis of niet?’ Dus wij beginnen van ‘sorry, maar je gaat niet naar huis. Waarom niet? We vinden het te erg wat er gebeurd is. Je moet gewoon nog even blijven en dan zien we de volgende raadkamer wel weer’.”²⁸

Uit verschillende interviews komt naar voren dat rechters-commissarissen en raadkamers regelmatig minderjarige verdachten met een licht verstandelijke beperking voor zich krijgen.²⁹ Een aantal rechters toont zich tijdens de interviews bewust dat hiermee rekening moet worden gehouden bij de mondelinge motivering van de beslissing.

“Als een jongere zwakbegaafd is, moet je je echt wel aanpassen, want anders snapt ie het echt niet. Ik zou het heel vervelend vinden als een jongere hier de deur uitgaat en geen idee heeft [wat de beslissing inhoudt, YB].”³⁰

Uit de interviews met rechters – en de inzage in dossiers voorafgaand aan de bijgewoonde raadkamerzittingen – volgt dat er ook voor wat betreft de *schriftelijke* motivering van beslissingen over de voorlopige hechtenis van minderjarigen grote verschillen bestaan tussen rechtbanken (en rechters). Bij één van de onderzochte rechtbanken motiveert de rechter-

27 Dit lijkt de ene rechter overigens ogenschijnlijk beter af te gaan dan de andere rechter. Zie hierover ook: Rap 2013.

28 Interview raadkamerrechter C

29 Zie hierover ook: Teeuwen 2012.

30 Interview rechter-commissaris E

commissaris, die alle voorgeleidingen van minderjarigen behandelt, zijn beslissingen uitvoerig op schrift en wordt tevens een uitgebreid procesverbaal van de voorgeleiding opgemaakt. Bij andere rechtbanken bevat de schriftelijke motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen voornamelijk standaardzinnen. Veelzeggend is dat verschillende rechters tijdens de interviews termen als “standaardriedel”,³¹ “tekstblokken”,³² “imprimés”,³³ “standaardoverwegingen”,³⁴ “sjabloonmatig”³⁵ en “ clichématig”³⁶ gebruiken om de praktijk van de schriftelijke motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen te duiden. Zo ook de raadkamerrechter die stelt:

“De ernstige bezwaren en gronden, daarvan wordt altijd gezegd van ‘die zijn er’. We zeggen het nog wel eens, maar we motiveren het op papier meestal niet. Ik denk dat dat ook in verband met tijdsgebrek is. (...) Het motiveren van het al dan niet afwijzen van een schorsing is vaak ook een standaardmotivering.”³⁷

In één van de onderzochte rechtbanken wordt door de raadkamer gewerkt met een ‘kruisjesformulier’, waarop de gronden voor voorlopige hechtenis zonder nadere motivering worden aangevinkt. In deze rechtbank worden raadkamerbeslissingen over de voorlopige hechtenis van minderjarigen noch mondeling, noch schriftelijk gemotiveerd. Eén van de raadkamerrechters is tijdens een interview zeer kritisch op deze praktijk:

“Ik vind eigenlijk dat je het [de beslissing over de gevangenhouding, YB] wel moet uitleggen. En wij leggen het eigenlijk niet uit. En het gaat soms wel over 30 dagen. En ik vind zelf: als jeugdrechter moet je nog meer dingen uitleggen dan als volwassenenrechter. En ik vind het eigenlijk heel erg slecht zoals wij dat doen. Dus dat je zegt ‘ik denk erover na, je hoort morgen de beslissing’. En dan krijgt hij vervolgens een kruisjesformulier, maar moet wel 30 dagen zitten. Dat vind ik eigenlijk gewoon niet kunnen.”³⁸

Deze raadkamerrechter staat hierin niet alleen. Onder veruit de meeste geïnterviewde rechters bestaat een consensus over het belang van een gedegen (schriftelijke) motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen. Er wordt op gewezen dat dit niet alleen van belang is voor de minderjarige verdachte en zijn ouders, maar ook voor de raadsman van de verdachte en het Openbaar Ministerie met het oog op de volgende raadkamer of het eventueel instellen van hoger beroep tegen de voorlopige hechtenisbeslissing bij het gerechtshof, alsook voor het gerechtshof dat een dergelijk beroep moet beoordelen. Verschillende rechters stellen zich tijdens de interviews op het standpunt dat

31 Interview rechter-commissaris K

32 Interview raadkamerrechter O

33 Interview raadkamerrechter B

34 Interview raadkamerrechter Q

35 Interview raadkamerrechter G

36 Interview raadkamerrechter D

37 Interview raadkamerrechter A

38 Interview raadkamerrechter P.

voor wat betreft de schriftelijke motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen een verbeteringslag kan worden gemaakt.

“Nou we hebben net weer eens aan de orde gesteld met de kinderrechters dat het belangrijk is dat wij goed motiveren. Dat we het eigenlijk toch iets uitgebreider moeten doen. Ook voor de advocaat voor de volgende raadkamer. Ook voor het Hof. Dat het wat uitgebreider is. (...) Het moet eigenlijk dezelfde dag klaar zijn, dat raadkamerverhoor. Dat betekent dat je het snel doet en alles standaard. En we hebben nu net gezegd: eigenlijk kan je niet volstaan met een standaardoverweging. Dus we zouden even moeten kijken of we het toch iets meer uitgebreider moeten doen.”³⁹

Tegelijkertijd wijzen geïnterviewde rechters ook op praktische problemen die uitgebreider schriftelijk motiveren van voorlopige hechtenisbeslissingen met zich brengen. Zo ook een rechter-commissaris die stelt:

“De meerwaarde is er zeker. Alleen dan krijg je vervolgens de praktische uitwerking. Want er moet een bevel bewaring komen en in dat bevel bewaring moeten de gronden staan. Dat bevel bewaring moet eigenlijk gelijk met de verdachte mee naar beneden naar de cel. Ja, werk dat maar eens uit. Dat betekent dat je een voorgeleiding doet en dan vervolgens een half uur een beschikking in elkaar moet zetten met de griffier. Dat kan. Het zou een keuze kunnen zijn, maar ik denk dat het praktisch lastig uitvoerbaar is. En je zou misschien ook, zoals het nu ook gebeurt, de p-v's zijn vrij uitvoerig en daar wordt wel ook, zij het puntsgewijs, wordt toch wel wat meer uitgebreid gemeld over wat de RC heeft gezegd. Dat we misschien daar nog wat meer aandacht aan kunnen besteden. Dat het daar wat uitvoeriger in staat beschreven.”⁴⁰

Tijdens de interviews wordt door rechters gewezen op “tijdsdruk” en “slagvaardigheid” die in de weg zouden staan aan het uitvoerig schriftelijk motiveren van voorlopige hechtenisbeslissingen.⁴¹ Niettemin volgt uit de in het kader van het onderhavige onderzoek afgenomen interviews dat vooral advocaten,⁴² maar ook officieren van justitie⁴³ de veelal beperkte en soms zelfs volledig absente schriftelijke motivering van de voorlopige hechtenisbeslissing van de rechter ook in jeugdstrafzaken als een groot knelpunt ervaren. Advocaten en officieren wijzen er onder meer op dat de gebrekkige

39 Interview raadkamerrechter I.

40 Interview rechter-commissaris H.

41 Interview raadkamerrechter A ; Interview raadkamerrechter I; Interview raadkamerrechter Q.

42 Zo bestempelen geïnterviewde advocaten de motivering door de raadkamer onder meer als “droevig”, “dramatisch”, “frustrerend”, “schandalig”, “slecht”, “belabberd”, “nietszeggend”, “een doorn in het oog” en “onfatsoenlijk”. Over de motivering van de voorlopige hechtenisbeslissingen door de rechter-commissaris zijn de meeste geïnterviewde advocaten (gematigd) positiever, (mede) omdat de rechter-commissaris zijn beslissing in elk geval mondeling toelicht. Voorts valt op dat twee advocaten die werkzaam zijn in hetzelfde arrondissement zelfs zeer te spreken zijn over de wijze waarop de (vaste) kinderrechter-commissaris zijn beslissingen mondeling en schriftelijk motiveert.

43 Ook sommige geïnterviewde officieren van justitie uiten frustraties over de motivering van voorlopige hechtenisbeslissingen (“enorm frustrerend”; “een doorn in het oog”). O.a. Interview officier van justitie D; Interview officier van justitie F; Interview officier van justitie G.

motivering het lastig maakt om hoger beroep in te stellen tegen een voorlopige hechtenisbeslissing, omdat noch de advocaat, noch de officier, noch het gerechtshof inzicht heeft in de overwegingen van de raadkamer. Ook stellen verschillende geïnterviewde advocaten dat zij vaak niet goed aan hun minderjarige cliënten kunnen uitleggen waarom zij in voorlopige hechtenis moeten blijven, omdat de advocaat zelf ook geen enkel zicht heeft op de overwegingen die ten grondslag liggen aan de beslissing van de rechter.

7.3 RECHTERLIJKE BESLUITVORMING INZAKE VOORLOPIGE HECHTENIS VAN MINDERJARIGEN

Nu het werkproces van de rechter-commissaris en raadkamer is beschreven, zal de rest van dit hoofdstuk zich richten op de inhoudelijke rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten. In paragrafen 7.4 en 7.5 wordt op basis van de bevindingen van het observatieonderzoek en de interviews met rechters diepgaand inzicht gegeven in de wijze waarop rechters invulling geven aan de wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden en hoe zij omgaan met de discretionaire beslisruimte die de wet hen hierbij laat. Om de bevindingen overzichtelijk te presenteren, wordt in die paragrafen de uit de wets-systematiek voortvloeiende – en in hoofdstuk 4 beschreven⁴⁴ – ‘tweeledige’ structuur van de voorlopige hechtenisbeslissing aangehouden, waarin de ‘bevelsbeslissing’ en de ‘tenuitvoerleggingsbeslissing’ worden onderscheiden.⁴⁵

Alvorens hiertoe over te gaan, wordt eerst in paragraaf 7.3.1 een fictieve casus beschreven – die tijdens de interviews aan rechters is voorgelegd – en worden de op deze casus betrekking hebbende overwegingen van enkele rechters op een rij gezet. Hiermee wordt een eerste indruk gegeven van de rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis van minderjarigen en de opvattingen die daaraan ten grondslag liggen.

7.3.1 Een eerste illustratie: overwegingen van rechters in casus ‘Jeffrey’

Tijdens de interviews zijn aan rechters (N=20) twee fictieve casus voorgelegd: casus ‘Jeffrey’ en casus ‘Bart’. De rechters zijn verzocht om de casus rustig door te lezen, vervolgens hardop hun overwegingen uit te spreken en uiteindelijk een beslissing te nemen over de voorlopige hechtenis van Jeffrey en Bart. In deze paragraaf wordt casus ‘Jeffrey’ beschreven en worden de overwegingen en beslissingen van een drietal rechters weergegeven (voor

⁴⁴ Zie paragraaf 4.6.

⁴⁵ Hierbij moet alvast worden opgemerkt dat, zoals uit de bevindingen zal blijken, het onderscheid tussen de ‘bevelsbeslissing’ en de ‘tenuitvoerleggingsbeslissing’ in de praktijk niet altijd scherp wordt gemaakt.

casus 'Bart' wordt verwezen naar bijlage 6⁴⁶). Casus 'Jeffrey' betreft een relatief 'lichte' zaak die daardoor niet per se karakteristiek is voor de doorsnee zaken die de rechters-commissarissen en raadkamers voor zich krijgen.⁴⁷ Desalniettemin is deze casus gebaseerd op een zaak uit de praktijk waarin een minderjarige daadwerkelijk is voorgeleid aan de rechter-commissaris. Gebleken is dat juist in een dergelijke – qua strafbaar feit – relatief lichte casus met een jonge verdachte waarover wel de nodige zorgen zijn voor wat betreft zijn ontwikkeling, de uiteenlopende percepties van rechters over de functie van de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden naar voren komen. Hiermee ontstaat een eerste beeld van de uiteenlopende opvattingen van rechters en de verschillende wijzen waarop zij in een concrete casus invulling geven aan de wettelijke criteria en hun discretionaire beslisruimte.

Casus Jeffrey⁴⁸

Jeffrey is 16 jaar en wordt verdacht van een poging tot zware mishandeling (art. 302 Sr), subsidiair mishandeling (art. 300 Sr), van Ronald (eveneens 16 jaar) op [datum] om 16.00 uur bij een skatebaan in [plaats]. Ronald heeft aangifte gedaan en heeft verklaard dat Jeffrey hem twee harde vuistslagen op zijn gezicht en een trap tegen zijn ribben heeft gegeven en dat Jeffrey daarna is weggerend. Dit is bevestigd door meerdere getuigen. Ook Jeffrey heeft dit tegenover de politie bekend. Jeffrey heeft verklaard dat hij al een paar weken werd gepest door Ronald en dat hij op de bewuste maandagmiddag door Ronald werd uitgelachen toen hij tijdens het skaten onderuit ging. Jeffrey heeft verklaard dat hij zijn woede toen niet meer kon beheersen. Ronald heeft twee gekneusde ribben, een bloedneus en een blauw oog opgelopen, maar geen blijvend letsel.

Jeffrey zegt tijdens de voorgeleiding dat hij veel spijt heeft van wat hij heeft gedaan. Hij is erg geschrokken. Het is de eerste keer dat Jeffrey met justitie in aanraking is gekomen. De Raad voor de Kinderbescherming vindt het positief dat Jeffrey inzicht toont in zijn gedrag, maar vindt het wel zorgelijk dat Jeffrey ten tijde van het delict kennelijk niet in staat was om zijn woede te beheersen en zo excessief heeft gereageerd. Jeffrey woont bij zijn moeder; zijn ouders zijn gescheiden. Ook zijn moeder is erg geschrokken van hetgeen er is gebeurd. Zij kent Jeffrey helemaal niet als een agressieve jongen.

46 Gelet op de omvang van dit hoofdstuk, is casus 'Bart' als bijlage 6 opgenomen. Wel worden in dit hoofdstuk zo nu en dan overwegingen van rechters in casus 'Bart' aangehaald.

47 Vgl. casus 'Bart' voor een qua strafbaar feit zwaardere casus.

48 De weergegeven casus is toegespitst op rechters-commissarissen. Deze casus is evenwel – *mutatis mutandis* – ook aan raadkamerrechters voorgelegd. In totaal hebben acht rechters de casus als rechter-commissaris behandeld en twaalf rechters als raadkamerrechter. Vgl. tabel 6.5 (hoofdstuk 6).

Jeffrey zit in Havo 4. De Raad voor de Kinderbescherming stelt dat er zorgen zijn over de frequente afwezigheid van Jeffrey tijdens lessen. Ook is de Raad bezorgd over het middelengebruik van Jeffrey; hij blowt vrijwel elke avond met vrienden op straat.

Jeffrey is aangehouden en in verzekering gesteld. De officier van justitie vordert de inbewaringstelling voor de duur van veertien dagen op basis van de 'recidivegrond', omdat volgens hem zeker niet kan worden uitgesloten dat Jeffrey wederom een soortgelijke woede-uitbarsting krijgt wanneer hij in een soortgelijke situatie belandt.

De Raad voor de Kinderbescherming adviseert de voorlopige hechtenis te schorsen, omdat de JJI geen geschikte plaats is voor Jeffrey. De Raad adviseert als bijzondere voorwaarden op te nemen: 'houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, ook als dit inhoudt het volgen van een agressieregulatietraining', geen contact met het slachtoffer, verplicht naar school gaan, een avondklok van 19.00 tot 07.00 uur en een verbod op middelengebruik.

De raadsman van Jeffrey verzoekt primair om de vordering van de officier af te wijzen. De raadsman stelt zich op het standpunt dat er geen gronden zijn. Jeffrey is nooit eerder met justitie in aanraking gekomen. Volgens de raadsman is er duidelijk sprake van een incident, waarvan de verdachte veel spijt heeft. Van recidivegevaar is volgens de raadsman dan ook geen sprake. Subsidiair verzoekt de raadsman de inbewaringstelling te schorsen, eventueel onder bijzondere voorwaarden.

U bent de rechter-commissaris die over de vordering moet beslissen. Wat zou uw beslissing zijn?

In casus 'Jeffrey' komt één rechter tot de beslissing om de vordering tot voorlopige hechtenis toe te wijzen en ook daadwerkelijk ten uitvoer te laten leggen. Het is rechter-commissaris F die besluit om de inbewaringstelling te bevelen en niet te schorsen, waardoor Jeffrey voor veertien dagen in een justitiële jeugdinstelling wordt geplaatst:

"Nou ik denk dat ik hier deze jongen toch maar even veertien dagen de bewaring in zou laten gaan om te zeggen dat de Raad een plan kan opstellen en kan zorgen dat er wat meer begeleiding ingebed kan worden. Je ziet hier een jongen die duidelijk even de weg kwijt is. Dit geweld is gewoon te veel even om maar gewoon te laten liggen. Dus ik denk dat ik hier zou zeggen van: in bewaring stellen op basis van inderdaad gevaar voor herhaling. Uhm.. en dat herhalingsgevaar zit dan – want hij heeft geen documentatie zie ik – dat zit 'm dan vooral in dat plotselinge, excessieve reageren, waardoor je zegt van: 'ja, ik wil eigenlijk eerst eens even zien hoe dat nu komt, want alleen maar een beetje pesten hoeft niet tot dat soort reacties te leiden'. Dan zou ik toch graag willen dat daar eerst wat meer duidelijkheid over komt, hoe daarmee omgegaan moet worden om dan tot een schorsing [van de voorlopige hechtenis, YB] te komen. Want ja, dan zie ik toch... en natuurlijk ook op school gaat het niet goed, middelengebruik... dus ja, deze jongen moet volgens mij eerst even duidelijk begrijpen dat dit zo niet kan. En dan kan je hem daarna weer vrijheden gaan geven. Dan kan je hem gaan schorsen. En dan moet er een plan liggen waardoor hij gewoon verder kan. Nu is dat [schorsen, YB] nog te vroeg."

Twaalf rechters besluiten om de voorlopige hechtenis weliswaar te bevelen, maar de tenuitvoerlegging van dat bevel vervolgens wel onmiddellijk te schorsen onder bijzondere voorwaarden.⁴⁹ Zo ook rechter-commissaris P, die als volgt tot deze beslissing komt:

“Nou ja, de ernstige bezwaren zijn hier niet zo’n probleem, want de verdachte heeft bekend. De gronden, daar wordt eigenlijk alleen de recidivegrond opgevoerd. Daar heb ik wel moeite mee, want die haal je meestal uit documentatie of politiecontacten en die zijn er niet. En de algemene bewering [van de officier, YB] van ‘het kan niet worden uitgesloten dat hij weer een woede-uitbarsting krijgt’, dat moet wel een beetje handen en voeten krijgen wat mij betreft. Dat heeft het hier eigenlijk te weinig. Dus je zou kunnen zeggen: vanwege het ontbreken van gronden wijs ik de vordering af. Aan de andere kant moet ik zeggen dat ik, gezien de zorgen die er zijn, in dit soort situaties ook wel kies voor een praktische oplossing, dat je zegt: ‘het is misschien niet de koninklijke weg, maar ik neem die gronden dan toch maar aan en ik ga hem schorsen, want dan heb ik hem in tang’. Want het lijkt wel dat er wat moet gebeuren en dan kan dat meteen een aanvang nemen. Dus ik denk dat ik dat uiteindelijk zou doen. En dan zou ik ook weer die voorwaarden bespreken tijdens de voorgeleiding en het in principe zodanig dichtbouwen dat hij aan de slag kan [met de jeugdreclassering, YB] en te zijner tijd op de zitting kan laten zien hoe het is gegaan.”

Zeven rechters beslissen om de vordering tot voorlopige hechtenis af te wijzen, vanwege het gebrek aan gronden of omdat het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv aan toewijzing in de weg staat.⁵⁰ Zo stelt rechter-commissaris R:

“In deze casus zou ik het met de raadsman van Jeffrey eens zijn en zou ik de vordering van de officier afwijzen. Ik zie hier geen recidivegrond. Ik denk dat als er allemaal zorgen zijn en die jongen moet uiteindelijk een agressieregulatietraining krijgen, dan moet dat maar in het kader van de strafzaak. Om dat nu al te gaan doen, op basis van één incident, en daar nu al zo’n kader op te zetten... Dan denk ik: je moet straks in de strafzaak nog überhaupt kijken wat er aan de hand is. Om op voorhand al te zeggen dat er een recidivegrond is... Er is in deze fase nog weinig onderzoek gedaan door de Raad, die hebben zo’n jongen even gesproken. Dan vind ik het nogal een conclusie om te zeggen dat er een recidivegrond is en al helemaal om hem daarvoor vast te houden. Dus ik zie die recidivegrond niet zo en dan moet je gewoon de vordering afwijzen.”

Uit de bovenstaande overwegingen kan worden opgemaakt dat verschillende rechters in een identieke casus tot verschillende beslissingen over de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte kunnen komen. Hierbij zou een rol kunnen spelen dat – zoals ook in paragraaf 7.2.4 is beschreven – rechters in de praktijk geen beslissingen nemen op basis van enkel een papieren casus van één pagina; de details van een strafdossier en de persoonlijke interacties tussen de rechter(s) en de overige actoren ter zitting kunnen immers nooit worden gevat in een dergelijk vignet.⁵¹ Hierdoor is het bijvoorbeeld mogelijk dat de ene rechter de ernst van het strafbare feit in de casus zwaarder inschat dan de andere rechter, terwijl daar in een werkelijke

49 Dit betreffen drie rechters-commissarissen en negen raadkamerrechters.

50 Dit betreffen vier rechters-commissarissen en drie raadkamerrechters.

51 Zie paragraaf 6.5 voor een methodologische reflectie op het gebruik van vignetten.

casus met een volledig dossier, waarin bijvoorbeeld ook foto's van de verwondingen van het slachtoffer zijn opgenomen, mogelijk meer consensus over zou bestaan. Dergelijke verschillen in de interpretatie van de casus kunnen doorwerken in de beslissingen van de rechters. Voorts moet nogmaals worden benadrukt dat het hier om een relatief lichte casus gaat, die niet per se karakteristiek is voor een standaardzaak in de voorlopige hechtenispraktijk. Een aantal rechters beslist dan ook tot afwijzing van de vordering op basis van de afwezigheid van gronden. Dit staat haaks op de bevindingen van het observatieonderzoek, waarin tijdens de 225 geobserveerde voorleidingen en raadkamerzittingen juist geen enkele vordering tot voorlopige hechtenis is afgewezen vanwege het ontbreken van gronden (zie par. 7.4.3).

Desalniettemin kunnen – en dat is de meerwaarde geweest van casus 'Jeffrey' in dit onderzoek – uit de overwegingen principieel uiteenlopende opvattingen worden afgeleid over de invulling van de wettelijke gronden en de functie die voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden mag vervullen in het jeugdstrafrecht. Zo heeft rechter-commissaris F er ogenschijnlijk weinig moeite mee om – op basis van de "excessieve" aard van het strafbare feit – de recidivegrond aan te nemen bij een minderjarige verdachte die *first offender* is, terwijl rechters-commissarissen P en R daar veel terughoudender in zeggen te zijn. Laatstgenoemde beslist uiteindelijk om deze grond niet aan te nemen en de vordering af te wijzen. Rechter-commissaris P kiest daarentegen voor, wat hij noemt, een "praktische oplossing" die "niet de koninklijke weg" is en beslist om de vordering toch toe te wijzen, waarbij hij duidelijk voor ogen heeft om de schorsing onder voorwaarden te gebruiken om controle te houden op Jeffrey en jeugdreclasseringsbegeleiding (lees: hulpverlening) op te starten. Rechter-commissaris F, die de vordering toewijst en niet schorst, ziet in de inbewaringstelling een geschikt middel om Jeffrey te laten "begrijpen dat dit zo niet kan" en deze periode te benutten om de Raad voor de Kinderbescherming een plan van aanpak voor begeleiding en hulpverlening te laten opstellen.

In de volgende paragrafen zal dieper op deze verschillende opvattingen worden ingegaan, waarbij eerst aandacht is voor de beslissing over het al dan niet bevelen van voorlopige hechtenis (de 'bevelsbeslissing'; par. 7.4) en vervolgens voor de beslissing over het tenuitvoerleggen dan wel schorsen van de voorlopige hechtenis (de 'tenuitvoerleggingsbeslissing'; par. 7.5).⁵² Dat rechters uiteenlopende opvattingen kunnen hebben over de voorlopige hechtenis van minderjarigen, zal als een rode draad door het hoofdstuk lopen.⁵³

52 Zie paragraaf 4.6 over deze 'tweeledige' structuur van de voorlopige hechtenisbeslissing.

53 Ook in onderzoek in andere jurisdicties is gesignaleerd dat er tussen rechters principiële individuele verschillen kunnen bestaan in interpretatie, opvatting en perceptie bij de beslissing over de voorlopige hechtenis. Dit wordt ook wel aangeduid als "*disagreement*" (Dhami 2005, p. 368). Zie paragraaf 5.4.3.1.

7.4 BEVELSBESLISSING

Voorlopige hechtenis kan, op vordering van de officier van justitie, worden bevolen (1) in gevallen waarin de wet uitdrukkelijk in deze mogelijkheid voorziet, (2) doch slechts indien er ernstige bezwaren jegens de verdachte bestaan, (3) een door de wetgever legitiem geachte grond voor voorlopige hechtenis aanwezig wordt geacht en (4) het anticipatiegebod niet aan toepassing van voorlopige hechtenis in de weg staat. Indien de rechter besluit de voorlopige hechtenis te bevelen, zal hij (5) de duur van het bevel moeten bepalen. In de navolgende paragrafen 7.4.1 tot en met 7.4.5 wordt uiteengezet hoe rechters in de praktijk invulling geven aan deze vijf stappen in de besluitvorming over het al dan niet bevelen van de voorlopige hechtenis van een minderjarige.

7.4.1 Gevallen

Volgens de structuur van de wettelijke regeling van de voorlopige hechtenis is de eerste stap in het rechterlijk besluitvormingsproces: is er sprake van een geval waarin voorlopige hechtenis kan worden bevolen? In de praktijk lijkt deze toets voor rechters te bestaan uit een vluchtige check tijdens de voorbereiding van de voorgeleiding of raadkamerzitting, waarbij wordt gekeken of voor elk van de tenlastegelegde feiten die op de vordering van de officier van justitie staan, op grond van 67, eerste lid Sv, voorlopige hechtenis is toegelaten. In veel gevallen zullen rechters hiervoor het wetboek er niet op na hoeven slaan ("Van de meeste feiten weet je natuurlijk uit je hoofd of het een geval is."⁵⁴), maar bij twijfel gebeurt dit wel.

"Dan kijk ik gewoon naar het feit. Dus ook een feit van vrij geringe ernst wat onder de omschrijving [van artikel 67, eerste lid Sv, YB] valt, dan is dat bij wijze van spreken 'check, in orde'. Dan ga ik daarna natuurlijk kijken van: is het dan nodig om iemand in voorlopige hechtenis te nemen of moet hij geschorst worden? Maar bij de beoordeling van het feit kijk ik gewoon naar het juridische feit en of het een voorlopige hechtenisfeit is."⁵⁵

Eén van de geïnterviewde rechters-commissarissen benadrukt wel dat artikel 67, eerste lid Sv een 'kan-bepaling' is. Dit impliceert dat ook als deze bepaling het bevelen van voorlopige hechtenis voor het tenlastegelegde feit toelaat, het de rechter vrij staat om hiervan af te zien. De rechter zou dus een vordering tot voorlopige hechtenis kunnen afwijzen omdat hij van oordeel is

54 Interview rechter-commissaris M.

55 Interview raadkamerrechter Q.

dat het tenlastegelegde feit niet ernstig genoeg is, ook al betreft het wel een feit waarvoor volgens de wet voorlopige hechtenis is toegestaan.⁵⁶

“En een enkele keer... ik heb volgens mij een keer ook afgewezen, omdat ik het gewoon niet opportuun vond. Dat komt een enkele keer nog wel eens voor. Kijk je *kan* het doen, maar het hoeft niet [voorlopige hechtenis toepassen, YB]. Het is geen verplichting. Dus je kan tot de conclusie komen dat er ernstige bezwaren zijn en dat er wel gronden zijn, maar dat het toch eigenlijk wel een bagatelfeit is, ondanks dat het onder de wettelijke criteria valt van voorlopige hechtenis.”⁵⁷

Een geïnterviewde raadkamerrechter legt in dit verband uit dat verschillend kan worden gedacht over de ruimte die de officier van justitie zou moeten hebben om – binnen de grenzen van de wet – te bepalen voor welke strafbare feiten wel of niet wordt voorgeleid en over de rol die de rechter daarbij heeft: blijft de taak van de rechter beperkt tot het toetsen van de vordering aan de wettelijke criteria voor voorlopige hechtenis of mag de rechter zich ook actief bemoeien met het voorgeleidingsbeleid?

“Je kunt er op twee manieren naar kijken, denk ik: de officier van justitie vordert bewaring of gevangenhouding, als rechter kijk ik of aan de criteria is voldaan, maar het is de officier die het beleid uitzet van ‘wij willen actief voorgeleiden of wij geleiden heel weinig voor’. Je kunt ook zeggen [als rechter, YB]: ik bepaal wat en waarvoor er precies wordt voorgeleid. Dus dat je als rechter je eigen oordeel voorop stelt, van ‘nou het is weliswaar een iets minder ernstig feit, ik zou daar persoonlijk nooit voor hebben voorgeleid, dus mag de officier dat niet doen’. Ik vind dat eigenlijk de officier de ruimte heeft om te bedenken: wij willen drugsdelicten aanpakken, wij vinden huiselijk geweld heel belangrijk. Dan ga ik [als rechter, YB] niet zelf zeggen: ‘ja, maar ja, die ene klap, ik vind het niet zo heel erg’. Dus voor het toetsen vind ik dat de ruimte die de officier heeft belangrijk is. Maar daarbinnen, en dan kom je natuurlijk al gauw aan bij de schorsing, bij de afweging van ‘één keer gebeurd en deze jongen wil hulp en de reclassering staat te trappelen’, ja dan ga je schorsen. Maar dan zeg ik niet zo snel: ‘afwijzen de bewaring, want ik zou daarvoor niet hebben voorgeleid’. Nee, maar het *kán* wel. En daar zitten verschillende benaderingen.”⁵⁸

De meeste geïnterviewde rechters lijken de toets van artikel 67, eerste lid Sv als een klinische toets te benaderen: valt het tenlastegelegde feit binnen de wettelijke opsomming van strafbare feiten waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten? Hiermee werpt deze toets geen al te hoge drempel op, gelet op de grote hoeveelheid strafbare feiten waarvoor de wet voorlopige hechtenis toestaat. Hierbij komt dat een officier van justitie doorgaans geen voorlopige hechtenis zal vorderen in gevallen waarin dit volgens de wet niet is toegestaan. In de praktijk vormt de toets van artikel 67, eerste lid Sv voor

56 Een andere rechter-commissaris (E) stelt dat hij een afwijzing van de vordering in dergelijke gevallen niet zozeer baseert op de ‘kan-bepaling’ van artikel 67, eerste lid Sv, maar veeleer op het wettelijke criterium van artikel 67a, derde lid Sv (het anticipatiegebod, zie par. 7.4.4), omdat het te verwachten is dat een minderjarige die wordt verdacht van een ‘bagatelfeit’ bij veroordeling geen onvoorwaardelijke jeugddetentie opgelegd zal krijgen.

57 Interview rechter-commissaris H.

58 Interview raadkamerrechter Q.

rechters dan ook zelden een belemmering om een vordering tot voorlopige hechtenis toe te wijzen. Dit kwam ook naar voren gedurende de observaties. Tijdens de 201 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar de rechter-commissaris of raadkamer heeft beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van de) gevangenhouding, is geen enkele vordering afgewezen op grond van artikel 67, eerste lid Sv.⁵⁹

7.4.2 Ernstige bezwaren

Nu de toets van de gevallen voor voorlopige hechtenis in de praktijk weinig meer om het lijf heeft dan een vluchtige check, is de eerste inhoudelijke stap in het besluitvormingsproces: zijn er ernstige bezwaren voor de strafbare feiten die op de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding staan? Vrijwel alle geïnterviewde rechters geven aan dat dit in feite het startpunt is van de besluitvorming.

De invulling van het criterium 'ernstige bezwaren', als neergelegd in artikel 67, derde lid Sv, wordt tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen doorgaans niet uitvoerig gemotiveerd. Observaties tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen leverden dan ook weinig informatie op over de inhoudelijke invulling van de 'ernstige bezwaren', daar de mondelinge motivering daarvan in veel gevallen niet diepgaander was dan: "er zijn duidelijke aanwijzingen voor jouw betrokkenheid",⁶⁰ "je bent er waarschijnlijk bij betrokken"⁶¹ of "je hebt er mogelijk wel wat mee te maken".⁶² Ook in de schriftelijke motivering worden over het algemeen weinig woorden gewijd aan de ernstige bezwaren. Om deze reden waren observaties tijdens het 'raadkameren' van de meervoudige raadkamer gevangenhouding, alsook gerichte vragen aan de rechters na afloop van voorgeleidingen en raadkamerzittingen en tijdens de interviews nodig om de invulling van dit criterium inzichtelijker te krijgen.

De term 'ernstige bezwaren' blijkt tijdens de interviews lastig te definiëren. Hierbij wijzen verschillende rechters op het casuïstische karakter. Veel concreter dan "een stevige verdenking"⁶³ of "meer dan een redelijk vermoeden, maar minder dan bewijs"⁶⁴ worden de gegeven definities niet. Wel wordt de positie van de ernstige bezwaren ten opzichte van het 'redelijk vermoeden van schuld' en 'wettig en overtuigend bewijs' enigszins duidelijk. Eén van de geïnterviewde raadkamerrechters verwoordt dit als volgt:

59 De 201 voorlopige hechteniszittingen betreffen 64 voorgeleidingen waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling, 90 raadkamerzittingen waar is beslist over een vordering tot gevangenhouding en respectievelijk 33 en 14 raadkamerzittingen waar is beslist over een vordering tot verlenging van de gevangenhouding c.q. tweede verlenging van de gevangenhouding (zie tabel 6.2 en bijlage 2).

60 Raadkamerzitting 31.

61 Voorgeleiding 20.

62 Voorgeleiding 24.

63 Interview rechter-commissaris E.

64 Interview raadkamerrechter N.

“Ik denk altijd: een redelijke verdenking is iets tussen 1/3 en 2/3 en ernstige bezwaren is 2/3 en bewezen is 3/3. En ergens naarmate de tijd vordert, mag het wel wat meer worden, dus daar is ook een glijdende schaal in.”⁶⁵

Duidelijk is in elk geval dat de ernstige bezwaren in iedere individuele zaak en bij iedere voorlopige hechtenisbeslissing op basis van de op dat moment beschikbare informatie worden beoordeeld. Soms zullen de ernstige bezwaren evident uit het dossier voortvloeien, maar soms komt de beoordeling ook neer op – zoals één van de rechters het verwoordt – het “fingerspitzengefühl van de rechter”.⁶⁶ Uit de observaties tijdens het ‘raadkameren’ van de raadkamers gevangenhouding volgt dat hierbij naast ‘harde’ aanwijzingen uit het dossier, zoals de aangifte, getuigenverklaringen of een DNA-match, ook ‘zachtere’ aanwijzingen een rol kunnen spelen, zoals een beroep op het zwijgrecht terwijl de verdachte volgens de rechters, gelet op de overige belastende aanwijzingen, ‘echt wat heeft uit te leggen’.

Interessant zijn de zaken waarin door de rechter(s) wordt getwijfeld of er voldoende aanwijzingen zijn om de ernstige bezwaren aan te nemen. Hier wordt de vraag naar de ondergrens pregnant: hoe stevig moet de verdenking zijn om een bevel tot voorlopige hechtenis op te baseren?

7.4.2.1 De ondergrens

Over de ondergrens van de ernstige bezwaren lijken rechters uiteenlopende opvattingen te hebben. De geïnterviewde rechters zijn het unaniem eens dat voor het aannemen van ernstige bezwaren (nog) geen wettig en overtuigend bewijs vereist is. Minder eenduidig zijn de antwoorden op de vraag of de rechter de ernstige bezwaren kan baseren op één concrete aanwijzing of dat er meerdere concrete aanwijzingen vereist zijn. Eén van de geïnterviewde raadkamerrechters herkent deze verschillen en spreekt van een ‘scholensrijd’:

“Het is natuurlijk ook iedere keer weer een beetje een spanningsveld: hoe kijk je naar een zaak?; hoe kijk je naar de aangifte?; wanneer acht je de *unus testis nullus testis*-regel geldend? Als er een enkele aangifte is en daar wordt de naam van die jongen in genoemd en als er dan nog wel wat steunend bewijs is, maar in algemene zin, dus niet speciaal dat leidt tot die verdachte, zeg je dan ‘er is sprake van *unus testis nullus testis*, oftewel onvoldoende bewijs’ of zeg je dan ‘er is helemaal geen sprake van *unus testis nullus testis*, want er is nog meer bezwarend materiaal, alleen formeel leidt dat dan niet tot deze verdachte, maar het bezwarend materiaal is er wel’? Dat is een beetje een scholensrijd: de rekkelijken en de preciezen daarin, heb ik zelf ervaren. En dat vertaalt zich natuurlijk ook wel naar het invullen van de ernstige bezwaren: hoe hoog leg je die lat voor ernstige bezwaren?”⁶⁷

65 Interview raadkamerrechter B.

66 Interview raadkamerrechter O.

67 Interview raadkamerrechter G.

Voorts lijkt de ondergrens van de ernstige bezwaren ook afhankelijk te kunnen zijn van zaakspecifieke factoren, waaronder de aard en ernst van de zaak. Zo werd tijdens een raadkameroverleg van een raadkamer gevangenhouding in een zedenzaak opgemerkt dat zedenzaken, naar hun aard, bewijstechnisch vaak lastig zijn, zeker als het gaat om een 'een-op-eendelict' (een verkrachting) waarbij geen getuigen aanwezig zijn. Dit kan, volgens de betreffende rechter, een weerslag hebben op de ondergrens van de ernstige bezwaren, in die zin dat de rechter in deze zaken in de beginfase mogelijk genoeg neemt met minder sterke bezwaren, maar dat de ernstige bezwaren wel moeten verstevigen naarmate het onderzoek vordert. Voorts geven verschillende rechters tijdens de interviews aan dat ook de ernst van het feit van invloed kan zijn op de ondergrens van de ernstige bezwaren.

"Je kijkt natuurlijk toch ook naar het feit, dat is gewoon zo. Als jij een moordzaak hebt en de verdenking is zelfs mager, nou dan moet je eens even kijken hoe snel er ernstige bezwaren zijn. Echt helemaal geen hond zou iemand naar huis sturen! Echt niet! Dat ga je dus niet doen! Dan staat er zoveel op het spel... stel nou dat hij het gedaan heeft! Maar dan ga je wel tegen de officier zeggen 'luister eens, het is mager die ernstige bezwaren, over een maand moeten we wel meer hebben'." ⁶⁸

In zeer ernstige zaken ligt de drempel om een verdachte op vrije voeten te stellen dus hoger. Hetzelfde lijkt te gelden als sprake is van een zeer recidivegevaarlijke verdachte. Een aantal rechters geeft aan dat de ernstige bezwaren in dergelijke gevallen wat sneller worden aangenomen. Daarmee wordt het Openbaar Ministerie en de politie meer tijd voor onderzoek gegund om de ernstige bezwaren te kunnen verstevigen.

7.4.2.2 Tijdsverloop: een glijdende schaal

Ten tijde van de voorgeleiding en de eerste raadkamerzitting is het politieonderzoek vaak nog in volle gang. Uit de observaties blijkt dat hiermee soms rekening wordt gehouden bij de beoordeling van de ernstige bezwaren. Zo wordt met name door de rechter-commissaris en de eerste raadkamer geregeld het vroege stadium en de tijdelijkheid van de beslissing over de ernstige bezwaren benadrukt: "op dit moment voldoende",⁶⁹ "mager, maar voorlopig genoeg"⁷⁰ of "nog geen bewijs, maar voor nu voldoende".⁷¹ Eén van de geïnterviewde rechters-commissarissen legt uit dat de beoordeling van de ernstige bezwaren in het vroege stadium van de voorgeleiding in wezen neerkomt op een zeer preliminaire inschatting van de kans dat de verdachte veroordeeld gaat worden, waarbij de rechter zich niet alleen baseert op de informatie die op dát moment in het dossier zit, maar ook in ogeschouw neemt dat het onderzoek nog loopt:

68 Interview raadkamerrechter B.

69 Raadkamerzitting 96.

70 Raadkamerzitting 56

71 Raadkamerzitting 60.

“Wij [rechters-commissarissen, YB] zitten nog heel erg in de eerste fase. (...) Dus ik vind bij ons nog niet dat het bijna bewezen moet zijn. Dat kan ook nog niet, want er moet nog allerlei onderzoek worden gedaan. (...) Je probeert wel vooruit te kijken. Je probeert te kijken van: wat er nu op dit moment is, denk ik dan dat hij veroordeeld gaat worden? En dan wel bedenkend dat er nog onderzoek gedaan wordt. Maar goed, je weet ook niet goed wat er nog voor onderzoek gedaan wordt en wat er nog uitkomt. Je weet niet of er ineens een medeverdachte wel gaat bekennen, waardoor het ineens heel anders wordt. Dus dat is toch heel erg met een slag om de arm, dat oordeel. En dat is het lastige ervan.”⁷²

In sommige gevallen worden het Openbaar Ministerie en de politie nog even de tijd gegund om de zaak rond te krijgen. Hierbij kan een rol spelen dat de voorlopige hechtenis noodzakelijk wordt geacht om te voorkomen dat de verdachte het lopende onderzoek verstoort (de onderzoeksgrond, artikel 67a lid 2, onder 5° Sv).⁷³ Wel volgt in dergelijke gevallen veelal een expliciete boodschap aan de officier van justitie dat er “meer bij moet komen” om de toets van de ernstige bezwaren in de (volgende) raadkamer gevangenhouding te kunnen doorstaan. Dit signaal geeft de rechter-commissaris of raadkamer soms ook impliciet door de duur van inbewaringstelling of gevangenhouding aanzienlijk te beperken, om zo de druk op de voortgang van het onderzoek op te voeren.

“Als ik merk dat de ernstige bezwaren, als het kantje boord is, en ik vind wel dat er gronden zijn en ik vind het zeker niet verantwoord om te schorsen, dan wil ik veertien dagen doen in plaats van de verzochte 90. Met de opdracht aan het OM: ‘nu ben je er nog met de ernstige bezwaren, maar ik wil je over veertien dagen weer terugzien en dan kan het zomaar anders zijn’.”⁷⁴

Tijdens de interviews geven de rechters unaniem aan dat, in gevallen waarin het onderzoek nog loopt, tijdsverloop relevant kan zijn bij de beoordeling van de ernstige bezwaren. Als uitgangspunt geldt dat naarmate het onderzoek langer voortduurt en de jeugdige langer vast zit, steeds hogere eisen worden gesteld aan de ernstige bezwaren. Hierbij wordt door verschillende rechters gerefereerd aan ‘een glijdende schaal’.

“Naarmate het onderzoek langer duurt en ook als er nog dingen in het vooruitzicht gesteld zijn [door het Openbaar Ministerie, YB]: er is onderzoek bezig, maar na 30 of 60 dagen is er eigenlijk niks nieuws in het onderzoek, dan zeggen we ‘jongens, nou is het wel mooi geweest’. Dan heb ik in die gevallen, als er niks meer kwam en niks meer te verwachten viel, gewoon gezegd ‘dan wijs ik de verlenging af, klaar’. Naarmate de zitting dichterbij komt moet het naar bijna-bewijs gaan. Het is een glijdende schaal en dan moet je ook steeds meer op die zitting kunnen anticiperen.”⁷⁵

72 Interview rechter-commissaris R.

73 Interessant is de situatie waarin de voorlopige hechtenis noodzakelijk wordt geacht om het onderzoek ongestoord te kunnen verrichten en daarmee de verdenking, en dus de ernstige bezwaren, te kunnen verstevigen, terwijl de ernstige bezwaren op dat moment eigenlijk nog te mager zijn om de voorlopige hechtenis te kunnen bevelen. Uit de interviews volgt dat rechters hier verschillend mee omgaan.

74 Interview raadkamerrechter J.

75 Interview raadkamerrechter J.

Een andere raadkamerrechter bevestigt dit en geeft aan dat, naarmate de zitting dichterbij komt, het criterium van de 'ernstige bezwaren' steeds concreter wordt ingevuld met de vraag: is een veroordeling te verwachten? Dit betekent dat de raadkamer gevangenhouding anticipeert op het oordeel dat de zittingsrechter zal hebben over het bewijs. Toch lijkt de raadkamer in de praktijk niet volledig op de stoel van de zittingsrechter te willen gaan zitten. Zo werd een verweer van een advocaat tijdens een raadkamerzitting, waarin een beroep werd gedaan op noodweer om de ernstige bezwaren te betwisten, terzijde geschoven met de mededeling dat het aan de zittingsrechter is om hierover te oordelen.⁷⁶

7.4.2.3 'Magere' ernstige bezwaren: afwijzen of toch schorsen?

Als een rechter-commissaris of raadkamer van oordeel is dat er geen of onvoldoende ernstige bezwaren zijn, dan dient dit formeel te leiden tot afwijzing van de vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding (vgl. art. 67, derde lid Sv). In de 201 geobserveerde voorlopige hechteniszittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding,⁷⁷ is driemaal een vordering afgewezen omdat er onvoldoende ernstige bezwaren waren voor de tenlastegelegde feiten.⁷⁸ Een voor de hand liggende verklaring voor dit geringe aantal is dat de officier van justitie alleen jeugdige verdachten waartegen een stevige verdenking bestaat, voorgeleidt aan de rechter-commissaris. Voorts worden alleen zaken bij de raadkamer gevangenhouding aangebracht als de rechter-commissaris de ernstige bezwaren voldoende heeft geacht om de inbewaringstelling van de verdachte te bevelen. Er vindt dus een stevige voorselectie plaats. Toch speelt er nog een ander fenomeen dat het geringe aantal afwijzingen vanwege onvoldoende ernstige bezwaren zou kunnen verklaren. Een aantal rechters geeft namelijk in de interviews aan soms iets soepeler om te gaan met de ernstige bezwaren als ze voornemens zijn te schorsen. Zo beschouwt een raadkamerrechter, in zaken waarin de ernstige bezwaren te dun zijn om de gevangenhouding van de verdachte te kunnen rechtvaardigen, de schorsing onder voorwaarden als een (proportionele) 'oplossing met een pedagogisch voordeel':

"Dus je moet ook in zaken waar twijfel is rücksichtslos zeggen: 'nee', dat we niet gevangen houden. Maar dan kun je nog kiezen, want hoe los je dat op: als afwijzen van de vordering of als toewijzen van de vordering en meteen schorsen? En dat laatste heeft dan, ook als je denkt van 'nou het is randje kantje', pedagogisch toch wel het voordeel dat je dan aan

76 Raadkamerzitting 109.

77 Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

78 Het betrof driemaal een afwijzing van een vordering tot inbewaringstelling. Dit aantal is overigens niet per definitie representatief voor de gehele Nederlandse voorlopige hechtenispraktijk in jeugdstrafzaken. Voorts is in een aantal zaken, waarbij meerdere feiten op de vordering stonden, geen ernstige bezwaren aangenomen voor één of meer feiten, maar wel voor één of meer feiten wel, waardoor de vordering alsnog werd toegewezen.

die schorsing allerlei voorwaarden kunt ophangen. Dus ook als de ernstige bezwaren dun zijn, als ze te dun zijn om hem vast te houden, maar net genoeg draagkracht hebben om iemands gedrag te beïnvloeden, dan kiezen we voor schorsing.”⁷⁹

Wel benadrukt deze raadkamerrechter dat in zo’n geval bij het stellen van schorsingsvoorwaarden de proportionaliteit in acht moet worden genomen:

“Alleen dan mag je de schorsingsvoorwaarden... ja, je kunt er een heel zwaar pakket op zetten, maar daar moet je ook weer mee uitkijken, want ja, als dan de zaak onderuit gaat, dan heb je het toch nog verkeerd gedaan. (...) Dus het zijn een beetje communicerende vaten: hoe zwaarder de ernstige bezwaren, hoe zwaarder de schorsingsvoorwaarden kunnen zijn.”⁸⁰

Een soortgelijke ‘pedagogische’ benadering werd gebezigd door een rechter-commissaris die na afloop van een geobserveerde voorgeleiding jegens de onderzoeker toelichtte dat het weliswaar een “erg zwak dossier” betrof, maar dat hij vanuit bestwiloverwegingen de vordering toch had toegewezen om deze te schorsen onder voorwaarden. “Baat het niet, dan schaad het niet: die jongen kan alleen maar profijt hebben van schorsingsvoorwaarden”, zo onderbouwde de rechter-commissaris zijn beslissing.⁸¹ Deze rechter-commissaris bevestigde deze benadering nadien in een interview:

“In sommige gevallen wil ik nog wel eens een beetje spijbelen met de ernstige bezwaren als ik zie dat een schorsing gewoon erg belangrijk kan zijn.”⁸²

Behalve het ‘pedagogische voordeel’ van de schorsingsvoorwaarden, ziet de eerder aangehaalde raadkamerrechter nog een reden om twijfel over de ernstige bezwaren ‘op te lossen’ met een schorsing in plaats van afwijzing van de vordering, namelijk het (pedagogisch onwenselijke) ‘signaal’ richting de jeugdige verdachte dat kan uitgaan van een afwijzing.

“Dat geldt bij jeugd nog meer dan bij volwassenen. Je moet voortdurend rekening houden met het pedagogisch effect van je beslissing. Als er een zekere verdenking is en je zegt ‘nou we wijzen die vordering gevangenhouding af’, wat voor signaal betekent dat voor die jongen? ‘Kan ik mijn gang gaan?’ Of ‘daar heb ik mooi mee gezwijmd?’”⁸³

Hier staat tegenover dat sommige rechters zich tijdens de interviews principieel op het standpunt stellen dat onvoldoende ernstige bezwaren moet leiden tot afwijzing (“als het er niet in zit, dan zit het er gewoon niet in”⁸⁴). Eén van de geïnterviewde rechters-commissarissen geeft aan dat van een afwijzing van een vordering wegens onvoldoende ernstige bezwaren ook een belangrijk signaal uitgaat richting het Openbaar Ministerie: “zo is het echt

79 Interview raadkamerrechter G.

80 Interview raadkamerrechter G.

81 Voorgeleiding 21 (na afloop).

82 Interview rechter-commissaris H.

83 Interview raadkamerrechter G.

84 Interview rechter-commissaris E.

te weinig”.⁸⁵ Ook benadrukt deze rechter-commissaris dat het van belang is om de betekenis van de afwijzing uit te leggen aan de jeugdige:

“Als ik het afwijs op de ernstige bezwaren dan zeg ik er wel bij (...) dat er op basis van het *huidige* dossier onvoldoende ernstige bezwaren zijn in mijn ogen. Ik zeg dan wel: ‘er kan nog meer bijkomen en het kan zijn dat de zittingsrechter er anders tegenaan kijkt’. Om niet de verwachting te scheppen dat als hier een vordering wordt afgewezen, het hierna klaar is. En zeker voor een minderjarige, die snapt daar niks van. [Die denkt:] ‘ik hoef niet te blijven dus ik ben van die zaak af’. Zo werkt het niet.”⁸⁶

Een andere rechter-commissaris merkt echter op dat een afwijzing van een vordering vanwege onvoldoende ernstige bezwaren wel degelijk verstrekkende gevolgen kan hebben voor de strafzaak, omdat de zittingsrechter vaak toch voortbouwt op eerdere beslissingen van collega-rechters en de advocaat zich ook zal beroepen op de eerdere afwijzing door de rechter-commissaris of raadkamer:

“Op de zitting denken ze: ‘al die raadkamers hebben er al naar gekeken en de RC heeft ernaar gekeken’. Dus het bouwt een beetje voort. En daarom is het een heel beslissend moment, die voorgeleiding, of iemand eruit gaat of dat je hem houdt. Daar kan heel veel van afhangen. (...) Ik weet zeker dat de advocaat daar [tijdens de zitting, YB] een beroep op doet. Die zegt: ‘kijk eens, er waren al geen ernstige bezwaren, dan is er nu toch ook geen bewijs!’. En dat zal ook lastig zijn als er inderdaad niks bijgekomen is.”⁸⁷

Gelet op de mogelijk verstrekkende gevolgen van een afwijzing en de vermeende ‘pedagogische voordelen’ van schorsingsvoorwaarden, lijkt de schorsing dus soms te fungeren als een veilige en pedagogisch verantwoord c.q. wenselijk geachte ‘oplossing’ voor een rechter-commissaris of raadkamer die twijfelt over de ernstige bezwaren.

7.4.3 Gronden

De rechter-commissaris of raadkamer kan een vordering van de officier van justitie tot inbewaringstelling of gevangenhouding enkel toewijzen als er gronden zijn die de ‘onverwijldede vrijheidsbeneming’ van de verdachte vorderen (vgl. art. 67a, eerste en tweede lid Sv). Opvallend is dat in de 201 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding,⁸⁸ geen enkele vordering is afgewezen vanwege de afwezigheid van gronden.⁸⁹ Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de officier van justitie enkel

85 Interview rechter-commissaris E.

86 Interview rechter-commissaris E.

87 Interview rechter-commissaris R.

88 Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

89 In een aantal zaken werden niet alle gronden die de officier op de vordering had gezet door de rechter-commissaris of raadkamer overgenomen, maar leidde dit niet tot een afwijzing van de vordering, omdat tenminste één grond wel aanwezig werd geacht.

de inbewaringstelling of gevangenhouding vordert in gevallen waarin er evident sprake is van gronden voor voorlopige hechtenis. Eén van de geïnterviewde rechters-commissarissen heeft echter twijfels bij deze verklaring en heeft veeleer de indruk dat de gronden weinig kritisch worden getoetst door de rechter.

“Ik weet niet wat de officier doet. Ik heb niet het idee dat ie streng selecteert op gronden. Ik heb het idee dat ie gewoon de zaak bekijkt en dat als ie de zaak voorgeleidingswaardig vindt het gewoon voorbrengt en de gronden er maar een beetje bij verzint. Ik heb veel meer het idee dat er gewoon niet op gelet wordt door de rechterlijke macht, op de gronden... dat dat gewoon een beetje een ondergeschoven kind is. Want van ‘nou ja, ach, de ernstige bezwaren zijn er, dus ja een grond, ach, die is er wel’.”⁹⁰

De gronden als ‘ondergeschoven kind’ is een indruk die ook geregeld naar boven komt tijdens de observaties van het ‘raadkameren’ van de raadkamers gevangenhouding. Tijdens het raadkameren wordt veelal – mede afhankelijk van het verweer van de advocaat – gesproken over ernstige bezwaren, het anticipatiegebod (art. 67a, derde lid Sv) en bovenal de schorsing, maar niet of nauwelijks over de gronden. Eén van de geïnterviewde raadkamerrechters legt desgevraagd uit dat dit niet betekent dat niet over de gronden is nagedacht, maar dat in die gevallen de drie raadkamerrechters het kenmerkend eens zijn dat de gronden aanwezig zijn, ook al wordt dit tijdens het raadkameren niet expliciet uitgesproken.

“En wat ik merk bij mijzelf qua aanpak, daar betrap ik mijzelf nog wel eens op (...), ik ga heel snel naar: waar moet het naartoe? En dan heb ik die beslissingen van gronden en ernstige bezwaren al genomen, maar die expliciteer ik niet. Want schorsen of niet, dat is vaak toch gewoon de vraag, tenzij er [door de advocaat, YB] een enorm betoog over de ernstige bezwaren wordt gevoerd. Dan wil ik daar wel op ingaan, maar als dat halfslachtig is, hap snap... Nou ik denk dat ik in zo’n zaak [tijdens het raadkameren, YB] gewoon zou zeggen: ‘ernstige bezwaren en gronden zijn er, dan gaan we nu kijken of we kunnen schorsen’. Het voegt voor mij niet zoveel toe in de discussie, omdat het voor mij een gegeven is. Ik vraag het als ik voorzitter ben ook niet aan collega’s, als zij het vergeten te zeggen en gelijk naar de schorsing gaan, dan ga ik ervan uit dat zij de ernstige bezwaren en gronden aanwezig achten. Dat vind ik vaak ook. Dus kortom, dan hebben we het er niet over.”⁹¹

De gronden voor voorlopige hechtenis worden doorgaans ook niet uitvoerig gemotiveerd door de raadkamers gevangenhouding. Bij sommige rechtbanken wordt zelfs volstaan met het aanvinken van de gronden op een kruisjesformulier. Deze praktijken wekken in ieder geval bij de geïnterviewde advocaten de indruk dat de gronden weinig kritisch tegen het licht worden gehouden (zie par. 7.2.5 en 8.3.2.3). Het beeld dat op basis van de observaties en interviews met rechters naar voren komt, is dat de gronden voor voorlopige hechtenis in jeugdzaken op zijn minst ruimhartig worden toegepast. Dit geldt met name voor de recidivegrond.

90 Interview rechter-commissaris H.

91 Interview raadkamerrechter J.

7.4.3.1 Recidivegrond

De recidivegrond is in de literatuur over de Nederlandse voorlopige hechtenispraktijk (in volwassenzaken) ook wel “de moeder aller gronden” genoemd.⁹² Uit de observaties in het onderhavige onderzoek blijkt dat de recidivegrond ook in jeugdzaken een centrale rol speelt. Tijdens de 201 geobserveerde voorlopige hechteniszittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding, zijn 193 verdereingen toegewezen,⁹³ waarbij in 169 gevallen de recidivegrond⁹⁴ één van de gronden was waarop het bevel tot voorlopige hechtenis werd gebaseerd.⁹⁵ Op basis van de observaties en interviews ontstaat een beeld van een praktijk waarin rechters de recidivegrond ruim interpreteren en toepassen. Hierdoor lijkt de recidivegrond soms te fungeren als een ‘vangnet’; een grond waaraan een rechter altijd wel kan komen als hij het bevelen van voorlopige hechtenis wenselijk acht. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview:

“Tja de gronden, dat zei ik net al, daar kan je altijd wel aan komen. Al is iemand *first offender*, dan zeg je ‘tja toch wel gek zo in één keer’, hup recidive[grond]. ‘Er speelt misschien toch langere tijd iets in die bovenkamer [in het hoofd van de jeugdige, YB], we weten het niet’, hup recidive[grond]. Dan kan het zijn van *first offender* zelfs reden zijn om de recidivegrond aan te nemen! Dus altijd kun je wel iets vinden om hem te houden.”⁹⁶

Een geïnterviewde rechter-commissaris refereert in dit verband aan een “vergaarput” (“gooi het er maar in en je hebt een grond!”).⁹⁷ Paradoxaal genoeg is de beoordeling van de recidivegrond in theorie een complexe exercitie. Deze beoordeling komt immers in de kern neer op het inschatten van het gevaar voor recidive in de toekomst, oftewel risicotaxatie. De Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering gebruiken hiervoor gestandaardiseerde risicotaxatie-instrumenten, waarvan de uitkomsten ook in hun adviezen worden opgenomen. Toch lijken rechters zich bij de beoordeling van de recidivegrond niet primair te baseren op deze uitkomsten, maar op basis van uiteenlopende factoren een eigen inschatting te maken. Eén van de raadkamerrechters legt uit dat ook het ‘gevoel’ van de rechter hierbij een rol speelt:

92 Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 436.

93 Zie bijlage 2.

94 Hieronder wordt de recidivegrond ex artikel 67a tweede lid, onder 2° (ook wel de ‘6-jaarsrecidivegrond’ of de ‘VPG-grond’ – lees: veiligheid van personen en/of goederen – genoemd) en 3° Sv (ook wel de ‘5-jaarsrecidivegrond’ genoemd) verstaan. Als in het navolgende over de recidivegrond wordt gesproken betreft het de in artikel 67a tweede lid, onder 2° Sv neergelegde grond, tenzij anders wordt vermeld.

95 Dit aantal is gebaseerd op de informatie die tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen is verzameld. Er is geen inzage geweest in de uiteindelijke beschikkingen waarop de gronden staan vermeld.

96 Interview raadkamerrechter B.

97 Interview rechter-commissaris M.

“Je kijkt naar de toekomst, maar je kunt alleen maar naar de toekomst kijken met de ingrediënten uit het verleden. En die mix, daar komt dan iets uit naar voren, een bepaalde geur of sfeer, waardoor je denkt, voelt van ‘ja, nee, ik vind het tricky om jou zomaar los te laten’. En dan heb je dus kennelijk een gevoel van recidive. En hoe onderbouw je dat dan voor jezelf? Kijk, je kunt natuurlijk gaan zoeken. Als het zo werkt, zou het ook niet goed zijn. Je moet natuurlijk wel gewoon het gevoel en verstand... die moeten in een continue kritische reflectie en gesprek blijven, maar dat gaat soms wel heel snel. Dat is natuurlijk zo. Want bij de voorbereiding al, dat je dan het gevoel krijgt van ‘dit is wel link’, dat gaat heel snel. En van ‘dit is wel heel link’ naar recidivegevaar, daar komt de gemiddelde rechter denk ik heel moeilijk vanaf hoor, van dat gevoel.”⁹⁸

Uit de observaties volgt dat een veelheid aan factoren een rol kan spelen bij de invulling van de recidivegrond door de rechter. Op basis van een analyse van deze factoren kunnen grofweg drie categorieën worden onderscheiden: (1) de ‘op antecedenten gebaseerde’ recidivegrond, (2) de ‘inherente’ recidivegrond en (3) de ‘toekomstgerichte’ recidivegrond. Hierbij moet worden opgemerkt dat de grenzen tussen de categorieën fluïde zijn en vaak een combinatie van factoren ten grondslag ligt aan het aannemen van de recidivegrond.

A. ‘Op antecedenten gebaseerd’

Antecedenten, in het bijzonder de justitiële documentatie van de jeugdige verdachte, spelen een centrale rol in de beoordeling van de recidivegrond. Indien er sprake is van “doc” en het betreft enigszins een soortgelijk feit als de huidige verdenking, dan lijkt dat voor veel rechters voldoende te zijn om de recidivegrond aan te nemen. Van een daadwerkelijke *inschatting* van het toekomstige recidivegevaar lijkt hierbij geen sprake te zijn. Deze bevinding, die voortvloeit uit de observaties tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen, wordt bevestigd in verschillende interviews met rechters.

“Dat wordt betrekkelijk ruim toegepast. Dat vind ik überhaupt wel een beetje... de rechterlijke macht... als je nagaat dat voorlopige hechtenis in beginsel de uitzondering is op de regel, vind ik dat de vrees voor herhaling toch al vrij snel wordt aangenomen zodra er enige recidive is. Als je de wet op dat punt strikt bekijkt, dat geldt overigens bij volwassenen ook, heb ik de indruk dat de rechterlijke macht toch betrekkelijk ruim toepassing geeft aan die mogelijkheden.”⁹⁹

Het feit dat een verdachte nog in een proeftijd loopt, wordt door rechters ook herhaaldelijk aangehaald om de recidivegrond te rechtvaardigen.¹⁰⁰ Voorts baseren sommige rechters zich bij de beoordeling van de recidivegrond niet alleen op de onherroepelijke justitiële documentatie: niet-onherroepelijke veroordelingen, lopende zaken en politieregistraties kunnen eveneens een

98 Interview raadkamerrechter J.

99 Interview raadkamerrechter N.

100 O.a. Voorgeleiding 17; Voorgeleiding 36; Voorgeleiding 54; Raadkamerzitting 16; Raadkamerzitting 106.

rol spelen.¹⁰¹ Ook het gegeven dat een verdachte ten tijde van het delict in het kader van een andere zaak in een schorsing van de voorlopige hechtenis liep, wordt wel eens gebruikt als onderbouwing van de recidivegrond.¹⁰²

Indien het gaat om de invulling van de zogenaamde '5-jaarsrecidivegrond' (art. 67a, tweede lid, onder 3° Sv) nemen rechters vanzelfsprekend uitsluitend *onherroepelijke* veroordelingen mee, daar dit uitdrukkelijk volgt uit de wettekst.¹⁰³ Interessant is wel dat sommige rechters een 'jeugdspecifieke' uitleg geven aan deze recidivegrond door in jeugdzaken de terugkijktermijn van vijf jaar in te korten.

"Nou ik denk, bij volwassenen houden we een terugkijktermijn van vijf jaar aan en bij jeugd kan dat nog wel eens verschil maken. Als iemand op zijn 12^e een keer een winkeldiefstal heeft gepleegd en op zijn 16^e komt hij voor een overval. Dan kan je zeggen: 'binnen vijf jaar een soortgelijk feit'. Maar voor een jeugdige is vijf jaar wel heel erg lang. Dat kan een wereld van verschil zijn, in ontwikkeling en alles. Dus ik neem die terugkijktermijn denk ik iets krapper soms."¹⁰⁴

Dit zou impliceren dat de '5-jaarsrecidivegrond' door sommige rechters terughoudender wordt toegepast in jeugdzaken dan in volwassenzaken.

B. 'Inherent aan de verdenking'

Uit de observaties en interviews blijkt dat de recidivegrond (niet zijnde de '5-jaarsrecidivegrond') ook kan worden aangenomen als er niet of nauwelijks sprake is van justitiële documentatie. In verschillende geobserveerde zaken werd het recidivegevaar afgeleid uit de verdenking(en) die op de vordering staan. Met andere woorden: het recidivegevaar is inherent aan de verdenking(en). Deze redenering wordt door sommige rechters gehanteerd in gevallen waarin de verdenking *een reeks delicten* betreft. Zo werd in een zaak, waarin een jeugdige werd verdacht van een reeks van drie woninginbraken, tijdens het raadkameroverleg opgemerkt dat de recidivegrond niet alleen van documentatie afhangt en dat drie inbraken op één dag ook wel een indicatie geeft dat sprake is van recidivegevaar.

De recidivegrond kan, althans volgens sommige rechters, ook worden afgeleid uit een verdenking die slechts op één strafbaar feit betrekking heeft. Hierbij kan het (voor een langere periode) *voortdurende karakter* van het strafbare feit een rol spelen, zoals blijkt uit een zaak waarin de recidivegrond

101 Voorgeleiding 2; Raadkamerzitting 51. En voorts: Interview raadkamerrechter G; Interview raadkamerrechter I.

102 Voorgeleiding 52; Raadkamerzitting 120.

103 De '5-jaarsrecidivegrond' vereist dat sprake is van een verdenking van één van de in artikel 67a lid 2, onder 3° Sv opgesomde misdrijven, "terwijl nog geen vijf jaren zijn verlopen sedert de dag waarop de verdachte wegens een van deze misdrijven *onherroepelijk* tot een vrijheidsbenemende straf of maatregel, een vrijheidsbeperkende maatregel of een taakstraf is veroordeeld dan wel bij *onherroepelijke* strafbeschikking een taakstraf is opgelegd en voorts er ernstig rekening mede moet worden gehouden dat de verdachte wederom een van die misdrijven zal begaan." Zie paragraaf 4.4.2.3, onder C.

104 Interview rechter-commissaris M.

werd aangenomen ten aanzien van twee jeugdige first offenders die ervan werden verdacht gedurende een lange periode op school medeleerlingen te hebben afgeperst.¹⁰⁵ Voorts lijkt ook de *aard* van de verdenking impliciet recidivegevaar in zich te kunnen dragen, bijvoorbeeld in zedenzaken. Zo heeft een raadkamer op basis van de aard (en het voortdurende karakter) van de verdenking de recidivegrond aangenomen in een zaak van een jeugdige verdachte – zonder justitiële documentatie – die had bekend gedurende een lange periode structureel kinderporno te hebben gedownload op zijn computer.¹⁰⁶ In zaken waarin het gaat om een verdenking van een vermogensdelict kan voorts het *lucratieve karakter* daarvan voor een rechter aanleiding zijn om hieruit recidivegevaar te destilleren. In dit verband merkte een rechter-commissaris na afloop van een voorgeleiding in een zaak waarin een jeugdige – zonder eerdere veroordelingen op zijn documentatie – werd verdacht van een woninginbraak jegens de onderzoeker op: “Iemand die inbreekt, breekt nooit één keer in.”¹⁰⁷

In het verlengde hiervan kan ook het hebben van een *financieel motief* voor het plegen van een strafbaar feit voor een sommige rechters een grondslag zijn om recidivegevaar aan te nemen. Zo baseerde een rechter-commissaris de recidivegrond, in een zaak waarin een jonge first offender had bekend een vrouw van haar tas te hebben beroofd, op het motief van de verdachte, namelijk dat hij geld nodig had om een schuld af te betalen.¹⁰⁸ In andere gevallen leidden rechters de recidivegrond daarentegen juist af uit het ontbreken van een duidelijk motief: “verdachte heeft het feit zonder redelijkerwijs begrijpelijke aanleiding gepleegd”.¹⁰⁹ Een raadkamerrechter verklaart ook tijdens een interview dat de *onduidelijkheid over de toedracht* reden kan zijn om de recidivegrond aan te nemen:

“Kijk wij kunnen allemaal... en ik als kind heb dat ook gedaan, wij kunnen allemaal strafbare feiten plegen. Maar sommige strafbare feiten, in een bepaalde context, dan denk ik ‘dit had ik niet kunnen doen’. Dus ik vind het wel interessant om te weten hoe je daar dan toe bent gekomen. En als ik daar de vinger niet achter krijg, als ik niet precies weet hoe dat is gekomen, dan kan ik ook niet uitsluiten dat je dat misschien nog een keer zal gaan doen.”¹¹⁰

Tijdens de observaties zijn herhaaldelijk zaken voorbij gekomen waarin het recidivegevaar volgens de rechter inherent is aan de *ernst* van de verdenking. Dit was bijvoorbeeld het geval in een zaak van een minderjarige first offender die werd verdacht van een poging tot een woningoverval met gebruik van een vuurwapen. Volgens de betreffende rechter-commissaris is dit een dermate “absurd en belachelijk feit” dat de recidivegrond

105 Raadkamerzittingen 53 en 54.

106 Raadkamerzitting 140.

107 Voorgeleiding 64 (na afloop).

108 Voorgeleiding 11.

109 Voorgeleiding 48.

110 Interview raadkamerrechter J.

hierin “als het ware besloten ligt”.¹¹¹ Hierbij speelde – evenals in een aantal andere zaken¹¹² – ook de vermeende *lichtvaardige* wijze waarop het feit was gepleegd een rol.¹¹³ In zaken waarin buitensporig geweld is gebruikt wordt door rechters bij de onderbouwing van de recidivegrond ook wel eens gewezen op het *excessive* c.q. *disproportionele* karakter van het feit.¹¹⁴

Voorts kan een relevante factor zijn dat een ernstig feit volledig *onverwachts* wordt gepleegd door een jeugdige die tot dat moment onbekend was bij politie, justitie en hulpverlenende instanties. Dit speelde onder meer in een zaak waarin een minderjarige first offender werd verdacht van een poging tot doodslag met een mes. In deze zaak werd tijdens het raadkameroverleg opgemerkt dat de recidivegrond er juist is omdat niemand had verwacht dat de betreffende verdachte een dergelijk feit zou plegen, hetgeen het volgens de raadkamerrechters erg “eng” maakt. De raadkamer stelde zich op het standpunt dat in elk geval zolang het persoonlijkheidsonderzoek nog niet is afgerond en er nog geen inzicht bestaat in de persoon van de verdachte recidivegevaar aanwezig moet worden geacht. Een raadkamerrechter van een andere rechtbank bevestigt tijdens een interview dat juist de omstandigheid dat een first offender volledig onverwachts een ernstig strafbaar feit pleegt reden kan zijn om de recidivegrond aan te nemen:

“Wij zeggen weleens ‘als er zomaar, *ins blaue hinein* zo’n ernstig feit wordt gepleegd, dat doet vermoeden...’. Kijk, dat je eens iemand gewoon een klap geeft daar kan je nog iets bij voorstellen, maar wij hadden laatst een jongen die had ineens een aardappelschilmesje en die steekt iemand tien keer. Die werd gepest en in één keer... (...) ja maar dan, dan is de recidivegrond er gewoon. Dan denk je: ‘wat doe je nu? Wat is hier gebeurd?’ Dan zit het [de recidivegrond, YB] in het feit van zichzelf al. Dat jij dat doet op zo’n jonge leeftijd (...) juist omdat je eigenlijk nog nooit iets gedaan hebt... zomaar ‘bam’. Dat alleen al...”¹¹⁵

Tot slot merkt één van de geïnterviewde raadkamerrechters op dat de recidivegrond soms ook kan worden afgeleid uit de ‘modus operandi’ van de verdachte. De *geraffineerde* wijze waarop een feit is gepleegd kan volgens deze rechter indiceren dat sprake is van recidivegevaar:

“Een zakkenroller die heel sluw en sneaky samen met anderen zich mengt in een gezelschap toeristen, dan zou ik zijn wijze van opereren als een risico verhogende factor willen meenemen. Iemand die heel bewust en gericht erop uit is andermans dingen af te pakken, die zou dat best nog wel eens een keer kunnen doen.”¹¹⁶

De door rechters gebruikte mogelijkheden om de recidivegrond af te leiden uit het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft, zijn dus zeer divers. Tegelijkertijd is een aantal rechters tijdens de interviews zeer kritisch

111 Voorgeleiding 20.

112 Voorgeleiding 31; Voorgeleiding 40; Raadkamerzitting 65.

113 Voorgeleiding 20.

114 Voorgeleiding 13; Raadkamerzitting 100.

115 Interview raadkamerrechter B.

116 Interview raadkamerrechter G.

over deze benadering. Ook een advocaat bracht tijdens één van de geobserveerde raadkamerzittingen in zijn verweer naar voren dat deze benadering van de recidivegrond principieel niet zuiver is, omdat dit “als het ware leidt tot vermenging van de ernstige bezwaren en gronden”.¹¹⁷ Als de recidivegrond inherent is aan de verdenking impliceren ernstige bezwaren immers automatisch tevens de aanwezigheid van een grond. Dit verweer komt er dus in de kern op neer dat hiermee in wezen het getrapte stelsel van rechtswaarborgen, als neergelegd in artikel 67 en 67a Sv, wordt ondermijnd. De raadkamer besteedde in de beraadslaging echter geen aandacht aan dit verweer.

C. ‘Toekomstgericht’

De recidivegrond kan volgens sommige rechters ook worden afgeleid uit de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige. Tijdens één van de geobserveerde raadkamerzittingen werd dit de “toekomstgerichte herhalingsgrond” genoemd.¹¹⁸ Dit betekent dat de recidivegrond niet zozeer wordt gebaseerd op de justitiële documentatie of de verdenking als zodanig, maar op de zorgelijke persoonlijke omstandigheden die het aannemelijk zouden maken dat de minderjarige op de korte of langere termijn (wederom) een strafbaar feit zal plegen. Uit de observaties en interviews volgt dat onder meer zorgen over de thuissituatie, schoolgang, middelengebruik, vrije tijdsbesteding en vriendenkeuze van de minderjarige door sommige rechters worden betrokken bij de beoordeling van de recidivegrond.

“Dat zijn voor mij ook omstandigheden die het recidivegevaar onderbouwen. Ik ben dus niet alleen van de documentatie, maar ook van de omstandigheden. Ik vind dan dat je die jongen zelf moet beschermen, dat er niet nog meer dingen gaan gebeuren, maar de samenleving natuurlijk ook. Dus dan neem ik wel het recidivegevaar aan.”¹¹⁹

Deze ‘toekomstgerichte’ benadering van de recidivegrond lijkt specifiek voor het jeugdstrafrecht. Hierbij dienen de rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering als belangrijke informatiebronnen. Voorts legt één van de geïnterviewde rechters uit dat ook zijn eigen indruk van de jeugdige verdachte, zijn ouders en hun omstandigheden relevant kan zijn bij de inschatting van toekomstig recidivegevaar.

“Laat ik het zo zeggen: als je een volwassene hebt, zonder psychische problematiek, dan zeg je ‘geen grond’. En bij een minderjarige zou ik, hoe oneigenlijk ook, toch een klein beetje kijken van ‘wat voor een indruk maakt dit nou op mij, die jongen, zijn moeder en hoe dat allemaal in zijn werk gaat?’. Om ook je eigen indruk te krijgen van ‘is dit nou een incident of niet?’ (...) Wat eigenlijk niet kan, want eigenlijk moet op basis van het verleden, op basis van documentatie blijken dat iemand recidivegevaarlijk is. Maar ik zou daar wel naar kijken.”¹²⁰

117 Raadkamerzitting 143.

118 Raadkamerzitting 118.

119 Interview rechter-commissaris L.

120 Interview rechter-commissaris M.

In jeugdzaken kan ook het hulpverleningsbelang een weerslag hebben op de recidivegrond. In gevallen waarin schorsingsvoorwaarden door de rechter wenselijk worden geacht om de hulpverlening op te starten is een grond nodig om de voorlopige hechtenis te kunnen bevelen om deze vervolgens direct te kunnen schorsen. Een aantal rechters – van verschillende rechtbanken – geeft tijdens de interviews aan de recidivegrond nog wel eens wat “op te rekken”¹²¹ of “op te blazen”¹²² ten behoeve van de hulpverlening.

“De recidivegrond, wat ik net al zei, daar smokkel ik ook wel eens een beetje mee als ik gewoon een problematisch geval zie waar op dit moment geen of onvoldoende hulpverlening bij is. Ja, dan misbruik ik het strafrecht om die hulpverlening opgestart te krijgen. En dat doe ik soms heel bewust.”¹²³

Eén van de geïnterviewde raadkamerrechters verklaart dat deze werkwijze in wezen voortvloeit uit zijn verantwoordelijkheidsgevoel als jeugdrechter:

“Het vermoeden dat, en dat is die extra grond die wij soms toepassen, uit de persoon van de verdachte zou zijn af te leiden dat hij wel weer tot herhaling zou kunnen komen. Dat vind ik... tja het is er mooi bij gesleurd [respondent glimlacht, YB]. (...) Het is ook een beetje verantwoordelijkheidsgevoel wat we hebben, althans zo voel ik het. (...) Wat kan je in het kader van het voorarrest nog sleutelen aan de situatie om hem of haar weer een beetje op het rechte pad te krijgen? Dat voel ik wel, vanuit jeugdrechtoptiek, als een verantwoordelijkheid die bij ons ligt. En dat heeft zijn weerslag op de recidivegrond.”¹²⁴

Tegelijkertijd zijn er ook rechters die het (principiële) onjuist vinden om de recidivegrond te baseren op zorgelijke persoonlijke omstandigheden – zonder dat sprake is van justitiële documentatie – om de voorlopige hechtenis te kunnen gebruiken ten behoeve van de hulpverlening. Deze uiteenlopende opvattingen van rechters over het aannemen van de recidivegrond bij minderjarige first offenders zijn eerder al naar voren gekomen in casus ‘Jeffrey’ (zie par. 7.3.1). De benadering van de recidivegrond lijkt sterk samen te hangen met de opvattingen van de betreffende rechter over de functie van de voorlopige hechtenis en de schorsing daarvan onder voorwaarden, in de specifieke context van het jeugdstrafrecht. De ‘toekomstgerichte’ recidivegrond lijkt met name te worden omarmd door rechters die de (schorsing van de) voorlopige hechtenis beschouwen als een instrument om hulpverlening op te starten en die geloven in een preventieve werking van vroegtijdig ingrijpen door middel van schorsingsvoorwaarden; een aanpak die volgens hen gerechtvaardigd kan worden op grond van het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht.

121 Interview rechter-commissaris L.

122 Interview rechter-commissaris M.

123 Interview rechter-commissaris H.

124 Interview raadkamerrechter O.

7.4.3.2 '12-jaarsfeit' en de ernstig geschokte rechtsorde

Een andere grond die regelmatig wordt toegepast in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen is de grond van het 12-jaarsfeit en de ernstig geschokte rechtsorde (art. 67a, tweede lid, onder 1° Sv), in de praktijk veelal aangeduid als de '12-jaarsgrond'. Tijdens de 201 geobserveerde voorlopige hechteniszittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding, zijn 193 vorderingen toegewezen,¹²⁵ waarbij in 85 gevallen de 'ernstig geschokte rechtsorde' één van de gronden betrof. Terwijl in de rechtswetenschappelijke literatuur veelvuldig over de 'ernstig geschokte rechtsorde' wordt gedebatteerd,¹²⁶ valt op dat dit criterium tijdens de bijgewoonde raatkameroverleggen nauwelijks onderwerp van discussie is geweest. De observaties leverden wat dit betreft dan ook weinig diepgaande inzichten op. Tijdens de interviews met de rechters is echter wel gelegenheid geweest om dieper in te gaan op deze grond.

A. Een tweeledige toets?

De wet schrijft voor dat voor het aannemen van de '12-jaarsgrond' vereist is dat sprake is van een verdenking van feit waarop volgens de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer op staat én de rechtsorde daardoor ernstig is geschokt. Hier is dus sprake van een tweeledig criterium, hetgeen een tweeledige (afzonderlijke) toets door de rechter lijkt te veronderstellen. Een aantal geïnterviewde rechters stelt zich echter op het standpunt dat het criterium van het '12-jaarsfeit' en het criterium van de 'ernstig geschokte rechtsorde' als het ware vereenzelvigd kunnen worden.

"Het [de ernstig geschokte rechtsorde, YB] zit 'm vooral in het feit en de strafbedreiging. Dus puur doordat het zo'n ernstig feit is, is er ook een geschokte rechtsorde. Ik denk namelijk dat als je zelf gaat nuanceren, bijvoorbeeld 'het slachtoffer is een bejaarde, dat is extra erg' of 'het is een overval op een woning, dat is extra erg', maar 'dit is een geldloper, die zijn het gewend en hebben zelf bewaking bij zich', dan ga je jouw eigen criterium wel heel erg de overhand laten geven. Want het is dan eigenlijk wat je zelf op de graad van 'erg' het ergst vindt, dat moet dan binnen [in voorlopige hechtenis, YB] blijven, terwijl je een soort buitenwettelijk criterium gaat aanleggen. Terwijl het zijn allemaal 12-jaarsdelicten! (...) dan ga je toch wel glad ijs op, vind ik. Dan ga je jouw eigen normen en waarden heel erg de overhand laten hebben boven het kale feit van '12 jaar' en 'rechtsorde'."¹²⁷

De meerderheid van de geïnterviewde rechters stelt zich daarentegen op het standpunt dat de ernstig geschokte rechtsorde niet vanzelfsprekend voortvloeit uit een verdenking van een '12-jaarsfeit'.

125 Zie bijlage 2.

126 Vgl. paragrafen 3.2.2.4 en 4.4.2.3.

127 Interview raatkamerrechter C.

“Daar zitten wel gradaties in. Dus veel geweld, de echte nare schop- en vechtpartijen, zeker met wapens, dan neem ik het zonder meer aan. Bij alle andere... ja, dat is dan formeel wel een 12-jaarsfeit, maar is dat dan een geschokte rechtsorde? Daar zit wel enige ruimte in.”¹²⁸

In deze benadering moet de ernstig geschokte rechtsorde dus afzonderlijk worden beoordeeld. Hiermee wordt de vraag relevant waaruit de geschokte rechtsorde volgens deze rechters moet voortvloeien. De wettekst van artikel 67a, tweede lid, onder 1° Sv indiceert dat de ernstig geschokte rechtsorde moet voortkomen uit de ernst van het strafbare feit waarvan de jeugdige wordt verdacht (zie par. 4.4.2.3, onder B). Uit de rechtspraak van het EHRM volgt echter dat de ernstig geschokte rechtsorde zou moeten voortvloeien uit de vrijlating van de verdachte (zie par. 2.4.3.2, onder D). De opvattingen van de geïnterviewde rechters hierover lopen uiteen.

B. Ernst van het feit

Een aantal rechters stelt tijdens de interviews dat de ernstig geschokte rechtsorde volledig kan worden gebaseerd op de ernst van het feit als zodanig. Deze nadruk op de ernst van het feit bij de beoordeling van de 12-jaarsgrond was soms ook herkenbaar tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen. Zo werd deze grond door een rechter-commissaris tijdens een voorgeleiding van een jeugdige, die werd verdacht van een straatroof waarbij hij een mes op de keel van het slachtoffer zou hebben gezet, als volgt onderbouwd:

“Dit is gewoon een heel ernstig feit. Alleen daarom wijs ik [de vordering tot inbewaaringstelling, YB] al toe.”¹²⁹

Een raadkamerrechter verklaart tijdens een interview dat, in zijn optiek, bij bepaalde strafbare feiten categorisch als uitgangspunt geldt dat deze een geschokte rechtsorde opleveren, tenzij bijzondere omstandigheden dat anders maken.

“Er zijn bepaalde feiten die zijn ‘per definitie schokkend, tenzij...’: een woningoverval, moord en doodslag uiteraard, zeer zware mishandelingen...”¹³⁰

Tijdens verschillende interviews wordt *wapengebruik* aangehaald als een doorslaggevende factor. Een aantal rechters stelt dat als bij het plegen van een strafbaar feit gebruik is gemaakt van een wapen in beginsel sprake is van een ernstig geschokte rechtsorde. In dit verband merkt een rechter-commissaris op dat de beoordeling van de ernstig geschokte rechtsorde op basis van de ernst van het feit sterk afhankelijk kan zijn van de ernstige bezwaren die er op dat moment liggen:

128 Interview rechter-commissaris H.

129 Voorgeleiding 12.

130 Interview raadkamerrechter Q.

“Het hangt uiteindelijk toch ook af van hoe de ernstige bezwaren eruit zien. Want in sommige gevallen kan je die straatroof wel duidelijk vast stellen, maar of er nou wel of niet een wapen is gebruikt, dat is dan soms niet helemaal duidelijk. Eén getuige heeft wel wat gezien, de andere zag wat wits of zwarts en er is niks aangetroffen... dan wordt het wel weer wat lastiger.”¹³¹

Verder kunnen ook andere zaakgerelateerde factoren een strafbaar feit meer of minder schokkend maken. Zo blijkt uit een overweging van een rechter tijdens een raadkameroverleg, in een zaak waarbij een jeugdige werd verdacht van een poging tot straatroof, dat de *locatie* en het *tijdstip van het feit* een rol kunnen spelen. Deze raadkamerrechter wees erop dat een straatroof op de openbare weg een ‘12-jaarsfeit’ is en dat vanwege de plek (lees: in de buurt van een ziekenhuis) en doordat het in de avonduren is gepleegd ook sprake is van een geschokte rechtsorde.

Ook de *rol van de verdachte* blijkt voor sommige rechters relevant te zijn bij de beoordeling van de ernstig geschokte rechtsorde. Dit komt tijdens een aantal interviews naar voren bij de bespreking van de fictieve casus (het vignet), waarin de 15-jarige Bart wordt verdacht van medeplichtigheid aan een gewapende overval op een winkel door tie-wraps te leveren aan de medeverdachten, terwijl hij wist dat deze voor de overval gebruikt zouden worden (zie bijlage 6).

“Het feit in casus ‘Bart’ [gewapende overval, YB] is op zich ernstig genoeg, maar ik vind dat je ook wel naar ieders aandeel en rol moet kijken. Ik vind niet per definitie dat ik iedereen die op welke manier dan ook betrokken is bij dat feit zou moeten vasthouden in verband met de geschokte rechtsorde. Maar ik denk dat je daar ook wel anders over kan denken hoor.”¹³²

Voorts lijkt ook de *leeftijd van de verdachte* relevant te kunnen zijn voor de beoordeling van de geschokte rechtsorde. Opvallend is dat een jonge leeftijd in dit kader door sommige rechters niet als een verzachtende omstandigheid wordt gezien, maar juist als een extra schokkende omstandigheid. Zo overwoog een rechter-commissaris tijdens de voorgeleiding van een jeugdige die werd verdacht van straatroof en een gewapende overval op een supermarkt:

“Het heeft zelfs in de krant gestaan en is op tv uitgezonden: een 15-jarige (!) jongen die zulke ernstige feiten pleegt. De kranten zouden erover schrijven: zulke ernstige feiten en dan gewoon naar huis?!”¹³³

Met deze laatste toevoeging betreft deze rechter-commissaris impliciet ook (de mogelijke gevolgen van) de vrijlating van de verdachte in de beoordeling van de ernstig geschokte rechtsorde.

131 Interview rechter-commissaris H.

132 Interview raadkamerrechter D.

133 Voorgeleiding 6.

C. *Vrijlating van de verdachte*

Een aantal geïnterviewde rechters koppelt de ernstig geschokte rechtsorde uitdrukkelijk aan de vrijlating van de verdachte. In deze benadering is sprake van een ernstig geschokte rechtsorde als de vrijlating van de verdachte zou leiden tot ernstig maatschappelijk onbegrip. Eén van de geïnterviewde raadkamerrechters stelt dat de beoordeling van de 12-jaarsgrond neerkomt op een “dubbele toets”, waarbij de geschokte rechtsorde moet zijn gelegen in de vrijlating:

“Het moet een 12-jaarsfeit zijn én wij moeten ook het idee hebben: als wij deze [verdachte, YB] nu laten gaan, dan snappen de mensen daar echt niks van. Dus de schok zit dan in de vrijlating.”¹³⁴

Wel zijn de betreffende rechters zich ervan bewust dat de maatschappelijke reactie op de vrijlating van de verdachte nauw samenhangt met de ernst van het feit. Het maatschappelijk onbegrip over een vroegtijdige vrijlating van een verdachte zal immers voortvloeien uit de maatschappelijke verontwaardiging over de ernst van het feit waarop de verdenking betrekking heeft: “als het feit zelf niet schokkend is, hoe kan de vrijlating dan schokkend zijn?”¹³⁵ Dit verband kwam ook naar voren tijdens de observaties, bijvoorbeeld bij de onderbouwing van de ernstig geschokte rechtsorde door een rechter-commissaris in een zaak waarin een minderjarig meisje werd verdacht van een beroving van een oudere dame:

“Dit is zo’n ernstig feit. Vrijlating, op dit moment, daar gaat de maatschappij niet mee akkoord.”¹³⁶

Een andere rechter-commissaris legt tijdens een interview uit dat de ernst van het feit het startpunt is van de beoordeling van de ernstig geschokte rechtsorde als gevolg van de vrijlating van de verdachte. Volgens deze rechter komt de beoordeling van de ernstig geschokte rechtsorde uiteindelijk neer op de vraag: kan ik het, gelet op de ernst van het feit, uitleggen dat de verdachte nu in vrijheid wordt gesteld?¹³⁷ Uit de interviews volgt dat verschillende rechters een soortgelijke benadering hanteren. Ook kwam deze benadering tijdens de observaties naar voren in motiveringen van de geschokte rechtsorde door de rechter-commissaris of raadkamer. Zo ook in een zaak waarin een minderjarige werd voorgeleid voor een poging tot een gewapende woningoverval:

“Met een vuurwapen voor de deur van een woning staan... Dit is zo’n absurd en belachelijk feit! Ik kan het op straat, bij de bakker, niet uitleggen dat ik je nu naar huis laat gaan.”¹³⁸

134 Interview raadkamerrechter S.

135 Interview raadkamerrechter G.

136 Voorgeleiding 58.

137 Interview rechter-commissaris F.

138 Voorgeleiding 20.

Deze benadering roept wel de vraag op aan wie de rechter het moet kunnen uitleggen. Met andere woorden: wie moeten er geschokt zijn door het feit en de vrijlating van de verdachte onbegrijpelijk vinden?

D. Reikwijdte van de schok en de rol van de media

De geïnterviewde rechters zijn het erover eens dat niet het gehele land in rep en roer hoeft te zijn om de ernstig geschokte rechtsorde aan te nemen. De ernstige geschoktheid kan ook heel lokaal zijn, beperkt tot de nabije omgeving waarin het delict is gepleegd.

“Dat kan heel lokaal en heel miniem zijn, maar in zijn algemeenheid is wel de rechtsorde geschokt. (...) Kijk, een overval op een benzinepomp, dat is helder. Dat is dan wel geen moord, maar het is wel iets wat in de omgeving van zo’n benzinepomp heel veel indruk maakt. Maar ja, vijf straten verder weet niemand het bij wijze van spreken.”¹³⁹

Een aantal rechters geeft aan dat het vaak lastig is om een concreet beeld te krijgen van de mogelijke onrust die een bepaald strafbaar feit teweeg heeft gebracht of van de onrust die de vrijlating van de verdachte zou veroorzaken. Rechters zullen zich vooral moeten baseren op informatie die door de officier is aangeleverd in het dossier. Sommige rechters geven aan ook te bekijken of de media aandacht besteden aan een zaak.

“Met name dus als er over gepubliceerd is in de krant. Dat maakt wel een beetje verschil denk ik. En eigenlijk... al die ernstige gevallen die we de laatste tijd langs hebben gehad, in bijna al die gevallen is daar in de pers aandacht aan besteed. En ik zeg niet dat je je daarvoor moet laten leiden, maar je weet dat mensen daar kennis van nemen en daar iets van vinden.”¹⁴⁰

Tegelijkertijd wordt er door verschillende rechters op gewezen dat hier terughoudend mee moet worden omgegaan, omdat afhankelijkheid van de media subjectiviteit en willekeur met zich kan brengen.

“Dat speelt wel een rol, maar ik vind niet dat die rol overwegend zou moeten zijn, omdat die media ook zo subjectief is: waar duiken ze wel op en waar duiken ze niet op? Dat vind ik niet van doorslaggevend belang. Je moet er heel erg doorheen kijken wat de media nou oproept, want soms worden dingen enorm opgeblazen.”¹⁴¹

Tijdens de observaties viel op dat sommige rechters, mogelijk om de willekeur in de berichtgeving door de media te ondervangen, een hypothetische toets aanleggen: *stel* dat de media aandacht besteden aan de zaak en mensen nemen hier kennis van, zijn deze mensen dan geschokt? Deze redenering werd onder meer gebruikt om de geschokte rechtsorde te motiveren en de ernst en impact van het feit duidelijk te maken aan de verdachte. Zo ook door een rechter-commissaris in een zaak waarin een minderjarige jongen

139 Interview raadkamerrechter O.

140 Interview rechter-commissaris L.

141 Interview raadkamerrechter D.

en een minderjarig meisje werden verdacht van een diefstal met geweld (in vereniging gepleegd):

“Als mensen dit in de krant lezen, dan denken ze: wat onveilig daar in [plaats waarin het delict is gepleegd, YB]!”¹⁴²

Tegelijkertijd blijft de vraag of mensen daadwerkelijk geschokt zijn als zij kennis nemen van het strafbare feit of de vrijlating van de verdachte. Om deze reden wordt door advocaten nog wel eens betoogd dat mensen bepaalde feiten, zoals een poging tot een overval op een benzinestation,¹⁴³ niet meer zo schokkend vinden, juist omdat het zo vaak gebeurt en de kranten er vol mee staan. Complex blijft dat de ‘geschoktheid’ een vrij subjectief criterium is: of een strafbaar feit en de vrijlating van een verdachte als schokkend wordt ervaren, zal van persoon tot persoon verschillen.

E. Objectivering

Een aantal rechters lijkt zich terdege bewust te zijn van het subjectieve karakter van het criterium ‘geschoktheid’, waaronder ook de invloed die hun eigen subjectieve opvattingen kunnen hebben op de invulling daarvan. Voor sommige rechters is dit, zoals hierboven uiteen is gezet, de reden om de geschokte rechtsorde te vereenzelvigen met de verdenking van een 12-jaarsfeit, om zo de geschokte rechtsorde “klinisch” te benaderen.¹⁴⁴ Andere rechters zoeken hun toevlucht in een andere vorm van objectivering van de geschokte rechtsorde, bijvoorbeeld door bij de invulling daarvan uit te gaan van – wat één van de rechters noemt – “*das gesundes Volksempfinden*”,¹⁴⁵ oftewel het rechtsgevoel van ‘de gewone, gezond nadenkende burger’.

“Dus niet enkel van ‘wij [raadkamerrechters, YB] vinden het allemaal heel ernstig’, maar er moet ook min of meer aangetoond worden dat de rechtsorde ernstig is geschokt. Ik ga een beetje af op mijn doorsnee, gemiddeld gezond verstand plus eventueel of je weet of er in de pers aandacht aan is besteed. En dan vertaal je dat als het ware naar de gewone burger. Van ‘als je nu zoiets leest of hoort, vind je dat dan schokkend?’ In kan geen enquête gaan doen in de wijk van ‘vond u dat nou ook schokkend?’ Dus ja, er zit een soort objectivering in.”¹⁴⁶

Een raadkamerrechter toont zich tijdens een interview zeer bewust van de beperkingen van een dergelijke objectivering, maar ziet het tegelijkertijd als zijn taak om op een zo objectief mogelijke wijze invulling te geven aan het criterium van de geschokte rechtsorde. Deze rechter illustreert zijn worsteling als volgt:

142 Voorgeleidingen 60 en 61..

143 Raadkamerzitting 123.

144 Interview raadkamerrechter C.

145 Interview raadkamerrechter J.

146 Interview raadkamerrechter Q.

“Ik ga van een gezond nadenkend mens uit. En dan meet ik mij aan dat ik weet wat een ‘gezond nadenkend mens’ is. Dat is natuurlijk een lachertje, dat weet ik helemaal niet. En ik sta ook politiek gezien daar in het spectrum en iemand anders staat daar, en die staat daar en die staat daar. Dus kortom, iedereen kijkt op zijn manier naar hoe heftig dingen zijn. En toch word je geacht na te gaan of de rechtsorde geschokt is. Dat is een heel moeilijk iets. (...) Dan neem ik als uitgangspunt de ‘gezonde Nederlander’ die bij wijze van spreken een mengelmoes is van de Volkskrant/Trouw/Algemeen Dagblad-lezer. Kortom, ik wil geen Telegraaf-lezer, want die zegt wel heel snel ‘al dat tuig opsluiten’, tenminste dat denk ik, want de Telegraaf roept dat ook heel sterk. En de NRC die beziet dingen wel heel genuanceerd en die vindt overal wel wat voor te zeggen bij wijze van spreken. Dat is mijn krant, ik hou daar ook van. En de lezer [van NRC, YB] vindt dat dus ook van ‘ja, nee, natuurlijk, ik begrijp het wel’. Nee, het moet gewoon een gezond iemand zijn die links de Volkskrant, conventioneel, en rechts het Algemeen Dagblad, die mengelmoes. Ja en wie dat is... ik zou niet weten wie dat is. Maar dat probeer ik me te bedenken.”¹⁴⁷

Rechters lijken dus te zoeken naar een objectieve maatstaf voor de invulling van het criterium van de ernstige geschokte rechtsorde, doch in de wetenschap dat deze invulling nooit volledig gevrijwaard kan zijn van hun eigen subjectieve opvattingen. Deze spanning maakt de beoordeling van de geschokte rechtsorde een bijzonder complexe exercitie. Tegelijkertijd valt tijdens de observaties van voorgeleidingen en raadkamerzittingen (en de bestudering van de onderliggende dossiers) op dat deze diepgang en complexiteit in de dagelijkse praktijk nauwelijks naar voren lijkt te komen: noch tijdens het raadkameroverleg, waarin de geschokte rechtsorde zelden onderwerp van discussie is, noch in de veelal zeer beperkte motivering van de geschokte rechtsorde.

F. Tijdsverloop

Over de factor tijdsverloop bij de beoordeling van de geschokte rechtsorde lijken de opvattingen van rechters sterk uiteen te lopen. Sommige rechters zijn niet of nauwelijks ontvankelijk voor deze factor. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview:

“Als het een 12-jaarsdelict is, [zal] ik niet gauw zeggen van ‘ik zie die geschokte rechtsorde afkalven’. Dat vind ik gewoon een redenering waar ik niet achter kan staan. Kijk, als je een snackbar hebt overvallen met een vuurwapen in je hand, dan is dat drie maanden later ook nog heel erg!”¹⁴⁸

Voor andere rechters kan de factor tijdsverloop wel een rol spelen bij de beoordeling van de geschokte rechtsorde, bijvoorbeeld in gevallen waarin de politie en het Openbaar Ministerie – in de ogen van de rechter – weinig voortvarend te werk zijn gegaan in het onderzoek en een minderjarige pas een geruime tijd na de pleegdatum wordt aangehouden en voorgeleid.

147 Interview raadkamerrechter J.

148 Interview raadkamerrechter C.

“Het komt nog wel eens voor dat ik pas twee of drie maanden nadat een vrij ernstig feit heeft plaatsgevonden zo’n jongen voor mijn bankje krijg. Ja, als hij al drie maanden buiten heeft gelopen, als die dan nu weer naar buiten gaat, daar heeft dan ook niemand meer last van, denk ik. De schok moet dus zitten in de vrijlating van de verdachte.”¹⁴⁹

In een geobserveerde zaak waarin een minderjarige die werd verdacht van een straatroof pas een jaar na de pleegdatum werd aangehouden en voorgeleid – terwijl de naam van de verdachte al van meet af aan bekend was bij de politie – oordeelde een andere rechter-commissaris daarentegen dat nog steeds sprake was van een geschokte rechtsorde:

“Een geschokte rechtsorde? (...) Dat is twijfelachtig, want het is lang geleden, maar het blijft toch nog steeds een ernstig feit.”¹⁵⁰

Het verschil in benadering lijkt te zijn gelegen in het eerder beschreven onderscheid tussen rechters die de geschokte rechtsorde baseren op de ernst van het feit als zodanig en rechters die dit afleiden uit het maatschappelijk onbegrip dat – mede gelet op de ernst van het feit en de eventuele commotie daarover – zou ontstaan als de verdachte in vrijheid zou worden gesteld. Daar waar het strafbare feit als zodanig ernstig blijft en daardoor, ongeacht het tijdsverloop door het niet voortvarend geachte optreden van het Openbaar Ministerie, volgens sommige rechters een geschokte rechtsorde blijft opleveren, stellen andere rechters zich in een dergelijk geval op het standpunt dat de vrijlating van een verdachte die in de periode tussen het (vermeende) plegen van het delict en zijn aanhouding al geruime tijd op vrije voeten verkeert de rechtsorde niet schokt. Dit laatste kan volgens sommige rechters overigens wel weer anders zijn als het tijdsverloop niet te wijten is aan het gebrek aan inspanningen van politie en Openbaar Ministerie, maar juist het resultaat is van een grondig en langlopend onderzoek.

Een andere situatie waarin het tijdsverloop mogelijk een weerslag kan hebben op de geschokte rechtsorde is het geval waarin bijvoorbeeld door een DNA-match een verdachte van een ‘oud feit’ in beeld komt. Bij één van de rechtbanken, waar observatieonderzoek is verricht, leidde een dergelijke zaak tot een interne discussie binnen het team van jeugdrechters over de principiële vraag in hoeverre tijdsverloop invloed heeft op de geschokte rechtsorde. Hierover werd zelfs een speciale (interne) bijeenkomst georganiseerd. Eén van de betrokken raadkamerrechters haalt deze zaak aan tijdens een interview:

“Dat speelde hier heel concreet met een heel oud feit, waarbij DNA is gevonden. Die jongen is nu al 23. Daar werd wel verschillend over gedacht in hoeverre de rechtsorde nog steeds was geschokt door het feit dat toen gepleegd was. Het was echt misschien wel vijf jaar geleden. Ik vind het zelf nog steeds heel erg lastig om te zeggen dat die rechtsorde dan nog steeds geschokt is, maar daar kan je wel heel verschillend over denken. Meestal is het toch wel zo van ‘de tijd heelt alle wonden’ en de emoties die zijn verser kort nadat iets

149 Interview rechter-commissaris H.

150 Voorgeleiding 60.

gebeurd is. En dat mag best meewegen, vind ik. Aan de andere kant, soms ook weer niet. Als op basis van DNA een moordzaak aan het licht komt, dan zegt natuurlijk niemand dat geen sprake is van een geschokte rechtsorde.”¹⁵¹

Tot slot kan tijdsverloop volgens sommige raadkamerrechters ook relevant zijn als een verdachte inmiddels al geruime tijd op grond van de geschokte rechtsorde in voorlopige hechtenis verblijft. In dergelijke gevallen lijkt tijdsverloop er niet zozeer toe te leiden dat de grond van de geschokte rechtsorde niet langer wordt aangenomen (“Als ie er eenmaal op zit, dan gaat ie er niet zo snel meer af.”¹⁵²), maar wel een rol te kunnen spelen bij de inschatting of de geschokte rechtsorde (nog steeds) in de weg staat aan een schorsing. Hierbij kan volgens een geïnterviewde raadkamerrechter een rol spelen dat de commotie over het strafbare feit in de samenleving is afgenomen gedurende de periode dat de verdachte in voorlopige hechtenis verbleef, waardoor een schorsing niet langer een zodanige maatschappelijke verontwaardiging teweeg zal brengen dat hiervan zou moeten worden afgezien.

“Nou de schok neemt in mijn ogen wel af met de tijd. Dat kan in ieder geval. Ik had zelf een zaak van een gepest tienermeisje dat een ander meisje heel erg heeft geschopt, ook tegen het hoofd. En op een gegeven moment had zij al zes weken vastgezeten (...) en de schok was in mijn ogen een beetje weggeëbd. In het begin was het echt groot nieuws en veel haatmails en reacties op sociale media. Maar na twee maanden was dat naar mijn gevoel toch wel wat afgezwakt. En dan kom je eerder toe aan ‘oké, nu is het moment om te schorsen’.”¹⁵³

Een andere raadkamerrechter wijst erop dat de vrijlating (lees: schorsing) van een verdachte van een ernstig strafbaar feit mogelijk beter is uit te leggen aan de samenleving als de betreffende verdachte al een geruime tijd in voorlopige hechtenis heeft verbleven, omdat de samenleving dan heeft gezien dat het (vermoedelijk) door de verdachte gepleegde ernstige strafbare feit niet zonder consequenties is gebleven. Tegelijkertijd verwacht deze rechter dat het strafbare feit als zodanig doorgaans niet minder ernstig zal worden gevonden door enkel het verstrijken van de tijd.

“Ik kan me wel voorstellen dat het een relevante factor kan worden als je iemand hebt die al zes maanden zit en dan weet de samenleving van ‘ja, hij heeft al zes maanden gezeten, dus dan heeft hij al wel een douw gekregen’. Dus ik denk dat ik er zo mee omga met de factor tijdsverloop. Want ik denk niet dat door het enkele feit van zes maanden dat men het feit van destijds niet meer zo ernstig vindt.”¹⁵⁴

Als een rode draad door de opvattingen van rechters over de invloed van tijdsverloop op de geschokte rechtsorde als rechtvaardiging van (voortzetting van) de voorlopige hechtenis lijkt aldus het onderscheid te lopen tussen

151 Interview raadkamerrechter D.

152 Interview raadkamerrechter M.

153 Interview raadkamerrechter Q.

154 Interview raadkamerrechter J.

(1) rechters die de geschokte rechtsorde volledig baseren op de ernst van het feit als zodanig en (2) rechters die dit afleiden uit het maatschappelijke onbegrip dat – mede gelet op de ernst van het feit en de eventuele commotie daarover – zou bestaan als de verdachte in vrijheid zou worden gesteld. De tweede categorie lijkt ontvankelijker te zijn voor de factor tijdsverloop dan de eerste categorie.

7.4.3.3 Onderzoeksgrond

Doordat het politieonderzoek ten tijde van de voorgeleiding en de eerste raadkamerzitting(en) vaak nog niet is afgerond, speelt ook de onderzoeksgrond (artikel 67a tweede lid, onder 5° Sv) soms een rol in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Tijdens de 201 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar een beslissing is genomen over een vordering tot (verlenging van de) voorlopige hechtenis, is deze vordering 193 keer toegewezen,¹⁵⁵ waarbij 25 keer de onderzoeksgrond is aangenomen.

A. Collusiegevaar

Op basis van de observaties en interviews wordt duidelijk dat het enkele feit dat het onderzoek nog loopt voor rechters niet voldoende is om de onderzoeksgrond aan te nemen. Er moet een noodzaak zijn om een verdachte ten behoeve van het onderzoek in voorlopige hechtenis te nemen of te houden.

“Het feit dat een onderzoek gaande is wil nog niet zeggen dat er een onderzoeksbelang is om iemand vast te houden. Want als dat onderzoek bij het NFI [Nederlands Forensisch Instituut, YB] ligt, waar die verdachte helemaal niet bij kan, dan kan het natuurlijk nooit een onderzoeksbelang vormen.”¹⁵⁶

Uit de observaties blijkt dat de onderbouwing van de onderzoeksgrond telkens is terug te voeren tot het gevaar dat de verdachte het onderzoek zal verstoren. Dit gevaar kan, blijkens de overwegingen van rechters tijdens de geobserveerde zittingen, onder meer worden afgeleid uit het feit dat (de officier van justitie aangeeft dat) de medeverdachten nog voortvluchtig zijn,¹⁵⁷ de medeverdachten nog moeten worden verhoord¹⁵⁸ of nog getuigen moeten worden gehoord.¹⁵⁹ Hiermee lijkt de essentie van de onderzoeksgrond blootgelegd: “[Het] zit ‘m vooral in het collusiegevaar dat de officier duidelijk moet maken.”¹⁶⁰

155 Zie bijlage 2.

156 Interview raadkamerrechter G.

157 Voorgeleiding 8; Raadkamerzitting 132.

158 Voorgeleiding 46; Raadkamerzitting 22.

159 Voorgeleiding 46.

160 Interview raadkamerrechter I. Ook door alle andere geïnterviewde rechters wordt gesteld dat sprake moet zijn van collusiegevaar om de onderzoeksgrond te kunnen aannemen.

B. Een belang van het OM?

Het is volgens de overgrote meerderheid van de geïnterviewde rechters de taak van de officier van justitie om het collusiegevaar te onderbouwen. Hiermee lijken deze rechters het onderzoeksbelang niet zozeer op te vatten als een onafhankelijk strafvorderlijk belang (lees: de waarheidsvinding), maar als een belang van het Openbaar Ministerie.

“Dat is een valide belang van het OM, maar dan moeten ze wel het collusiegevaar goed kunnen onderbouwen. Het zijn natuurlijk bijna allemaal groepsdelicten en vaak zegt de officier: ‘deze jongen zit nog in de beperkingen en we gaan nog dat en dat doen’, en dan blijkt de medeverdachte geschorst. Dan denk ik ‘tja, daar valt wat op af te dingen, of dat dan nog wel zo stringent is’.”¹⁶¹

Uit deze opvatting vloeit voort dat het de verantwoordelijkheid van de officier van justitie is om de onderzoeksgrond te vorderen en te onderbouwen. Ambtshalve toepassing van deze grond wordt door sommige rechters niet passend geacht. Dit blijkt ook uit een opmerking van een rechter-commissaris jegens de onderzoeker na afloop van een voorgeleiding:

“Het verbaast mij dat de onderzoeksgrond er niet op staat. Ik zou ‘m er [ambtshalve, YB] bij kunnen zetten, maar bij de onderzoeksgrond doe ik dat niet. Dat is aan het OM.”¹⁶²

Toch wordt hier niet door alle rechters hetzelfde over gedacht. Een andere rechter-commissaris dicht zichzelf namelijk uitdrukkelijk een proactieve rol toe als het gaat om het onderzoek en heeft er geen bezwaar tegen om de onderzoeksgrond ambtshalve toe te voegen:

“Een enkele keer voeg ik zelf ook wel een grond toe: als het onderzoek nog niet klaar is, tenminste als er in mijn beleving nog wat moet gebeuren. Ik schrijf soms ook wel op wat er wat mij betreft nog zou moeten gebeuren... dat ik in het bevel van bewaring opneem wat nog punten zijn die nog onderzocht zouden moeten worden.”¹⁶³

Een raadkamerrechter stelt voorts dat het (ambtshalve) aannemen van de onderzoeksgrond een signaal kan zijn richting de officier van justitie dat de raadkamer het belangrijk vindt dat bepaalde zaken nader worden uitgezocht en dat daar vaart achter wordt gezet:

“Met name in een zaak met meerdere verdachten met wisselende verklaringen die elkaar beschuldigen, is dat [de onderzoeksgrond, YB] wel iets dat heel uitdrukkelijk benoemd wordt door ons en meegenomen wordt en ook naar de officier een vingerwijzing kan opleveren van ‘joh zet er wat meer druk achter, want je moet toch snel die en die kunnen traceren’.”¹⁶⁴

161 Interview raadkamerrechter C.

162 Voorgeleiding 57 (na afloop).

163 Interview rechter-commissaris L.

164 Interview raadkamerrechter O.

Hiermee kan de onderzoeksgrond de rechter dus een instrument bieden om sturend op te treden in het onderzoek, zeker in gevallen waarin de rechter (nog) niet volledig overtuigd is van de ernstige bezwaren en nader onderzoek op korte termijn resultaten moet opleveren die de bezwaren tegen de verdachte verstevigen om de verdachte langer te kunnen vasthouden.

C. Relevante factoren

Uit de observaties en interviews volgt voorts dat, behalve dat sprake moet zijn van collusiegevaar, nog een aantal factoren relevant kan zijn bij de beoordeling van de onderzoeksgrond. Zo kan bijvoorbeeld de *ernst van de verdenking* een rol spelen. In ernstige zaken wegen de onderzoeksbelangen zwaarder, hetgeen een weerslag kan hebben op de beoordeling van de onderzoeksgrond. Dit kan onder meer worden afgeleid uit een zaak van een jeugdige, die werd verdacht van een inbraak, een overval op een supermarkt en een straatroof, waarin de rechter-commissaris tijdens de voorgeleiding het aannemen van de onderzoeksgrond onderbouwde met: “het gaat om ernstige feiten waar goed onderzoek naar gedaan moet worden”.¹⁶⁵

Ook de *omvang van de zaak* lijkt een factor van betekenis te kunnen zijn. Zo overwoog de raadkamer in een zaak, waarin twee jeugdigen werden verdacht van afpersing van meerdere medeleerlingen op school, dat er aanwijzingen waren dat de zaak nog veel omvangrijker zou zijn dan aanvankelijk werd gedacht, waardoor het Openbaar Ministerie en de politie langer de tijd zouden moeten krijgen om onderzoek te doen.¹⁶⁶

Verder is het voor sommige rechters relevant of de onderzoeksgrond de enige grond is op de vordering of dat er ook *andere gronden* worden gevorderd en aangenomen. Zo stelt een rechter-commissaris tijdens een interview:

“Als dat [de onderzoeksgrond, YB] de enige grond is, zal ik daar iemand niet zo snel op houden. Als ie erbij staat [naast andere gronden, YB] en het is duidelijk dat er nog onderzoek moet gebeuren, zal ik ‘m er ook niet afhalen. Maar als het de enige grond is, dan moet eigenlijk wel duidelijk zijn waarom dat dan niet anders kan dan in voorlopige hechtenis.”¹⁶⁷

Een andere rechter-commissaris stelt daarentegen soms juist heel bewust alleen de onderzoeksgrond en geen andere gronden aan te nemen, met name als de *ernstige bezwaren* wat hem betreft (nog) erg *mager* zijn (vgl. par. 7.4.2.2).¹⁶⁸

Voorts kan ook de *proceshouding* van de verdachte van invloed zijn op de beoordeling van de onderzoeksgrond. Een coöperatieve houding van de verdachte, in het bijzonder een bekennende verklaring, kan reden zijn om de onderzoeksgrond niet aan te nemen. Zo nam de rechter-commissaris in een zaak waarin de verdachte inmiddels een bekennende verklaring

165 Voorgeleiding 5.

166 Raadkamerzitting 54.

167 Interview rechter-commissaris H.

168 Interview rechter-commissaris F.

had afgelegd de gevorderde onderzoeksgrond niet aan omdat de verdachte “openheid van zaken” had gegeven.¹⁶⁹ Tegelijkertijd biedt een bekende verklaring geen garantie dat de onderzoeksgrond niet wordt aangenomen, want als bijvoorbeeld medeverdachten nog voortvluchtig zijn, kan nog steeds sprake zijn van collusiegevaar.¹⁷⁰ Een ontkennende of zwijgende proceshouding van de verdachte daarentegen, kan de noodzaak en het belang van nader onderzoek wel vergroten. Zo werd bij het bespreken van de onderzoeksgrond tijdens een raatkameroverleg in één van de geobserveerde zaken opgemerkt dat, als de verdachte zwijgt, de politie op een andere manier de waarheid moet kunnen achterhalen en dat dit dus kan betekenen dat de verdachte in beperkingen in voorlopige hechtenis moet verblijven. In gevallen waarin een verdachte een ontkennende verklaring aflegt, waarin hij een alibi voorhoudt of een alternatief scenario schetst, kan het volgens sommige rechters zelfs in het belang van de verdachte zelf zijn dat hij nog even in voorlopige hechtenis verblijft totdat die verklaring is getoetst.

“Dan kan ik ook altijd heel makkelijk tegen zo’n verdachte zeggen: het is beter dat je nog even vast zit – vaak zitten er dan ook beperkingen op natuurlijk – omdat het nog even getoetst kan worden wat jouw verklaring is zonder dat jij zelf daar invloed op hebt, want het is veel minder geloofwaardig op het moment dat jij al vrij rondloopt en het blijkt dat het zou kloppen, want dan kunnen ze [justitie, YB] zeggen ‘hij heeft inmiddels contact gehad met die en die’.”¹⁷¹

Ook kan voor de beoordeling van de onderzoeksgrond relevant zijn of een jeugdige verdachte die in voorarrest verblijft *in beperkingen* zit.¹⁷² De opvattingen van rechters over de invloed van (het ontbreken van) beperkingen op de onderzoeksgrond lijken nogal uiteen te lopen.

“Bij collusiegevaar wordt er nog wel eens verschillend over gedacht hoe zwaar dat weegt. Dat [collusiegevaar, YB] kan er ook zijn als iemand vast zit en geen beperkingen heeft, want hij kan dan telefonisch contact hebben met al zijn vrienden. Dat is een beetje lastig: hoe stringent neem je de onderzoeksgrond? Mijn ervaring hier bij het jeugdteam is: ook al zit iemand niet in beperkingen, neem je de onderzoeksgrond nog wel aan als er nog onderzoek moet worden gedaan en hij zit nog in een schoolsysteem of vriendsysteem waarin ze [medeverdachten, YB] eenvoudig met elkaar contact kunnen hebben. En dan, gelet op die onderzoeksgrond, wordt het moeilijker om iemand te schorsen, want dan frustreer je het onderzoek. Het bijt elkaar eigenlijk.”¹⁷³

169 Voorgeleiding 44.

170 Voorgeleiding 8.

171 Interview rechter-commissaris F.

172 De officier van justitie kan tegen een verdachte die in voorarrest verblijft maatregelen in het belang van het onderzoek bevelen, waaronder beperkingen met betrekking tot het ontvangen van bezoek, telefoonverkeer, briefwisseling en de uitreiking van kranten, lectuur of andere gegevensdragers, dan wel andere maatregelen betrekking hebbend op het verblijf in het kader van de vrijheidsbeneming. Zie artikel 76 Sv jo. artikelen 62 en 62a Sv.

173 Interview raatkamerrechter A.

Een andere raadkamerrechter geeft daarentegen aan dat het feit dat een jeugdige verdachte niet in beperkingen zit voor hem een indicatie is dat de onderzoeksgrond niet in de weg staat aan schorsing.¹⁷⁴ Hieraan ligt ten grondslag dat deze rechter in de voorlopige hechtenis zonder beperkingen geen stevigere waarborg ziet tegen collusie dan in de schorsing met als voorwaarde een contactverbod met medeverdachten, slachtoffers en/of getuigen. In de justitiële jeugdinrichting kan de verdachte, als hij niet in beperkingen zit, immers ook (telefonisch) contact opnemen met de buitenwereld. Vanuit deze gedachte heeft een raadkamer tijdens één van de geobserveerde zittingen de door de officier gevorderde onderzoeksgrond niet aangenomen, omdat de verdachte inmiddels niet meer in beperkingen zat en daardoor – zoals één van de rechters opmerkte – “dus ook iedereen kan gaan bellen”.¹⁷⁵

D. Tijdsverloop

Tot slot kan *tijdsverloop* een rol spelen bij de beoordeling van de onderzoeksgrond. Dit houdt allereerst verband met de verantwoordelijkheid die, volgens sommige rechters, bij het Openbaar Ministerie en de politie ligt om in jeugdzaken snel en voortvarend onderzoek te verrichten. Zo nam de rechter-commissaris in een zaak, waarin twee jeugdigen werden voorgeleid vanwege een verdenking van een straatroof (in vereniging) die meer dan een jaar eerder zou zijn gepleegd, de door de officier van justitie gevorderde onderzoeksgrond uitdrukkelijk niet over:

“Ik wil voorop stellen dat de zaak veel te lang is blijven liggen [bij het Openbaar Ministerie, YB], meer dan een jaar. Dit was onnodig, want de namen [van de verdachten, YB] waren al bekend. (...) Er is geen onderzoeksgrond. De zaak loopt al een jaar. Er is geen gevaar voor verstoring van het onderzoek, want ze [officier van justitie en politie, YB] hadden al lang met betrokkenen kunnen praten.”¹⁷⁶

Tijdsverloop speelt ook nog op een andere manier een rol, namelijk in de door rechters ogenschijnlijk breed gedragen opvatting dat de onderzoeksgrond de voorlopige hechtenis van een jeugdige verdachte maar voor een beperkte duur kan dragen.

“Dat zeg ik er ook wel eens bij: ‘nou moet het OM wel heel snel er achteraan gaan, dit kan je niet tijden lang vol houden’. Maar goed, het is ook wel weer verschillend, want als het een kleinere zaak is, dan moeten ze echt snel doorpakken, maar is het een hele grote zaak, dan kan die onderzoeksgrond er wat langer op zitten.”¹⁷⁷

De duur van de periode dat de onderzoeksgrond (voortzetting van) de voorlopige hechtenis van een minderjarige kan rechtvaardigen, lijkt onder meer af te hangen van de aard en de omvang van de zaak. Voorts is relevant of de

174 Interview raadkamerrechter J.

175 Raadkamerzitting 41.

176 Voorgeleiding 60; Voorgeleiding 61.

177 Interview rechter-commissaris R.

onderzoeksgrond de enige reden is om een verdachte in voorlopig hechtenis te nemen of te houden. Met name in het geval de voorlopige hechtenis enkel en alleen wordt gedragen door de onderzoeksgrond wordt de voortvarendheid van het onderzoek uiterst pregnant. Dat rechters zich hiervan bewust zijn, uit zich soms in het beperken van de duur van het bevel tot voorlopige hechtenis, waarmee een signaal wordt afgegeven aan het Openbaar Ministerie en de politie. Zo werd in een zaak, waarin de raadkamer enkel de onderzoeksgrond aanwezig achtte, de gevangenhouding voor de duur van zeven dagen bevolen om de officier van justitie en politie nog een week de kans te geven om een voortvluchtige medeverdachte op te sporen.¹⁷⁸

De voortvarendheid van het onderzoek wordt tevens kritiek geacht in gevallen waarin, naast de onderzoeksgrond, ook andere gronden aanwezig worden geacht, maar het onderzoeksbelang als enige in de weg staat aan een schorsing. In dergelijke gevallen wordt de schorsing soms een beperkte tijd opgeschort om de officier van justitie en de politie nog enige tijd te gunnen voor het onderzoek, maar tegelijkertijd de druk op de voortgang van het onderzoek te houden. Zo werd in een zaak, waarin naast de onderzoeksgrond, ook de recidivegrond aanwezig werd geacht, de gevangenhouding voor 30 dagen bevolen en geschorst, zij het dat de schorsing pas zeven dagen later zou ingaan omwille van het opsporingsonderzoek naar een voortvluchtige medeverdachte.¹⁷⁹

In een aantal gevallen, waarin voortzetting van de voorlopige hechtenis nog wel door andere gronden werd gerechtvaardigd, werd de onderzoeksgrond naar verloop van tijd door de officier van justitie van de vordering afgehaald of door de raadkamer niet meer aangenomen, omdat vanwege de voortgang van het onderzoek niet langer sprake was van collusiegevaar.¹⁸⁰

7.4.3.4 Vluchtgevaar

Een grond die in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen slechts zeer sporadisch lijkt te worden toegepast, is vluchtgevaar (artikel 67a, eerste lid, onder a Sv). Tijdens de 201 geobserveerde voorlopige hechteniszittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding, zijn 193 vorderingen toegewezen,¹⁸¹ waarbij in slechts twee gevallen vluchtgevaar één van de gronden betrof. Voorts stellen ook alle geïnterviewde rechters dat deze grond in jeugdstrafzaken vrijwel niet wordt toegepast.

178 Raadkamerzitting 133.

179 Raadkamerzitting 135.

180 Raadkamerzitting 41; Raadkamerzitting 42; Raadkamerzitting 50.

181 Zie bijlage 2.

A. Geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland

Een rechter-commissaris stelt tijdens een interview dat vluchtgevaar als grond voor voorlopige hechtenis veel terughoudender wordt toegepast dan vroeger. Met een algemene verwijzing naar de rechtspraak van het EHRM, benadrukt deze rechter dat het enkele feit dat een verdachte in het buitenland woonachtig thans niet meer voldoende is om vluchtgevaar aan te nemen. Er moeten concrete aanwijzingen zijn dat een verdachte zich aan het strafproces zal onttrekken.

“Vroeger waren dat nog wel verdachten met een woon- of verblijfplaats in het buitenland, maar dat is niet meer. Tenzij iemand echt al eerder ontsnapt is. Of een jongere een notoire wegloper is uit gesloten inrichtingen ofzo. Ja dan... maar ik heb het zelden tot nooit toegepast. Maar vroeger was het echt zo dat zodra iemand over de grens woonde, hup vluchtgevaar. Maar je moet meer hebben dan dat.”¹⁸²

Niettemin geeft een aantal rechters tijdens de interviews aan dat de enkele keer dat in jeugdzaken wel vluchtgevaar wordt verondersteld veelal sprake is van een minderjarige verdachte zonder vaste woon- of verblijfplaats in Nederland,¹⁸³ omdat het dan te onduidelijk is waar de jeugdige kan en zal verblijven.

“Soms hebben we een minderjarige uit Bulgarije, zonder bekende woon- of verblijfplaats hier. Een vaag familielid, een oom, een opa, die hier ergens in [een plaats aan de andere kant van Nederland, YB] zou kunnen wonen... Ja, dan kan je vluchtgevaar aannemen. Verder komt het niet zo heel veel voor.”¹⁸⁴

Tijdens één van de geobserveerde zaken nam de rechter-commissaris vluchtgevaar aan als grond voor voorlopige hechtenis, omdat een jeugdige verdachte, die door de politie was aangetroffen op een gestolen scooter, niet beschikte over een vaste woon- of verblijfplaats. In de mondelinge motivering van deze grond merkte de rechter-commissaris op: “technisch is die [grond, YB] er, want je hebt geen verblijfplaats, ook al zie ik het [vluchtgevaar, YB] eerlijk gezegd niet echt”. Vervolgens sprak de rechter-commissaris zijn grote zorgen uit over de 17-jarige verdachte, die niet alleen geen woon- of verblijfplaats had, maar ook geen school of werk en bovendien op het punt stond om vader te worden en dus volgens de rechter-commissaris dringend hulp nodig had (“ik wil je niet opgeven”). De rechter-commissaris beval de inbewaringstelling voor zeven dagen en sprak zijn intentie uit om de voorlopige hechtenis daarna te schorsen en de verdachte, op grond van een spoedmachtiging uithuisplaatsing in het civielrechtelijke kader, over te plaatsen naar een accommodatie voor gesloten jeugdhulp, zodat de hulpverlening van daaruit kan zoeken naar een geschikte plaats in een open instel-

182 Interview rechter-commissaris M.

183 Een aantal rechters wijst erop dat in die gevallen de voorlopige hechtenis ook gebaseerd kan worden op artikel 67, tweede lid Sv.

184 Interview raadkamerrechter Q.

ling.¹⁸⁵ In deze casus lijkt vluchtgevaar als grond voor voorlopige hechtenis dus vooral te zijn aangenomen om een minderjarige zonder vaste woon- of verblijfplaats tijdelijk te kunnen opvangen totdat er een civielrechtelijke titel was om de jeugdige in een jeugdhulpinstelling te kunnen plaatsen.

B. Onttrekking aan toezicht en hulpverlening?

Een raadkamerrechter merkt tijdens een interview op dat hij het opvallend vindt dat vluchtgevaar zo weinig wordt toegepast in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen, zeker in vergelijking met de praktijk van de civiele jeugdhulp waarin onttrekkingsgevaar bij uitstek een reden kan zijn om een minderjarige gesloten te plaatsen.

“Dat [vluchtgevaar, YB] speelt in jeugdzaken nauwelijks een rol. Wat eigenlijk wel vreemd is, want in de jeugdzorg is juist dat onttrekken aan hulpverlening een reden om te zeggen: ga jij maar eens gesloten zitten!”¹⁸⁶

In één van de geobserveerde zaken nam de rechter-commissaris echter wel vluchtgevaar aan als grond voor voorlopige hechtenis, omdat de minderjarige verdachte zich meermaals had onttrokken aan het ouderlijk toezicht en aan de begeleiding van de hulpverlening. De rechter-commissaris leidde het vluchtgevaar af uit de omstandigheid dat de ouders van de verdachte aangaven geen grip te hebben op hun zoon, die geregeld dagenlang niet thuis kwam en zich ook ten overstaan van de jeugdreclassering volledig onbegeleidbaar opstelde.¹⁸⁷ Met deze invulling lijkt vluchtgevaar als grond voor voorlopige hechtenis niet alleen betrekking te hebben op het gevaar dat de verdachte zich onttrekt aan het strafproces, doch ook onttrekking van de minderjarige aan het ouderlijk toezicht en de hulpverlening te omvatten.

Niettemin lijkt deze benadering van vluchtgevaar niet breed te worden toegepast in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen.

7.4.4 Anticipatiegebod

Het anticipatiegebod, als neergelegd in artikel 67a, derde lid Sv, schrijft voor dat een vordering tot voorlopige hechtenis moet worden afgewezen ‘wanneer ernstig rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid dat aan de verdachte in geval van veroordeling geen onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregel zal worden opgelegd, dan wel dat hij bij tenuitvoerlegging van het bevel langere tijd van zijn vrijheid beroofd zou blijven dan de duur van de straf of maatregel’. Ook al zijn in de 201 geobserveerde voorlopige hechteniszittingen, waar een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding is

185 Voorgeleiding 37.

186 Interview raadkamerrechter D.

187 Voorgeleiding 17.

behandeld,¹⁸⁸ slechts drie vorderingen op basis van dit voorschrift afgewezen, toch lijkt het anticipatiegebod wel degelijk een centrale rol te spelen in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen. Advocaten doen tijdens voorgelegingen en raadkamerzittingen veelvuldig een beroep op '67a lid 3'. Ook is dit voorschrift geregeld onderwerp van beraadslaging tijdens het raadkameroverleg. Uit de observaties en interviews blijkt dat artikel 67a, derde lid Sv een sterke invloed kan hebben op de beslissing over het al dan niet bevelen van voorlopige hechtenis en de duur van de voorlopige hechtenis, alsook op de schorsingsbeslissing.

7.4.4.1 Anticiperen... waarom?

Hoewel de tekst van artikel 67a, derde lid Sv indiceert dat de rechter moet anticiperen op de straf of maatregel die bij veroordeling mogelijk zal worden opgelegd, valt tijdens de observaties op dat een aantal advocaten en rechters lijkt aan te nemen dat op grond van deze bepaling ook geanticipeerd moet worden op de kans dat het uiteindelijk tot een bewezenverklaring en een veroordeling gaat komen: zonder veroordeling volgt immers ook geen vrijheidsbenemende straf of maatregel, zo lijkt de redenering te zijn. Zo verzocht een advocaat van een jeugdige, die werd verdacht van een overval op een winkel, de raadkamerrechter – met een beroep op "67a lid 3" – rekening te houden met een eventuele vrijspraak, waarop volgens de advocaat een grote kans zou bestaan. De raadkamer ging echter niet mee in het betoog van de advocaat en wees het beroep op artikel 67a, derde lid Sv af, (mede) omdat vrijspraak volgens de rechter "niet evident" was. In deze benadering lijkt het anticipatiegebod zich dus tevens te richten op de bewijsvraag.

Een aantal rechters geeft daarentegen tijdens de interviews uitdrukkelijk aan dat het bij het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv niet gaat om anticiperen op de bewijsbaarheid van de verdenking,¹⁸⁹ maar uitsluitend om anticiperen op de eventuele straf of maatregel die de verdachte, in geval van bewezenverklaring en veroordeling, opgelegd zou kunnen krijgen.

"Nou wat het bij het anticipatiegebod is, is dat je ervan uit gaat dat het feit bewezen wordt verklaard. En wat is dan volgens de richtlijnen redelijkerwijs iets [een straf of maatregel, YB] dat iemand gaat krijgen? En is de kans groot dat iemand bij een veroordeling tot een lagere straf veroordeeld zal worden dan de tijd die hij nu al zit?"¹⁹⁰

In deze benadering zal de rechter-commissaris of de raadkamer dus een inschatting moeten maken van de sanctie die de zittingsrechter zal opleggen.

188 Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

189 Dit komt volgens verschillende rechters aan de orde bij de beoordeling van de ernstige bezwaren (zie par. 7.4.2).

190 Interview raadkamerrechter D.

7.4.4.2 De verwachte strafmaat: richtlijnen en oriëntatiepunten?

Tijdens de observaties werd duidelijk dat rechters verschillend invulling geven aan het gebod te anticiperen op de mogelijk op te leggen sanctie. Binnen één van de onderzochte rechtbanken speelden – intern ontwikkelde – jeugdspecifieke oriëntatiepunten voor straftoemeting een leidende rol bij de invulling van het anticipatiegebod.¹⁹¹ Tijdens het raadkameroverleg werden deze oriëntatiepunten geregeld geraadpleegd en – soms tot op de dag precies – berekend hoe lang de verdachte reeds in voorarrest verbleef en hoeveel ruimte er nog was om de voorlopige hechtenis te verlengen. Ook binnen andere rechtbanken werd bij de invulling van het anticipatiegebod gebruik gemaakt van deze oriëntatiepunten of van de strafvorderingsrichtlijnen van het Openbaar Ministerie. Een aantal rechters geeft tijdens de interviews echter aan geen gebruik te maken van dergelijke oriëntatiepunten en richtlijnen bij de beoordeling van ‘67a lid 3’, omdat straftoemeting in jeugdzaken, volgens de betreffende rechters, te veel afhangt van de specifieke omstandigheden van het geval om hierover op basis van generale richtlijnen een inschatting te kunnen maken.

“Nou 67a lid 3... daar wordt regelmatig een beroep op gedaan. Advocaten zeggen: ‘we praten hier over een bedreiging, wat staat er normaal gesproken op een bedreiging? 200 euro boete. Dus geen reden om hem vast te houden.’ Nou staat er natuurlijk op bedreiging feitelijk maximaal twee á drie jaar gevangenisstraf in het Wetboek van Strafrecht. Er zijn dus bedreigingen denkbaar waar je drie maanden of zes maanden voor vastgezet wordt, bij wijze van spreken. Dus dat begrip ‘67a lid 3’, het is heel moeilijk in te vullen: wanneer is dat nou vervuld? Je kunt niet zeggen na twee weken: ‘oh nu is 67a lid 3 wel aan de orde’. Ja dat kan, maar het hoeft niet. Dat is een lastige afweging.”¹⁹²

Een rechter-commissaris, die de oriëntatiepunten voor straftoemeting doorgaans wel raadpleegt, bevestigt dat deze oriëntatiepunten niet onverkort uitkomst bieden bij de invulling van het anticipatiegebod:

“Ik kijk wel van tevoren even in de oriëntatiepunten. Al vind ik wel dat als hij een justitieel verleden heeft, dan kan je met die oriëntatiepunten niet zo goed uit de voeten, omdat er niet in staat dat je de straf kunt vermeerderen of andere strafmodaliteiten kunt toepassen. Ook omdat ik weet dat er op de strafzitting veel meer maatwerk wordt geleverd. Als iemand ontkent en lastig is, hup, verhoging van de detentie. En anders, met dezelfde ernst van het feit, maar iemand die net op de beterende hand is en het ook echt goed doet, dan ga je daar heel anders mee om.”¹⁹³

Ook tijdens de observaties kwam naar voren dat het maatwerk bij de straftoemeting in jeugdzaken maakt dat een exacte inschatting van de sanctie lastig is, hetgeen tot gevolg kan hebben dat de rechter-commissaris of raad-

191 N.B. Inmiddels heeft het LOVS landelijk oriëntatiepunten voor straftoemeting in jeugdzaken vastgesteld. Zie: ‘Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken 2017’, te raadplegen via www.rechtspraak.nl.

192 Interview raadkamerrechter Q.

193 Interview rechter-commissaris K.

kamer in bepaalde gevallen tot de conclusie komt dat een ‘67a lid 3-verweer’ van een advocaat weliswaar gehonoreerd *kan* worden, maar niet *hoeft* te worden.¹⁹⁴ De rechter-commissaris en raadkamer beschikken hierbij dus over enige discretionaire ruimte.

7.4.4.3 Een ‘pedagogische’ benadering

De relatief lage straffen in het jeugdstrafrecht impliceren dat artikel 67a, derde lid Sv, vooral in lichtere zaken, snel in beeld komt. Dit wordt door rechters soms als lastig ervaren, bijvoorbeeld in gevallen waarin er veel zorgen zijn over de minderjarige verdachte en het niet wenselijk wordt geacht om hem zomaar op straat te zetten. Een aantal rechters geeft tijdens de interviews aan dat zij in zulke gevallen soms iets minder strikt omgaan met het anticipatiegebod.

“Soms is het zo dat je bij een klein delict en heel veel problematiek dat je dan toch kiest voor even bewaring, ook al past dat misschien niet als je het latje van 67a lid 3 ernaast legt. Dan weet je wel dat je daar fout mee zit misschien, maar je hebt even geen andere optie. En pedagogisch gezien is het denk ik dan het beste om het zo even te doen.”¹⁹⁵

Een dergelijke ‘pedagogische’ benadering uit zich ook in het gebruik van de schorsing in gevallen waarin, zuiver juridisch gezien, wellicht afwijzing van de vordering op grond van 67a, derde lid Sv had moeten volgen. Sommige rechters menen dat met een schorsing voldoende tegemoet wordt gekomen aan het voorschrift van artikel 67a, derde lid Sv (“Artikel 67a lid 3 wordt als het ware gestuit door een schorsing.”).¹⁹⁶ Bovendien heeft de schorsing het ‘pedagogische voordeel’ ten opzichte van een afwijzing van de vordering dat aan een schorsing bijzondere voorwaarden kunnen worden gesteld. Zo werd tijdens het raadkameroverleg in een zaak, waarin een jeugdige verdachte ten tijde van de beslissing bijna 40 dagen in voorlopige hechtenis verbleef in verband met een verdenking van een inbraak, opgemerkt dat artikel 67a, derde lid Sv weliswaar in beeld was, omdat de zittingsrechter bij een veroordeling in deze zaak niet veel meer dan 40 dagen jeugddetentie zou kunnen opleggen, maar dat het gebruik van “artikel 67a lid 3” niet wenselijk was, omdat de verdachte volgens de raadkamerrechters begeleiding nodig had. De raadkamer besloot de voorlopige hechtenis te schorsen onder bijzondere voorwaarden.

194 Bijvoorbeeld in een zaak waarin een advocaat – van een jeugdige die werd verdacht van diefstal en heling van een scooter – verzocht om opheffing van de voorlopige hechtenis met een beroep deed op ‘67a lid 3’, omdat de medeverdachte inmiddels was veroordeeld tot een korte detentiestraf. Tijdens het raadkameroverleg stelde één van de rechters als reactie op het ‘67a lid 3-verweer’ dat dit weliswaar kan, maar niet per se hoeft te worden gehonoreerd, omdat iedere zaak anders is. Uiteindelijk ging de raadkamer niet mee met het verzoek tot opheffing van de voorlopige hechtenis. Wel werd de voorlopige hechtenis geschorst.

195 Interview rechter-commissaris L.

196 Raadkamerzitting 143 (na afloop).

De schorsing lijkt hiermee als een soort tussenoplossing te worden gebruikt om tegemoet te komen aan zowel artikel 67a, derde lid Sv (de verdachte zit niet langer in voorlopige hechtenis) als aan de wenselijkheid schorsingsvoorwaarden te kunnen verbinden aan de invrijheidstelling van de verdachte. Dit kwam ook naar voren in de raadkamer in een zaak waarin een jeugdige verdachte bijna 40 dagen in voorlopige hechtenis zat op verdenking van een aantal vermogensdelicten. In raadkamer werd overwogen dat de verdachte, gelet op artikel 67a, derde lid Sv, eigenlijk niet langer kon worden vastgehouden. De raadkamer besloot de vordering tot verlenging van de gevangenhouding niettemin toe te wijzen en direct te schorsen onder voorwaarden om de verdachte hiermee 'in de tang te houden'.

Het voorschrift van artikel 67a, derde lid Sv wordt soms ook als lastig ervaren als een verdachte, gelet op problemen in het thuisfront, niet terug kan naar huis, er een ondertoezichtstelling met een machtiging uithuisplaatsing is afgegeven, maar er nog geen geschikte plaats beschikbaar is een civiele jeugdhulpinstelling. Het anticipatiegebod kan in zo'n geval in de weg staan aan het gebruik van voorlopige hechtenis als tijdelijke opvang. Dit was ook het geval in een zaak waarin een jeugdige werd verdacht van het in bezit hebben van een voor verkoop geschikte hoeveelheid harddrugs. De raadkamer zag zich in deze zaak tijdens het raadkameroverleg voor het dilemma gesteld dat de verdachte, gelet op het strafbare feit waarvan hij werd verdacht, bij veroordeling waarschijnlijk geen onvoorwaardelijke jeugd-detentie opgelegd zou krijgen, waardoor artikel 67a, derde lid Sv formeel in de weg stond aan toewijzing van de vordering, maar de raadkamer het ook niet wenselijk achtte om de verdachte zomaar 'op straat' te zetten. Uiteindelijk zag de raadkamer in de toewijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis en de onmiddellijke schorsing daarvan, met als voorwaarde dat de verdachte bij zijn tante verbleef, het redmiddel om de periode totdat er een plaats vrij zou komen in een jeugdhulpinstelling verantwoord te overbruggen. In andere zaken, met soortgelijke problematiek, stelden raadkamers zich daarentegen principiëler op het standpunt dat het strafrecht niet misbruikt mag worden om de wachttijd voor een plaats in een jeugdhulpinstelling te overbruggen, omdat dit onvereenigbaar werd geacht met artikel 67a, derde lid Sv.

Duidelijk is dus dat artikel 67a, derde lid Sv de rechter soms in een spagaat brengt tussen een zuiver strafrechtelijke benadering die afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis voorschrijft en de 'pedagogische' benadering die de voorlopige hechtenis of de schorsing wenselijk maakt.

7.4.4.4 *Anticiperen op het anticipatiegebod*

Rechters opteren soms de schorsing boven de afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis om te voorkomen dat de jeugdige verdachte zonder enige voorwaarden en begeleiding wordt vrijgelaten. Tegelijkertijd is het schorsen in gevallen waarin de rechter op grond van artikel 67a, derde lid Sv

de vordering eigenlijk zou moeten afwijzen niet alleen juridisch onzuiver, maar ook problematisch zodra de jeugdige verdachte vervolgens de schorsingsvoorwaarden overtreedt en de officier van justitie de opheffing van de schorsing vordert. Het aanvankelijk "door de schorsing gestuite" artikel 67a, derde lid Sv herleeft immers zodra de schorsing zou worden opgeheven en de verdachte weer in voorlopige hechtenis zou worden gesteld. Dit betekent dat de rechter de schorsing in een dergelijk geval eigenlijk niet meer kan opheffen, omdat de jeugdige dan langer in voorlopige hechtenis zal verblijven dan de vrijheidsbenemende straf of maatregel die bij veroordeling naar verwachting zal worden opgelegd. Hierdoor verdwijnt in feite de 'stok achter de deur', omdat aan het overtreden schorsingsvoorwaarden geen consequenties kunnen worden verbonden. Als een rechter het stellen van *afdwingbare* schorsingsvoorwaarden belangrijk vindt, zal hij dus moeten zorgen dat de voorlopige hechtenis tijdig wordt geschorst, voordat artikel 67a, derde lid Sv van toepassing wordt. De rechter zal dus in wezen moeten anticiperen op het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv. Dit gebeurt in de praktijk ook.

Hiervoor is nog een belangrijke reden: het voorkomen dat de zittingsrechter geen ruimte meer heeft om een straf of maatregel op te leggen, omdat dit volledig is opgesoupeerd door de voorlopige hechtenis. De zittingsrechter is wettelijk verplicht om de tijd die een verdachte in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht in mindering te brengen op de straf (artikel 27 Sr). Voorts kan voor sommige rechters de proportionaliteit in de weg staan aan het opleggen van een ingrijpende maatregel, zoals de GBM, als een verdachte reeds lange tijd in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht.¹⁹⁷ Bovendien geeft de rechter-commissaris of raadkamer met het afwijzen van een vordering tot voorlopige hechtenis op grond van 67a, derde lid Sv het signaal af dat geen vrijheidsbenemende straf of maatregel zal worden opgelegd, langer dan de periode die de verdachte reeds in voorarrest heeft doorgebracht. Zo stelt een rechter-commissaris tijdens een interview:

"Ik ben daar altijd iets terughoudend in, omdat ik eigenlijk uiteindelijk de rechter niet voor de voeten wil lopen. Want op het moment dat jij op grond van 67a lid 3 iemand niet in voorlopige hechtenis zet, geef je daarmee eigenlijk al een signaal naar de zittingsrechter van 'nou ja, dat wordt dus...[geen detentiestraf, YB]'. "¹⁹⁸

Verschillende rechters geven aan dat de zittingsrechter in elk geval de ruimte moet houden om, bovenop de onvoorwaardelijke jeugddetentie die de verdachte feitelijk al in de voorlopige hechtenis heeft uitgezeten, nog een deel voorwaardelijk op te kunnen leggen, waarbij de duur van de voorwaardelijke jeugddetentie afschrikwekkend genoeg moet zijn om de jeugdige ertoe te dwingen zich gedurende zijn proeftijd te houden aan de opgelegde voorwaarden. Eén van de geïnterviewde rechters merkt op dat dit niet altijd

197 Raadkamerzitting 95. En voorts: Interview raadkamerrechter J.

198 Interview rechter-commissaris F.

gebeurt en dat hij als zittingsrechter wel eens wordt geconfronteerd met een jeugdige die al zodanig lang in voorlopige hechtenis heeft verbleven dat eigenlijk nauwelijks nog ruimte is om ter zitting een passende straf of maatregel op te leggen:

“Ik vind wel dat je moet proberen om ruimte te houden voor de strafrechter. Dat doen we niet altijd hoor. Soms vind ik dat jongeren zolang in voorlopige hechtenis hebben gezeten dat je eigenlijk nauwelijks meer een passende straf op kan leggen. Want je wilt ook niet zeggen: ‘je hebt nou 90 dagen gezeten, dat was het dan’. Je wilt altijd, nadat je hebt zitten preken op je strafzitting, wil je dat er dan nog een straf op volgt. Maar soms wordt het wel echt te veel vind ik hoor. En dan lijkt het net of die hele voorlopige hechtenis maar wegge-gumd wordt. En vooral als je nog een dikke stok achter de deur wil in een voorwaardelijk kader, dan wordt het soms wel heel erg veel als je het om zou rekenen. Dat vind ik wel, dat je daar heel goed rekening mee moet houden. Dat je ruimte hebt als strafrechter. Dat je dáár de straf oplegt.”¹⁹⁹

Rechters worden dus vanuit twee opzichten getriggerd om te anticiperen op het voorschrift van artikel 67a, derde lid Sv en tijdig te schorsen: (1) de wenselijkheid van afdwingbare schorsingsvoorwaarden en (2) het overlaten van ruimte voor de zittingsrechter om een passende straf of maatregel te kunnen opleggen. Een raadkamerrechter legt tijdens een interview uit hoe hij hiermee omgaat:

“Dan wordt er 30 dagen gevraagd of 60 dagen en ik heb zoiets van: 67a lid 3 is over twee weken al. Ik kan je nu wel veertien dagen toewijzen, maar dan hebben we alles opgesou-peerd. Dat kan ik beter niet doen, want dan kan ik tenminste nog iets betekenen. Dus ik ga je nu schorsen. Dan wijs ik voor veertien dagen toe en dan schors ik. Dan zou ik zeg-gen: ‘De bedoeling is dat je dit en dit gaat doen (...). Ik hoop dat je je in de tussentijd koest houdt en anders dan moet je alsnog die veertien dagen zitten’. 67a lid 3... als ik het idee heb van ‘het is in zicht aan het komen’ of ‘het is er al’, dan vind ik niet dat je moet schorsen. Maar ik kijk wel met een schuin oog naar 67a lid 3 in de zin van: als ik een zaak heb en ik zie ‘nou, gelet op de oriëntatiepunten hooguit twee maanden [jeugd-detentie, YB]’ en ik zie dat ik in mijn verlenging gevangenhouding zit, dan ga ik schorsen. En het zou ook best kunnen zijn dat ik bij de gevangenhouding probeer mijn collega’s te overtuigen, als dat nodig zou zijn, om te schorsen, omdat we niet zo ontzettend veel ‘wisselgeld’ hebben [voor de strafoplegging door de zittingsrechter, YB]. (...) Dus bij 67a lid 3: principieel afwijzen. Maar als je er nog niet bent, bij 67a lid 3, maar het gaat binnenkort wel komen, dan denk ik dat we heel snel moeten schorsen, want anders ben je hem helemaal kwijt... in de zin van ‘nog aan de touwtjes’.²⁰⁰

Een dergelijke dynamiek kwam ook naar voren tijdens de observaties, bij-voorbeeld tijdens het raadkameroverleg in een zaak waarin een jeugdige – met een aanzienlijke justitiële documentatie – werd verdacht van een diefstal van een fiets. Complicerende factor in deze zaak was dat de rechter-commis-saris de voorlopige hechtenis aanvankelijk had geschorst, maar vervolgens weer had opgeheven, omdat de verdachte zich niet aan de voorwaarden had gehouden. Een week later kwam de zaak in de raadkamer, waar de officier

199 Interview raadkamerrechter P.

200 Interview raadkamerrechter J.

van justitie, de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering zich op het standpunt stelden dat verdachte nog even vast zou moeten blijven zitten als “consequente reactie” op het overtreden van de schorsingsvoorwaarden. Tegelijkertijd wees de raadsman van de verdachte op 67a, derde lid Sv: “op fietsendiefstal staat een werkstraf en hij [verdachte, YB] heeft inmiddels al zeventien dagen gezeten”. De Raad en de jeugdreclassering gaven echter aan dat zij voornemens waren om in het advies aan de zittingsrechter aan te sturen op een gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM). De raadkamerrechters zochten vervolgens tijdens raadkameroverleg naar beslissing die tegemoet zou komen aan de wens om ‘consequent’ te reageren op de overtreding van de schorsingsvoorwaarden, die tegelijkertijd de marges van artikel 67a, derde lid Sv zou respecteren, maar die uiteindelijk wel zou resulteren in een schorsing onder voorwaarden – dus niet in een afwijzing van de vordering op grond van 67a, derde lid Sv, omdat een onvoorwaardelijke invrijheidstelling niet wenselijk werd geacht – en tevens voldoende ruimte zou laten voor de zittingsrechter om bij veroordeling van de verdachte een GBM te kunnen opleggen zonder daarbij, vanwege de lange duur van het voorarrest, in de knel te komen met het beginsel van proportionaliteit. Uiteindelijk besloot de raadkamer een bevel tot gevangenhouding voor 21 dagen af te geven, waarvan de verdachte één week moest uitzitten, waarna de voorlopige hechtenis zou worden geschorst onder voorwaarden. De resterende twee weken gevangenhouding dienden daarbij als ‘stok achter de deur’ om naleving van de voorwaarden af te dwingen.

De overwegingen van de raadkamer in deze zaak illustreren aldus de mogelijke spanning tussen een strikte toepassing van artikel 67a, derde lid Sv die aan verlenging van de voorlopige hechtenis in de weg staat, de (pedagogische) belangen die met voortzetting van de voorlopige hechtenis, dan wel schorsing onder (afdwingbare) voorwaarden worden gediend en de ruimte die de zittingsrechter moet overhouden om ter zitting nog een passende straf of maatregel op te leggen.

7.4.4.5 *De interactie tussen voorlopige hechtenis en straf*

De toepassing van artikel 67a, derde lid Sv kan niet los worden gezien van de nauwe relatie tussen de toepassing van de voorlopige hechtenis en de straftoemeting. Er lijkt zelfs sprake te zijn van een interactie: de toepassing en duur van de voorlopige hechtenis beïnvloedt de straftoemeting, terwijl de verwachte straf van invloed is op de toepassing en duur van de voorlopige hechtenis.

In eerder onderzoek van Stevens naar de praktijk van de voorlopige hechtenis in het volwassenenstrafrecht kwam reeds naar voren dat de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf die bij veroordeling werd opgelegd nogal eens exact gelijk is aan het aantal dagen dat de verdachte reeds in

voorarrest heeft doorgebracht.²⁰¹ Dit betekent dat toepassing van voorlopige hechtenis zich, bij veroordeling, vertaalt in het opleggen van een onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende straf door de zittingsrechter, ook al is die straf ten tijde van de zitting feitelijk reeds uitgezeten. Tegelijkertijd betekent dit dat een verdachte die in de voorfase van het strafproces in vrijheid is gesteld, bijvoorbeeld doordat de voorlopige hechtenis is geschorst, bij veroordeling doorgaans niet wordt teruggestuurd naar de gevangenis, om alsnog een onvoorwaardelijke gevangenisstraf uit te zitten, bovenop de periode die de verdachte reeds in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht.

Uit een kwantitatief dossieronderzoek van Van den Brink e.a. is gebleken dat deze praktijk ook in jeugdzaken gangbaar lijkt te zijn, althans binnen sommige rechtbanken.²⁰² Een soortgelijk beeld komt in het onderhavige onderzoek naar voren uit de interviews. Zo geeft een raadkamerrechter aan:

“Gek genoeg, dat doen we misschien toch heel automatisch, dat als er zo veel tijd in voorlopige hechtenis is doorgebracht, dan leg je dat automatisch als straf op. Terwijl je rustig kunt zeggen van ‘nou ik leg daarvan een gedeelte op’ of ‘ik leg een wat hogere werkstraf op en dan wordt dát maar verrekend met die detentie [voorlopige hechtenis, YB] die uitgezeten is’.”²⁰³

Niettemin wordt door een rechter van een andere rechtbank aangegeven dat, omdat hij en zijn collega's de voorlopige hechtenis in jeugdzaken betrekkelijk ruim toepassen ten behoeve van persoonlijkheidsonderzoeken, binnen de rechtbank intern de afspraak is gemaakt dat de voorlopige hechtenis niet bepalend mag zijn voor de strafmaat.

“We hebben wel de afspraak: het mag niet zo zijn dat het voorarrest, de lengte daarvan bijvoorbeeld, al de uiteindelijke strafmaat bepaalt. (...) Het voorarrest wordt betrekkelijk ruim toegepast, maar wel zo veel mogelijk gebruikt voor persoonlijkheidsonderzoek. (...) Maar de balie weet ook dat als de zaak dan op zitting komt dan is het niet zo van: het onderzoek heeft twee maanden gevegd, dus moet je twee maanden zitten [twee maanden jeugddetentie, YB]. We kijken gewoon naar de zaak zelve en als die twee weken voorwaardelijk waard is, dan krijgt hij twee weken voorwaardelijk, al heeft hij 60 dagen gezeten. Daar maken we geen punt van.”²⁰⁴

De praktijk dat een verdachte die in de voorfase van het strafproces in vrijheid is gesteld bij veroordeling niet meer wordt teruggestuurd naar een justitiële jeugdinrichting om nog een onvoorwaardelijke jeugddetentie uit te gaan zitten, wordt echter door de overgrote meerderheid van de geïnterviewde rechters herkend.

“De keren dat je iemand laat gaan en dat er dan een bevel gevangenneming is op de zitting, dat heb ik bij jeugd nooit meegemaakt.”²⁰⁵

201 Stevens 2010. Zie paragraaf 5.4.2.

202 Van den Brink e.a. 2017. Zie paragraaf 5.4.1.

203 Interview raadkamerrechter G.

204 Interview raadkamerrechter N.

205 Interview rechter-commissaris P (tevens raadkamer- en zittingsrechter).

Verskillende rechters geven aan dat dit uitgangspunt in jeugdzaken nog zwaarder weegt dan bij volwassenen. Volgens deze rechters is het bij veroordeling terugsturen van een jeugdige naar een justitiële jeugdinrichting, terwijl hij maanden eerder in vrijheid was gesteld en onder begeleiding van de jeugdreclassering zijn leven weer aan het opbouwen is, schadelijk voor de ontwikkeling van de jeugdige en daarmee onverenigbaar met de pedagogische doelstellingen van het jeugdstrafrecht.

“Als je dat heel strikt gaat toepassen ‘de onschuldpresumptie, geen straf opleggen, je wacht maar tot de zitting’, dan krijg je de rare situatie dat jeugd en volwassenen, die zijn eerst een half jaar op vrije voeten, bouwen hun leven weer op en dan komt de rechtbank nog eens met: ‘ga nu maar twee jaar zitten’. Volstrekt onverantwoord in mijn ogen. Maar ja, daar kan je over discussiëren. Alhoewel bij volwassenen is dat iets anders hoor, daar wordt vaak gezegd: ‘einde voorlopige hechtenis, jouw strafzaak komt nog...’. (...) Maar bij jeugd wil je niet dat men weer school oppakt, het leventje weer opbouwt en daarna nog moet gaan zitten. Dat zou de positieve ontwikkeling weer doorbreken.”²⁰⁶

Deze ongeschreven regel in de straftoemettingspraktijk lijkt een stevige weerslag te hebben op de voorlopige hechtenispraktijk in jeugdzaken. Rechters-commissarissen en raadkamerrechters weten dat zodra zij de vordering tot voorlopige hechtenis afwijzen, dan wel de voorlopige hechtenis opheffen of schorsen, de verdachte geen onvoorwaardelijke jeugddetentie zal krijgen, althans niet voor een langere duur dan het voorarrest dat hij al heeft uitgezeten. Een rechter-commissaris vertelt tijdens een interview dat dit, vooral in ernstige zaken, van invloed kan zijn op zijn beslissing:

“Je bent je daar wel van bewust. Ik denk ook dat bij hele ernstige feiten je ook weet van ‘als ik hem nu al schors, dan gaat hij er geen onvoorwaardelijke jeugddetentie voor krijgen’. En dan wordt het een oneigenlijk voorschot. Dat je dan toch zegt: ‘ik houd hem toch nu’. Dat kan gebeuren bij ernstige feiten, want je weet ‘wie ik nu laat gaan, gaat in principe niet meer terug’.”²⁰⁷

Ook tijdens de observaties bleek dat sommige rechters zich zeer bewust zijn van het uitgangspunt dat verdachten die de justitiële jeugdinrichting in de voorfase van het strafproces mogen verlaten in de regel bij veroordeling niet meer worden teruggestuurd en dat dit – vooral in ernstige zaken – van invloed kan zijn op de beslissingen in het kader van de voorlopige hechtenis. Zo overwoog een raadkamerrechter in een zaak waarin een jeugdige werd verdacht van een overval op supermarkt:

“Het is een heel ernstig feit. (...) Ik ga de vordering van 30 dagen toewijzen. Ik ga nog niet schorsen en ook geen huisarrest, want als het feit wordt bewezen dan heb je nog niet lang genoeg gezeten.”²⁰⁸

206 Interview raadkamerrechter Q.

207 Interview rechter-commissaris M.

208 Raadkamerzitting 62.

Een raadkamerrechter van een andere rechtbank bevestigt dit en legt uitdrukkelijk de link met het voorschrift van artikel 67a, derde lid Sv, dat in feite “wordt omgedraaid”. Hiermee bedoelt deze rechter dat de raadkamer anticipeert op de straf die de zittingsrechter bij veroordeling van de verdachte normaal gesproken zou willen opleggen, zij het in de wetenschap dat de zittingsrechter, in het geval de verdachte door de raadkamer in vrijheid wordt gesteld, zich gedwongen zal voelen om geen langere onvoorwaardelijke jeugddetentie op te leggen dan de periode die de verdachte reeds heeft uitgezeten in voorarrest. Als de raadkamer inschat dat de zittingsrechter bij veroordeling van de verdachte, gelet op de ernst van het feit, een langere onvoorwaardelijke jeugddetentie op zijn plaats zal achten dan de duur van de voorlopige hechtenis op het moment van de raadkamerzitting, kan dit volgens deze rechter in de weg staan aan een schorsing. Met een dergelijke beslissing om de voorlopige hechtenis te laten voortduren wordt volgens deze rechter in wezen geanticipeerd op de straf, ook al zal dit niet zo worden benoemd in de motivering.

“Dat weegt wel mee. Je weet ook dat als je gaat schorsen, (...) als hij zich netjes aan de voorwaarden houdt, dan heb je de [zittings]rechter die de zaak moet beoordelen eigenlijk al voor het blok gezet. Dus daar houd je wel rekening mee. Dus dan ga je wel kijken: is het hiermee dan... heeft hij lang genoeg gezeten? (...) Dan denk ik dat iemand die na twee weken inbewaringstelling naar de eerste raadkamer gevangenhouding komt vertellen van ‘67a lid 3 komt in beeld’. Nou, nee dus. Dus we kijken wel: hoe ernstig is het feit en wat zou je er, op basis van wat we nu weten, voor opleggen? Wat doen wij dan in zo’n geval: als dat dan een paar maanden [jeugddetentie, YB] is, makkelijk, gelet op het feit dat hij recidive heeft en je kijkt naar de ernst van het feit, dan zullen wij dat niet zeggen zoals de officier [‘ik vind het nog te vroeg om te schorsen, je hebt drie woninginbraken gepleegd, dan ga je niet naar veertien dagen weer naar huis’, YB], maar dan is dat in wezen wel wat je doet. (...) Je anticipeert natuurlijk in wezen op straf, maar je zegt natuurlijk: ‘de rechtsorde is geschokt, nog steeds, en als jij nu vrij zou komen, dat kan maatschappelijk gezien gewoon niet’. Zo verkopen wij het, maar in feite anticipeer je dan dus ook op de straf.”²⁰⁹

Een dergelijk anticiperen op straf kwam eveneens naar voren tijdens de observaties. Zo werd tijdens een raadkameroverleg over de duur van het bevel tot gevangenhouding, in een zaak waarin een minderjarige werd verdacht van een gewapende overval, overwogen dat niet 30 dagen, maar 60 dagen gevangenhouding, gelet op de straftoemeteringsrichtlijnen, heel redelijk zou zijn. Een geïnterviewde raadkamerrechter stelt dan ook dat artikel 67a, derde lid Sv in de praktijk niet alleen een *beperkende* werking heeft op de toepassing en duur van de voorlopige hechtenis, maar dat het anticiperen op de straf in jeugdzaken ook een *verruimende* invloed kan hebben op de toepassing of voortzetting van de voorlopige hechtenis.

209 Interview raadkamerrechter B.

“Dat speelt zeker bij jeugdigen... Vroeger nog veel vaker. Toen dachten we ‘als we pas over veertien dagen schorsen, heeft hij vier weken gezeten en dat is het dan wel’. Dus het geldt naar beide kanten. Je gebruikt het [anticipatiegebod, YB] om de grens te bepalen van ‘nee, het kan echt niet meer’, maar ook om eventueel nog wat meer voorlopige hechtenis te geven. Ik denk dat dat nog steeds speelt.”²¹⁰

Hierbij speelt ook een rol dat sommige rechters een sterk geloof hebben in de ‘pedagogische’ effectiviteit van het gebruik van voorlopige hechtenis als directe reactie op strafbaar gedrag. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview:

“Ik [heb] ook een flink aantal zaken gedaan waarin ik first offenders puur op de ernst van het feit twee, drie maanden heb binnengehouden. En dan bleek vaak dat bij de RC door de Raad werd gezegd van ‘nou het ziet er allemaal best betrouwbaar uit, ouders zijn betrokken en het gezin functioneert goed, ouders geven geen problemen aan’ en dan kwam daarna het eerste rapport en waren ze nog eens beter gaan spitten en dan bleek er van alles aan de hand te zijn. Ik heb first offenders gehad die zich al drie jaar helemaal gek blowen en dat die ouders het niet weten. En in dat geval heb ik die jongen dus drie maanden vastgehouden en zeiden die ouders daarna van ‘nou dat is een zegen geweest, want het kwartje is gevallen en hij is thuis nu heel anders en we gaan nu een behandeltraject in’. Als je die jongens na drie dagen buiten zet, dan maakt het natuurlijk geen enkele indruk. Die gaan hobbelen en die hobbelen naar hun vrienden en zeggen ‘zo, ik ben er weer!’. En ze weten natuurlijk heel goed dat als ze maar drie dagen hebben vastgezet en de zitting komt, dat we zelden of nooit alsnog een jeugd detentie gaan opleggen. Dat snappen ze natuurlijk wel, ze zijn niet achterlijk. Dus die denken: drie dagen zitten, of veertien dagen zitten, en dat was het.”²¹¹

Deze raadkamerrechter meent dan ook dat het juist bij minderjarigen belangrijk is dat die vrijheidsbenemende reactie zo snel mogelijk volgt op het strafbare feit en daarmee niet wordt gewacht totdat maanden later een veroordelend vonnis wordt uitgesproken door de zittingsrechter.

“Ik geloof ook wel heilig in het principe dat je ze beter meteen na het delict kan vastzetten, dan dat je er een half jaar later nog eens mee aankomt. Dat heeft niet zo veel zin. (...) Het idee van snel ingrijpen en niet afwachten tot aan de zitting geldt wel meer bij de jeugd dan bij volwassenen. Het is eerder gerechtvaardigd. Ook omdat je ervan uit kan gaan dat ze een kortere tijdspanne hebben en er gebeurt natuurlijk heel veel tussen 12 en 16. Of je een meerderjarige nou op z’n 34^e of op z’n 35^e aanhoudt, dat maakt op zich niet zoveel uit. Maar die kinderen zitten volop in ontwikkeling.”²¹²

Een andere raadkamerrechter is daarentegen zeer kritisch over de praktijk waarin – mede op basis van pedagogische overwegingen – met de voorlopige hechtenis een voorschot wordt genomen op de straf. Deze rechter stelt zich op het standpunt dat het IVRK en de rechtspraak van het EHRM gebieden dat een jeugdige verdachte, indien mogelijk, zijn proces in vrijheid moet kunnen afwachten. In zijn optiek moet artikel 67a, derde lid Sv dan ook niet

210 Interview raadkamerrechter G.

211 Interview raadkamerrechter C.

212 Interview raadkamerrechter C.

worden “omgedraaid” door met de voorlopige hechtenis te anticiperen op een vrijheidsstraf. Volgens deze rechter vereist dit echter wel dat de zittingsrechter de vrijheid moet hebben om een passende straf of maatregel op te leggen, ook als dit betekent dat een verdachte die tijdens de voorfase van het strafproces in vrijheid was gesteld bij veroordeling alsnog tot een onvoorwaardelijke jeugddetentie wordt veroordeeld. Tegelijkertijd moet de zittingsrechter ook zware zaken kunnen afdoen zonder een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf op te leggen in gevallen waarin een dergelijke straf de positieve ontwikkeling van de minderjarige zou doorbreken en dit geen enkel pedagogisch belang meer dient.

“Mijn standpunt is altijd geweest: (...) we moeten proberen iemand niet in voorlopige hechtenis te zetten en als het dan toch moet, dan probeer je hem te schorsen en als dat niet kan zo snel mogelijk op zitting. En dat herbergt in zich dat als je dan iemand niet in voorlopige hechtenis zet of op het moment dat je iemand schorst, maar het is wel een pit-tig feit, dat je ook moet durven zeggen – als de zitting er eenmaal is – ‘sorry, maar jij gaat de gevangenis in’. Bij volwassenen is dat makkelijker voorstelbaar. Bij jeugdigen heb je natuurlijk weer net dat pedagogische van aan de ene kant ‘ja, als we jou nu maar even flink aanpakken, dan schrik je, en dan kunnen we straks op zitting gewoon afdoen met wat je hebt gezeten, dan is die gedragsverandering al geweest’. En als je die theorie aanhangt en vindt dat dit wetenschappelijk ook onderbouwd is, dat het op die manier werkt, dan is het nadeel van mijn idee van hoe je dat moet aanpakken dat het soms pedagogisch niet verantwoord is om gelijk te schorsen, want dan heeft de jongere zoiets van ‘kennelijk kom ik er mee weg’ en dan opeens na zes maanden of twaalf maanden moet hij alsnog de bak in? (...) Daartegen zou ik willen zeggen: als na zes of twaalf maanden schorsing blijkt dat het hartstikke goed met hem gaat, dan moeten we misschien ook maar geen onvoorwaardelijke jeugddetentie opleggen. Dan is dat pedagogisch gezien niet meer in het belang van de minderjarige. En we jagen het pedagogische effect na in het jeugdstrafrecht. Dan hebben we er kennelijk juist aan gedaan door hem te schorsen, daar heeft hij goed van geprofiteerd. Dan gaan we bovenaan zitten voor wat betreft de taakstraf, misschien nog een leerstraf als dat nodig is en misschien nog een hele lange voorwaardelijke jeugddetentie om maar te laten zien van ‘we vinden het een heel ernstig feit’, maar *so be it*. Dat moet dan op die manier vorm krijgen. Maar als het een minderjarige is die nog steeds net zo ellendig in het leven blijkt te staan als destijds toen hij het strafbaar feit pleegde, en dus niet heeft geleerd, niet heeft geprofiteerd van de schorsende voorwaarden, misschien moet die dan toch maar even gaan zitten. En ik vind dat we dit zouden moeten doen, maar het gebeurt niet. (...) Het vereist een hele andere wijze van kijken naar het product ‘voorlopige hechtenis’. Wij zijn in Nederland zo ontzettend bezig geweest in afgelopen 10, 20, 30 jaar, met een voorschot nemen op de strafmaat.”²¹³

De praktijk waarin voorlopige hechtenisbeslissingen een sterke invloed hebben op de strafmaat en *vice versa* wordt dus zeker niet door alle rechters ondersteund. Toch stelt ook een andere rechter tijdens een interview dat het niet eenvoudig is om een dergelijke praktijk te veranderen, omdat dit vergt dat rechters-commissarissen, raadkamerrechters en zittingsrechters zich (collectief) losmaken van een stramien dat ze soms al jaren volgen.

213 Interview raadkamerrechter J.

“Je merkt inderdaad hoe vast mensen zitten in een stramien hoor, met voorlopige hechtenis. Ik heb vorig jaar bij een andere rechtbank met volwassenenstrafrecht gewerkt en daar proberen ze nu ook om te gaan met volwassenen van ‘in vrijheid, tenzij’. Maar dat vergt heel veel omschakeling. Ook om het als zittingsrechter te durven om iemand weer terug [naar de gevangenis, YB] te sturen! Want ook dat is een ongeschreven regel: als iemand al los is, stuur je hem niet meer terug. Dus we zitten heel erg vast in stramiene.”²¹⁴

De betreffende rechter-commissaris merkt op dat het jeugdteam van de rechtbank waarin hij werkzaam is zelfs zo is ingericht dat het stramien – waarin voorlopige hechtenisbeslissingen en beslissingen over de strafmaat nauw met elkaar samenhangen – zo consequent mogelijk kan worden toegepast.

“Ik denk dat we het hier in [rechtbank] zo proberen te doen dat de jeugdrechters zowel RC, raadkamerrechter als zittingsrechter zijn, zodat we daar continu ook één lijn in kunnen trekken. Dus wij zijn ons heel erg bewust van de invloed die beslissingen op bepaalde punten hebben. (...) Ik denk dat we hier in [rechtbank] dus niet uit het stramien gaan, maar we proberen dat stramien heel consequent toe te passen.”²¹⁵

In dit stramien kan de dynamiek tussen voorlopige hechtenis en straf tot gevolg hebben dat het anticipatiegebod een sturende rol krijgt voor wat betreft het moment van schorsing: enerzijds moet de verdachte, vooral in zware zaken, lang genoeg hebben vast gezeten om recht te doen aan de ernst van het feit, want eenmaal geschorst zal hij geen langere onvoorwaardelijke jeugddetentie opgelegd krijgen dan de reeds uitgezeten voorlopige hechtenis, anderzijds moet genoeg ruimte overblijven voor de zittingsrechter om ter zitting nog een passende straf of maatregel te kunnen opleggen. Eerder werd al duidelijk dat artikel 67a, derde lid Sv ook sturend kan zijn voor het moment van schorsing in gevallen waarin de rechter nog een flinke stok achter de deur wil overhouden om de jeugdige ertoe aan te zetten de schorsingsvoorwaarden na te leven en mee te werken met de jeugdreclassering. Dat het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv in de praktijk sturend kan zijn voor het moment van schorsing is een opvallende constatering aangezien dit voorschrift, naar de letter van de wet, uitsluitend betrekking heeft op de bevelsbeslissing en niet op de schorsingsbeslissing.

Voorts kan artikel 67a, derde lid Sv van invloed zijn op de duur van een bevel tot voorlopige hechtenis. Het anticiperen op de bij veroordeling door de zittingsrechter op te leggen straf lijkt echter niet alleen een beperkend effect te hebben op de duur van het bevel, maar kan er ook toe leiden dat juist een langere voorlopige hechtenis wordt bevolen.

214 Interview rechter-commissaris M.

215 Interview rechter-commissaris M.

7.4.5 Duur van het bevel

Als een rechter-commissaris een bevel tot inbewaringstelling afgeeft, is dit doorgaans voor de duur van veertien dagen, tevens de wettelijke maximumduur van de inbewaringstelling. Tijdens de 64 geobserveerde voorgeleidingen²¹⁶ volgde 59 maal een bevel tot inbewaringstelling,²¹⁷ waarvan 57 keer voor de duur van veertien dagen. De duur van een bevel tot gevangenhouding (of de verlenging daarvan) is in veel gevallen 30 dagen. Tijdens de 137 geobserveerde raadkamerzittingen²¹⁸ werd 134 maal een bevel tot (verlenging van) de gevangenhouding afgegeven,²¹⁹ waarvan 106 keer voor de duur van 30 dagen. Ook in de interviews komt naar voren dat veel raadkamerrechters in jeugdzaken 30 dagen als uitgangspunt nemen bij het bepalen van de duur van een bevel tot (verlenging van de) gevangenhouding. Toch wordt hier soms van afgeweken: uit de observaties en interviews volgt dat het bepalen van de duur van een bevel tot inbewaringstelling of gevangenhouding wel degelijk maatwerk kan zijn.

7.4.5.1 Maatwerk

In twee geobserveerde zaken besloot de rechter-commissaris de inbewaringstelling te bevelen voor de duur van zeven dagen in plaats van de gebruikelijke veertien dagen. Voorts werd door raadkamers in verschillende zaken besloten de gevangenhouding van een minderjarige verdachte te bevelen voor een kortere duur dan 30 dagen. De redenen die hieraan ten grondslag lagen zijn voor een deel reeds in de voorgaande paragrafen beschreven. Zo was in één zaak de *magere ernstige bezwaren* in combinatie met de *onderzoekgrond* de reden om de duur van het bevel tot gevangenhouding te beperken tot zeven dagen, om de officier van justitie en de politie nog even de tijd te geven voor het onderzoek (zie ook: par. 7.4.2.2 en 7.4.3.3).²²⁰ Ook is in een drietal zaken gebleken dat de raadkamer zich op grond van het *anticipatiegebod* van artikel 67a, derde lid Sv genoodzaakt kan voelen om de gevangenhouding voor een kortere duur dan 30 dagen te bevelen (zie ook: par. 7.4.4).²²¹

Voorts wordt in de praktijk wel eens een kortdurend bevel tot voorlopige hechtenis afgegeven in het geval waarin de rechter-commissaris of raadkamer de toepassing van de voorlopige hechtenis, gelet op de persoon

216 Dit betreft het aantal voorgeleidingen waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling. Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

217 In 34 gevallen werd de tenuitvoerlegging van dit bevel tot inbewaringstelling overigens wel geschorst.

218 Dit betreft het totale aantal raadkamerzittingen waar is beslist over een vordering tot (verlenging van de) gevangenhouding. Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

219 In 46 gevallen werd de tenuitvoerlegging van dit bevel tot (verlenging van de) gevangenhouding wel geschorst.

220 Raadkamerzitting 133.

221 Raadkamerzitting 95; Raadkamerzitting 106; Raadkamerzitting 121.

van de verdachte, eigenlijk *niet wenselijk* acht, maar er volgens de betreffende rechter(s) nog geen mogelijkheid is om op een verantwoorde manier te schorsen.²²² In zo'n geval wil de rechter dat de hulpverlenende instanties (lees: Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering) zo spoedig mogelijk een plan van aanpak opstellen, zodat kan worden geschorst onder voorwaarden. Door de duur van het bevel tot inbewaringstelling of gevangenhouding te beperken tot zeven á veertien dagen voert de rechter-commissaris of raadkamer de druk op ten aanzien van de hulpverlenende instanties om binnen die periode een plan van aanpak op te stellen, dan wel een geschikte verblijfplaats of dagbesteding voor de minderjarige te organiseren, zodat op de (volgende) raadkamerzitting kan worden geschorst.²²³ In een aantal zaken trachtte de raadkamer eenzelfde effect te bewerkstelligen door weliswaar de gevangenhouding voor de duur van 30 dagen te bevelen, maar wel binnen 14 dagen een nieuwe raadkamerzitting te plannen om de mogelijkheden voor schorsing (wederom) te bekijken.²²⁴

Tijdens de observaties en interviews is daarentegen ook gebleken dat raadkamerrechters soms afwijken van het eerder genoemde uitgangspunt (30 dagen) door de gevangenhouding te bevelen voor de duur van 60 of zelfs 90 dagen. De reden hiervoor kan voor sommige rechters gelegen zijn in de *ernst van het feit* waarop de verdenking betrekking heeft.

“[Dat] hangt van de ernst af. We doen niet heel vaak 90 dagen, tenzij het heel ernstig is. Dan gebeurt het nog wel eens. Als het voor de zoveelste keer is en echt weer heel ernstig.”²²⁵

Een raadkamerrechter legt hierbij tijdens een interview uitdrukkelijk het verband tussen de ernst van het feit, de grond van de geschokte rechtsorde en de duur van het bevel tot gevangenhouding (“Dat het zo ernstig is dat je op voorhand al weet van: nou hier is de rechtsorde zo geschokt, ik ga je gewoon 90 dagen geven.”).²²⁶ Ook blijkt de ernst van het feit, zoals in paragraaf 7.4.4.5 reeds duidelijk werd, via het “omgedraaide” anticipatiegebod te kunnen resulteren in een bevel tot van gevangenhouding van 60 of 90 dagen (“Gelet op de straftoemingsrichtlijnen is 60 dagen heel redelijk.”).²²⁷

Een andere reden om een bevel tot gevangenhouding langer dan 30 dagen te laten voortduren kan zijn dat een intramuraal *persoonlijkheidsonderzoek* (PO) wordt afgenomen, waarvan de uitkomsten, naar het oordeel van de raadkamer, moeten worden afgewacht alvorens over een eventuele schorsing te kunnen beslissen. Tijdens een aantal geobserveerde raadkamerzittingen werd de gevangenhouding voor de duur van 60 of 90 dagen bevolen, omdat de raadkamer verwachtte dat het NIFP die periode nodig

222 Raadkamerzitting 81; Raadkamerzitting 121; Raadkamerzitting 123; Raadkamerzitting 129;

223 Zie paragraaf 7.5.1.2, onder D.

224 Raadkamerzitting 6; Raadkamerzitting 93.

225 Interview raadkamerrechter I.

226 Interview raadkamerrechter B.

227 Raadkamerzitting 70.

zou hebben om het PO te kunnen uitvoeren en daarover te rapporteren.²²⁸ In twee andere zaken besloot de raadkamer daarentegen, ondanks de door de officier van justitie gevorderde 60 en 90 dagen, toch de gevangenhouding voor de duur van 30 dagen te bevelen om “een vinger aan de pols te houden” ten aanzien van de voortgang van het PO.²²⁹ Een raadkamerrechter legt tijdens een interview uit hoe het PO de duur van het bevel tot gevangenhouding kan beïnvloeden:

“Soms zijn er feiten waarvan ik denk ‘nou 60 dagen, want het is een heel heftig feit en er moet eerst een psycholoog en een psychiater naar je kijken, binnen 30 dagen is dat echt nog niet klaar’. Kortom, dan doen we nu 60 dagen. Dan zou je kunnen zeggen: ‘dan kunnen we ook 90 dagen doen, want binnen 60 dagen is het misschien ook nog niet helemaal helder’, maar ik wil wel de druk op die ketel houden. Dan doen we 60 dagen, want ‘misschien, hulpverlening’, zeg ik dan, ‘kan het best zo zijn dat er over 60 dagen er al wel wat doorsijpelt van de eventuele conclusies van het NIFP’. En die wil ik dan wel horen, want dan wil ik kijken of het toch haalbaar is om te schorsen.”²³⁰

Tot slot viel tijdens de observaties op dat de raadkamer in een aantal zaken de gevangenhouding voor de duur van 60 of 90 dagen beval, terwijl de tenuitvoerlegging daarvan werd geschorst.²³¹ In één van deze zaken werd hiermee uitdrukkelijk beoogd een “*flinke stok achter de deur*” te creëren om de verdachte ertoe aan te zetten zich aan de schorsingsvoorwaarden te houden.²³²

7.4.5.2 Signaalfunctie

Tijdens de interviews komt naar voren dat verschillende rechters, als het gaat over de duur van een bevel tot voorlopige hechtenis, spreken over “een signaal afgeven”. Ook tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen kwam naar voren dat de duur van een bevel tot voorlopige hechtenis een *signaalfunctie* in zich kan dragen. Zo is reeds beschreven dat de rechter, in gevallen waarin hij de ernstige bezwaren tegen de verdachte nog aan de magere kant vindt, het volgens hem twijfelachtig is of het uiteindelijk tot een veroordeling zal leiden, maar er nog wel een politieonderzoek loopt waarvoor het noodzakelijk is dat de verdachte in voorlopige hechtenis verblijft (lees: collusiegevaar), de duur van het bevel tot voorlopige hechtenis soms bewust beperkt om daarmee een signaal af te geven richting het *Openbaar Ministerie* en de *politie* (zie par. 7.4.2.2 en 7.4.3.3, onder D). In dit verband geven verschillende raadkamerrechters tijdens de interviews ook aan dat de voortgang van het politieonderzoek een voorname reden is om in elk geval terughoudend om te gaan met het bevelen van de gevangenhouding van een minderjarige voor de duur van 90 dagen, om te voorkomen dat de poli-

228 Raadkamerzitting 37; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 71; Raadkamerzitting 84.

229 Raadkamerzitting 80; Raadkamerzitting 112.

230 Interview raadkamerrechter J.

231 Raadkamerzitting 7; Raadkamerzitting 65; Raadkamerzitting 96.

232 Raadkamerzitting 65.

tie en de officier van justitie het idee krijgen dat zij “achterover kunnen gaan hangen”.²³³

Zoals in de voorgaande paragraaf al aan de orde kwam, wordt de duur van het bevel tot voorlopige hechtenis soms ook bewust door rechters beperkt om hiermee een signaal naar de *hulpverlenende instanties* (lees: Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering) af te geven. De korte duur van het bevel tot voorlopige hechtenis moet ervoor zorgen dat deze instanties op korte termijn een plan van aanpak hebben gemaakt om de voorlopige hechtenis te kunnen schorsen onder voorwaarden.

Voorts kan van de duur van het bevel tot voorlopige hechtenis ook een signaal uitgaan in de richting van de *verdachte*. Om deze reden stelt een raadkamerrechter tijdens een interview dat een bevel tot gevangenhouding voor de duur van 30 dagen, die eventueel nog twee maal kan worden verlengd, in beginsel zijn voorkeur heeft boven een bevel voor 90 dagen.

“Het is ook voor de minderjarige denk ik van belang om het idee te hebben dat zijn zaak regelmatig bekeken wordt.”²³⁴

Een andere raadkamerrechter merkt echter op dat in bepaalde ernstige zaken het bevelen van de gevangenhouding voor een kortere duur dan 90 dagen juist een verkeerd signaal afgeeft richting de verdachte, namelijk valse hoop op tussentijdse vrijlating.

“Als je een redelijk panklare zaak hebt, met name een ernstig agressiedelict, waarvan je kan denken ‘er moet een dubbel PO komen, misschien komt er wel een PIJ-advies uit’ en het sowieso te erg is om te schorsen. Dan kan je hem welke elke 30 dagen valse hoop geven, want zo ervaren ze dat wel... Als ze weer naar de raadkamer komen, dan denken ze dat ze er misschien uit mogen. Soms als je dan bij een verlenging zegt ‘je gaat er niet uit, gelet op de steekpartij’. Dan zeggen ze: ‘wat doe ik hier dan?; had mij maar lekker laten zitten’. Dus soms is het realistisch dat je gewoon meteen helderheid verschaft en dat je kan zeggen ‘dit is zo’n erg feit dat we in dit stadium niet anders kunnen dan concluderen dat jij vast moet blijven zitten, gelet op dat wij tot in detail moeten weten wat er in dat kopie van jou omgaat, maar ook dat het onder geen omstandigheid verantwoord is, nu of binnen drie maanden, dat jij weer thuis in die wijk gaat zitten. En dat kan je bij die eerste raadkamer best inschatten.”²³⁵

Verder werd in de vorige paragraaf reeds duidelijk dat de lange duur van een bevel tot voorlopige hechtenis, in het geval de tenuitvoerlegging daarvan wordt geschorst, kan dienen als een signaal naar de minderjarige verdachte dat hij zich echt moet houden aan de schorsingsvoorwaarden.

Tot slot kan de duur van een bevel tot gevangenhouding ook dienen als signaal naar de *samenleving*. In gevallen waarin het strafbare feit waarvan de minderjarige wordt verdacht dermate ernstig is dat dit een schok in de samenleving teweeg heeft gebracht, kan de raadkamer door de gevangen-

233 Interview raadkamerrechter O.

234 Interview raadkamerrechter O.

235 Interview raadkamerrechter C.

houding voor de duur van 90 dagen te bevelen de samenleving duidelijk maken dat dergelijke strafbare feiten niet zonder consequenties blijven.

“Dat het zo ernstig is dat je op voorhand al weet van ‘nou hier is de rechtsorde zo geschokt, ik ga je gewoon 90 dagen geven’. Het komt niet vaak voor hoor. Bijvoorbeeld die jongen die destijds zijn leraar heeft doodgeschoten. Die zou gewoon 90 dagen hebben gekregen als dat nu zou gebeuren. (...) Als die vrijgelaten wordt, dan wordt hij gelyncht, dus het is nog bescherming [van de verdachte, YB] ook.”²³⁶

Aldus kan het beperken van de duur van een bevel tot voorlopige hechtenis een sturende werking hebben ten aanzien van lopende onderzoeken van het Openbaar Ministerie en de politie, de hulpverlenende instanties en het NIFP. Hiermee kan, zoals verschillende rechters het verwoorden, “een vinger aan de pols” worden gehouden en “druk op de ketel” worden gezet. Tegelijkertijd menen sommige rechters dat in bepaalde ernstige zaken juist een langdurig bevel tot voorlopige hechtenis moet worden afgegeven, waarmee de rechter zijn vinger weliswaar enigszins van de pols haalt, maar de jeugdige verdachte – en de samenleving – wel een realistische verwachting wordt meegegeven van het verdere verloop van de zaak.

7.5 TENUITVOERLEGGINGSBESLISSING

Nadat de rechter een bevel tot voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte afgeeft, dient hij direct een beslissing te nemen over de tenuitvoerlegging van dit bevel. Dit volgt uit artikel 493, eerste lid Sv dat voorschrijft dat een rechter die de voorlopige hechtenis van een jeugdige verdachte beveelt, nagaat of de tenuitvoerlegging van dit bevel kan worden geschorst. Als de rechter besluit de tenuitvoerlegging van het bevel niet te schorsen, kan hij op grond van artikel 493, derde lid Sv overwegen om de voorlopige hechtenis op een alternatieve locatie (bijvoorbeeld in het ouderlijk huis van de verdachte) of in een alternatieve vorm (lees: nachtdetentie) ten uitvoer te leggen.

7.5.1 Schorsing van de voorlopige hechtenis

De schorsing van de voorlopige hechtenis speelt in jeugdstrafzaken een centrale rol. Dit kwam duidelijk naar voren tijdens de voorgeleidingen en raadkamerzittingen die in het kader van dit onderzoek zijn geobserveerd. In vrijwel alle zaken werd door de raadsman van de verdachte uitdrukkelijk om een schorsing verzocht. Ook is gebleken dat het wel of niet schorsen van de voorlopige hechtenis in veel zaken het voornaamste punt van beraadslaging was tijdens het raadkameroverleg.

236 Interview raadkamerrechter B.

Evenals in (ander) onderzoek van Van den Brink e.a.,²³⁷ komt de centrale rol van de schorsing in dit onderzoek ook in kwantitatieve zin naar voren in het sample van geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen.²³⁸ Tijdens 64 geobserveerde voorgeleidingen²³⁹ werd 59 maal de vordering tot inbewaringstelling toegewezen, waarvan in 34 gevallen de tenuitvoerlegging daarvan direct werd geschorst door de rechter-commissaris. Tijdens de observaties van 90 eerste raadkamerzittingen, 33 eerste verlengingszittingen en 14 tweede verlengingszittingen²⁴⁰ werd respectievelijk 89, 32 en 13 maal de vordering tot gevangenhouding toegewezen, waarvan de tenuitvoerlegging respectievelijk 25, 17 en 4 maal werd geschorst (zie bijlage 2).

In de volgende subparagrafen zal – in kwalitatieve zin – worden geschetst hoe rechters invulling geven aan de schorsingsbeslissing en welke factoren hierbij relevant kunnen zijn. Allereerst wordt aandacht besteed aan de opvattingen van rechters over het voorschrift van artikel 493, eerste lid Sv.

7.5.1.1 *Uitgangspunt of onderzoeksplicht?*

Artikel 493, eerste lid Sv is als volgt geformuleerd: ‘Indien de rechter de voorlopige hechtenis van de verdachte beveelt, gaat hij na of de tenuitvoerlegging van dit bevel, hetzij onmiddellijk, hetzij na een bepaald tijdsverloop, kan worden geschorst.’ De opvattingen van de geïnterviewde rechters over de betekenis van deze bepaling lopen nogal uiteen. Sommige rechters leiden uit dit voorschrift af dat schorsing van de voorlopige hechtenis het uitgangspunt is in jeugdzaken. Dit uitgangspunt wordt ook wel aangeduid als ‘schorsen, tenzij’. Een raadkamerrechter legt tijdens een interview uit dat hij deze lezing van artikel 493, eerste lid Sv baseert op de rechtspraak van het EHRM in het kader van artikel 5 EVRM:

“Dat baseer ik op de redactie van artikel 493. (...) En overigens ook op de jurisprudentie van artikel 5 EVRM hoor. Zo kleur ik mijn lezing van 493. (...) Dus als er geschorst kan worden, dan moeten we dat doen. Dat is een beetje mijn redenering. Ik heb niet de memorie van toelichting erop nageslagen. Ik vind ook dat ik dat niet hoeft te doen, omdat artikel 5 EVRM mij gebiedt om dat op die manier te bekijken.”²⁴¹

237 In de studie van Van den Brink e.a. (2017), werd meer dan de helft van de toegewezen vorderingen tot inbewaringstelling van minderjarige verdachten onmiddellijk geschorst onder voorwaarden. Zie par. 5.4.1.

238 Dit sample kan niet worden beschouwd als representatief voor de gehele voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen in Nederland (vgl. par. 6.7.3). Niettemin geven deze aantallen wel een indicatie dat de schorsing veelvuldig wordt toegepast.

239 Dit betreft het aantal voorgeleidingen waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling. Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

240 Dit betreft het aantal raadkamerzittingen waar is beslist over respectievelijk een vordering tot gevangenhouding of de eerste of tweede verlenging daarvan. Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

241 Interview raadkamerrechter J.

Een andere raadkamerrechter interpreteert het voorschrift van artikel 493, eerste lid Sv daarentegen niet zozeer als een (materieel) uitgangspunt 'schorsen, tenzij', maar als een (formele) verplichting van de rechter om de mogelijkheden van een schorsing te onderzoeken.

"Je moet ambtshalve kijken of er reden is tot schorsen. Dus dat is wat je moet doen. Dat betekent niet, vind ik, dat niet-schorsen een uitzondering moet zijn. Je moet heel goed onderzoeken of er een mogelijkheid is tot schorsing."²⁴²

Tijdens een interview met een andere raadkamerrechter komt naar voren dat de interpretatie van artikel 493, eerste lid Sv niet alleen persoonsgebonden is, maar per geval kan verschillen. Zo stelt deze raadkamerrechter dat het (materiële) uitgangspunt 'schorsen, tenzij' voor hem in elk geval niet geldt in ernstige zaken en dat dan ook het onderzoek naar de mogelijkheden om te schorsen niet heel grondig wordt verricht, omdat de ernst van het feit in de weg staat aan een schorsing.

"Ik denk dat dat redelijk persoonsgebonden is. Ik heb niet het uitgangspunt 'schorsen, tenzij', in ieder geval niet met '12-jaarsdelicten'. Soms wel, maar bij het gros niet. Als er geen schorsingsverzoek wordt gedaan, dan kijken we daar nog wel ambtshalve naar, maar niet heel grondig zal ik maar zeggen. Maar eigenlijk strandt het dan gewoon op de ernst van het feit."²⁴³

In dit verband wijst de betreffende raadkamerrechter erop dat in ernstige zaken het doen van een vroegtijdig schorsingsverzoek door de advocaat met een beroep op het uitgangspunt van 'schorsen, tenzij' soms gewoonweg "niet realistisch" is, zeker als er ook nog eens problematische persoonlijke omstandigheden zijn en nog geen schorsingsplan is opgesteld door de hulpverlenende instanties. Volgens deze rechter ligt het op de weg van de advocaat om dit ook kenbaar te maken aan de minderjarige, zodat wordt voorkomen dat hij verkeerde verwachtingen krijgt.

"Wees realistisch, zou ik zeggen. Ik denk dat het niet zo veel zin heeft dat als jouw cliënt van ernstige feiten wordt verdacht, dat je dan zegt 'moeder is zo betrokken en ze wil hem zo graag thuis hebben'. Dan denk ik van 'ja, dat gaat gewoon niet gebeuren vandaag'. En daar kan je dan wel enorm op inzetten, maar dat is dan prematuur vind ik. In dat soort gevallen vind ik het fijner als een advocaat zegt van 'het is een ernstig feit, er is nog geen hulpverlening, de Raad weet er nog amper wat van, jeugdreclassering heeft hem nog niet eens gesproken, we weten nog niks'. Dan moet je wel zo reëel zijn om te zeggen: 'naar zijn moeder gaan, zit er nog niet in, dat is geen reële verwachting'. En dat een advocaat ook schorsingsverzoeken vraagt terwijl de Raad zegt 'hij is van school gekeild en dat was de derde school op rij, wij zitten met de handen in het haar', dan is er dus geen dagbesteding. Dan kun je wel schorsing vragen, maar wat houdt dat dan in? Dat dat kind de hele dag thuis op de bank zit?"²⁴⁴

242 Interview raadkamerrechter D.

243 Interview raadkamerrechter C.

244 Interview raadkamerrechter C.

De uiteenlopende lezingen van artikel 493, eerste lid Sv worden door verschillende geïnterviewde rechters-commissarissen en raadkamerrechters onderkend. De eerder aangehaalde raadkamerrechter – die ook bij ernstige verdenkingen de ‘schorsen, tenzij’ interpretatie aanhangt – stelt in dit verband dat het tijdens het ‘raadkameren’ lastig kan zijn als er tussen de drie raadkamerrechters geen overeenstemming bestaat over de lezing van dit voorschrift.

“Ik weet ook van tevoren als ik zie ‘ik zit met die combinatie’ [in raadkamer, YB], dan heb je dus weer die discussies. Bij ernstige feiten... ja, dan is dat een terugkerende discussie. En bij andere collega’s weet ik gewoon dat ik die discussie niet hoeft te voeren, want die kijken ook zo naar het fenomeen voorlopige hechtenis, van het is ‘schorsen, tenzij’. (...) Ja, weet je, die discussie die ik met die collega’s heb, vaak komen wij uiteindelijk wel op hetzelfde uit. Want ik ga echt niet bij de gevangenhouding bij die jongen die aan het verkrachten is geweest zeggen van ‘nou, hij heeft een huis, die moeder zegt ‘ik kan hem echt goed in de gaten houden’ en Bureau Jeugdzorg zegt ‘we denken dat dat wel gaat lukken’, natuurlijk ga ik dan niet schorsen. Want ik weet niet of dat verantwoord is te achten [gelet op het recidivegevaar, YB]. Het resultaat is dan hetzelfde, terwijl mijn collega’s zeggen: ‘met zo’n feit ga ik niet na tien dagen al schorsen’. Maar het wordt interessant op het moment dat we halverwege zijn en we dus nog niet op een pro forma zitten en uit het PO sijpelt al door ‘dit en dit moet je doen en dan is het verantwoord [om te schorsen, YB]’. En dan zeg ik: ‘we gaan het gewoon doen’ [schorsen, YB]. En dan gaan mijn collega’s zeggen: ‘nou, nou, nou, 45 dagen... drie verkrachtingen... ik weet het niet hoor’. Nou, ik weet het wel. Maar goed, je bent met z’n drieën dus... (...) Maar ik kan soms van tevoren al uittekenen dat combinatie A in die zaak onder die omstandigheden niet zal schorsen en combinatie B in dezelfde situatie en zaak wel.”²⁴⁵

Het huidige artikel 493, eerste lid Sv blijkt aldus multi-interpretabel, hetgeen met zich brengt dat de wijze waarop de schorsingsbeslissing in de praktijk wordt benaderd sterk afhankelijk kan zijn van (de opvattingen van) de betreffende rechter-commissaris of raadkamer-combinatie die de beslissing neemt.²⁴⁶

²⁴⁵ Interview raadkamerrechter J.

²⁴⁶ Desalniettemin valt tijdens de observaties van het raadkameroverleg op dat de rechters het onderling niet vaak oneens lijken te zijn over de uiteindelijke beslissing over de schorsing. Dit zou mogelijk kunnen worden verklaard doordat rechters de schorsingsbeslissing weliswaar op een verschillende wijze benaderen, maar dat zij in concrete zaken desalniettemin tot dezelfde uitkomst komen. Voorts hebben ook andere mechanismen invloed op de uitkomst van de schorsingsbeslissing, zoals de werking van het anticipatiegebod als omschreven in de paragrafen 7.4.4.3 - 7.4.4.5. Daarnaast dwingt de tijdsdruk (lees: de korte tijd die is ingeroosterd per zaak) ertoe dat in raadkamer snel tot een consensus moet worden gekomen. Om deze reden worden in raadkamer nog wel eens compromissen gesloten, bijvoorbeeld met betrekking tot het moment van schorsen of de bijzondere voorwaarden die aan de schorsing worden verbonden.

7.5.1.2 Schorsingsbeslissing

De schorsingsbeslissing wordt tijdens de interviews door verschillende rechters aangeduid als een afweging tussen strafvorderlijke belangen (die zich verzetten tegen schorsing) en persoonlijke belangen van de verdachte (die worden gediend door schorsing). Tijdens het observatieonderzoek kwam dit eveneens regelmatig naar voren in de mondelinge en schriftelijke motivering van de schorsingsbeslissing. Zo betrof bij één van de onderzochte rechtbanken de standaardmotivering van de schorsingsbeslissing in de beschikkingen van de raadkamer: ‘de strafvorderlijke belangen wegen op dit moment zwaarder dan de persoonlijke belangen van de verdachte’ of *vice versa*, zonder nader invulling te geven aan deze belangen.

Het is echter de vraag of hiermee recht wordt gedaan aan het multidimensionale karakter van de schorsingsbeslissing. Uit de observaties tijdens het raadkameroverleg en uit de nabesprekingen met rechters na afloop van de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen blijkt namelijk dat de schorsingsbeslissing zich veelal niet beperkt tot een kale afweging van strafvorderlijke belangen en persoonlijke belangen van de verdachte, maar dat een veelheid aan uiteenlopende factoren van invloed kan zijn op deze beslissing. Wel kan een aantal (groeve) lijnen worden ontdekt in de wijze waarop rechters de schorsingsbeslissing benaderen. Uit de factoren en benaderingen die tijdens de geobserveerde raadkameroverleggen en in de nabesprekingen van concrete zaken²⁴⁷ de revue passeerden, kunnen grofweg vijf elementen worden onderscheiden die – in meer of mindere mate – worden meegenomen en doorslaggevend kunnen zijn in de schorsingsbeslissing. Deze elementen kunnen worden vertaald in de volgende vijf vragen die rechters zichzelf (of elkaar) – impliciet of expliciet – lijken te stellen gedurende het besluitvormingsproces over de schorsing:

1. Hoe verhoudt een schorsing zich tot de ernst van het feit?
2. Zijn er concrete, zwaarwegende belangen die zich verzetten tegen schorsing?
3. Zijn er concrete, zwaarwegende belangen die welhaast dwingen tot schorsing?
4. Heeft de rechter, gelet op de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige verdachte, de bijzondere voorwaarden die aan de schorsing kunnen worden verbonden en het advies c.q. schorsingsplan van de hulpverlenende instanties, vertrouwen in een positief verloop van de schorsing?
5. Moet de jeugdige verdachte een ‘kans’ krijgen?

²⁴⁷ Lees: de vragen die de onderzoeker na afloop van een voorgeleiding of raadkamerzitting aan de rechter-commissaris of raadkamer heeft gesteld om de onderliggende redenen van de in de betreffende zaak genomen schorsingsbeslissing helder te krijgen.

Hierbij moet worden benadrukt dat de bovenstaande opsomming van vragen geenszins moet worden opgevat als een vaststaand besluitvormings-schema dat rechters in de praktijk standaard aflopen alvorens te komen tot een schorsingsbeslissing. Uit het observatieonderzoek komt naar voren dat het per geval verschilt welke elementen een rol spelen in het besluitvormingsproces, alsook welke elementen uiteindelijk doorslaggevend zijn in de schorsingsbeslissing. De combinatie van elementen die in een concreet geval ten grondslag liggen aan een schorsingsbeslissing is, evenals de invulling van deze elementen, sterk afhankelijk van de opvattingen van de rechter-commissaris of raadkamer die de beslissing neemt, alsook van de specifieke omstandigheden van het geval. In de onderstaande subparagrafen zal inzichtelijk worden gemaakt hoe de genoemde elementen de schorsingsbeslissing kunnen beïnvloeden.

A. De ernst van het feit

Uit de observaties van voorgeleidingen en raadkamerzittingen, in het bijzonder van het raadkameroverleg, blijkt dat de ernst van het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft veelal een centrale rol speelt in de schorsingsbeslissing. Met name in de zwaardere zaken die zich nog in de vroege voorfase van het strafproces bevinden (lees: de eerste raadkamer) wordt tijdens het raadkameroverleg nog wel eens de (voor)vraag opgeworpen of de ernst van het feit op dit moment een schorsing überhaupt 'toelaat'. Als deze vraag negatief wordt beantwoord, dan wordt in sommige gevallen in feite niet eens meer toegekomen aan een *afweging* van concrete belangen. Dat wat in de motivering wordt aangeduid als 'strafvorderlijke belangen' wordt in dergelijke gevallen welhaast volledig ingevuld door de ernst van het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft, hetgeen volgens de betreffende rechter(s) op dat moment per definitie in de weg staat aan een schorsing, ongeacht de eventuele aanwezigheid van persoonlijke of andersoortige belangen die met een schorsing zouden worden gediend. Toch wordt de beslissing om niet te schorsen ook in dergelijke gevallen geregeld – bij sommige rechtbanken zelfs standaard – uitgelegd als het resultaat van een 'afweging', waarbij 'de strafvorderlijke belangen zwaarder wegen dan de persoonlijke belangen van de verdachte'. Deze praktijk wordt ook tijdens een interview bevestigd door een raadkamerrechter:

"Dat we ook weleens zeggen als het een heel ernstig feit is: 'strafvorderlijk belang en klaar'. Dus dan komt eigenlijk jouw persoonlijk belang helemaal niet om de hoek kijken. (...) Want als het zo zou zijn van 'allemaal goed joh, honderd punten, zo'n [goede] jongen', maar hij heeft wel iemand overhoop geschoten, dan zijn we klaar. Dan is het al zo'n ernstige verdenking dat het hele schorsen...[niet meer aan de orde komt, YB]. Dan is het wel heel sterk het feit wat dan het strafvorderlijke belang invult."²⁴⁸

248 Interview raadkamerrechter B.

Toch zijn er tijdens het observatieonderzoek ook zaken langsgekomen waarin de schorsingsbeslissing, ondanks dat sprake was van een zeer ernstige verdenking, wel het resultaat was van een daadwerkelijke afweging van belangen. Dit kan bijvoorbeeld aan de orde zijn in zaken waarin sprake is van een zodanig evident zwaarwegend persoonlijk belang van de verdachte dat de rechter, ondanks de ernst van het strafbare feit, in feite werd gedwongen om een schorsing te overwegen (zie par. 7.5.1.2, onder C.). In dergelijke gevallen staat de ernst van het feit dus niet per definitie in de weg aan een schorsing, maar is dit wel bepalend voor het uitgangspunt in de schorsingsbeslissing, waarvan enkel op basis van zeer zwaarwegende belangen en factoren wordt afgeweken. Dit komt ook naar voren tijdens een interview met een raadkamerrechter:

“Als iemand met een gewapende overval bezig is en daar een behoorlijke betrokkenheid bij heeft, dan moet het heel bijzonder zijn – ik zeg niet nooit, want die persoonlijke omstandigheden kunnen ook heel extreem zijn – om te schorsen. Dan is het uitgangspunt toch wel dat we dan echt niet gaan schorsen.”²⁴⁹

Zaken waarin de ernst van het feit volgens de rechter in de weg staat aan een schorsing hebben veelal betrekking ‘12-jaarsfeiten’. In dergelijke gevallen kan de beslissing om niet te schorsen op basis van de ernst van het feit verband houden met de grond van de ernstig geschokte rechtsorde (art. 67a, tweede lid, onder 1° Sv) en de – daarmee samenhangende – rechterlijke overtuiging dat de vrijlating van de verdachte zal leiden tot maatschappelijke onrust en/of onbegrip (zie ook: par. 7.4.3.2, onder C).

“De ernst van het delict bijvoorbeeld. Dan komt toch weer die geschokte rechtsorde. Als je bijvoorbeeld twee oude mensen in huis overvalt en dan tegen één van de twee zeggen ‘je man is al dood’, nou dat vind ik zo schokkend... En ook dat dan rondzingt van ‘hebben ze die geschorst? Nou dan spijker ik mijn huis helemaal dicht.’ Dus er zijn een aantal ernstige gevallen... (...) Dan moet er wel iets heel bijzonders tegenover staan om te kunnen schorsen. En dat kan. Het kan zijn dat iemand dus niet in nachtdetentie kan en die bijvoorbeeld volgende week examen moet doen. Dan kan je voor die tijd die nachtdetentie niet meer regelen, nou, dan maar schorsen.”²⁵⁰

Tijdens de observaties zijn echter ook zaken langsgekomen waarin deze grond niet ten grondslag lag aan het bevel tot voorlopige hechtenis, maar de schorsing niettemin werd afgewezen op basis van de ernst van het feit. Zo werd tijdens een raadkamerzitting de gevangenhouding bevolen van een minderjarige die werd verdacht van vijf woninginbraken op grond van recidivegevaar (art. 67a, tweede lid, onder 2° Sv), waarna werd overwogen dat op dat moment de ernst van de feiten in de weg stond aan een schorsing.²⁵¹ In dergelijke gevallen lijkt het in paragraaf 7.4.4.5 beschreven mechanisme tot uitdrukking te komen: de interactie tussen de beslissingen in het kader

249 Interview raadkamerrechter D.

250 Interview raadkamerrechter G.

251 Raadkamerzitting 11.

van de voorlopige hechtenis en de uiteindelijke straftoemeting maakt dat het anticiperen op de mogelijk op te leggen straf – het “omgedraaide” artikel 67a, derde lid Sv – een sturende werking kan hebben ten aanzien van het moment waarop de voorlopige hechtenis wordt geschorst. Dit kwam nog explicieter naar voren tijdens geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen waar werd overwogen dat het, gelet op de ernst van het feit, nog “te vroeg” was om te schorsen,²⁵² waarbij in één zaak zelfs expliciet werd opgemerkt: “als het feit wordt bewezen, dan heb je nog niet lang genoeg gezeten.”²⁵³

Hier staat tegenover dat, indachtig de in paragraaf 7.5.1.1 beschreven uiteenlopende rechterlijke percepties van artikel 493, eerste lid Sv, sommige rechters tijdens het interview het standpunt innemen dat de ernst van het feit nooit in de weg mag staan aan een schorsing, tenzij het gevaar voor herhaling van een dergelijk ernstig strafbaar feit niet verantwoord kan worden afgewend.

“En de ernst van het feit, natuurlijk dat speelt een rol, maar alleen met betrekking tot de vraag: hoe ernstiger het feit, hoe heftiger natuurlijk de vraag van de recidive speelt, hoe pittiger het pakket [aan schorsingsvoorwaarden, YB] moet zijn om het recidivegevaar verantwoord te keren. Maar als dat pittig genoeg is en het is verantwoord, ja dan moet er geschorst worden.”²⁵⁴

Desalniettemin komt uit het observatieonderzoek een beeld naar voren van een voorlopige hechtenispraktijk waarin de ernst van het feit doorgaans een zeer dominante rol speelt in de schorsingsbeslissing, hetgeen er in zware zaken geregeld toe leidt dat tijdens het raadkameroverleg niet eens meer wordt toegekomen aan de vraag welke schorsingsvoorwaarden het recidivegevaar zouden kunnen keren en de schorsing verantwoord zouden maken.

Tegelijkertijd kan de dominante rol van de ernst van het feit in de schorsingsbeslissing ook andersom werken: de geringe ernst van het feit – of het geringe aandeel van de verdachte daarin (vgl. casus ‘Bart’ in bijlage 6) – kan de rechter er namelijk toe aanzetten om juist wel over te gaan tot schorsing van de voorlopige hechtenis. Zo was de relatief geringe ernst van het strafbare feit voor de rechter-commissaris een voornamelijk reden om tot schorsing te beslissen in een zaak van een 16-jarige die werd verdacht van diefstal van de portemonnee en telefoon van zijn leerkracht op school.²⁵⁵ Dit kan verband houden met het in artikel 67a, derde lid Sv neergelegde anticipatiegebod en de in paragraaf 7.4.4.4 beschreven praktijk van het door middel van een schorsing anticiperen op dit anticipatiegebod.

252 O.a. Voorgeleiding 31; Raadkamerzitting 54.

253 Raadkamerzitting 62.

254 Interview raadkamerrechter J.

255 Voorgeleiding 3. Deze verdachte was overigens al eerder tot een taakstraf veroordeeld voor diefstal, hetgeen een reden was om, ondanks de relatief geringe ernst van de verdinking, wel op basis van de recidivegrond voorlopige hechtenis te bevelen en te schorsen onder voorwaarden.

Een bijzondere categorie zaken zijn de voorgeleidingen van minderjarigen die worden verdacht van een delict van (relatief) geringe ernst, waarvoor normaliter geen onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende straf of maatregel zal worden opgelegd, maar waarbij wel sprake is van veel persoonlijke problematiek (vgl. casus 'Jeffrey' in par. 7.3.1).²⁵⁶ In deze zaken staat artikel 67a, derde lid Sv in beginsel in de weg aan het bevelen van voorlopige hechtenis. In de praktijk wordt hier echter nog wel eens soepel mee omgegaan als de minderjarige volgens de rechter-commissaris baat heeft bij de hulpverlening die in het kader van de schorsing kan worden geboden (zie par. 7.4.4.3). De afweging die de rechter-commissaris in een dergelijk geval moet maken is evenwel niet zozeer gelegen in de schorsingsbeslissing, doch in de bevelsbeslissing: zijn de belangen van de minderjarige verdachte om in het kader van de schorsing hulpverlening te krijgen zodanig dat de rechter-commissaris bereid is om af te stappen van een strikte lezing van artikel 67a, derde lid Sv en de voorlopige hechtenis beveelt? Als de rechter-commissaris in zo'n geval de voorlopige hechtenis beveelt, dan spreekt voor zich dat hij vervolgens de tenuitvoerlegging van het bevel direct zal schorsen; niet alleen om zo door middel van schorsingsvoorwaarden de beoogde hulpverlening te faciliteren, maar ook omdat de geringe ernst van het feit in de weg staat aan de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis.

B. Zwaarwegende belangen om niet te schorsen

Uit de observaties tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen, alsook uit de interviews blijkt dat, naast de ernst van het feit, verschillende belangen zich kunnen verzetten tegen de schorsing van de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte. Een aantal belangen worden uitgelicht.

In de bovenstaande paragraaf 7.4.3 werd reeds duidelijk dat de traditionele strafvorderlijke belangen die voortvloeien uit de gronden voor voorlopige hechtenis, als neergelegd in artikel 67a, eerste en tweede lid Sv, in de weg kunnen staan aan een schorsing. Uit de interviews volgt dat verschillende rechters met name de onderzoeksgrond, de grond van de ernstig geschokte rechtsorde en de grond van vluchtgevaar inherent moeilijk te verenigen vinden met een schorsing. In gevallen waarin de rechter de *onderzoeksgrond* aanneemt, omdat er sprake is van collusiegevaar, kan een schorsing de verdachte immers alsnog in de gelegenheid stellen om het onderzoek te frustreren (zie par. 7.4.3.3, onder C). Het is dan ook niet verrassend dat tijdens het observatieonderzoek in verschillende zaken werd besloten om de voorlopige hechtenis niet te schorsen vanwege het onderzoeksbelang.²⁵⁷ Ook de *ernstig geschokte rechtsorde* werd in een aantal geobserveerde zaken beschouwd als een grond om niet tot schorsing over te gaan. De spanning tussen deze grond voor voorlopige hechtenis en een schorsing is evident, zeker indien de rechter het criterium van de ernstig geschokte rechtsorde

256 In deze zaken wordt voorgeleid met het oog op een schorsing om zo door middel van bijzondere voorwaarden de benodigde hulpverlening te faciliteren.

257 Voorgeleiding 7; Raadkamerzitting 55; Raadkamerzitting 132; Raadkamerzitting 133.

baseert op de publieke reactie op de vrijlating van de verdachte (zie par. 7.4.3.2, onder C).²⁵⁸ Hierbij kan, behalve het maatschappelijk belang, ook de veiligheid van de verdachte zelf zich verzetten tegen een schorsing. Zo overwoog de raadkamer in een zaak van een 15-jarige verdachte van een poging doodslag, waarvoor veel media-aandacht was, dat “het risico op repercussies” te groot was als de verdachte op dat moment zou worden geschorst.²⁵⁹ Tot slot ligt een schorsing volgens verschillende geïnterviewde rechters ook niet voor de hand als de voorlopige hechtenis is bevolen vanwege *vluchtgevaar*.

Toch hoeven de genoemde gronden voor voorlopige hechtenis niet per definitie in de weg te staan aan een schorsing. Tijdens het observatieonderzoek kwamen verschillende zaken voorbij waarin de rechter-commissaris of raadkamer (mede) op grond van het onderzoeksbelang en/of de ernstig geschokte rechtsorde het bevel tot voorlopige hechtenis afgaf, maar desalniettemin besloot de voorlopige hechtenis te schorsen.²⁶⁰ Hiervoor lijken grofweg twee verklaringen te kunnen worden gevonden. Een eerste verklaring is dat de belangen om wel te schorsen, bijvoorbeeld de persoonlijke belangen van de verdachte, volgens de betreffende rechter(s) op een bepaald moment zwaarder wegen dan de belangen om niet te schorsen (zie onderstaande subparagraaf C). Zoals in paragrafen 7.4.3.2, onder F en 7.4.3.3 onder D reeds is beschreven, kan tijdsverloop hierbij een belangrijke factor zijn.

Een andere (of aanvullende) verklaring waarom rechters in sommige gevallen, ondanks het aannemen van de onderzoeksgrond en/of de grond van de ernstig geschokte rechtsorde, toch tot schorsing overgaan, is dat zij menen dat door middel van schorsingsvoorwaarden tegemoet kan worden gekomen aan deze strafvorderlijke belangen (zie onderstaande subparagraaf D). Zo ook in een zaak van een 15-jarige first offender die werd verdacht van voorbereiding van een overval, waarin de rechter-commissaris enkel op basis van de onderzoeksgrond een bevel tot inbewaringstelling afgaf, maar desondanks besloot om de tenuitvoerlegging van dat bevel te schorsen met als één van de bijzondere voorwaarden een contactverbod met de medeverdachte om daarmee het collusiegevaar te beperken.²⁶¹ In een zaak waar de ‘12-jaarsgrond’ werd aangenomen meende de rechter door middel van een stevig pakket aan schorsingsvoorwaarden, inclusief een verbod om contact op te nemen met het slachtoffer en diens van familie, de ‘ernstig geschokte rechtsorde’ (enigszins) te ondervangen.²⁶²

258 Indien de rechter de ernstige geschokte rechtsorde volledig baseert op de ernst van het feit als zodanig (zie par. 7.4.3.2, onder B), lijkt bij de schorsingsbeslissing nog al eens het hierboven in paragraaf 7.5.1.2, onder A beschreven mechanisme in werking te treden: de ernst van het feit staat in de weg aan een schorsing.

259 Raadkamerzitting 110.

260 O.a. Voorgeleiding 8; Voorgeleiding 59; Voorgeleiding 62; Voorgeleiding 63; Voorgeleiding 70.

261 Voorgeleiding 8.

262 Raadkamerzitting 28.

Uit de interviews kan worden afgeleid dat verschillende rechters menen dat de recidivegrond (artikel 67a, tweede lid, onder 2° en 3° Sv) zich in beginsel beter laat verenigen met een schorsing dan de andere gronden. Hiermee houdt verband dat deze rechters de bijzondere voorwaarden die aan een schorsing kunnen worden verbonden, beschouwen als instrumenten die primair zijn ontwikkeld om recidive te voorkomen. Toch blijkt uit de observaties dat een *ernstig recidivegevaar* wel degelijk in de weg kan staan aan een schorsing. Hiervan kan bijvoorbeeld sprake zijn als de rechter er geen vertrouwen in heeft dat het recidivegevaar afdoende kan worden inperkt door middel van bijzondere voorwaarden die op dat moment aan de schorsing kunnen worden verbonden (zie onderstaande subparagraaf D). Zo overwoog de raadkamer in een zaak van een 17-jarige verdachte van een poging tot inbraak dat de voorlopige hechtenis niet kon worden geschorst, omdat het recidivegevaar zodanig hoog was dat schorsing alleen een mogelijkheid zou kunnen zijn als daaraan ITB Harde Kern als schorsingsvoorwaarde kon worden verbonden. Het ITB Harde Kern haalbaarheidsonderzoek was destijds nog niet afgerond, waardoor een schorsing naar het oordeel van de raadkamer op dat moment niet verantwoord was.²⁶³

Ook kan het recidivegevaar in de weg staan aan een schorsing in gevallen waarin er sprake is van een zodanige persoonlijke problematiek bij de verdachte dat waarschijnlijk een intramurale behandeling nodig zal zijn om recidive te kunnen voorkomen. Zo werd in een zaak van een 16-jarige, die werd verdacht van een aantal ernstige geweldsdelicten, tijdens het raadkameroverleg overwogen dat de voorlopige hechtenis niet kon worden geschorst, omdat de uitkomsten van het reeds afgenomen persoonlijkheidsonderzoek een beeld schetsten van een agressieve, impulsieve verdachte die geen enkel inzicht toont in zijn eigen handelen en daardoor recidivegevaarlijk moest worden geacht. Hierbij was doorslaggevend dat het slachtoffer niet veilig zou zijn als de verdachte op dat moment zou worden geschorst en dat het zeker niet kon worden uitgesloten dat de zittingsrechters bij veroordeling een PIJ-maatregel zouden opleggen.

Uit de observaties bij de rechtbanken volgt voorts dat ook een nog uit te voeren, dan wel lopend (intramuraal) *persoonlijkheidsonderzoek* een reden kan zijn om niet te schorsen. Dit kan samenhangen met het recidiverisico. Een voorbeeld van een zaak waarin dit speelde betrof een 14-jarige first offender die werd verdacht van een gewapende overval op een café. In deze zaak stelde de raadkamer zich op het standpunt dat er te veel onduidelijk was over de persoonlijke problematiek van de verdachte die ten grondslag lag aan het (vermeende) delict. De raadkamer was van oordeel dat een persoonlijkheidsonderzoek nodig was om dit inzichtelijk te maken en scherp te krijgen wat nodig zou zijn om recidive te voorkomen, alvorens aan schorsing te kunnen denken.²⁶⁴ Voorts kan ook het belang dat de zittingsrechter goed geïnformeerd een beslissing moet kunnen nemen over de mate van toere-

263 Raadkamerzitting 16.

264 Raadkamerzitting 69.

kenbaarheid van de verdachte en over een passende sanctie een rol spelen bij de beslissing om niet te schorsen. In sommige gevallen kan weliswaar aan dit belang tegemoet worden gekomen met een ambulante persoonlijkheidsonderzoek, maar er zijn ook gevallen waarin de rechter-commissaris of raadkamer het noodzakelijk acht dat het persoonlijkheidsonderzoek intramuraal wordt uitgevoerd. Zo werd in een zaak van een 16-jarige verdachte van een zware mishandeling tijdens het raadkameroverleg overwogen dat het noodzakelijk bevonden persoonlijkheidsonderzoek niet in de thuissituatie, maar intramuraal moest worden uitgevoerd, omdat de raadkamer het risico te groot achtte dat het thuisfront van de verdachte het persoonlijkheidsonderzoek zou frustreren. Dit impliceerde dat van een schorsing van de voorlopige hechtenis op dat moment geen sprake kon zijn.

Tot slot blijkt ook het *welzijn en de veiligheid van de minderjarige verdachte* voor rechters een zwaarwegend belang te zijn dat in de weg kan staan aan het schorsen van de voorlopige hechtenis. Met name in gevallen waarin de minderjarige geen (geschikte) woon- of verblijfplaats heeft, wordt een schorsing van de voorlopige hechtenis soms niet in het belang van de minderjarige geacht. Een voorbeeld is de – in de woorden van één van de betrokken raadkamerrechters – “trieste” zaak van een 17-jarige, met een IQ van 50, de emotionele vermogens van een 2-jarige en ernstige gedragsproblemen, die in voorlopige hechtenis was genomen op verdenking van brandstichting in zijn eigen kamer in een civiele jeugdhulpinstelling. Hoewel alle tijdens de raadkamerzitting aanwezige personen en instanties het erover eens waren dat de justitiële jeugdinrichting geen geschikte plaats was voor deze kwetsbare verdachte, waren zij het er tevens over eens dat de voorlopige hechtenis op dat moment toch niet kon worden geschorst, omdat de gezinsvoogd nog geen civiele jeugdhulpinstelling bereid had gevonden om de verdachte op te vangen en een terugkeer van verdachte naar zijn ouders onverantwoord werd geacht.²⁶⁵ Dit voorbeeld maakt duidelijk dat in de praktijk niet alleen ‘strafvorderlijke belangen’ zich kunnen verzetten tegen schorsing en dat persoonlijke belangen van de verdachte niet per definitie worden gediend met een schorsing.

C. Zwaarwegende belangen om wel te schorsen

Uit het observatieonderzoek en de interviews volgen dat verschillende belangen ertoe kunnen bijdragen dat de rechter besluit om de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte juist wel te schorsen. Deze belangen kunnen veelal in de kern worden teruggevoerd tot het uitgangspunt dat de minderjarige verdachte zo min mogelijk in zijn ontwikkeling mag worden geschaad door de inzet van strafvorderlijke dwangmiddelen.

Het belang dat schade aan de ontwikkeling van de minderjarige wordt voorkomen, is heel direct aan de orde in zaken waarin de hulpverlenende instanties expliciet aangeven dat de jonge leeftijd, het lage ontwikkelings-

265 Raadkamerzitting 19; Raadkamerzitting 59.

niveau en/of de persoonlijke problematiek van de verdachte met zich brengen dat de justitiële jeugdinstelling absoluut geen geschikte plaats is voor de verdachte. Zo speelde de *persoonlijke problematiek* een centrale rol in de beslissing van de rechter-commissaris om over te gaan tot schorsing van de inbewaringstelling in een zaak waarin de jeugdige verdachte leed aan claustrofobie, hetgeen tijdens zijn verblijf in de politiecel had geleid tot angstaanvallen.²⁶⁶ Voorts werd in een aantal geobserveerde zaken de *jonge leeftijd* van de verdachte uitdrukkelijk aangehaald ter onderbouwing van de beslissing tot schorsing van de voorlopige hechtenis. In deze zaken betrof het telkens een verdachte in de leeftijd van 13, 14 of 15 jaar.²⁶⁷ Verder blijkt ook de *beïnvloedbaarheid* van de jeugdige verdachte voor een rechter een valide argument te kunnen zijn om tot een schorsing te beslissen, om hiermee te voorkomen dat het verblijf in een groep – en in het bijzonder de contacten met zijn groepsgenoten – in een justitiële jeugdinstelling een negatieve invloed zal hebben op de verdere ontwikkeling van de verdachte. Dit was onder meer het geval in een zaak van een 16-jarige first offender met een licht verstandelijke beperking die werd verdacht van een gewapende overval op een cafetaria. In deze zaak adviseerde de jeugdreclassering tot schorsing, omdat een verblijf in een justitiële jeugdinstelling, gelet op de beïnvloedbaarheid van de verdachte, “funest” voor hem zou zijn. De rechter-commissaris volgde dit advies en besliste tot schorsing. Na afloop van de vooropleiding verklaarde de rechter-commissaris, in reactie op een vraag van de onderzoeker naar de onderliggende redenen van de schorsingsbeslissing, dat hij lang had getwijfeld vanwege de ernst van het feit, maar uiteindelijk toch had besloten te schorsen, omdat de verdachte “behoorlijk beïnvloedbaar” zou zijn.²⁶⁸

Naast schade aan de ontwikkeling van de minderjarige als direct gevolg van het verblijf in een justitiële jeugdinstelling, kan de voorlopige hechtenis ook op andere manieren schade toebrengen aan de ontwikkeling van de minderjarige, namelijk ten gevolge van het (tijdelijk) niet kunnen voortzetten van het dagelijkse leven buiten de instelling. Eén van de meest prominente belangen die ten grondslag kan liggen aan een beslissing van een rechter om de voorlopige hechtenis van een minderjarige te schorsen, is het belang van *voortzetting van school en/of stage*. Dit komt in vrijwel alle met rechters afgenomen interviews naar voren.

“Van belang is altijd dat je een jongere naar school laat gaan. Of dat nou in detentie is, via nachtdetentie, of via huisarrest of via schorsing. Het is altijd belangrijk dat de school doorgaat. Daarom zijn zaken die in april of mei spelen altijd erg lastig vind ik, want dan moet echt die school doorgaan, anders verliezen ze een jaar. En dat betekent dat ze in nog veel meer trammelant terecht komen, want dan moeten ze misschien van school af, noem maar op. En dan ligt de recidive op de loer. Dus die school is voor mij als kinderrechter altijd een

266 Voorgeleiding 38.

267 O.a. Voorgeleiding 40; Voorgeleiding 58; Raadkamerzitting 21; Raadkamerzitting 83; Raadkamerzitting 100.

268 Voorgeleiding 62.

uitgangspunt. Als daar een mogelijkheid toe is, zorg dat het gebeurt. Daar heeft de gezinsvoogd of de Raad [voor de Kinderbescherming] een belangrijke rol in.”²⁶⁹

Hierbij wordt wel door verschillende rechters opgemerkt dat het belang dat aan voortzetting van de schoolgang moet worden gehecht in de schorsingsbeslissing sterk afhankelijk is van hoe goed de minderjarige presteert op school. Zo overweegt een raadkamerrechter met betrekking tot de fictieve casus ‘Bart’ (zie bijlage 6) het volgende:

“Aan de andere kant is het natuurlijk ook weer de school die belangrijk is. Hij zit in de eindexamenklas en heeft die toetsweek. Dan is het natuurlijk wel van belang of dat überhaupt nog een haalbare kans is. Als hij al -4 staat gemiddeld, voor alles, nou ja dan kan dat wat anders zijn [respondent glimlacht, YB]. Maar als hij kans van slagen heeft, dan zou dat voor mij wel een punt zijn om mee te gaan met een schorsing.”²⁷⁰

Eenzelfde beeld ontstaat op basis van het observatieonderzoek. Tijdens voorleggingen en raadkamerzittingen werd door advocaten veelvuldig gewezen op het belang van voortzetting van de schoolgang ter onderbouwing van een schorsingsverzoek. Uit de observaties tijdens het raadkameroverleg en de informele nabesprekingen van voorleggingen en raadkamerzittingen met de betrokken rechter(s) volgt dat het belang van voortzetting van school en stages zeer zwaar kan meewegen in de schorsingsbeslissing, doch uitsluitend als uit de rapportages van de hulpverlenende instanties volgt dat de voorlopige hechtenis een goedlopende schoolgang zou doorkruisen. Ter illustratie: in een zaak waarin de advocaat zijn schorsingsverzoek onderbouwde met een beroep op het belang van schoolgang, maar in het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming naar voren kwam dat de verdachte al geruime tijd niet of nauwelijks naar school ging, overwoog de raadkamer dat naar school gaan heel goed mogelijk is binnen de justitiële jeugdinstelling en dat de schoolgang in dit geval dus geen reden was om tot schorsing te beslissen.²⁷¹ Het belang van schoolgang wordt echter prangender als de verdachte vlak voor zijn eindexamens wordt aangehouden. Dit was onder meer het geval in een zaak van een 16-jarige verdachte van een woninginbraak, waarbij de rechter-commissaris voorafgaand aan de voorlegging al jegens de onderzoeker kenbaar maakte dat hij er vanwege de aanstaande eindexamens “niet onderuit komt” om te schorsen, terwijl hij dat gelet op de aard van de verdenking, de antecedenten en de houding van de verdachte eigenlijk liever niet zou doen.²⁷²

Behalve het belang van voortzetting van de schoolgang, kan ook het belang van het starten of voortzetten van een *behandeling* of andere vormen van *hulpverlening* in het civielrechtelijke of vrijwillige kader, dan wel in het strafrechtelijke kader in de vorm van een aan de schorsing te verbinden

269 Interview raadkamerrechter I.

270 Interview raadkamerrechter O.

271 Raadkamerzitting 62.

272 Voorgeleiding 64.

voorwaarde, voor de rechter aanleiding geven om tot schorsing te beslissen. Een treffend voorbeeld was een zaak van een 15-jarige verdachte die de dag na de voorgeleiding een intake zou hebben bij een gesloten behandelcentrum jeugdzorgplus. Tijdens de voorgeleiding benadrukten de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering dat er op dat moment direct plek was voor de verdachte in het behandelcentrum, maar dat deze plek aan een ander zou worden vergeven als de verdachte in voorlopige hechtenis zou worden genomen. De rechter-commissaris gaf niettemin een bevel tot inbewaringstelling af, maar besliste wel tot schorsing met uitdrukkelijke verwijzing naar het belang dat de verdachte naar de intake kon gaan en de passende behandeling voor zijn persoonlijke problematiek zou starten. De rechter-commissaris zette dit belang kracht bij door als schorsingsvoorwaarde op te nemen dat de verdachte zich moest houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, ook als dit in zou houden plaatsing in een gesloten behandelcentrum.²⁷³

Voorts was in verschillende geobserveerde zaken sprake van een verdachte die ten tijde van het (vermeende) delict op civielrechtelijke titel verbleef in een (gesloten) jeugdhulpinstelling en daar onder behandeling stond. In een aantal van deze zaken besliste de rechter-commissaris of raadkamer tot schorsing van de voorlopige hechtenis, (mede) op basis van de overweging dat het belang van terugplaatsing van de verdachte in de jeugdhulpinstelling en voortzetting van de behandeling moest prevaleren boven de strafvorderlijke belangen.²⁷⁴ In meerdere zaken speelde een rol dat een plaats in een woon- of leefgroep of een behandelplek maar voor een beperkte tijd zou worden vrijgehouden, waardoor een beslissing om voorlopige hechtenis te bevelen en niet te schorsen zou impliceren dat de verdachte zijn plaats in zijn woon- of leefgroep of zijn behandelplek zou kwijtraken en weer op een wachtlijst zou komen te staan.²⁷⁵ Een raadkamerrechter legt tijdens een interview uit hoe zeer dit kan meewegen in de schorsingsbeslissing:

“Dat hebben we ook wel eens met dat begeleid wonen. Dat is lastig hoor. En als dat zo’n jongere is met een hele geschiedenis al... Ja, dan is het toch ongelooflijk belangrijk dat hij toch weer op die plek kan, want anders weet je zeker dat het nog eens gebeurt [dat hij recidiveert, YB]. Daar heeft niemand baat bij. En die plekken zijn zo schaars. Dus als iemand een plek heeft, ook al gaat het een keer mis, dan moet het voor mij wel drie keer misgaan en heel ernstig zijn, wil je een plek vergeven.”²⁷⁶

Voorts blijkt uit de observaties dat een grote diversiteit aan andere belangen een rol kan spelen in de beslissing om de voorlopige hechtenis te schorsen, zoals het belang dat de verdachte zijn *bijbaantje* kan behouden²⁷⁷ of het

273 Voorgeleiding 13.

274 O.a. Voorgeleiding 19; Voorgeleiding 33; Voorgeleiding 56; Raadkamerzitting 7; Raadkamerzitting 125.

275 Voorgeleiding 13; Voorgeleiding 56; Raadkamerzitting 5.

276 Interview raadkamerrechter I.

277 Voorgeleiding 67; Voorgeleiding 70.

belang dat de verdachte die op hoog niveau *sport* beoefent zijn trainingen en wedstrijden kan voortzetten.²⁷⁸ Dergelijke belangen worden in de motivering veelal aangeduid als 'persoonlijke belangen' van de verdachte die in het betreffende geval zwaarder wegen dan de 'strafvorderlijke belangen'. Tijdens de interviews wordt echter duidelijk dat verschillende rechters van mening zijn dat dergelijke belangen uiteindelijk ook ten gunste komen van de samenleving en tegemoet komen aan de doelstellingen van het jeugdstrafrecht. Deze belangen zien immers veelal op het starten of voortzetten van activiteiten – zoals school, behandeling of sport – die worden beschouwd als 'beschermende factoren' in het leven van de minderjarige, waarmee het recidiverisico wordt verlaagd.

Tot slot valt op dat ook '*strafvorderlijke belangen*' de rechter-commissaris of raadkamer kunnen aansporen om tot schorsing te beslissen. Zo kan een schorsing onder bijzondere voorwaarden in de voorfase van het strafproces van belang zijn om de zittingsrechter een goed beeld te geven van de haalbaarheid van bepaalde ambulante interventies die bij veroordeling mogelijk als straf of maatregel worden opgelegd. Dit speelde onder meer in een zaak van een 16-jarige met een behoorlijke justitiële documentatie die werd verdacht van een woninginbraak, waarin ten tijde van de raadkamerzitting het GBM-onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming reeds was afgerond. Op basis van dit onderzoek stelde de Raad dat de verdachte gebaat zou zijn bij de strakke kaders en hulpverlening in het kader van de gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM). Hoewel dit advies van de Raad primair was gericht tot de zittingsrechter die uiteindelijk zou moeten beslissen over het wel of niet opleggen van de GBM, nam de raadkamer kennis van dit advies en was dit advies zelfs doorslaggevend in de beslissing van de raadkamer om de voorlopige hechtenis te schorsen. Na afloop van de raadkamerzitting verklaarde de raadkamerrechter jegens de onderzoeker dat hij, ondanks de aanwezige contra-indicaties, tot schorsing had beslist, omdat dit de zittingsrechter in de gelegenheid zou stellen om te bekijken of een GBM zal gaan werken.²⁷⁹

D. *Vertrouwen in schorsing*

De schorsingsbeslissing van de rechter kan in veel gevallen niet los worden gezien van zijn inschatting van de kans van slagen van de schorsing. De rechter zal doorgaans alleen tot schorsing overgaan als hij vertrouwen heeft in de naleving van de algemene en bijzondere voorwaarden die aan de schorsing worden verbonden, waaronder in elk geval de voorwaarde dat de verdachte gedurende de schorsing geen (nieuwe) strafbare feiten pleegt. Het voor een beslissing tot schorsing vereiste vertrouwen in een goed verloop daarvan kwam tijdens het observatieonderzoek meermaals expliciet naar voren in de overwegingen van rechters-commissarissen en raadkamers in het kader van de schorsingsbeslissing, waarin onder meer werd

278 Voorgeleiding 69; Raadkamerzitting 1.

279 Raadkamerzitting 96.

gesproken in termen als: het al dan niet hebben van “vertrouwen” in de verdachte en/of de ouders;²⁸⁰ het al dan niet hebben van een “gerust hart” bij een schorsing;²⁸¹ het al dan niet “aandurven” van een schorsing;²⁸² en een schorsing al dan niet “verantwoord” vinden.²⁸³ Een dergelijke, op vertrouwen in een goed verloop van de schorsing gebaseerde benadering van de schorsingsbeslissing komt ook naar voren tijdens de interviews met rechters.

“Ik wil gewoon weten in hoeverre het verantwoord is om deze jongen te schorsen. En mocht ik de schorsingsvoorwaarden toch te zacht vinden en te weinig concreet om het recidivegevaar te keren, dan zal ik niet meegaan. Maar als er een voldoende plan van aanpak ligt op grond waarvan ik denk ‘het recidivegevaar kan hiermee gekeerd worden’, dan wel. (...) Dat hangt dus heel sterk af van wat de hulpverlening aandraagt en of ik dat een verantwoorde aanpak vind.”²⁸⁴

Zowel tijdens de interviews als uit het observatieonderzoek komt naar voren dat het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing in belangrijke mate wordt gevormd op basis van de *informatie en adviezen van de hulpverlenende instanties* (lees: de Raad voor de Kinderbescherming en/of de jeugdreclassering).²⁸⁵ Dit kwam tijdens verschillende geobserveerde voorleggingen en raadkamerzittingen uitdrukkelijk naar voren in de mondelinge motivering van de schorsingsbeslissing.²⁸⁶ Ook wordt dit bevestigd tijdens verschillende interviews met rechters-commissarissen en raadkamerrechters.

“Voor wat betreft schorsingsverzoeken: als de Raad zegt ‘niet doen’ en de advocaat pleit er wel voor, dan moet het wel heel uitzonderlijk zijn, wil ik daarin meegaan, want daar [het advies van de Raad, YB] hecht ik zeer aan. Ik denk dat ik in 80/90% van de gevallen de Raad zal volgen als ze schorsing adviseren, maar ik wil daar nog wel eens van afwijken als ik het feit te ernstig vind bijvoorbeeld.”²⁸⁷

280 Voorgeleiding 13; Raadkamerzitting 26; Raadkamerzitting 124.

281 Raadkamerzitting 3.

282 Raadkamerzitting 107.

283 Raadkamerzitting 16; Raadkamerzitting 67; Raadkamerzitting 93.

284 Interview raadkamerrechter J.

285 Tijdens de geobserveerde voorleggingen en raadkamerzittingen waarin de hulpverlenende instanties advies uitbrachten, werd dit advies in circa 80% van de gevallen gevolgd door de rechter. Dit vindt steun in de bevindingen van Van den Brink e.a. (2017), waaruit volgt dat het advies van de Raad voor de Kinderbescherming een zeer sterke voorspeller is van de beslissing van de rechter-commissaris over de schorsing. Vgl. ook het onderzoek van Walberg & Reitsma (2015, p. 17), waarin op basis van de beschikbare data uit de registratiesystemen van de Raad voor de Kinderbescherming wordt ingeschat dat circa 81% van de adviezen van de Raad over de schorsing onder voorwaarden geheel of gedeeltelijk wordt gevolgd door de rechter-commissaris.

286 Voorgeleiding 2; Voorgeleiding 15; Voorgeleiding 29; Voorgeleiding 58; Raadkamerzitting 1; Raadkamerzitting 98.

287 Interview rechter-commissaris H.

Verschillende geïnterviewde rechters waarderen uitdrukkelijk de specifieke expertise van de raadsonderzoekers en de gedragsdeskundigen van de Raad voor de Kinderbescherming. Zij nemen de adviezen van de Raad over wat de minderjarige vanuit pedagogisch oogpunt 'nodig' heeft om zich op een positieve manier te ontwikkelen en niet te recidiveren zeer serieus. Zo benadrukt een raatkamerrechter tijdens een interview:

"[De adviezen van de Raad.] Daar hecht ik heel veel waarde aan. Zij zijn de deskundige op dat vlak, wij niet. Ik vind dat we wel hele goede argumenten moeten hebben, willen wij zeggen van 'we passeren dat'."²⁸⁸

Tijdens de interviews wordt er door rechters wel op gewezen dat de waarde van het rapport en advies van de Raad sterk afhankelijk is van de informatiebronnen die de Raad in de relatief korte tijd heeft kunnen raadplegen. In dit verband speelt ook een rol dat de Raad geen inzage heeft in het strafdossier en daardoor voor wat betreft de informatie over het strafbare feit soms vooral afgaat op wat de minderjarige hierover zegt, hetgeen – in de woorden van een geïnterviewde raatkamerrechter – soms tot nogal "naïeve" adviezen kan leiden.

"Het hangt er ook een beetje van af wat ze allemaal hebben kunnen doen in die tijd die hen tot de beschikking stond en hoe de gesprekken zijn gelopen met het thuisfront, school en weet ik het allemaal. Dan krijg je soms heel goed onderbouwde adviezen, daar kijk ik echt wel naar hoor! (...) [Maar] soms dan vraag je je af: 'hoe komt de Raad bij dit advies, dat geloof je toch niet?' Die komen soms echt met zulke naïeve dingen en dan denk je 'kijk nou eens wat er gebeurd is!' Dan gaan ze heel erg af op wat die jongere zegt. Dat is ook weleens een nadeel."²⁸⁹

In dit verband stelt een aantal geïnterviewde rechters dat de informatie en adviezen van een jeugdreclasseerder die de minderjarige reeds onder begeleiding heeft soms waardevoller zijn dan die van de Raad, omdat de jeugdreclasseerder gedurende een langere periode nauw contact heeft met de minderjarige en zijn directe omgeving.

Tegelijkertijd schuilt in dit nauwe contact tussen de jeugdreclasseerder en de minderjarige en zijn gezin volgens sommige geïnterviewde rechters ook een risico, omdat het hierdoor lastig kan zijn voor de jeugdreclasseerder om een objectief advies uit te brengen over de schorsing van de voorlopige hechtenis. Een raatkamerrechter legt tijdens een interview uit dat hij dit bij het nemen van zijn beslissing over de schorsing altijd in het achterhoofd houdt en daarom niet blind vaart op het advies van de jeugdreclassering.

"Ik ken mijn pappenheimers ook langer dan vandaag en die hulpverleners zijn soms al zo betrokken bij de minderjarige dat ze het moeilijk vinden om te zeggen van 'nou, laat hem

288 Interview raatkamerrechter T.

289 Interview raatkamerrechter B.

nog maar wat langer zitten'. Vooral de jeugdreclassering. Dus kortom: ik vaar niet helemaal op wat ze zeggen en gebruik mijn gezond verstand."²⁹⁰

De door de hulpverlenende instanties inzichtelijk gemaakte informatie over de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige – waaronder de in de raadsrapportages onderscheiden 'beschermende factoren' en 'risicofactoren' – stellen de rechter evenwel in staat om ook zelf een inschatting te maken van de kans op een goed verloop van de schorsing. Uit de observaties en interviews blijkt dat verschillende persoonlijke omstandigheden een sterke invloed kunnen hebben op deze inschatting, waaronder in elk geval de *thuis-c.q. woonsituatie* en de *dagbesteding* van de minderjarige. In een aantal geobserveerde zaken stond de problematische thuissituatie volgens de rechter in de weg aan een 'verantwoorde' schorsing.²⁹¹ In andere zaken droeg informatie van de hulpverlenende instanties die indiceerde dat sprake was van een stabiele thuissituatie met betrokken ouders juist bij aan het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing.²⁹² Ook waren er zaken waarin het vertrouwen van de rechter in de schorsing werd versterkt door het feit dat de minderjarige verdachte op civielrechtelijke titel was geplaatst in een accommodatie voor (gesloten) jeugdhulp.²⁹³ Zo motiveerde de rechter-commissaris, tijdens een voorgeleiding van een 17-jarige verdachte van een straatroof, zijn beslissing om te schorsen als volgt:

"Als je niet in de gesloten jeugdzorg had gezeten, dan was je nooit geschorst, want dit geeft mij zekerheid dat je niet vrij rond loopt. Dus je hebt geluk."²⁹⁴

Verder blijkt ook de dagbesteding van de minderjarige van invloed te kunnen zijn op het vertrouwen dat de rechter heeft in een goed verloop van een schorsing. Zo kan de afwezigheid van een zinvolle dagbesteding, zoals school, stage of werk, in de weg staan aan een schorsing ("Schorsen is geen optie. Ik zie jou niet alleen maar thuis zitten.").²⁹⁵ Anderzijds volgt uit verschillende zaken dat de aanwezigheid van een zinvolle dagbesteding de schorsing volgens de rechter verantwoord kan maken.²⁹⁶ Een treffend voorbeeld is een zaak van een 15-jarige verdachte van een overval op een cafetaria, waarin de voorlopige hechtenis tijdens de eerste raadkamerzitting niet werd geschorst, omdat de verdachte geen school of andere dagbesteding

290 Interview raadkamerrechter J

291 O.a.: Voorgeleiding 36; Raadkamerzitting 32; Raadkamerzitting 69; Raadkamerzitting 108; Raadkamerzitting 115.

292 O.a.: Voorgeleiding 40; Voorgeleiding 59; Raadkamerzitting 107; Raadkamerzitting 116; Raadkamerzitting 124.

293 O.a.: Voorgeleiding 56; Raadkamerzitting 7; Raadkamerzitting 8; Raadkamerzitting 9; Raadkamerzitting 20.

294 Voorgeleiding 19.

295 Raadkamerzitting 51. En voorts o.a.: Voorgeleiding 62; Raadkamerzitting 26; Raadkamerzitting 62; Raadkamerzitting 87.

296 O.a.: Voorgeleiding 8; Raadkamerzitting 44; Raadkamerzitting 116; Raadkamerzitting 130; Raadkamerzitting 131.

ding had.²⁹⁷ Tijdens de daarop volgende raadkamerzitting, veertien dagen later, besliste de raadkamer wel tot schorsing van de voorlopige hechtenis, omdat de vader van de verdachte in de tussentijd voor zijn zoon een voltijds baantje had geregeld ter overbrugging van de periode tot aan de start van een leertraject. De raadkamer schorste de voorlopige hechtenis onder de bijzondere voorwaarde dat de verdachte zijn ouderlijk huis niet zou verlaten, behalve tijdens zijn werktijden.²⁹⁸

Dit voorbeeld illustreert dat het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing aanzienlijk kan worden vergroot doordat in de omgeving van de minderjarige omstandigheden worden gecreëerd waarmee bepaalde risicofactoren worden ondervangen. Hierin kunnen – zoals in bovengenoemde zaak – de ouders van de verdachte een rol spelen, maar hier ligt in de praktijk vooral een belangrijke rol voor de hulpverlenende instanties. In het volgende hoofdstuk (par. 8.5) zal worden beschreven dat in situaties waarin de voorlopige hechtenis van de jeugdige verdachte nog niet direct door de rechter-commissaris is geschorst, maar de jeugdreclasseringsbegeleiding al wel is gestart lopende de inbewaringstelling, de geïnterviewde jeugdreclasserders het als hun taak zien om, in samenspraak met de jeugdige en ouders, een ‘schorsingsplan’ op te stellen op basis waarvan de raadkamer een schorsing mogelijk wel verantwoord acht. Een dergelijk plan van aanpak kan cruciaal zijn voor de schorsingsbeslissing van de rechter.

Tijdens een aantal geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen besliste de rechter-commissaris c.q. raadkamer om de voorlopige hechtenis van de minderjarige verdachte op dat moment niet te schorsen, omdat er volgens de betreffende rechter(s) nog geen doortimmerd plan van aanpak lag. In een aantal gevallen was de rechter-commissaris of raadkamer wel van oordeel is dat het van belang was dat op korte termijn kon worden geschorst, hetgeen de rechter tot uitdrukking bracht in de vorm van een expliciete opdracht voor de hulpverlenende instanties om bij de eerstvolgende raadkamerzitting met een plan van aanpak te komen die een schorsing wel verantwoord zou maken (zie ook par. 7.4.5.1). Een dergelijke opdracht kan inhouden dat de jeugdreclassering (of een andere hulpverlenende instantie), in de periode dat de verdachte in voorlopige hechtenis verblijft, actief aan de slag zal moeten gaan om een aantal ‘basiscondities’ voor een verantwoorde schorsing te organiseren, zoals een verantwoorde verblijfplaats en een zinvolle dagbesteding. Dat de rechter zich in dergelijke gevallen, voor wat betreft de mogelijkheid om tot schorsing te beslissen, sterk afhankelijk voelt van hetgeen de hulpverlenende instanties voor de minderjarige hebben kunnen regelen, bleek in een aantal gevallen uit de frustratie van de rechter wanneer deze instanties hier – in de ogen van de rechter – niet in slaagden. Zo uitte een raadkamerrechter zich tijdens een raadkamerzitting zichtbaar geïrriteerd over de traagheid van het opstarten van het hulpverleningstraject, waarbij hij zelfs sprak van “het falen van de hulpverlening

297 Raadkamerzitting 129.

298 Raadkamerzitting 131.

in zijn totaliteit”, omdat de 17-jarige verdachte inmiddels al twee maanden in voorlopige hechtenis verbleef in afwachting van een CIZ-indicatie voor begeleid wonen, die volgens de rechter al lang geregeld had moeten zijn door de jeugdreclassering of Raad voor de Kinderbescherming.²⁹⁹

Een dergelijk ‘falen van de hulpverlening’ is evenwel niet per se te wijten aan het gebrek aan inspanningen of doortastendheid van de jeugdreclassering en/of de Raad voor de Kinderbescherming. In een aantal geobserveerde zaken werd duidelijk dat praktische problemen, zoals lange wachtlijsten en strenge toelatings- c.q. intakeprocedures voor opvangplekken, behandelplekken, scholen en andere dagbestedingsactiviteiten, er in de praktijk aan in de weg kunnen staan dat de hulpverlenende instanties erin slagen om voor de eerstvolgende raadkamerzitting de omstandigheden te creëren en een plan te presenteren waardoor de raadkamer een schorsing verantwoord acht.³⁰⁰ Een voorbeeld is een zaak van een 17-jarige verdachte zonder vaste woon- of verblijfplaats, waarin de jeugdreclasserder een intake had geregeld bij een opvang- en behandelinstelling die had plaatsgevonden op de dag voor de raadkamerzitting. De instelling weigerde echter de verdachte toe te laten, omdat de verdachte, die op dat moment in voorlopige hechtenis verbleef, niet zelf bij de intake aanwezig kon zijn. Als gevolg hiervan konden de hulpverlenende instanties tijdens de raadkamerzitting niet anders dan (wederom) adviseren om de voorlopige hechtenis niet te schorsen, omdat er nog steeds geen geschikte woon- en behandelplek beschikbaar was. De raadkamer volgde dit advies.³⁰¹

In gevallen waarin de hulpverlenende instanties er wel in slagen om – in opdracht van de rechter-commissaris of een eerdere raadkamer – genoemde basiscondities voor een schorsing te arrangeren en tijdens de raadkamerzitting een onderbouwd schorsingsplan te presenteren, zal de raadkamer doorgaans beslissen tot schorsing, mits de raadkamer van oordeel dat het plan – in de woorden van een raadkamerrechter – “voldoende [is] dichtgetimmerd”.³⁰² De insteek en dynamiek van de raadkamerzitting in dergelijke gevallen wijkt af van een ‘reguliere’ raadkamerzitting, in die zin dat vrijwel uitsluitend aandacht wordt besteed aan de vraag of het plan van aanpak de schorsing verantwoord maakt.³⁰³ Dit geldt zowel voor de inbreng van de verschillende partijen en instanties tijdens de raadkamerzitting als voor de beraadslaging in raadkamer. Deze insteek kan worden verklaard doordat de rechter-commissaris of raadkamer tijdens de voorgaande voorleiding of raadkamerzitting door middel van de opdracht aan de hulpverlenende instanties om een schorsingsplan te ontwikkelen in feite een signaal

299 Raadkamerzitting 81.

300 O.a. Raadkamerzitting 46; Raadkamerzitting 59; Raadkamerzitting 87; Raadkamerzitting 106; Raadkamerzitting 114.

301 Raadkamerzitting 114.

302 Raadkamerzitting 35.

303 Dergelijke raadkamerzittingen zijn inhoudelijk weinig ‘juridisch’. De juridische criteria voor het bevelen van de voorlopige hechtenis (ernstige bezwaren, gronden etc.) komen niet aan bod. De praktische haalbaarheid van de schorsing staat centraal.

heeft gegeven richting alle partijen, inclusief zijn collega's van de volgende raadkamer, dat schorsing de koers is die zou moeten worden ingezet zodra dit verantwoord is. Deze insteek leidde tijdens verschillende geobserveerde raadkamerzittingen tot de situatie dat alle aanwezige partijen en instanties, inclusief de officier van justitie, hun vertrouwen uitspraken in het schorsingsplan van de hulpverlening, waardoor de beslissing van de raadkamer om te schorsen op een breed draagvlak kon rekenen.³⁰⁴

Toch hangt het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing van meer factoren af dan enkel de door de hulpverlenende instanties in kaart gebrachte persoonlijke omstandigheden van de minderjarige en hun plan van aanpak voor de schorsing. Zo blijkt uit de observaties dat ook de *indruk* die rechters hebben van de bij de voorgeleiding of raadkamerzitting aanwezige *ouders* hierop van invloed kan zijn. Als de rechter-commissaris of raadkamer de indruk heeft dat ouders "betrokken" zijn en "capabel" zijn om de schorsingsvoorwaarden te handhaven, kan dit voor de rechter meewegen ten faveure van de schorsing.³⁰⁵ Zo ook in een zaak waarin de moeder van een minderjarige verdachte, die in voorlopige hechtenis verbleef op verdenking van een zedendelict, tijdens de raadkamerzitting geëmotioneerd aangaf dat dergelijk gedrag niet wordt getolereerd binnen haar gezin, dat zij er alles aan zou doen om haar zoon te helpen en te controleren, dat dit absoluut niet meer mag gebeuren, maar dat zij wel hoopte dat haar zoon een kans zou krijgen door middel van een schorsing. De raadkamer gaf de verdachte die kans.³⁰⁶ Na afloop van de zitting gaf één van de rechters, in reactie op een vraag van de onderzoeker, aan dat hij aanvankelijk, op basis van het dossier, van oordeel was dat niet zou moeten worden geschorst, maar dat hij, nu hij de verdachte en zijn moeder had gezien, wel met een schorsing kon leven.³⁰⁷ De invloed van de (positieve) indruk die de rechter heeft van de ouders van de verdachte op de schorsingsbeslissing komt ook naar voren tijdens een interview met een raadkamerrechter.

"Nou, als er een schorsingsplan ligt en dat houdt in dat het kind teruggaat naar vader of moeder of allebei en de ouders zeggen heel luid en duidelijk 'we gaan meewerken met de jeugdreclassering, we snappen het, we binden hem [bij wijze van spreken, YB] aan de tafelpoot vast, de avondklok die staat en we gaan het ook controleren, het is afgelopen met over straat zwabberen of uren op internet of wat dan ook, want we snappen heel goed de ernst van het feit en we snappen ook dat het niet iets is waar hij recht op heeft, maar dat hij een kans krijgt en wij gaan alle zeilen bijzetten om hem in het gareel te krijgen'. Dat helpt wel."³⁰⁸

304 O.a. Voorgeleiding 29; Raadkamerzitting 89; Raadkamerzitting 100; Raadkamerzitting 116; Raadkamerzitting 131;

305 Voorgeleiding 38; Voorgeleiding 40; Voorgeleiding 59; Raadkamerzitting 107; Raadkamerzitting 109; Raadkamerzitting 140.

306 Zie ook onderstaande sub paragraaf 7.5.1.2, onder E over het verband tussen het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing en het geven van een kans aan de verdachte om te laten zien dat hij de schorsing 'aankan'.

307 Raadkamerzitting 140.

308 Interview raadkamerrechter C.

Hier staat tegenover dat als de rechter weinig vertrouwen heeft in de bereidheid en/of het vermogen van de ouders om mee te werken met de hulpverlenende instanties en toezicht uit te oefenen op de minderjarige verdachte, dit een contra-indicatie kan zijn voor een schorsing. Dit kwam onder meer naar voren in een zaak met twee minderjarige medeverdachten van een straatroof, waarbij de voorlopige hechtenis bij de ene verdachte wel werd geschorst en bij de andere verdachte niet werd geschorst door de rechter-commissaris. Na afloop van de vooropleidingen vroeg de onderzoeker aan de rechter-commissaris wat de onderliggende redenen waren waarom hij ten aanzien van de twee medeverdachten in dezelfde zaak verschillend had beslist over de schorsing. In reactie stelde de rechter-commissaris dat meespeelde dat de verdachte waarvan de voorlopige hechtenis niet werd geschorst een omvangrijkere justitiële documentatie had en een andere rol had in het delict, maar ook uitdrukkelijk dat de rechter-commissaris “minder vertrouwen” had in zijn ouders.³⁰⁹

Voorts merkt een raadkamerrechter tijdens een interview op dat ook het gebrek aan probleembesef bij ouders niet ten goede komt aan het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing. Hierbij werpt deze rechter wel de vraag op of het gerechtvaardigd is dat de minderjarige verdachte de dupe wordt van de houding en/of (beperkte) vermogens van zijn ouders.

“De rol van de ouders is zeker in raadkamer heel belangrijk. Als je ouders hebt die zeggen van ‘jeetje, wat er nou gebeurd is, we zijn er van geschrokken, we gaan er met hem over praten, we staan open voor alle hulpverlening, we gaan hem enorm in de gaten houden’ of dat je ouders hebt die zeggen ‘nee, dat heeft mijn zoon niet gedaan hoor, het is altijd zo’n lieve jongen’. Dan [als het laatstgenoemde ouder betreft, YB] heb je er toch minder fiducia in dat dat in de thuissituatie goed zal komen en dat de jeugdreclasserders daar voet aan de grond zullen krijgen. Toch speelt ook hier weer de vraag: is dit terecht? Want de ene ouder is natuurlijk veel beter in staat om die ouderrol op zich te nemen en er op die manier over te reflecteren, te denken en te praten dan de andere ouder. En moet het kind daarvan de dupe zijn?... Maar ja, zo werkt het toch wel.”³¹⁰

Verder speelt ook de *indruk* die de rechter heeft van de *minderjarige verdachte* een rol bij het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing. Zo kan een gemotiveerde en proactieve houding van de verdachte jegens de hulpverlenende instanties het vertrouwen van de rechter vergroten. Dit was bijvoorbeeld het geval in een zaak van een 17-jarige verdachte die tijdens de voorlopige hechtenis wekelijks zijn jeugdreclasserder opbelde om zijn vorderingen op school door te geven en op eigen initiatief – telefonisch, vanuit de justitiële jeugdinrichting – een bijbaantje had geregeld, waar hij aan de slag kon gaan zodra de voorlopige hechtenis zou worden geschorst.³¹¹ Anderzijds besliste de rechter-commissaris of raadkamer

309 Voorgeleidingen 35 en 36.

310 Interview raadkamerrechter D.

311 Raadkamerzitting 86.

in verschillende geobserveerde zaken om de voorlopige hechtenis niet te schorsen, omdat de verdachte niet open stond voor hulpverlening of zich niet bereid verklaarde om zich aan de schorsingsvoorwaarden te houden.³¹² Dit komt ook naar voren tijdens een interview met een rechter-commissaris:

“Ik vind vooral bij dingen als een avondklok of alvast een leerstraf [als schorsingsvoorwaarden, YB]. Als ze [de verdachte, YB] van tevoren zeggen: ‘dat wil ik niet, daar ga ik mij toch niet aan houden’, dan gaan ze het niet doen. Dan kan je net zo goed voorlopige hechtenis doen. Ze moeten wel een bepaalde bereidwilligheid hebben, omdat je ze ook de kans wil geven. En als van tevoren duidelijk is: dit gaat niks worden, als je inschat bij ouders van ‘die gaan die jongen nooit binnen houden’ en hij gaat dat zelf ook niet doen, leg het dan maar niet op. Dan moet je wat anders bedenken. Het moet wel haalbaar zijn, reëel zijn.”³¹³

Uit de observaties en interviews volgt voorts dat ook de proceshouding van de verdachte van invloed kan zijn op de schorsingsbeslissing. Een raadkamerrechter zet tijdens een interview de complexe samenhang uiteen tussen het beroep op het zwijgrecht door de verdachte en het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing:

“Ik vind zelf van belang: is iemand [de jeugdige verdachte, YB] open en eerlijk? Dat is een ingewikkelde, want iemand heeft natuurlijk een zwijgrecht, maar tegelijkertijd denk ik: als iemand mij duidelijk maakt dat hij verantwoordelijkheid neemt, maar ook snapt dat hij helemaal fout bezig is, dan geeft dat voor mij ook weer aanknopingspunten om wat meer vertrouwen te hebben in begeleiding en hulpverlening. Want alleen dan kan je aan de slag met de vraag ‘hoe komt het nou dat ik dat doe?’ en dus ook in de schorsing vertrouwen hebben.”³¹⁴

Hierbij is tot slot relevant om op te merken dat één van de geïnterviewde raadkamerrechters erop wijst dat het van groot belang is dat rechters zorgvuldig en voorzichtig omgaan met het in de schorsingsbeslissing meenemen van *indrucken* die zij hebben van de ouders en de minderjarige, omdat hierin een gevaar besloten ligt dat mogelijk – onbewust – bepaalde vooronderstellingen en culturele aspecten een rol gaan spelen in de schorsingsbeslissing.

“Helaas komen we natuurlijk best vaak jongeren tegen die helemaal geen positief thuisfront hebben. Dat vind ik lastig. (...) Dan heb je ook minder vertrouwen in het pakket aan maatregelen [schorsingsvoorwaarden, YB]. Daar valt of staat het voor mij bij: is het pakket voldoende? En dat kan uit allerlei ingrediënten bestaan, waaronder de ouders. En het is inderdaad waar dat iemand met een ogenschijnlijk goed thuisfront sneller geschorst is, denk ik, in de regel, dan iemand met een slecht thuisfront of waarvan wij denken dat het geen goed thuisfront is. En daar zullen denk ik ook wel aspecten van cultuur een rol gaan spelen. Jij zult wel weten dat mensen met niet volstrekt autochtone achtergrond relatief vaker in voorlopige hechtenis zitten voor soortgelijke feiten dan onze blanke medemens [respondent refereert aan een uitkomst van een onderzoek, YB]. Het kan mij voorstellen dat dat soort factoren dan een rol spelen. Ouders die toch moeilijk uit hun woorden kunnen komen, die hulpverlening niet echt snappen en die op een gegeven moment denken

312 Voorgeleiding 28; Raadkamerzitting 17; Raadkamerzitting 57; Raadkamerzitting 139.

313 Interview rechter-commissaris P.

314 Interview raadkamerrechter S.

van 'ho, wat gebeurt hier allemaal?'... Ouders die op een goede manier uit hun woorden komen, die precies weten van 'dit en dit moet ik even zeggen', het vertrouwen wekken... Het kan mij voorstellen dat dat een rol speelt bij de vraag: is het wel verantwoord om te schorsen of niet? Want op z'n zachtst gezegd is het natuurlijk ontzettend verkeerd zo'n uitkomst van zo'n onderzoek. Het hoeft geen discriminatie te zijn, zeker niet, maar dit soort factoren spelen denk ik een rol. (...) Ik denk niet dat de individuele beslissing door de individuele rechter op dat moment discriminatoir is ingegeven. (...) Absoluut niet! Maar ook bij rechters spelen allerlei predisposities van 'ik zie ze toch vaker in de criminaliteitsstatistiek voorkomen, je woont in een buurt die niet helemaal oké is, dus dan moet er wel een heel stevig plan zijn voordat ik jou ga schorsen'. En bij onze Frederik-Jan, ontspoord maar zit nog steeds op het VWO en komt uit [een goede buurt], die misschien nog erger en enger is dan zijn Marokkaanse of Antilliaanse medemens, die wordt geschorst, omdat hij zo'n mooi voorkomen heeft. Dat speelt wel mee. En nogmaals, dat is geen discriminatie, maar dat zijn wel fenomenen waarvan ik denk: daar moeten we heel erg alert op zijn. En dat moet gewoon steeds maar weer onderwerp van discussie zijn om te weten waar je mee bezig bent."³¹⁵

Hiermee snijdt deze raadkamerrechter een gevoelig, maar belangwekkend thema aan dat een reëel risico blootlegt van de enorme discretionaire ruimte die rechters hebben bij de schorsingsbeslissing, te meer als aan die ruimte invulling wordt gegeven aan de hand van uiterst subjectieve criteria, zoals het hebben van "vertrouwen" in de schorsing en – zoals in de volgende paragraaf (E) duidelijk wordt – het "gunnen" van een schorsing.

E. Schorsing als 'kans'

Uit het observatieonderzoek en de interviews volgt dat de schorsing van de voorlopige hechtenis door sommige rechters ook wel wordt opgevat als het geven van een 'kans' aan de verdachte.³¹⁶ In deze benadering wordt het voorarrest (lees: aanhouding, in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis) door de rechter beschouwd als een 'pedagogisch signaal' naar de verdachte dat zijn betrokkenheid bij het strafbare feit onacceptabel is ("Ze moeten gaan inzien dat het erg is."³¹⁷; "We moeten duidelijk maken dat hij hier niet mee wegkomt."³¹⁸). Dit signaal zal – op een door de rechter-commissaris of raadkamer te bepalen moment – worden gevolgd door het geven van een kans in de vorm van een schorsing onder voorwaarden. Zo werd tijdens bijgewoonde raadkamerzittingen onder meer overwogen dat de in voorlopige hechtenis verblijvende verdachte inmiddels "zijn lesje heeft geleerd",³¹⁹ "de consequenties heeft gevoeld",³²⁰ "lang genoeg vast heeft gezeten",³²¹ "vol-

315 Interview raadkamerrechter J

316 Voorgeleiding 38; Raadkamerzitting 15; Raadkamerzitting 96; Raadkamerzitting 99; Raadkamerzitting 117.

317 Voorgeleiding 36 (na afloop).

318 Raadkamerzitting 39.

319 Raadkamerzitting 105.

320 Raadkamerzitting 39.

321 Raadkamerzitting 43.

doende is geschrokken”³²² en (dus) “een kans moet krijgen om zichzelf te bewijzen”.³²³

Deze ‘kans’ betekent dat de verdachte kan laten zien dat hij zich kan houden aan bijzondere voorwaarden en jeugdreclasseringsbegeleiding en dat hij geen (nieuwe) strafbare feiten pleegt, hetgeen de zittingsrechter op de eindsitting van de strafzaak in zijn beoordeling van de strafmaat kan betrekken.³²⁴ Tijdens een aantal bijgewoonde raadkamerzittingen overwoog de raadkamer daarentegen uitdrukkelijk dat de verdachte deze kans niet moest krijgen. Hierbij betroffen de verdachten telkens recidivisten, waarvan de voorlopige hechtenis al eerder was geschorst, waardoor een nieuwe kans – volgens betreffende rechter-commissaris of raadkamer – “niet geloofwaardig”³²⁵ zou zijn, dan wel een “verkeerd signaal” zou afgeven richting de verdachte.³²⁶ In andere gevallen besloot de rechter-commissaris of raadkamer de verdachte echter toch nog “een laatste kans” te geven.³²⁷

De bereidheid van de rechter om de verdachte door middel van een schorsing een kans te geven, zal sterk afhangen van de persoon van de rechter en de specifieke omstandigheden van het geval. Hierbij zal in elk geval de factor ‘vertrouwen’ een rol spelen: rechters zullen doorgaans uitsluitend bereid zijn om de verdachte een kans te geven als zij – op zijn minst enigszins – vertrouwen hebben in een goed verloop van de schorsing (zie bovenstaande subparagraaf D). Voorts lijkt ook de ‘gunfactor’ een rol te kunnen spelen. In een tweetal bijgewoonde zaken spraken de raadkamerrechters tijdens het ‘raadkameren’ over de schorsingsbeslissing zelfs expliciet over “gunnen” en “sympathie hebben”.

Uit het observatieonderzoek volgt dat de factoren ‘vertrouwen’ en ‘gunnen’ – als ingrediënten van de bereidheid van de rechter om de verdachte een kans te geven – in belangrijke mate worden gevormd op basis van de *antecedenten* en de *houding* van de verdachte. Voor wat betreft de invloed van de criminele antecedenten van een verdachte geldt dat de rechter doorgaans eerder bereid zal zijn om een first offender een kans te geven dan een recidivist die al meerdere kansen heeft gehad. Dit laatste geldt temeer als de verdachte wordt voorgeleid op verdenking van een nieuw strafbaar feit terwijl hij in een proeftijd of schorsing loopt. Een treffend voorbeeld is een zaak van een 15-jarige jongen die werd voorgeleid aan de rechter-commissaris op verdenking van een inbraak in een eetcafé. Deze inbraak zou zijn gepleegd één dag nadat deze verdachte in een andere zaak door een meervoudige kamer van de rechtbank was veroordeeld voor een soortgelijk feit.³²⁸ Een ander voorbeeld is een zaak van een 17-jarige verdachte die werd voorge-

322 Raadkamerzitting 28.

323 Voorgeleiding 44; Raadkamerzitting 99; Raadkamerzitting 117.

324 Voorgeleiding 44; Raadkamerzitting 96.

325 Voorgeleiding 49.

326 Raadkamerzitting 30.

327 Voorgeleiding 38; Raadkamerzitting 15; Raadkamerzitting 96.

328 Voorgeleiding 2.

leid vanwege de diefstal van een portemonnee tijdens het uitvoeren van een werkstraf die was opgelegd in een andere zaak.³²⁹ Duidelijk was dat deze omstandigheden een zeer negatieve invloed hadden op het vertrouwen van de rechter in het goed verloop van een schorsing, alsook op de bereidheid van de rechter om de verdachte door middel van de schorsing ‘een gunst’ te verlenen. In beide zaken besloot de rechter-commissaris de inbewaaringstelling dan ook niet te schorsen. Hier staat tegenover dat rechters in verschillende geobserveerde zaken uitdrukkelijk benoemden dat het feit dat de verdachte als first offender moest worden aangemerkt een belangrijke reden was om de verdachte een kans te geven.³³⁰

Voorts kan ook de houding van de verdachte van invloed zijn op de bereidheid van de rechter om de verdachte middels een schorsing een kans te geven. Zo kan een proactieve en gemotiveerde houding van de verdachte om samen met de jeugdreclassering een schorsingsplan op te stellen en een zinvolle dagbesteding te organiseren bijdragen aan de bereidheid om de verdachte door middel van een schorsing een kans te geven.³³¹ Anderzijds kan een “brutale” en “ongeïnteresseerde” houding van de verdachte ten opzichte van de hulpverlenende instanties en de rechtbank juist afbreuk doen aan deze bereidheid.³³² Verder kan ook de proceshouding een rol spelen. Zo geeft een aantal geïnterviewde rechters aan dat zij er moeite mee hebben om een minderjarige verdachte die weigert openheid van zaken te geven door zich consequent op zijn zwijgrecht te beroepen te schorsen.

“Mijn eerste gedachte is bij dit soort jongens: ik houd het heel kort, ik houd voor dat er verklaringen zijn van andere jongens dat hij er wel bij betrokken is en die houding [zwijgen, YB] mag hij aannemen, zeg ik dan, (...), maar dan gaat hij meestal wel in bewaaring. En dan maak ik er ook geen lang verhaal van. Dan ga ik ook niet mogelijkheden onderzoeken van schorsing. Als ik toch al weet dat het niet gaat gebeuren. Want dat vind ik voor mijzelf ook ongeloofwaardig. Dat is een beloning voor deze houding en ja, dat doe ik niet. Dat is misschien toch een beetje mijn calvinistische inborst. Kijk, als je wat fout hebt gedaan, dat kan. En als jij dan ook zegt dat het fout is geweest en dat je spijt hebt en dat je het goed wilt maken, dan kan er bij mij heel veel, ook al is er behoorlijk ernstig letsel. Maar als iemand zijn verantwoordelijkheid niet neemt en zegt van ‘maak het maar hard’, dan denk ik van ‘ja, dan hebben we hier een jongen, daar moeten we eens even doorheen breken’. Dan voel ik mij er niet prettig bij als ik hem dan toch met schorsing naar huis laat gaan. Dan ben ik bij de neus genomen. En die jongen heeft een verhaal naar zijn vrienden toe, zo van ‘als je maar zwijgt, dan kom je wel weer op vrije voeten’. Nou dat gaat dan niet gebeuren. Ik weet niet of mijn collega’s bij de andere rechtbanken waar je [onderzoeker, YB] op bezoek bent geweest er net zo over denken of dat die er wat zakelijker tegenaan kijken... Maar kijk, als ik van mijzelf weet hoe ver ik wil gaan met schorsen... Ik wil heel ver gaan in de hoop dat het daarna allemaal beter wordt, misschien ook een beetje naïef, maar ik hoor wel terug dat het in de meeste gevallen ook beter gaat... Dan denk ik van ‘ja, dat zou ik deze jongen ook gunnen’, maar als hij er zelf op deze manier nog geen gebruik van wil maken, dan maar even niet. Dan moet hij het misschien maar bij de raadkamer doen. En als hij dan een ander

329 Voorgeleiding 54.

330 Voorgeleiding 58; Raadkamerzitting 21; Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 65; Raadkamerzitting 100; Raadkamerzitting 130.

331 Voorgeleiding 43; Raadkamerzitting 96.

332 Raadkamerzitting 145.

verhaal of een andere houding heeft, dan moet het dan maar gebeuren. Maar dan gaat hij eerst even kennis maken in het jeugdhuis van bewaring.”³³³

Ook tijdens het observatieonderzoek kwam herhaaldelijk naar voren dat een zwijgende proceshouding van de verdachte afbreuk kan doen aan de bereidheid van de rechter-commissaris of raadkamer om de voorlopige hechtenis te schorsen. Zo werd in een aantal afwijzende schorsingsbeslissingen door de raadkamer uitdrukkelijk meegewogen dat de zwijgende verdachte een “berekende en manipulatieve houding” aannam of “geen verantwoordelijkheid” nam of dat de verdachte, gelet op zijn houding, behoefte zou hebben aan “twee weken bezinningstijd” (in de justitiële jeugdinstelling). Omgekeerd werd bij een toewijzende schorsingsbeslissing van een rechter-commissaris expliciet meegewogen dat de bekende verdachte “eerlijk” was geweest.³³⁴ Ook na afloop van een voorgeleiding maakte een rechter-commissaris jegens de onderzoeker expliciet duidelijk: “ik houd er niet van om jongens te schorsen die geen verantwoordelijkheid nemen”.³³⁵ Tijdens een aantal voorgeleidingen en raadkamerzittingen werd dit standpunt ook uitdrukkelijk kenbaar gemaakt aan de zwijgende verdachte: “Jouw proceshouding maakt het [een schorsing, YB] niet makkelijker, maar dat is aan jou”.³³⁶

Tijdens een (andere) raadkamerzitting ging een raadkamerrechter nog een stapje verder door tijdens een raadkamerzitting een zwijgende verdachte voor te houden: “Jij wilt wat van ons [een schorsing van de voorlopige hechtenis, YB], maar jij wilt ons niets geven [geen verklaring, YB]?” Hierop onderbrak de raadsman van de verdachte de rechter en merkte zichtbaar geïrriteerd op dat “het hier geen koehandel [is]” en dat zijn cliënt niet zo onder druk mocht worden gezet. De raadkamerrechter richtte zich vervolgens weer tot de verdachte: “De combinatie zwijgen en schorsen is een moeilijke. Verbetering van jouw leven begint met het nemen van verantwoordelijkheid.”³³⁷ Na afloop van de raadkamerzitting legde deze raadkamerrechter aan de onderzoeker uit dat schorsen in gevallen waarin een minderjarige verdachte weigert verantwoordelijkheid te nemen voor zijn fouten “pedagogisch gezien” een verkeerd signaal afgeeft richting de verdachte.³³⁸

Verschillende geïnterviewde rechters wijzen in dit verband ook op de – in hun ogen – niet altijd even positieve rol van de advocaat van de minderjarige. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview dat hij het bijzonder kwalijk vindt dat sommige advocaten de meest ernstige strafbare feiten gaan bagatelliseren, hetgeen volgens hem een volstrekt verkeerd signaal afgeeft richting de minderjarige. Deze raadkamerrechter stelt voorop

333 Interview rechter-commissaris L.

334 Voorgeleiding 8.

335 Voorgeleiding 64.

336 Raadkamerzitting 132.

337 Raadkamerzitting 154.

338 Raadkamerzitting 154 (na afloop).

dat de raadkamer dit niet te veel mag laten meewegen in de schorsingsbeslissing, maar benadrukt wel dat deze verdedigingsstrategie wat hem betreft volstrekt averechts werkt.

“Ze zitten daar niet voor zweetvoeten vast en je wilt dus een advocaat die én zijn cliënt serieus neemt, maar ook serieus neemt wat er verder allemaal ligt.”³³⁹

Een andere raadkamerrechter merkt tijdens een interview op dat hij zich ontzettend stoort aan advocaten die hun minderjarige cliënt ertoe aanzetten om zich op het zwijgrecht te beroepen en actief ingrijpen als de minderjarige toch een verklaring wil afleggen tijdens de raadkamerzitting.

“Waar ik moeite mee heb is als dat kind wil verklaren en die advocaat zit hem de mond te snoeren. Dan denk ik: bewijs je hem daar nu een dienst mee?”³⁴⁰

Uit de interviews en observaties volgt evenwel dat de opvattingen van rechters over de invloed die de proceshouding van een verdachte mag hebben op de schorsingsbeslissing nogal uiteenlopen. Tijdens één van de bijgewoonde raadkamerzittingen in een zaak met een zwijgende verdachte leidde de uiteenlopende opvattingen over deze kwestie er zelfs toe dat de drie raadkamerrechters het niet direct eens konden worden over de schorsingsbeslissing, waardoor deze beslissing werd aangehouden tot het einde van de dag. Tegenover de reeds aangehaalde rechters die – vanuit pedagogisch oogpunt – een beroep op het zwijgrecht zeer moeizaam verenigbaar vinden met een schorsing, staan de rechters die zich principieel op het standpunt stellen dat de proceshouding van de verdachte niet van invloed mag zijn op de schorsingsbeslissing. Voorts is er een tussencategorie van rechters die een beroep op het zwijgrecht niet per definitie als een belemmering ziet voor een schorsing, maar wel onderkent dat dit – bewust of onbewust – van invloed kan zijn op de bereidheid om te schorsen.

“Als iemand zich echt hard opstelt, dat mag en dat zijn wij ook gewend om daar doorheen te kijken. Als je nou enerzijds alles ontkent en niks wil, maar aan de andere kant wel vraagt om schorsing onder voorwaarden. Nou ik weet niet of het er dan geloofwaardiger op wordt. Dat zijn allemaal factoren die meespelen. Maar een ontkenning is niet per se een belemmering om te schorsen. Het mag, je hoeft niet mee te werken aan jouw eigen veroordeling. Maar of het de bereidheid om te schorsen onder voorwaarden vergroot bij de rechters dat kun je je natuurlijk afvragen...”³⁴¹

Aldus kan worden gesteld dat de rechterlijke perceptie van de schorsing als ‘het geven van een kans’ de rechter veel ruimte geeft om te bepalen wanneer de minderjarige verdachte deze kans ‘verdient’. Sommige rechters lijken voor deze ‘gunst’ zelfs een tegenprestatie van de verdachte te verwachten, zoals een proactieve en gemotiveerde houding of het ‘nemen van verant-

339 Interview raadkamerrechter B.

340 Interview raadkamerrechter C.

341 Interview raadkamerrechter N.

woordelijkheid'. Voorts brengen de sterk subjectieve ingrediënten 'vertrouwen' en 'gunnen' met zich dat de schorsingsbeslissing in zekere mate tot een gevoelsbeslissing van de rechter kan verworden.

F. "Totaalplaatje"

In het voorgaande is een veelheid aan factoren aan de orde gekomen die van invloed kunnen zijn op de schorsingsbeslissing. Hierbij moet voor ogen worden gehouden dat deze factoren nooit op zichzelf staan en pas betekenis krijgen in de specifieke context van het individuele geval. Bij de schorsingsbeslissing gaat het dan ook altijd om – zoals een geïnterviewde raadkamerrechter het verwoordt – het "totaalplaatje".³⁴²

7.5.2 Schorsingsvoorwaarden

Naast de algemene voorwaarden van artikel 80, tweede lid Sv, bieden de jeugdspecifieke bepalingen van artikel 493, zesde lid Sv in samenhang met artikel 27 BTJ de rechter-commissaris of raadkamer de mogelijkheid om bijzondere voorwaarden te verbinden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis.³⁴³ Van deze mogelijkheid wordt in de praktijk veelvuldig gebruik gemaakt. In vrijwel alle gevallen waarin de rechter-commissaris of raadkamer besluit de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte te schorsen, worden daar bijzondere voorwaarden aan verbonden.

Op grond van artikel 493, zesde lid Sv mag de rechter uitsluitend bijzondere voorwaarden aan de schorsing verbinden indien de verdachte hiermee instemt. Vaak heeft de raadsman dit voorafgaand aan de voorgeleiding of raadkamerzitting met de verdachte besproken en wordt door de raadsman tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting in het kader van een schorsingsverzoek aangegeven dat de verdachte bereid is medewerking te verlenen aan eventuele schorsingsvoorwaarden. Ook de Raad voor de Kinderbescherming en/of de jeugdreclassering informeren doorgaans voorafgaand aan de voorgeleiding of raadkamerzitting of de verdachte hiertoe bereid is om dit mee te kunnen nemen in het schorsingsadvies voor de rechter-commissaris of raadkamer. Veelal vraagt ook de rechter-commissaris of raadkamer tijdens de voorgeleiding of raadkamerzitting nog eens expliciet aan de verdachte of hij bereid is zich te houden aan bijzondere voorwaarden, mocht tot een schorsing van de voorlopige hechtenis worden beslist. Instemming met bijzondere voorwaarden door de verdachte wordt door rechters beschouwd als een minimumvereiste voor schorsing. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview:

"Ik kijk allereerst natuurlijk: zegt hij ja of nee tegen schorsingsvoorwaarden? Want als hij zegt van 'bekijk het maar!', dan doe ik het niet. Maar dat is ook weer niet zwart-wit, want als hij zegt van 'ik heb daar helemaal geen zin in', dan zeg ik ook van 'dan maak je maar

342 Interview raadkamerrechter T.

343 Zie paragraaf 4.3.3.3.

zin'. Natuurlijk, hij moet wel instemmen, maar dan duw je ze als het ware door de strot. Want dan zeg ik: 'want anders betekent het dat je blijft zitten he'. 'Ja, ja, oké' [verdachte stemt dan meestal toch wel in, YB]."³⁴⁴

Getuige het grote aantal instemmingen in de geobserveerde zaken lijken de meeste minderjarige verdachten – dan wel hun advocaat – zich hiervan bewust te zijn.

Artikel 27 BTJ biedt de rechter-commissaris of raadkamer in jeugdzaken de ruimte om een grote variëteit aan bijzondere voorwaarden aan een schorsing te verbinden. Uit het observatieonderzoek blijkt dat rechters in de praktijk ruimhartig gebruik maken van deze ruimte: de toegepaste bijzondere voorwaarden zijn divers en worden doorgaans gecombineerd – als een 'pakket' – aan een schorsing verbonden.

7.5.2.1 Soorten bijzondere voorwaarden

De bijzondere voorwaarden die tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzitting aan een schorsing werden verbonden zijn behoorlijk divers. Niettemin is het mogelijk om uit die uiteenlopende voorwaarden een aantal categorieën te destilleren. Zo maakte een rechter-commissaris tijdens een interview een tweedeling tussen "vrijheidsbeperkende voorwaarden" en "zorgvoorwaarden".³⁴⁵ De vrijheidsbeperkende voorwaarden hebben in deze benadering primair betrekking op het voorkomen van recidive, terwijl de zorgvoorwaarden op de persoon van de verdachte toegespitste vormen van hulpverlening betreffen. Lastig aan deze benadering is mijns inziens dat het onderscheid tussen voorwaarden die strekken tot het voorkomen van recidive en voorwaarden die beogen hulpverlening te bieden niet altijd duidelijk te maken is, omdat recidive voorkomen en hulpverlening bieden veelal nauw met elkaar zijn verweven. Een voorbeeld is de avondklok, een schorsingsvoorwaarde die vrijheidsbeperkend is, maar volgens verschillende rechters ook hulpverleningsdoeleinden kan dienen, zoals het bieden van structuur en ritme aan een jeugdige verdachte (zie onder A).

Op basis van een analyse van de bijzondere voorwaarden die lopende het observatieonderzoek door rechters aan de schorsing van de voorlopige hechtenis van minderjarigen werden verbonden en van de uit de interviews voortvloeiende inzichten over de onderliggende doelen van de bijzondere voorwaarden, kunnen mijns inziens vijf categorieën bijzondere schorsingsvoorwaarden worden onderscheiden: (1) beperkende voorwaarden, (2) voorwaarden die betrekking hebben op een zinvolle dagbesteding, (3) begeleidings- of behandelingsvoorwaarden, (4) diagnostische voorwaarden en (5) gedragsaanwijzingen.

344 Interview raadkamerrechter J.

345 Interview rechter-commissaris K.

A. Beperking

De eerste categorie bijzondere schorsingsvoorwaarden die kan worden onderscheiden, betreft de *beperkende voorwaarden*, ofwel de ‘verboden’. Deze categorie omvat voorwaarden die vrijheidsbeperking in de zin van artikel 12 IVBPR en artikel 2 Vierde Protocol EVRM met zich brengen, zoals een gebiedsverbod, een avondklok of een contactverbod,³⁴⁶ maar ook andere beperkende voorwaarden, zoals een verbod op middelengebruik. De onderliggende doelen van dergelijke beperkende voorwaarden kunnen uiteenlopen.

Beperkende voorwaarden kunnen allereerst *strafvorderlijke belangen* dienen, waaronder – voortvloeiend uit de gronden van artikel 67a, eerste en tweede lid Sv – het voorkomen van recidive of dat het politieonderzoek wordt gefrustreerd. Zo overwoog een raadkamer in een zaak van een 14-jarige die werd verdacht van een poging tot diefstal met geweld, hetgeen in de avonduren zou hebben plaatsgevonden, dat met een avondklok als schorsingsvoorwaarde kon worden voorkomen dat de verdachte weer “in de avonduren op pad gaat” (lees: recidiveert).³⁴⁷ Een ander treffend voorbeeld van een beperkende voorwaarde die aan de schorsing werd verbonden om recidive te voorkomen was een verbod op het gebruik van een computer (behoudens onder toezicht van moeder) in een zaak waarin een jeugdige werd verdacht van het downloaden van kinderporno.³⁴⁸ Voorts schorste de rechter-commissaris de voorlopige hechtenis van een 15-jarige verdachte met een contactverbod met de nog voortvluchtige medeverdachte als bijzondere voorwaarde, teneinde te voorkomen dat de geschorste verdachte de medeverdachte zou informeren over het lopende opsporingsonderzoek.³⁴⁹

Voorts kunnen beperkende voorwaarden in de optiek van sommige rechters ook *hulpverleningsdoeleinden* dienen. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview dat hij het verbod op middelengebruik als schorsingsvoorwaarde regelmatig gebruikt ter ondersteuning van de hulpverlening.

“Niet blowen of drinken, dat maakt de hulpverlening makkelijker, het maakt de grijpbaarheid van de minderjarige groter en het voorkomt dat je een opheffing schorsing krijgt of weer een nieuw delict.”³⁵⁰

Ook menen sommige rechters dat een avondklok als schorsingsvoorwaarde een jeugdige verdachte kan helpen om structuur te krijgen in zijn leven.

“Ik denk dat die avondklok er tegenwoordig bijna standaard in staat. Als ik de laatste raadkamers terugkijk, hebben we dat toch wel heel vaak opgelegd. En ook in gevallen waarin het met het delict zelf niet zo veel te maken had, maar gewoon om structuur te brengen in iemands leven. Dat is denk ik een belangrijke reden. En daar sta ik wel achter hoor, want,

346 Vgl. paragrafen 2.2.2 en 2.7.2.

347 Raadkamerzitting 82.

348 Raadkamerzitting 140.

349 Voorgeleiding 8.

350 Interview raadkamerrechter C.

nogmaals, die schorsingsvoorwaarden hebben ook tot doel om het gedrag in ruimere zin te beïnvloeden dan alleen gerelateerd aan dat delict zelf.”³⁵¹

Deze benadering kwam – zij het *a contrario* – ook naar voren tijdens het observatieonderzoek. Zo overwoog de raadkamer in een zaak van een 16-jarige, die werd verdacht van een poging doodslag, dat een avondklok als bijzondere schorsingsvoorwaarde niet nodig was, omdat de verdachte ‘s avonds niet buiten rondhing en reeds voldoende structuur had in zijn leven.³⁵²

Tot slot volgt uit de interviews met rechters en het observatieonderzoek dat beperkende schorsingsvoorwaarden soms ook worden gebruikt als *straf*, als een pedagogische reactie op onacceptabel gedrag van een minderjarige. Zo stelt een rechter-commissaris tijdens een interview:

“Ik denk dat ik dat [een avondklok, YB] ook een beetje zie als straf. Gewoon: ‘jongen, je hebt je gewoon ontzettend in de nesten gewerkt en je gaat maar even niet naar feestjes en niet naar de bioscoop’. En zo wordt het ook echt ervaren, als straf, meestal door het hele gezin.”³⁵³

Dit volgt ook uit het observatieonderzoek. Zo legde een rechter-commissaris na afloop van een voorgeleiding, waarin hij de inbewaringstelling van een 17-jarige verdachte van een woninginbraak had geschorst, desgevraagd aan de onderzoeker uit waarom hij de avondklok als schorsingsvoorwaarde had opgelegd:

“Omdat hij rondhangt in een overlastgevende groep en de inbraak in de avond is gepleegd. Maar het is ook een stukje vergelding, lik-op-stuk. Dat zit er ook in. Het pedagogische effect; na zes maanden pas straffen heeft geen enkele zin.”³⁵⁴

Een dergelijke bestraffende, lik-op-stuk benadering was tevens herkenbaar in een zaak waarin een 15-jarige first offender werd verdacht van het voorbereiden van een overval.³⁵⁵ De verdachte bekende geëmotioneerd dat hij voor de grap berichten met een dergelijke strekking naar een vriend had gestuurd, maar nooit de intentie had gehad om daadwerkelijk een overval te plegen. De Raad voor de Kinderbescherming adviseerde schorsing, mede omdat de verdachte open en eerlijk was geweest, maar stelde tevens dat deze actie niet zonder consequenties mocht blijven. De moeder van de verdachte was ontzettend kwaad op de verdachte en gaf aan dat de verdachte, zodra hij naar huis zou mogen, huisarrest zou krijgen. Uiteindelijk beval de rechter-commissaris de inbewaringstelling op grond van het onderzoeksbelang, omdat de medeverdachte nog voortvluchtig was. De rechter-commissaris besloot wel te schorsen en, naast het aan het onderzoeksbelang gere-

351 Interview raadkamerrechter G.

352 Raadkamerzitting 109.

353 Interview rechter-commissaris M.

354 Voorgeleiding 64 (na afloop).

355 Voorgeleiding 8.

lateerde contactverbod met medeverdachte, ook als bijzondere voorwaarde op te nemen dat verdachte de gehele kerstvakantie huisarrest had, hetgeen zou worden omgezet in een avondklok zodra de school weer zou beginnen. Hiermee ging de rechter-commissaris mee in de opvatting van de Raad en moeder dat direct een consequentie moest volgen.³⁵⁶

B. Zinnvolle dagbesteding

Een tweede categorie betreft de bijzondere voorwaarden die betrekking hebben op een *zinnvolle dagbesteding*. Tijdens het observatieonderzoek was een herhaaldelijk toegepaste schorsingsvoorwaarde dat de minderjarige verdachte verplicht is om naar school en/of stage te gaan.³⁵⁷ Minderjarigen zijn weliswaar (doorgaans) reeds leerplichtig op grond van de Leerplichtwet, maar met het opnemen van verplichte schoolgang als schorsingsvoorwaarde wordt het belang hiervan onderstreept en kan op het niet naleven van deze plicht door de minderjarige stevig worden gereageerd door middel van een opheffing van de schorsing.

“Kijk naar school gaan, dat is een reële voorwaarde, want dat moet toch. En op tijd naar school gaan en geen verzuim. (...) En als dat niet gaat, als hij te laat is, wordt hij vastgezet, dus dat gaat heel ver.”³⁵⁸

Ook het verplicht voortzetten van een bijbaantje werd in een aantal gevallen als bijzondere voorwaarde aan de schorsing verbonden.³⁵⁹ Dat rechters de minderjarige verdachte door middel van schorsingsvoorwaarden verplichten om naar school of werk te gaan, is op zich niet verrassend, daar in bovenstaande paragraaf 7.5.1.2 al duidelijk is geworden dat een dergelijke ‘zinnvolle dagbesteding’ cruciaal kan zijn in de besluitvorming van de rechter om de voorlopige hechtenis wel of niet te schorsen. Schoolgang of het behoud van een baan kan een zwaarwegend belang zijn om te schorsen.³⁶⁰ Voorts is een dergelijke dagbesteding welhaast een minimumvoorwaarde voor het vertrouwen van de rechter in een goed verloop van de schorsing.³⁶¹ Het ligt in die zin dus voor de hand dat de rechter deze dagbesteding wil waarborgen door middel van schorsingsvoorwaarden.

C. Begeleiding en behandeling

Een derde categorie bijzondere voorwaarden betreft de zogenaamde *begeleidings- en behandelingsvoorwaarden*. Uit het observatieonderzoek en de interviews volgt dat de rechter-commissaris of raadkamer die in een jeugdzaak

356 Het huisarrest als schorsingsvoorwaarde stond immers in geen enkel verband met het onderzoeksbelang waarop het geschorste bevel tot voorlopige hechtenis was gebaseerd.

357 O.a. Voorgeleiding 21; Voorgeleiding 29; Raadkamerzitting 25; Raadkamerzitting 65; Raadkamerzitting 105.

358 Interview raadkamerrechter I.

359 Voorgeleiding 35; Raadkamerzitting 15.

360 Paragraaf 7.5.1.2, onder C.

361 Paragraaf 7.5.1.2, onder D.

besluit de voorlopige hechtenis te schorsen vrijwel standaard de bijzondere voorwaarde 'houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering' in de beschikking opneemt. Hiermee wordt de jeugdreclassering de bevoegdheid verleend om de verdachte gedurende de schorsing actief te begeleiden en te instrueren en is de verdachte verplicht om zich aan deze instructies te houden. Onder de geïnterviewde rechters bestaat overeenstemming dat begeleiding (en toezicht) door de jeugdreclassering eerst en vooral belangrijk is om recidive te voorkomen, maar ook de opvatting dat de jeugdreclassering in ruimere zin hulpverlening kan bieden aan de jeugdige verdachte wordt breed gedragen. Een rechter-commissaris geeft tijdens een interview aan de begeleiding van de jeugdreclassering in de schorsingsfase op te vatten als een effectieve vorm van hulpverlening:

"We hebben op zich een heel rijk land wat dat betreft, vind ik. Je mag zomaar een half jaar lang van jeugdreclassering gebruik maken... een verstandige hulpverlener die je helpt. Eigenlijk zouden pa en moe het moeten doen, maar pa en moe die slagen er niet in. Vreemde ogen dwingen, nou dat kan die jeugdreclasserder zijn, plus de stok achter de deur vanuit de strafzaak: houd je je niet aan de schorsingsvoorwaarden, dan kom je weer vast te zitten. Veel hulpverleners vinden dat een moeizame constructie: onder die druk gedrag proberen te veranderen. Maar ik denk dat het bij jeugd heel goed kan werken, want als er dan vervolgens uit drugscontroles blijkt dat hij inderdaad gestopt is met drugs gebruiken en pa en moe zeggen 'hij is niet zoveel meer de straat op en hij is weer die oude, sociale jongen die wij daarvoor hebben gekend' en de schoolresultaten zijn goed en hij gaat over naar het volgende schooljaar, dan denk ik van: nou, ik zeg niet dat het alleen maar door die aanpak in de strafzaak is, maar misschien heeft het wel bijgedragen. En daar heb ik plezier van! Daar doe ik mijn werk voor!"³⁶²

Jeugdreclasseringsbegeleiding wordt soms ook in intensievere vormen, zoals ITB Harde Kern of ITB CRIEM, als bijzondere voorwaarde aan een schorsing verbonden.³⁶³ Voorts werden tijdens de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen zo nu en dan 'behandelingsvoorwaarden' aan de schorsing verbonden, waaronder Multi-System Therapy (MST),³⁶⁴ Functional Family Therapy (FFT)³⁶⁵ en aggressieregulatietraining (ART).³⁶⁶ Ook werd in een zedenzaak de cursus 'Verantwoord omgaan met seksualiteit' als bijzondere voorwaarde verbonden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis van de 17-jarige verdachte.³⁶⁷ In de zaken waarin dergelijke behandelingsvoorwaarden in de schorsingsbeslissing werden opgenomen, gebeurde dit steeds op uitdrukkelijk advies van de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering.

362 Interview rechter-commissaris L.

363 Voorgeleiding 50; Raadkamerzitting 24; Raadkamerzitting 74.

364 Raadkamerzitting 107.

365 Raadkamerzitting 4.

366 Raadkamerzitting 87.

367 Raadkamerzitting 86.

Uit de interviews met rechters volgt evenwel dat de opvattingen van rechters over het opleggen van behandelingen als schorsingsvoorwaarden uiteenlopen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de verschillende beslissingen waartoe de geïnterviewde rechters komen in de fictieve casus 'Jeffrey', die hen tijdens het interview is voorgelegd (zie par. 7.3.1). Sommige rechters stellen zich in deze casus op het standpunt dat het wenselijk is om een agressieregulatietraining als bijzondere voorwaarde te verbinden aan de schorsing om zo direct de agressieproblematiek van verdachte Jeffrey aan te pakken.

"Als iemand zo in elkaar steekt, dat hij een agressieprobleem blijktbaar heeft en in situaties waarin hij zich gepest voelt zo uit zijn dak kan gaan... Het zit 'm in het disproportionele en dat hij zo in elkaar steekt. Hij moet eerst leren daarmee om te gaan. Dus daar moet je wat mee doen. En met schorsingsvoorwaarden kun je daar wel aan tegemoet komen. Dus een schorsing zou ik zeker doen. (...) Voor zo'n jongen, daar hoeft je geen deskundige voor te zijn [om te zien] dat hij baat heeft bij agressietraining."³⁶⁸

Andere rechters geven aan hier wat terughoudender mee te zijn. Aan deze terughoudendheid lijken twee redenen ten grondslag te liggen. Een eerste reden is dat in het vroege stadium van (de schorsing van) de voorlopige hechtenis vaak nog onvoldoende inzicht bestaat in de onderliggende problematiek, waardoor nog geen goed oordeel over de *passende* behandeling kan worden gegeven. Ten tweede stellen sommige rechters zich op het standpunt dat het, gelet op de onschuldpresumptie, *gepaster* is om dergelijke intensieve behandelingen als leerstraf op te leggen dan om deze als voorwaarde aan de schorsing van de voorlopige hechtenis te verbinden.³⁶⁹

Hiermee komt aldus de mogelijke spanning aan het licht tussen het belang van vroegtijdig ingrijpen door direct te starten met een behandeling en het belang van een grondige – doch mogelijk tijdrovende – diagnose alvorens met een behandeling te starten, alsook de mogelijke spanning tussen het belang van vroegtijdig ingrijpen in de voorfase van het strafproces en het belang van het afwachten van de inhoudelijke behandeling van de zaak en de eventuele veroordeling alvorens te starten met ingrijpende interventies. Rechters lijken deze belangen dus verschillend te wegen.

D. Diagnosticeren

De schorsingsfase wordt soms ook benut om een *diagnose* te stellen. Bijzondere voorwaarden worden ingezet om in kaart te brengen welke problematiek ten grondslag ligt aan het (vermeende) delictgedrag van de jeugdige verdachte en welke interventies zouden moeten worden ingezet om dit te keren. Dit betreft een vierde categorie bijzondere voorwaarden. Gedurende de geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werd herhaaldelijk als bijzondere schorsingsvoorwaarde opgenomen dat de verdachte zich beschikbaar moest houden voor of moest meewerken aan een persoonlijk-

368 Interview rechter-commissaris L.

369 Vgl. Duits & Van Kordelaar 2008, p. 94.

heidsonderzoek.³⁷⁰ Een raadkamerrechter benadrukt ook tijdens een interview het belang van het stellen van een diagnose en dat schorsingsvoorwaarden bij uitstek geschikt kunnen zijn om dit te realiseren:

“Als je in korte tijd ziet dat een jongere recidiveert, dan moet je kijken wat er aan de hand is. Als dat in hele korte tijd is... ouders zijn net gescheiden, er is net iemand overleden of er is iets van een stoornis aan het aankomen of wat dan ook. Dan moet je dat meteen in kaart brengen. En dan is een schorsing natuurlijk prettig, omdat je hem kunt laten onderzoeken door een psycholoog of eventueel psychiatrisch. Dat kan je als schorsingsvoorwaarde opgeven. En dan kan je in kaart brengen wat er voor mogelijkheden zijn en dan kan je ook een adequate straf opleggen waar de jongere, de familie en de maatschappij bij gebaat is. Want het gaat natuurlijk om iedereen. In de eerste plaats voor de jongere, maar dus ook voor de slachtoffers en de maatschappij om recidive te voorkomen. Je moet weten *waarom* een jongere ineens dat gedrag vertoont. En daar is de schorsing ideaal voor. Het is echt heel erg belangrijk dat er een diagnose komt en intelligentietestjes. Dat is echt belangrijk.”³⁷¹

Overigens heeft ook de reguliere jeugdreclasseringsbegeleiding tijdens een schorsing in zekere zin een ‘diagnostische’ functie, daar de jeugdreclassering de rechter op de eindzitting kan informeren over het verloop van de schorsing en de haalbaarheid van bepaalde (ambulante) interventies.³⁷²

E. Gedragsaanwijzingen

Een vijfde en laatste categorie bijzondere voorwaarden betreft de *gedragsaanwijzingen*. Het kan hierbij gaan om gedragsaanwijzingen die door de rechter-commissaris of raadkamer expliciet als schorsingsvoorwaarde in de beschikking worden opgenomen. Dergelijke aanwijzingen blinken echter niet altijd uit in duidelijkheid. Zo werd in een tweetal geobserveerde zaken als bijzondere voorwaarde opgenomen dat de jeugdige verdachte zich gedurende de schorsing “behoorlijk” diende te gedragen.³⁷³ Voorts wordt soms als bijzondere voorwaarde opgenomen dat de verdachte zich moet houden aan de (gedrags)aanwijzingen van door de rechter aangewezen instanties of personen, zoals de jeugdreclassering (zie onder C). Tijdens het observatieonderzoek kwamen evenwel ook de volgende bijzondere schorsingsvoorwaarden naar voren: “houden aan de aanwijzingen van ouders”,³⁷⁴ “luisteren naar ouders”,³⁷⁵ “luisteren naar de groepsleiding van [jeugdhulpinstelling waar de verdachte tijdens de schorsing verbleef, YB]”³⁷⁶ en “houden aan de

370 O.a. Voorgeleiding 50; Raadkamerzitting 21; Raadkamerzitting 27; Raadkamerzitting 28; Raadkamerzitting 99. Sommige rechters stellen zich op het standpunt dat “meewerken aan een persoonlijkheidsonderzoek” niet als schorsingsvoorwaarde mag worden opgenomen, omdat de verdachte het recht heeft medewerking te weigeren. Om deze reden wordt soms de formulering “zich beschikbaar houden voor een persoonlijkheidsonderzoek” gehanteerd.

371 Interview raadkamerrechter I.

372 Zie paragraaf 8.5.1.4.

373 Voorgeleiding 46; Voorgeleiding 48.

374 Voorgeleiding 13.

375 Voorgeleiding 12.

376 Voorgeleiding 3.

huisregels van [jeugdhulpinstelling waar de verdachte tijdens de schorsing verbleef, YB]”.³⁷⁷ In dergelijke schorsingsvoorwaarden is duidelijk een (her) opvoedingsdoelstelling te herkennen. Dit wordt ook tijdens een interview onderkend door een rechter-commissaris:

“Ik vind de algemene functie van de voorwaarden toch de jongere helpen voldoen aan zijn verplichtingen en nuttige dingen om volwassen te worden. Dus: naar jouw ouders luisteren, naar jouw school luisteren...”³⁷⁸

Door dergelijke gedragsaanwijzingen als schorsingsvoorwaarden op te nemen, wordt – vanuit opvoedingsperspectief – ‘behoorlijk’ gedrag strafrechtelijk afdwingbaar, doordat dit impliceert dat op ‘onbehoorlijk’ gedrag, zoals het niet luisteren naar ouders of groepsleiding, kan worden gereageerd met de opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis.

7.5.2.2 *Maatwerk*

Tijdens de interviews met rechters valt bij de uitleg van hoe wordt omgegaan met schorsingsvoorwaarden herhaaldelijk het woord “maatwerk”: in ieder individueel geval moet worden bekeken welke schorsingsvoorwaarden passend (en gepast) zijn. Om dit maatwerk te kunnen bieden, leunen rechters zwaar op de informatie en advisering van de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering en op de wijze waarop laatstgenoemde instantie invulling geeft aan de tenuitvoerlegging van de bijzondere voorwaarden. Tijdens de observaties van de beraadslagingen van de raadkamer gevangenhouding viel op dat doorgaans de door de Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering geadviseerde schorsingsvoorwaarden als uitgangspunt werden genomen bij het bepalen van de bijzondere voorwaarden die in de beschikking zouden worden opgenomen. Dit komt ook tijdens de interviews naar voren:

“Nou over het algemeen is het [advies, YB] in ieder geval een uitgangspunt. Vaak wil je natuurlijk toch, denk ik, als je een schorsing gaat geven, zorgen dat de jeugdreclassering op alle punten de boel in handen kan houden. En als zij vragen om bepaalde voorwaarden, via de Raad voor de Kinderbescherming, dan vind ik dat je daar in ieder geval goed over na moet denken en ze meestal ook wel moet geven, omdat dat de instrumenten zijn waarmee zij deze jongen dan verder kunnen begeleiden.”³⁷⁹

Sommige rechters gaan nog verder door de jeugdreclassering uitdrukkelijk de bevoegdheid te geven om lopende de schorsing vrijheidsbeperkende aanwijzingen te geven of de verdachte ertoe te verplichten deel te nemen aan (intensieve) begeleidings- of behandelingstrajecten. Tijdens verschillende geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen werd aan de

377 Raadkamerzitting 20; Raadkamerzitting 39.

378 Interview rechter-commissaris K.

379 Interview rechter-commissaris F.

schorsing de voorwaarde gekoppeld dat de verdachte zich ‘moet houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, ook als dat inhoudt’: een avondklok,³⁸⁰ een contactverbod,³⁸¹ een locatiegebod³⁸² of meewerken aan een dagbestedingsprogramma,³⁸³ Multi-System Therapy (MST),³⁸⁴ Functional Family Therapy (FFT),³⁸⁵ Multi-Dimensional Family Therapy (MDFT)³⁸⁶ of sociale vaardigheidstraining (SoVa).³⁸⁷ Een rechter-commissaris legt tijdens een interview uit dat hiermee wordt beoogd de jeugdreclassering de ruimte te geven om gedurende de schorsing direct te kunnen inspelen op wat nodig en haalbaar is en daarmee dus maatwerk te kunnen leveren:

“Nou, huisarrest [avondklok, YB] als schorsingsvoorwaarde leg ik zelf nooit op. Dat laat ik aan de jeugdreclassering. Dat is zo maatwerk. En de duur daarvan dat laat ik ook aan de jeugdreclassering over. Het behoort dan tot de aanwijzingen die de jeugdreclassering kan geven. (...) Die heeft contact met het gezin en die kijkt wat nodig is en haalbaar is. Op een gegeven moment is het voor ouders ook niet meer te behappen. Ik kan mij niet herinneren dat ik ooit zoiets heb opgelegd en daar een termijn aan heb verbonden, het is altijd de vrije hand aan de jeugdreclassering.”³⁸⁸

Een andere geïnterviewde rechter-commissaris stelt evenwel dat de mogelijkheid om bijzondere voorwaarden te verbinden aan een schorsing geen vrijbrief mag zijn voor onbegrensde hulpverlening. In zijn ervaring hebben de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering nog wel eens de neiging dit uit het oog te verliezen:

“Nou [het advies is] wel heel belangrijk. Maar die [Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering, YB] hebben in mijn ogen nog wel eens de neiging om echt zo’n bak voorwaarden te adviseren. Zo van ‘ik heb je en nou kaderen wel het allemaal in’. Terwijl ik denk van: ‘het moet wel ergens over gaan’. Nou bijvoorbeeld als een jongen gepakt wordt met wiet of het is duidelijk dat sprake is van verslaving of het feit is onder invloed gebeurd, dan zou ik nog wel de neiging hebben om bijvoorbeeld voorwaarden over middelengebruik op te nemen. Maar als zo’n relatie er helemaal niet is, dat blijkt ook uit het dossier, om dan bijvoorbeeld een verbod op middelengebruik op te leggen, dan denk ik ‘ja, natuurlijk het is allemaal heel gezond, maar of je dat dan in dit kader zo moet doen?’ En op basis van één gesprek? Kijk, als je dat in een strafzaak doet en er is uitvoerig onderzoek gedaan en er is duidelijk in kaart gebracht van ‘dit zijn de zorgen’, dat je dan met dit soort voorwaarden komt...”³⁸⁹

380 Raadkamerzitting 21.

381 Voorgeleiding 30.

382 Voorgeleiding 22.

383 Raadkamerzitting 99; Raadkamerzitting 107.

384 Raadkamerzitting 5.

385 Voorgeleiding 48; Raadkamerzitting 68; Raadkamerzitting 105.

386 Raadkamerzitting 44.

387 Raadkamerzitting 124.

388 Interview rechter-commissaris L.

389 Interview rechter-commissaris P.

De opvattingen van rechters over (het doel van) het verbinden van bijzondere voorwaarden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte lopen sterk uiteen. Deze opvattingen kunnen langs een continuüm worden geplaatst tussen enerzijds de opvatting dat toepassing van bijzondere voorwaarden strikt is gebonden aan juridische regels en beginselen en anderzijds de opvatting dat hulpverlening voorop dient te staan en de hulpverlenende instanties hiervoor zoveel mogelijk de vrije hand moeten worden gelaten. Een raadkamerrechter verwoordt dit als volgt:

“Nou de Raad zit natuurlijk nog meer op de lijn van: wat heeft deze jongere nodig om er beter uit te komen? In feite zou je daar als rechter nog meer terughoudend mee om moeten gaan door te kijken van: wat is er nou gerechtvaardigd in het licht van wat er gebeurd is? Welke inperking op zijn vrijheid verdient deze jongen ook? Want het is hoe dan ook een inperking van zijn vrijheid en hij moet dit doen, terwijl zijn schuld nog niet bewezen is. Het is nog in de fase voordat er een definitief oordeel is gegeven. Ik denk dat daar nog wel een verschil is tussen kinderrechters, in hoeverre je die beschermingsgedachte een warm hart toe draagt. Dat je denkt van: we zijn hier nu op dit punt beland, laten we maar alles inzetten wat op dit moment voor handen is, want kwaad kan het sowieso niet. Of ga je meer strafrechtelijk te werk: tot hoever is de ingreep nodig voor wat er gebeurd is en rechtvaardigt dat het ook? En dat is denk ik lastig, om die balans te vinden. En misschien schieten we daar als jeugdrechters wel heel gauw en makkelijk in door, omdat je ziet welke problemen er spelen. En dat is ook lastig. ... Je ziet namelijk altijd gevallen die veel slechter zijn dan jij in jouw persoonlijke kring ziet, of bijna altijd is dat zo. Dus dat het in je opkomt van ‘hier moet iets gebeuren’, dat is altijd wel aanwezig. Nou, dan is er ook nog eens een keer de Raad en de jeugdreclassering die bevestigen dat en dan ga je daar heel makkelijk in mee.”³⁹⁰

De uiteenlopende benaderingen van rechters kunnen geïllustreerd worden aan de hand van drie juridische beginselen die door rechters in meer of mindere mate in acht worden genomen bij het bepalen van de bijzondere voorwaarden: het subsidiariteitsbeginsel, het proportionaliteitsbeginsel en de onschuldpresumptie (zie par. 4.3.3 en 4.3.4).

Uit het observatieonderzoek volgt dat sommige rechters het subsidiariteitsbeginsel strikt toepassen, in die zin dat zij enkel bijzondere voorwaarden aan de schorsing verbinden die nodig zijn voor de verwezenlijking van de doelstellingen van het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis. Zo ging een rechter-commissaris in een tweetal zaken niet mee met alle door de Raad voor de Kinderbescherming voorgestelde bijzondere schorsingsvoorwaarden, omdat “deze voorwaarden te veel gericht zijn op het recidiverisico”. Het opnemen van deze voorwaarden achtte de rechter-commissaris “niet zuiver”, omdat het geschorste bevel tot voorlopige hechtenis niet was gebaseerd op de recidivegrond, maar enkel op de grond dat sprake was van een ‘12-jaarsfeit’ en de ernstig geschokte rechtsorde.³⁹¹

390 Interview raadkamerrechter D.

391 Voorgeleiding 58; Voorgeleiding 59.

Er waren daarentegen ook verschillende zaken waarin een verband tussen de gronden van het bevel tot voorlopige hechtenis een de aan de schorsing verbonden bijzondere voorwaarden niet of nauwelijks was te herkennen. Een treffend voorbeeld was de eerder aangehaalde zaak van een 15-jarige first offender die werd verdacht van het voorbereiden van een overval, waarin de voorlopige hechtenis werd bevolen op grond van het onderzoeksbelang, omdat de medeverdachte nog voortvluchtig was. Aan de schorsing van dit bevel werd door de rechter-commissaris, naast een – gelet op het onderzoeksbelang voor de hand liggend – contactverbod met medeverdachte, ook huisarrest en verplicht naar school gaan als bijzondere voorwaarden verbonden; voorwaarden die geenszins kunnen worden geresulteerd aan het onderzoeksbelang dat ten grondslag lag aan het geschorste bevel tot voorlopige hechtenis.³⁹²

Een ander voorbeeld is een zaak waarin de rechter-commissaris de inbewaringstelling beval op de grond van het ‘12-jaarsfeit’ en de ernstig geschokte rechtsorde, de op de vordering van de officier van justitie opgenomen onderzoeksgrond niet overnam, maar aan de schorsing van het bevel wel de bijzondere voorwaarde verbond dat de verdachte geen contact mocht zoeken met medeverdachte.³⁹³ De betreffende rechter-commissaris verklaart dit nadien tijdens een interview als volgt:

“‘Geen contact met medeverdachte’, dat is ook een redelijke standaard [voorwaarde, YB], omdat die vaak een niet zo’n hele denderende invloed op elkaar hebben, is dat niet zo handig om die weer samen te laten optrekken.”³⁹⁴

Een andere rechter-commissaris deelt deze opvatting niet en stelde na afloop van een andere geobserveerde voorgeleiding jegens de onderzoeker:

“Voorwaarden moeten wel echt nodig zijn. Bijvoorbeeld een contactverbod met medeverdachte wordt soms wel heel erg makkelijk opgelegd. Dat doe ik alleen bij de onderzoeksgrond of als er bij medeverdachten één wel bekend en de ander niet bekend.”³⁹⁵

Voorts lijkt ook het proportionaliteitsbeginsel een rol te kunnen spelen bij de beslissing van de rechter over het verbinden van bijzondere voorwaarden aan de schorsing. Zoals in paragraaf 7.4.3.2 reeds is aangehaald, stelt een raadkamerrechter zich tijdens een interview op het standpunt dat de zwaarte van de schorsingsvoorwaarden in redelijke verhouding moeten staan met de ernst van het feit en de ‘sterkte’ van de ernstige bezwaren: “dan geldt ook weer die proportionaliteit, van hoe ernstiger het feit en hoe sterker de ernstige bezwaren, hoe zwaarder de schorsingsvoorwaarden mogen zijn.”³⁹⁶ Een andere raadkamerrechter stelt eveneens dat de intensiteit van de schor-

392 Voorgeleiding 8.

393 Voorgeleiding 60.

394 Interview rechter-commissaris M.

395 Voorgeleiding 58 (na afloop).

396 Interview raadkamerrechter G.

singsvoorwaarden in verhouding moet staan met de ernst van het strafbare feit, ook als de jeugdige volgens de hulpverlenende instanties intensievere voorwaarden nodig heeft.³⁹⁷

Verder kan ook de onschuldpresumptie in meer of mindere mate van invloed zijn op de rechterlijke beslissing betreffende de aan de schorsing te verbinden bijzondere voorwaarden. Dit kan met name een rol spelen bij intensieve begeleidings- of behandelingstrajecten of 'bestraffende' voorwaarden. Sommige rechters menen dat het zuiverder is om dergelijke interventies na veroordeling in het kader van een voorwaardelijke straf of GBM of in de vorm van een leer- of werkstraf op te leggen. Andere rechters vinden dat het (pedagogische) hulpverleningsbelang dergelijke schorsingsvoorwaarden wel kunnen rechtvaardigen. Een raadkamerrechter verwoordt dit tijdens een interview als volgt:

"Mag je een ITB CRIEM of Harde Kern als schorsingsvoorwaarden opleggen, dus echt al een behandeling? Iemand gaat daar in mee omdat hij graag in vrijheid wilt worden gesteld, terwijl hij eigenlijk wel iets verplichts gaat doen, ook als hij zich al die tijd op zijn zwijgrecht heeft beroepen of altijd heeft ontkend, terwijl hij dat bij een vrijspraak helemaal niet had hoeven doen. En ja, dat wringt. Aan de andere kant denk ik dat de hulpverleningsbelangen toch wel zwaar wegen bij minderjarigen en dat maakt dat ik daar op zich toch wel minder moeite mee zou hebben, vooral als je ziet dat er dan een heel systeem om hem heen is die betrokken is om het tij te keren. Dan heb ik het met name over minderjarigen die aan het afglijden zijn."³⁹⁸

Tijdens het observatieonderzoek werd herhaaldelijk een intensief begeleidings- of behandelingstraject als bijzondere voorwaarde aan een schorsing verbonden. In één zaak sprak de rechter-commissaris – overigens zonder dit als bijzondere schorsingsvoorwaarde in de beschikking op te nemen – zelfs met een bekende jeugdige verdachte af dat hij alvast aan een taakstraf kon beginnen gedurende de schorsing.³⁹⁹ Een raadkamerrechter van dezelfde rechtbank legt deze werkwijze tijdens een interview uit:

"Wat wij ook veel doen is: al in de fase van het voorarrest wordt een afspraak gemaakt... je biedt een werkstraf aan van 30 uur en dat is eigenlijk dus al in de buurt van 'op gespannen voet met de onschuldpresumptie'. Maar toch wordt dat veel gedaan. Dat heeft ook voordelen, want de verdachte weet waar hij aan toe is. Hij verricht die straf en meestal komt hij dan op de zitting met een positief verhaal. Dat maakt een goede indruk. Dan is het toch iemand waar je afspraken mee kunt maken. En dan krijgt hij in de praktijk eigenlijk nooit meer dan die strafmaat. Dus daar maakt men royaal gebruik van, wat je er ook theoretisch van kunt zeggen."⁴⁰⁰

Uit zowel de observaties als de interviews wordt duidelijk dat sommige rechters de hulpverleningsbelangen voorop stellen als het gaat om het verbinden van bijzondere voorwaarden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis.

397 Interview rechter-commissaris E.

398 Interview raadkamerrechter A.

399 Voorgeleiding 43.

400 Interview raadkamerrechter N.

Deze rechters zien dit als *het* moment om alle hulpverlening in te zetten die nodig is om de jeugdige weer op het juiste pad te brengen en zeggen zich daarbij niet beperkt te voelen door juridische beginselen, zoals de subsidiariteit, proportionaliteit en de onschuldpresumptie. Zo zegt één van de geïnterviewde raadkamerrechters de hulpverleningsbelangen in dit kader als “hogere doelen” te beschouwen.⁴⁰¹ Een rechter-commissaris legt tijdens een interview, in reactie op ‘Casus Jeffrey’ (zie par. 7.3.1), uit hoe hij – na de formele behandeling van de wettelijke criteria voor het bevelen van voorlopige hechtenis – “helemaal los komt” zodra hij de bijzondere voorwaarden gaat bepalen die aan de schorsing van het bevel worden verbonden.

“De eerste vraag is: bewaring? Ja, op grond van herhalingsgevaar. En dan kom ik helemaal los zeg maar: een onderzoek naar de persoon als het even kan, school is belangrijk en hij is bezig dat te verpesten als hij met dat middelengebruik doorgaat en elke avond met vrienden op straat hangt. Dus dat gedrag moet veranderen, jeugdreclassering erop, al die voorwaarden die zijn gedrag kunnen beïnvloeden. En voor zo’n jongen, daar hoef je geen deskundige voor te zijn, [om te zien] dat hij baat heeft bij agressietraining. (...) Je probeert de dingen waar hij mee bezig is om zichzelf in de spiraal naar beneden te begeven, om die dingen eruit te halen.”⁴⁰²

Aldus is duidelijk dat als het gaat om het bepalen van schorsingsvoorwaarden ogenschijnlijk alle rechters er naar streven om “maatwerk” te leveren, maar dat de wijze waarop zij dit maatwerk leveren sterk afhangt van hun perceptie van de functie van schorsingsvoorwaarden en van de grenzen die het juridische kader stelt aan het verbinden van bijzondere voorwaarden aan een schorsing van de voorlopige hechtenis. Deze rechterlijke percepties blijken sterk uiteen te kunnen lopen, hetgeen indiceert dat geen sprake is van een uniforme wijze waarop in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk door rechters wordt omgegaan met bijzondere schorsingsvoorwaarden.

7.5.2.3 Duur schorsingsvoorwaarden

Op grond van artikel 27, derde lid BTJ kan de rechter de werking van de aan een schorsing van de voorlopige hechtenis te verbinden bijzondere voorwaarden beperken tot een bepaalde tijdsduur. In de praktijk lijkt de rechter niet vaak gebruik te maken van deze bevoegdheid. Slechts bij één van de in het onderzoek betrokken rechtbanken wordt een maximale duur gekoppeld aan een schorsingsvoorwaarde, te weten de avondklok. Uit de interviews met rechters van de betreffende rechtbank komt naar voren dat daar intern de afspraak is gemaakt om structureel de duur van de avondklok als schorsingsvoorwaarde te beperken tot maximaal twee of drie maanden. Dit geldt echter uitsluitend voor de avondklok en niet voor de overige schorsingsvoorwaarden, mits deze niet van rechtswege aan een termijn zijn gebonden.

401 Interview raadkamerrechter T.

402 Interview rechter-commissaris L.

Een raadkamerrechter illustreert tijdens een interview waarom bepaalde voorwaarden volgens hem wel in duur zouden moeten worden begrensd en andere voorwaarden niet:

“Wij begrenzen de avondklok altijd tot maximaal twee of drie maanden. En een aantal schorsingsvoorwaarden is natuurlijk al begrensd [in het BTJ, YB]. Mijn beleving is dat... als ik specifieke schorsingsvoorwaarden opleg, dan zijn die in beginsel voor zes maanden. En dan bedoel ik: ITB, De Waag, etc. (...) Gebiedsverboden, contactverboden, ik moet eerlijk zeggen dat ik mij daar nog niet zo om bekreund heb. Contactverboden leggen we wel op en ik moet je eerlijk zeggen: ik vind het helemaal niet zo erg als de verdachte en het slachtoffer ook na die zes maanden elkaar niet opzoeken. Bij contactverbod tussen medeverdachten gaat dat misschien wel een beetje wringen, want tot hoelang moet je jongens die ooit vrienden waren van elkaar scheiden? Stel dat de officier heeft zitten slapen, na anderhalf jaar mogen ze elkaar nog steeds niet zien, terwijl zij allebei inmiddels misschien wel zeggen ‘het was stom wat we toen deden’ en de ene al bijna klaar is met zijn studie en de ander is halverwege... Gebiedsverboden leggen wij ook wel eens op, maar dan kijk ik wel heel erg naar de vraag: wat heb jij in dat gebied te zoeken? Want als dat niks is, dan heb ik geen enkel probleem om dat gebiedsverbod op te leggen. Als het maar een klein dingetje is, dan heb je pech, dan kun je totdat de zaak op zitting is maar even niet in dat gebied komen. Dan ga je je boodschappen maar ergens anders doen. Maar ik denk dat ik het ook niet zo heel erg zou vinden als dat meer dan zes maanden is.”⁴⁰³

In de andere vier onderzochte rechtbanken is het geen vaste praktijk dat de avondklok als schorsingsvoorwaarde in duur wordt beperkt. Desalniettemin geven verschillende rechters van deze rechtbanken tijdens het interview – uit zichzelf, dan wel desgevraagd – aan dat zij dit eigenlijk wel zouden moeten gaan doen.

“Wat we ook niet vaak doen en meer zouden moeten doen, is dat we ons ook bezig houden met de termijn waarvoor we die voorwaarden willen opleggen. Want het is vaak een open einde, terwijl vaak kan het wel een tijdje duren voordat het uiteindelijk op zitting komt. En al die tijd moeten die jongeren zich aan die avondklok houden, tenzij iemand eens aan de bel trekt van ‘hallo, hij wil weer naar sport’ of hij wil een baantje en dat wij dan zoiets hebben van ‘oh, ja dat kan nu wel weer’. En dat is wel een punt, voor wat betreft die termijnen, dat we veel meer moeten realiseren dat we dat moeten begrenzen. We weten allemaal wel dat dat eigenlijk moet, maar op het moment zelf denk je daar vaak niet aan.”⁴⁰⁴

Begrenzing van de duur van de bijzondere voorwaarden die aan de schorsing van de voorlopige hechtenis kunnen worden verbonden, blijkt dus – althans ten tijde van het praktijkonderzoek – niet structureel te zijn gewaarborgd in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk. Niettemin geven de interne afspraken binnen één van de onderzochte rechtbanken, alsook de percepties van verschillende rechters van de andere onderzochte rechtbanken er wel blijk van dat er onder rechters draagvlak bestaat om dit in elk geval voor wat betreft de avondklok (beter) te gaan waarborgen.

403 Interview raadkamerrechter J.

404 Interview raadkamerrechter D.

7.5.3 Huisarrest

Indien de rechter besluit de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis niet te schorsen, heeft hij op grond van artikel 493, derde lid Sv de mogelijkheid om de voorlopige hechtenis op andere locatie dan de justitiële jeugdinrichting ten uitvoer te leggen. De rechter kan daartoe elke “geschikte plaats” aanwijzen. In het observatieonderzoek maakten rechters niet veel gebruik van deze bevoegdheid. Tijdens de 201 bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van de) gevangenhouding, werd slechts driemaal door de rechter(s) gebruik gemaakt van artikel 493, derde lid Sv om de voorlopige hechtenis op een alternatieve locatie ten uitvoer te leggen.⁴⁰⁵ In al deze gevallen betrof de door de rechter aangewezen plaats het ouderlijk huis van de verdachte, waarmee de voorlopige hechtenis in de vorm van huisarrest ten uitvoer werd gelegd.

Tijdens een aantal bijgewoonde voorgeleidingen en raadkamerzittingen kwam de mogelijkheid van huisarrest wel ter sprake, maar besloot de rechter-commissaris of raadkamer dat het ouderlijk huis geen geschikte plaats was en dat de voorlopige hechtenis in de justitiële jeugdinrichting ten uitvoer zou worden gelegd, dan wel dat de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis zou worden geschorst. Dit roept de vraag op welke factoren voor rechters bepalend kunnen zijn in hun beslissing om de voorlopige hechtenis al dan niet in het ouderlijk huis van de verdachte ten uitvoer te laten leggen (par. 7.5.3.1), alsook de vraag hoe huisarrest als alternatieve vorm van tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis zich verhoudt tot de schorsing onder bijzondere voorwaarden (par. 7.5.3.2).

7.5.3.1 Voorlopige hechtenis thuis of in de justitiële jeugdinrichting?

Verschillende factoren kunnen van invloed zijn op de beslissing van de rechter om de voorlopige hechtenis al dan niet in de vorm van huisarrest ten uitvoer te leggen. Uit de interviews volgt dat sommige rechters het huisarrest vooral passend vinden in gevallen waarin sprake is van een hele *jonge en/of beïnvloedbare* verdachte, waarbij het niet wenselijk wordt geacht dat deze verdachte in een justitiële jeugdinrichting terecht komt, maar een vorm van vrijheidsbeneming niettemin gepast wordt geacht. Zo stelt een rechter-commissaris tijdens een interview:

“Nou ja, dat huisarrest dat doe ik denk ik alleen bij de jeugdigen. De echt jonge... de 14-jarigen met ernstige feiten, waarvan ik niet denk dat het goed is als zij in een JJI [justitiële jeugdinrichting, YB] verblijven, omdat ze daar alleen maar verkeerde ideeën opdoen en waar thuis een stevig genoeg situatie is om hem echt in de gaten te houden. En dan vind ik het op zich wel een goede straf, want dan zitten ze gewoon lekker binnen, terwijl hun vriendjes lekker buiten aan het voetballen zijn. Ja, dat is ook niet fijn.”⁴⁰⁶

405 Zie bijlage 2.

406 Interview rechter-commissaris H.

Uit het observatieonderzoek volgt dat ook de *bijzondere kwetsbaarheid* van de verdachte een reden kan zijn om voorlopige hechtenis in de vorm van huisarrest ten uitvoer te leggen. Zo volgde de rechter-commissaris in een zaak van een 17-jarige verdachte met een licht verstandelijke beperking het advies van de Raad voor de Kinderbescherming om huisarrest toe te passen, omdat de Raad uitdrukkelijk aangaf dat de justitiële jeugdinstelling voor de verdachte, gelet op zijn bijzondere kwetsbaarheid, geen geschikte plaats was.⁴⁰⁷ In een andere zaak werd door de raadkamer overwogen dat het niet wenselijk en zelfs gevaarlijk zou zijn om de 15-jarige, kwetsbare verdachte tussen de 17-jarigen in een justitiële jeugdinstelling te plaatsen, zeker nu het een zaak betrof waarvoor veel media-aandacht was waarvan de populatie in de justitiële jeugdinstelling hoogstwaarschijnlijk ook op de hoogte was.

Voorts lijkt ook het belang van voortzetting van de *schoolgang of stage* van de minderjarige verdachte een rol te kunnen spelen. Het wordt de verdachte die zich in huisarrest bevindt doorgaans namelijk wel toegestaan (of zelfs verplicht) om het ouderlijk huis te verlaten om naar school of stage te gaan. Hiermee kan de modaliteit van het huisarrest de minderjarige verdachte in staat stellen om gedurende de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis zijn schoolgang of stage voort te zetten. Dit wordt tijdens een interview aangehaald door een raadkamerrechter:

“Ik zou zeggen dat het [huisarrest, YB] alleen voor jonge kinderen kan en alleen in die gevallen waarin de schoolgang bewaakt moet worden en niet op andere wijzen daarin voorzien kan worden.”⁴⁰⁸

Een cruciale factor bij de beslissing over toepassing van huisarrest is voorts “het *thuisfront*” (met name de ouders) van de minderjarige verdachte. De rechter zal het ouderlijk huis van de verdachte niet aanwijzen als een “geschikte plaats” voor tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis wanneer ouders niet in staat worden geacht voldoende toezicht te houden op de naleving van het huisarrest of wanneer het thuisfront als instabiel of onveilig wordt aangemerkt. Zo stelt een raadkamerrechter tijdens een interview:

“Het heeft natuurlijk alles te maken met hoe het thuisfront dit oppikt. Echt alles. Als wij maar een flintertje twijfel hebben, dan gaat wat mij betreft het feest al niet door.”⁴⁰⁹

Ook een andere raadkamerrechter brengt tijdens een interview onder woorden hoe belangrijk de ouders van de minderjarige verdachte zijn voor de beslissing van de rechter over het al dan niet toepassen van huisarrest:

“We hebben de keuze tot huisarrest, dan speelt de inbreng en ook de stevigheid van de ouders wel een grote rol. Als je ouders hebt die zeggen ‘mijn kind kan dit onmogelijk gedaan hebben, de politie zit helemaal fout’, dan heb je een ander verhaal natuurlijk dan

407 Voorgeleiding 32.

408 Interview raadkamerrechter G.

409 Interview raadkamerrechter O.

ouders die zeggen ‘we tobben al eindeloos met die jongen, we hebben hulp nodig, maar we kunnen hem wel een stevig kader bieden en als hij bij ons in huisarrest moet zitten dan zullen wij heel goed op hem letten en is mijn vrouw niet thuis, dan ben ik wel thuis’. Dat is wel essentieel voor een huisarrest.”⁴¹⁰

Dat de indruk die de rechters hebben van het thuisfront van de verdachte cruciaal is voor de beslissing over huisarrest, kwam ook tijdens het observatieonderzoek naar voren. Zo werd door de raadkamer in een zaak van een 16-jarige verdachte van een gewapende overval uitdrukkelijk overwogen dat de thuissituatie van de verdachte erg onzeker was en zijn gezin bekend stond als een probleemgezin, waardoor toepassing van huisarrest niet verantwoord werd geacht. In een zaak van een 17-jarige verdachte van een woninginbraak werd door de raadkamer overwogen dat moest worden afgezien van het toepassen van huisarrest, omdat de verdachte zelf geen dagbesteding had, terwijl zijn moeder overdag aan het werk was en dus niet thuis kon toezien op het huisarrest.⁴¹¹

Tot slot lijkt ook de *ernst van het strafbare feit* waarop de verdenking betrekking heeft een rol van betekenis te kunnen spelen bij de beslissing of de voorlopige hechtenis in de vorm van huisarrest of in een justitiële jeugd-inrichting ten uitvoer wordt gelegd. Zo werd door de raadkamer in de hierboven aangehaalde zaak van de 16-jarige verdachte van een overval op een café onder meer overwogen dat huisarrest, gelet op de ernst van het feit, “te licht” moest worden geacht.⁴¹²

7.5.3.2 Voorlopige hechtenis thuis of schorsen?

Tijdens enkele bijgewoonde raadkamerzittingen en interviews met rechters kwam aan de orde hoe het huisarrest op grond van artikel 493, derde lid Sv zich verhoudt tot de schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere voorwaarden. Zo ook in een zaak waarin een 15-jarige first offender, die door de Raad voor de Kinderbescherming werd aangemerkt als bijzonder kwetsbaar, werd verdacht van een zedendelict. Ten tijde van de raadkamerzitting verbleef de verdachte in het kader van de inbewaringstelling in huisarrest. Door de raadkamer werd overwogen of met de gevangenhouding het huisarrest voor 30 dagen zou moeten worden voortgezet of dat de gevangenhouding zou moeten worden geschorst onder strikte voorwaarden. Hierbij werd opgemerkt dat het verschil tussen huisarrest en een schorsing met strikte voorwaarden, zoals een dagprogramma en een avondklok, vooral ‘cosmetisch’ is. Niettemin werd een schorsing, gelet op de ernst van het feit, op dat moment ‘te vroeg’ geacht. Hierbij speelde ook een rol dat de media veel aandacht aan de zaak besteedde, waardoor het maatschappelijk mogelijk niet zou worden geaccepteerd als de voorlopige hechtenis van

410 Interview raadkamerrechter G.

411 Raadkamerzitting 107.

412 Raadkamerzitting 70.

de verdachte al zo snel zou worden geschorst en er een risico bestond voor repercussies. De raadkamer achtte het om die reden ook in het belang van de verdachte om de voorlopige hechtenis in de vorm van huisarrest voort te zetten. Dit betekende dat de bewegingsruimte van de verdachte feitelijk was beperkt tot het ouderlijk huis en de tuin, ook omdat de verdachte vanwege het incident niet meer welkom was op school en het bovendien (bijna) schoolvakantie was.

Ongeveer een maand later kwam de zaak weer voor de raadkamer, waarin moest worden beslist over de verlenging van de gevangenhouding. Toen overwoog de alleenzittende raadkamerrechter dat het huisarrest lang genoeg had geduurd, mede gelet op de enorme belasting van het huisarrest voor het gehele gezin. De raadkamerrechter besloot de gevangenhouding weliswaar te verlengen, maar wel te schorsen onder de bijzondere voorwaarden dat verdachte zich zou houden aan alle aanwijzingen van de jeugd-reclassering en geen contact zou opnemen met het slachtoffer. De raadkamerrechter motiveerde zijn beslissing over het huisarrest als volgt:

“Het huisarrest heeft nu wel lang genoeg geduurd. Het feit is erg, dat blijft ook zo, maar de geschokte rechtsorde neemt met de tijd wel iets af. Je hoeft niet de hele zomervakantie binnen te zitten.”

Op basis van de observaties en interviews is evenwel duidelijk geworden dat rechters de verhouding tussen huisarrest en de schorsing onder voorwaarden verschillend waarderen. Een raadkamerrechter stelt tijdens een interview dat huisarrest een “steviger signaal” afgeeft richting de verdachte en de samenleving dan een schorsing onder voorwaarden.

“En dan is huisarrest een steviger signaal dan een schorsing denk ik. En het wordt zeker steviger gevoeld. Want het is echt beperkt: om half 9 naar school, om 3 uur thuis zijn en ook in de weekenden. En de ouders die het moeten controleren.”⁴¹³

Tijdens een geobserveerde raadkamerzitting werd daarentegen door de raadkamer overwogen dat in de praktijk niet veel verschil zit tussen huisarrest en schorsing onder voorwaarden. In deze zaak verbleef de 14-jarige verdachte ten tijde van de raadkamerzitting in huisarrest in het kader van de inbewaringstelling en delibereerden de raadkamerrechters over de vraag of het huisarrest zou moeten worden voortgezet of dat de voorlopige hechtenis zou moeten worden geschorst onder voorwaarden. De raadkamer overwoog dat een schorsing onder strikte voorwaarden zeker zo zwaar is als huisarrest en dat de maatschappij toch al niet snapt dat de verdachte thuis zit. Doordat die stap al is genomen (lees: de beslissing van de rechter-commissaris om de inbewaringstelling niet in een justitiële jeugdinstelling, maar thuis ten uitvoer te leggen), stond volgens de raadkamer de maatschappelijke reactie ook niet in de weg aan een schorsing onder voorwaarden. De

413 Interview raadkamerrechter O.

raadkamer overwoog dat de schorsing het voordeel heeft dat daar een pakket aan voorwaarden aan kan worden verbonden en dat dit eenvoudiger is te controleren dan huisarrest. De raadkamer besloot uiteindelijk dat het persoonlijke belang om te schorsen in deze zaak zwaarder woog dan het maatschappelijke belang bij voortzetting van het huisarrest.

Ook in een andere zaak waarin in raadkamer werd beraadslaagd over voortzetting van het huisarrest of een schorsing onder voorwaarden speelde het belang dat de verdachte door middel van bijzondere voorwaarden de wenselijke begeleiding zou krijgen een belangrijke rol in de beslissing van de raadkamer om tot schorsing van de gevangenhouding over te gaan. De nuanceverschillen tussen het huisarrest en de schorsing onder voorwaarden worden tevens tijdens een interview onder woorden gebracht door een raadkamerrechter:

“Kijk, in het kader van schorsing kan je natuurlijk alles doen. Je kan een soort huisarrest geven [als voorwaarde, YB]. (...) Wij gebruiken soms de mogelijkheid om de detentie thuis te laten doorbrengen [artikel 493, derde lid Sv, YB]. Dat is natuurlijk heel raar: als je dat doet dan mag het kind dus de deur niet uit. Dan zijn de ouders als het ware aangesteld als bewakers; dan moet er dus altijd iemand thuis zijn. Dus het is voor het hele gezin erg zwaar. En ik denk dat als je vindt dat iemand ondertussen ook allerlei andere dingen moet doen, dan kan je hem op een gegeven moment beter schorsen, want ik vind dat een beetje moeilijk te verenigen dat je zegt: ‘detentie thuis, maar je moet wel naar school, en je mag wel naar fitness’. Dat vind ik meer een situatie waarin je zou moeten schorsen met die voorwaarden.”⁴¹⁴

Dat in de feitelijke situatie weinig verschil bestaat tussen huisarrest op grond van artikel 493, derde lid Sv, waarbij het de verdachte soms wel is toegestaan naar school of stage te gaan, en de schorsing onder strikte bijzondere voorwaarden (bijvoorbeeld een dagprogramma en een avondklok) lijkt er in de praktijk nog wel eens toe te leiden dat tijdens de tenuitvoerlegging van het huisarrest onduidelijkheden bestaan over wat wel en niet is toegestaan en wat bijvoorbeeld de rol is van de jeugdreclassering. Dit kwam onder meer naar voren tijdens een raadkamerzitting in een zaak van een 17-jarige verdachte van diefstal en heling, die zijn inbewaringstelling thuis mocht doorbrengen. Tijdens de raadkamerzitting bracht de aanwezige jeugdreclasserder naar voren dat het huisarrest goed verliep, dat de verdachte naar school en stage ging en elke dag een uurtje mocht “luchten”. Zo was verdachte met toestemming van de jeugdreclassering onder meer een aantal keer met zijn moeder mee geweest naar de supermarkt. De raadkamerrechters toonden zich tijdens het raadkameroverleg verbaasd over het feit dat de jeugdreclasserder zelfstandig had bepaald dat de verdachte dagelijks een uurtje mocht luchten. Volgens de rechters past dit niet bij huisarrest in de zin van artikel 493, derde lid Sv: bij huisarrest zijn de ouders de “directeur van de JJI”, heeft de jeugdreclassering daarbij geen stem en is het uitgangspunt dat de verdachte, behoudens school en stage, thuis blijft. De raadkamer stelde

414 Interview raadkamerrechter Q.

zich voor het dilemma dat het enerzijds de jeugdreclassering niet dwars wilde liggen, omdat die positief waren over het luchten, maar anderzijds ook geen precedent wilde scheppen en duidelijk wilde maken dat het niet aan de jeugdreclassering is om zelfstandig invulling te geven aan het huisarrest. Uiteindelijk besloot de raadkamer tot schorsing van de gevangenhouding over te gaan, zodat de jeugdreclassering een duidelijkere rol zou krijgen. Aan de schorsing werden de voorwaarden verbonden dat de verdachte zich moest houden aan de aanwijzingen van de jeugdreclassering, naar school en stage zou gaan en zich moest houden aan een avondklok.

Het onderscheid tussen de alternatieve tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis en schorsing onder voorwaarden vervaagt echter nog sterker nu het binnen sommige rechtbanken vaste praktijk is dat huisarrest niet op grond van artikel 493, derde lid Sv wordt toegepast, maar als bijzondere voorwaarde aan een schorsing wordt verbonden dat de verdachte direct na school naar huis moet komen en ook in de avonden en weekenden thuis moet blijven.

“Huisarrest op deze titel [artikel 493, derde lid Sv, YB] doen we niet. Dat is een beetje kinderrechtser oude stijl. Dat kan wel. Maar dan opteren wij schorsing en dan gewoon meteen na school weer naar huis als voorwaarde. En zo’n huisarrest is een beetje een rare constructie. Je legt eigenlijk gewoon de juridische ellende bij de ouders. Daar komt het gewoon op neer. De ouders zitten gewoon de hele dag met dat kind opgescheept. En als er geen school is, dan zitten ze gewoon de hele dag thuis op de bank. En of dat nou pedagogisch zo verstandig is. Ik weet niet wat nou beter is, om te zeggen ‘je zit in een JJI waar er goed op jou gelet wordt en er ook observatieverslagen komen’ om dat af te zetten tegen ‘je zit de hele dag bij je moeder aan de keukentafel’.”⁴¹⁵

Rechtbanken blijken dus verschillende juridische titels te gebruiken om (vormen van) huisarrest op te baseren. Dit betekent evenwel dat verdachten die zich feitelijk in een soortgelijke situatie bevinden (lees: in huisarrest), maar daartoe op verschillende juridische titels zijn gehouden, een wezenlijk verschillende rechtspositie kunnen hebben. Zo geldt huisarrest op grond van artikel 493, derde lid Sv als een modaliteit van voorlopige hechtenis, waardoor onder meer de termijnen van artikel 64 en 66 Sv van toepassing zijn, het huisarrest bij veroordeling zal worden verrekend met de op te leggen straf (artikel 27 Sr) en de verdachte, indien uiteindelijk geen straf of maatregel wordt opgelegd, een verzoek tot schadevergoeding zal kunnen doen voor de in huisarrest doorgebrachte tijd (artikel 89 Sv). Deze rechtswaarborgen gelden niet als huisarrest als bijzondere voorwaarde aan de schorsing wordt verbonden. Men zou dan ook kunnen stellen dat verdachten die zich op grond van artikel 493, derde lid Sv in huisarrest bevinden een stevigere rechtspositie hebben dan verdachten die zijn gehouden binnenshuis te blijven op grond van een bijzondere voorwaarde die is verbonden aan de schorsing. Een raadkamerrechter geeft daarentegen tijdens een interview aan dat toepassing van huisarrest als modaliteit van voorlopige hechtenis

415 Interview raadkamerrechter C.

in de praktijk juist een strafverhogend effect kan hebben, hetgeen verband houdt met de nauwe samenhang tussen voorlopige hechtenis en straf, zoals beschreven in paragraaf 7.4.4.5.

“Het verschil is dat het huisarrest automatisch een strafverhogend effect heeft, want, gek genoeg, dat doen we misschien toch heel automatisch, dat als er zo veel tijd in voorlopige hechtenis is doorgebracht, dan leg je dat automatisch als straf op. (...) En hoe je het ook went of keert: geschorst van voorlopige hechtenis telt niet mee bij de straf.”⁴¹⁶

Duidelijk is in elk geval dat de lijn tussen alternatieve tenuitvoerlegging van voorlopige hechtenis in de vorm van huisarrest en de schorsing onder bijzondere voorwaarden in de praktijk flinterdun kan zijn. Er lijkt onder rechters geen eenduidigheid te bestaan over de feitelijke verschillen tussen beide modaliteiten, noch over de juridische titel waarop huisarrest in de voorfase van het strafproces moet worden gebaseerd. De wijze waarop in de praktijk met huisarrest wordt omgegaan, verschilt dan ook per rechtbank (en mogelijk zelfs per rechter).

7.5.4 Nachtdetentie

Een andere modaliteit van voorlopige hechtenis die op grond van artikel 493, derde lid Sv kan worden toegepast is de nachtdetentie. Dit houdt in dat de minderjarige verdachte gedurende de avonden en nachten en in de weekenden in de justitiële jeugdinrichting verblijft en doordeweeks overdag een gestructureerd dagprogramma volgt buiten de inrichting.⁴¹⁷ Nachtdetentie wordt in de praktijk niet vaak toegepast (zie par. 5.2). Dit kwam ook naar voren tijdens het observatieonderzoek.

Tijdens de 201 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar over een vordering tot inbewaringstelling of gevangenhouding is beslist, maakte de rechter(s) negen maal gebruik van de mogelijkheid om de voorlopige hechtenis in de vorm van nachtdetentie ten uitvoer te leggen.⁴¹⁸ Opvallend zijn voorts de grote verschillen tussen rechtbanken voor zover het gaat om de toepassing van nachtdetentie.⁴¹⁹ Ten tijde van het praktijkonderzoek werd bij twee van de vijf onderzochte rechtbanken zo nu en dan gebruik gemaakt van nachtdetentie.⁴²⁰ Bij de overige drie onderzochte rechtbanken bestond ten tijde van het onderzoek – volgens de geïnterviewde rechters van de betreffende rechtbanken – een praktijk waarin in het geheel geen gebruik (meer) wordt gemaakt van de modaliteit van nachtdetentie.

416 Interview raadkamerrechter G.

417 Zie Vernieuwd Protocol Nachtdetentie 2012, par. 1.1.

418 In alle negen gevallen werd nachtdetentie bevolen door de raadkamer. Zie bijlage 2.

419 Dit is al eerder geconstateerd in het onderzoek van Bos e.a. 2006 (zie par. 5.5).

420 Zie bijlage 2. Bij één van deze twee rechtbanken is het gebruik van nachtdetentie in de periode na afloop van het observatieonderzoek – praktisch – een stuk lastiger geworden, nadat de justitiële jeugdinrichting die in het betreffende arrondissement was gelegen werd gesloten.

In één van de onderzochte arrondissementen, waarin ten tijde van het praktijkonderzoek wel nachtdetentie werd toegepast, werd door rechters gebruik gemaakt van een Protocol Nachtdetentie⁴²¹ bij het bepalen of een minderjarige verdachte in aanmerking zou komen voor nachtdetentie. Uit dit protocol kan onder meer worden afgeleid dat redenen om nachtdetentie toe te passen gelegen kunnen zijn in het belang van het voortzetten of starten van schoolgang en/of stage, het voortzetten van een baan en/of het ondergaan van een dagbehandeling of ambulante therapie.⁴²² In het protocol staan ook contra-indicaties voor nachtdetentie opgesomd, bijvoorbeeld dat sprake is van – kort gezegd – een ‘12-jaarsfeit en een ernstig geschokte rechtsorde’, vluchtgevaar, ernstige recidive, beperkingen zijn opgelegd, een persoonlijkheidsonderzoek door twee of meer gedragsdeskundigen is bevolen of naar verwachting een vrijheidsbenemende straf of maatregel van meer dan zes maanden onvoorwaardelijk zal worden opgelegd.⁴²³ Ook kan nachtdetentie worden geweigerd in gevallen waarin de minderjarige verdachte in kwestie daarvoor niet geschikt wordt geacht, bijvoorbeeld vanwege een ernstige gedragsstoornis, verslavingsproblematiek, onaangepast gedrag in de justitiële jeugdinstelling of in het geval dat de Raad voor de Kinderbescherming zodanige zorgen heeft gesignaleerd dat nachtdetentie niet verantwoord is te achten.⁴²⁴ Voorts is voor nachtdetentie vereist dat bijvoorbeeld de school, stage- of werkplek en/of de behandelinstelling zich bereid verklaart om de minderjarige verdachte te (blijven) voorzien van een gestructureerde dagbesteding in het kader van de nachtdetentie.⁴²⁵

Dat de in het protocol genoemde contra-indicaties in de praktijk niet per definitie in de weg staan aan toepassing van nachtdetentie, bleek tijdens een geobserveerde raadkamerzitting in een zaak van een 14-jarige verdachte van een reeks inbraken. Tijdens de raadkamerzitting werd door de raadsman uitdrukkelijk verzocht om toepassing van nachtdetentie en werd dit ook geadviseerd door de Raad voor de Kinderbescherming en jeugdreclassering. Ook de verdachte zelf gaf aan dat hij graag door middel van nachtdetentie naar school wilde blijven gaan. Tijdens het overleg tussen de rechters in raadkamer werd het protocol aangehaald en passeerden verschillende ‘contra-indicaties’ de revue, waaronder dat sprake was van een zwaar delict, dat de verdachte weinig inzet toonde op school en dat een ‘dubbel PO’ ging starten. Niettemin besloot de raadkamer uiteindelijk toch de voorlopige hechtenis in de vorm van nachtdetentie te bevelen voor de duur van 60 dagen, vanwege de jonge leeftijd van de verdachte, de positieve invloed die de school, in het bijzonder zijn mentor, op hem zou kunnen hebben en het feit dat de officier van justitie zich niet verzette tegen nachtdetentie.

421 Vernieuwd Protocol Nachtdetentie 2012.

422 *Ibid.*, par. 1.2.

423 *Ibid.*, par. 2.1.

424 *Ibid.*, par. 2.2.

425 *Ibid.*, par. 3.2.

Ook tijdens andere geobserveerde raadkamerzittingen speelde de schoolgang van de verdachte een doorslaggevende rol in de beslissing van de raadkamer om nachtdetentie toe te passen,⁴²⁶ terwijl in één bijgewoende zaak niet zozeer de schoolgang, maar het belang van het starten van een ambulante behandeling voor de raadkamer reden was om nachtdetentie te bevelen.⁴²⁷ Voorts zijn er tijdens het observatieonderzoek ook voorgeleidingen en raadkamerzittingen bijgewoond waarin de rechter-commissaris of raadkamer de mogelijkheid van nachtdetentie weliswaar in overweging nam, maar toch besloot daarvan af te zien op basis van bijvoorbeeld de ernst van het feit,⁴²⁸ de omstandigheid dat het strafbare feit op school is gepleegd⁴²⁹ en/of de houding van de verdachte.⁴³⁰

Ook is een raadkamerzitting bijgewoond waar de raadkamer besloot op basis van aan artikel 67a, derde lid Sv en artikel 27 Sr gerelateerde overwegingen, zoals beschreven in de bovenstaande paragrafen 7.4.4.4 en 7.4.4.5, geen gebruik te maken van nachtdetentie als modaliteit van voorlopige hechtenis, maar de voorlopige hechtenis te schorsen onder voorwaarden. Aan het einde van de zitting motiveerde de alleenzittende raadkamerrechter zijn beslissing als volgt:

“Als er nou een zitting gepland stond, dan was nachtdetentie een optie geweest. Maar nu kan het nog zo lang duren. Dan blijft er niks meer over [om als straf op te leggen, YB] voor op zitting.”⁴³¹

Ook tijdens een interview wordt er door een raadkamerrechter op gewezen dat nachtdetentie een vorm is van voorlopige hechtenis, waardoor de zittingsrechter ertoe gehouden is om, bij veroordeling van de verdachte, de periode die de verdachte heeft doorgebracht in nachtdetentie te verrekenen met de op te leggen straf (vgl. art. 27 Sr). Gelet op de nauwe samenhang tussen de (duur van) voorlopige hechtenis en de straftoemeting, zoals in paragraaf 7.4.4.5 is beschreven, kan een langdurige nachtdetentie in de praktijk een strafverhogend effect hebben (vgl. ook par. 7.5.3.2). Het is volgens de betreffende raadkamerrechter dan ook van belang om dit mee te nemen in zijn beslissing over toepassing van nachtdetentie.

“Bij nachtdetentie tikt de klok door [het is een vorm van voorlopige hechtenis, YB], dat is ook een afweging. Daar moet je ook mee uitkijken. Dat je hem niet drie maanden in nachtdetentie laat zitten, terwijl zijn medeverdachte die wel zelfstandig naar school kon, maar veertien dagen heeft gezeten. Ik vind nachtdetentie op zich een prachtig instrument, maar

426 Raadkamerzitting 16; Raadkamerzitting 32; Raadkamerzitting 70; Raadkamerzitting 92; Raadkamerzitting 106.

427 Raadkamerzitting 87.

428 Voorgeleiding 27.

429 Raadkamerzitting 53.

430 Raadkamerzitting 22.

431 Raadkamerzitting 105.

met name om even een goede start te maken. Als het dan allemaal een beetje marcheert, dat het dan een schorsing wordt.”⁴³²

Voorts volgt uit verschillende interviews met rechters dat de beslissing over toepassing van nachtdetentie in belangrijke mate afhangt van de praktische mogelijkheden en belemmeringen in het specifieke geval, zoals de medewerking van de school en de reisafstand tussen de school en de inrichting. In sommige arrondissementen hebben praktische belemmeringen er zelfs toe geleid dat in het geheel geen gebruik meer wordt gemaakt van de modaliteit nachtdetentie. Zo legt een rechter-commissaris uit dat sinds de justitiële jeugdinstelling in zijn arrondissement werd gesloten het gebruik van nachtdetentie niet langer haalbaar is, omdat de afstand tussen de dichtstbijzijnde justitiële jeugdinstelling en de school van de verdachte te groot is geworden.⁴³³

Een rechter-commissaris van een andere rechtbank stelt dat de reden waarom binnen de rechtbank waarin hij werkzaam is geen gebruik wordt gemaakt van nachtdetentie niet alleen is gelegen in praktische belemmeringen, maar ook in het gebrek aan creativiteit van zowel de rechters als de ketenpartners.

“Ik vind zelf dat wij als RC’s vaak wel een beetje voor de gebaande paden kiezen. We zijn niet heel creatief. Dat zou best wel een beetje meer kunnen. Maar aan de andere kant hebben wij ook andere ketenpartners nodig. Als de JR [jeugdclassering, YB] of de Raad zou zeggen ‘we zouden dit gewoon heel graag willen en we kunnen het regelen’, dan zouden we daar denk ik best wel in meegaan. Maar om nou zelf als rechtbank daar nou een voortrekkersrol in te gaan spelen, op de één of andere manier gebeurt dat niet. Terwijl ik zelf heel erg de neiging heb om als jongens naar school gaan ze dús te schorsen, maar misschien is er ook best wel een geval, als er een 12-jaarsgrond is en een geschokte rechtsorde, dat je denkt ‘jammer van die school’. Maar misschien zou daar best wel met een nachtdetentie iets aan te doen zijn. En ik weet dat ze hier in [justitiële jeugdinstelling, YB] echt wel proberen om schoolwerk door te laten gaan, maar de jongeren verliezen toch tijd en als ze langer zitten verliezen ze toch dat schooljaar.”⁴³⁴

Samenvattend kan worden gesteld dat de geïnterviewde rechters zich over het algemeen positief uitlaten over (de potentie van) de modaliteit nachtdetentie, maar dat praktische of andersoortige belemmeringen het gebruik van deze modaliteit in de praktijk nog wel eens lastig – en in sommige arrondissementen zelfs structureel onmogelijk – maken.⁴³⁵

432 Interview raadkamerrechter C.

433 Interview rechter-commissaris L.

434 Interview rechter-commissaris P.

435 Vgl. Bos e.a. 2006. Zie paragraaf 5.5.

7.6 OVERIGE VOORLOPIGE HECHTENISBESLISSINGEN

In het bovenstaande is uitgebreid aandacht besteed aan het besluitvormingsproces van de rechter-commissaris en raadkamer ten aanzien van een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van de) gevangenhouding. In de praktijk worden de rechter-commissaris en raadkamer soms ook geconfronteerd met andersoortige vorderingen of verzoeken die betrekking hebben op de voorlopige hechtenis. Hierbij kan worden gedacht aan een tussentijds verzoek van de advocaat van de verdachte tot schorsing van de voorlopige hechtenis of tot wijziging van de schorsingsvoorwaarden. Nu de beslissingen over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden al ruimschoots aan de orde zijn gekomen, zal aan deze beslissingen niet specifiek aandacht worden besteed.⁴³⁶ Een beslissing die in de onderstaande paragraaf wel bijzondere aandacht krijgt, is de beslissing van de rechter-commissaris of raadkamer op een vordering van de officier van justitie tot opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis.

7.6.1 Opheffing schorsing

Tijdens het observatieonderzoek zijn zeven zittingen bijgewoond waar werd beslist over de vordering van de officier van justitie tot opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis.⁴³⁷ Daarnaast is tijdens de interviews met de rechters uitgebreid ingegaan op deze beslissing. Uit de observaties en interviews komt een beeld naar voren van een praktijk waarin de rechter de opheffing van de schorsing primair lijkt te beschouwen als het “consequent reageren” op het overtreden van schorsingsvoorwaarden,⁴³⁸ waarvan een duidelijk “pedagogisch signaal” moet uitgaan richting de minderjarige.⁴³⁹ Tijdens de interviews en observaties wordt de opheffing van de schorsing door sommige rechters aangeduid als een “correctie”⁴⁴⁰ of een “sanctie”,⁴⁴¹ waarvan een zeker “schrik-effect” moet uitgaan.⁴⁴² Duidelijk moet zijn dat de minderjarige niet zomaar ongestraft “een rechterlijke beslissing kan

436 Aangenomen kan worden dat de in paragraaf 7.5.1 en 7.5.2 weergegeven bevindingen over de schorsingsbeslissing en de beslissing over het gebruik van bijzondere schorsingsvoorwaarden tevens relevant zijn voor de beslissing op een tussentijds verzoek tot schorsing of tot wijziging van de schorsingsvoorwaarden.

437 Zie tabel 6.2 en bijlage 2.

438 Raadkamerzitting 95; Interview raadkamerrechter B; Interview rechter-commissaris E; Interview rechter-commissaris F; Interview raadkamerrechter O; Interview raadkamerrechter Q.

439 Interview raadkamerrechter Q. Dit werd in een ander interview aangeduid als het “pedagogisch effect” (Interview rechter-commissaris K). Ook in andere interviews werd de opheffing van de schorsing als (iets) “pedagogisch” aangemerkt (Interview raadkamerrechter C; Interview rechter-commissaris H).

440 Interview raadkamerrechter G.

441 Raadkamerzitting 97; Interview rechter-commissaris H; Interview raadkamerrechter J; Interview rechter-commissaris K; Interview raadkamerrechter N.

442 Interview raadkamerrechter C; Interview raadkamerrechter O.

negeren".⁴⁴³ Ook tijdens een geobserveerde zaken werd door de rechter(s) over de opheffing van de schorsing gesproken in termen van "een tik op de neus geven"⁴⁴⁴ en "nu heb je veertien dagen om na te denken".⁴⁴⁵ Een rechter-commissaris gebruikt tijdens een interview termen als "er een klap op geven" en "ze moeten het even voelen".⁴⁴⁶

Bij de beslissing van de rechter over de opheffing van de schorsing lijkt de eerdere schorsing van de voorlopige hechtenis sterk te worden beschouwd als een "kans" die de minderjarige heeft gekregen (vgl. par. 7.5.1.2 onder E), maar die hij vervolgens, gelet op de overtreding van de schorsingsvoorwaarden, kennelijk niet heeft gegrepen. Hierbij speelt een rol dat de rechter en de minderjarige verdachte op het moment van schorsing uitdrukkelijk de afspraak maken dat de minderjarige zich zal houden aan de gestelde voorwaarden en de minderjarige veelal expliciet wordt gewaarschuwd dat overtreding van de voorwaarden betekent dat hij (alsnog) naar de justitiële jeugdinrichting wordt gestuurd. Zo stelt een rechter-commissaris tijdens een interview:

"Ik vind het echt een verkeerde boodschap als ik hier eerst heel streng ben geweest en iemand heeft er een potje van gemaakt dat ik dan zeg: 'ja het is toch niet goed voor je, vastzitten, ik geef je nog een kans'. Nee, dat is gewoon de verkeerde boodschap!"⁴⁴⁷

Dit kwam ook naar voren tijdens de observaties, onder meer in de wijze waarop een rechter-commissaris zijn beslissing om de schorsing op te heffen motiveerde in een zaak van een 16-jarige verdachte die zich niet aan de schorsingsvoorwaarden had gehouden:

"Ik heb je heel duidelijk gewaarschuwd toen ik je schorste. (...) Je hebt je niet aan de afspraken gehouden. (...) Je hebt jouw kans gehad, dus je gaat naar de JJI."⁴⁴⁸

Een raadkamerrechter benadrukt tijdens een interview dat het achterwege laten van een reactie op het overtreden van schorsingsvoorwaarden ten koste gaat van de geloofwaardigheid van het gezag van de rechter:

"Ik zie het toch wel een beetje als een sanctie. Ik bedoel: bij het opgroeien, word je steeds verder verantwoordelijk gesteld. En dan beneden de 18 wordt er heel veel rekening gehouden met je beperkte ontwikkeling nog. Maar als je een afspraak maakt en je komt die niet na, dan is het ongeloofwaardig als je daar geen reactie op laat volgen. Ook generaal preventief gezien. Het zijn toch kringetjes ook die allemaal contact met elkaar hebben."⁴⁴⁹

443 Interview rechter-commissaris H.

444 Raadkamerzitting 95.

445 Voorgeleiding 9.

446 Interview rechter-commissaris H.

447 Interview rechter-commissaris E.

448 Voorgeleiding 9.

449 Interview raadkamerrechter N.

Niettemin volgt uit de observaties en interviews dat een vordering van de officier van justitie tot opheffing van een schorsing niet in alle gevallen hoeft te resulteren in de opheffing van de schorsing en de insluiting van de minderjarige verdachte in een justitiële jeugdinstelling. De beslissing van de rechter-commissaris of raadkamer over een dergelijke vordering hangt sterk af van de omstandigheden van het geval. Een voorbeeld is een geobserveerde zaak waarin de opheffing van de schorsing werd gevorderd vanwege een overtreding van de avondklok die als bijzondere voorwaarde aan de schorsing was verbonden. De verdachte erkende dat hij op het moment dat de politie de avondklok kwam controleren inderdaad niet in zijn ouderlijke woning aanwezig was. Hij verklaarde dat hij op dat moment in de (aan de woning toebehorende) kelderbox was om aan zijn fiets te sleutelen. De raadkamer benadrukte vervolgens jegens de verdachte dat het echt de bedoeling was dat hij in de avond in zijn ouderlijk huis verbleef en niet in de kelderbox, maar besliste uiteindelijk dat kon worden volstaan met een waarschuwing. Hierbij speelde ook een rol dat de Raad voor de Kinderbescherming zich op het standpunt stelde dat de justitiële jeugdinstelling geen geschikte plaats was voor de verdachte, waardoor opheffing van de schorsing schadelijke gevolgen zou hebben voor de verdachte en dus ook niet werd geadviseerd.⁴⁵⁰

Uit de interviews met rechters blijkt dat onder meer de ernst van de overtreding van de schorsingsvoorwaarden, de verklaring die de verdachte daarvoor geeft en de houding van de verdachte (lees: neemt hij verantwoordelijkheid?; toont hij berouw?) belangrijke factoren kunnen zijn bij de beoordeling van een vordering tot opheffing van de schorsing. Voorts lijkt ook tijdsverloop een rol te kunnen spelen in deze beslissing.

“Dan speelt de vraag: wat is de heftigheid van de overtreding? En: hoever zijn we in de tijd? Nou, heftigheid van de overtreding, dat kan een nieuw strafbaar feit zijn, dat is natuurlijk een heftige. En de heftigheid kan ook zitten in het volstrekt ongeleidbaar opstellen: juist die specifieke dingen die nodig waren om een gedragsverandering teweeg te brengen, daarvan zegt hij ‘dikke vinger’. Dat vind ik heftig. Maar de avondklok, een keer een half uur te laat thuis en de politie zag dat toevallig, dat is dan wat minder heftig. En ook de tijdsperiode is relevant. Zeg maar, we zijn in maand negen inmiddels en we waren vergeten die avondklok eraf te halen... nou ja, snap je. Voorstelbaar is dat je bij een overtreding die op zich niet al te heftig is, maar het is wel een overtreding, dat je zegt als RC: ik hef de schorsing op, dan kom je over tien dagen toch bij de raadkamer, die kunnen je dan weer schorsen. Is er geschorst bij de raadkamer, dan is het voorstelbaar dat je zegt: ik hef de schorsing op en over vier dagen schors ik je weer, zodat je even door hebt van wat je hebt gedaan. (...) Maar als hij de kont tegen de krib gooit en we zitten in de eerste anderhalve maand, dan is het gewoon opheffen. Want ik vind dat je wel consequent moet reageren.”⁴⁵¹

450 Raadkamerzitting 72.

451 Interview raadkamerrechter J.

Tijdens de observaties kwam naar voren dat de rechter-commissaris of raadkamer in sommige gevallen de vordering van de officier toewijst en de schorsing opheft, maar vervolgens de voorlopige hechtenis direct, dan wel na enkele dagen weer schorst. Zo ook in een zaak waarin een verdachte, die op dat moment woonde in een instelling voor begeleid wonen, zijn avondklok had overtreden. De raadkamer besliste om de schorsing op te heffen, maar om deze na zeven dagen weer te schorsen. Hierdoor werd volgens de raadkamer een duidelijk "signaal" afgegeven richting de verdachte, maar werd tevens voorkomen dat de verdachte, vanwege de voorlopige hechtenis, zijn plek in de instelling voor begeleid wonen kwijt zou raken.⁴⁵² In deze lijn verklaart een raadkamerrechter tijdens een interview dat bij ernstige overtredingen van schorsingsvoorwaarden "consequent zijn" het devies is, maar dat bij de minder ernstige overtredingen soms kan worden volstaan met een opheffing van de schorsing die onmiddellijk wordt gevolgd door een nieuwe schorsing. Hierbij speelt een rol dat de aanhouding van de verdachte vanwege het overtreden van schorsingsvoorwaarden en het daarop volgende verblijf in een politiecel, voordat de verdachte voor de rechter-commissaris of raadkamer wordt gebracht, volgens deze raadkamerrechter ook al een "schrikelement" in zich dragen.⁴⁵³

Een andere raadkamerrechter legt tijdens een interview uit dat de beslissing over de opheffing van de schorsing niet moet worden beschouwd als een zuiver juridische beslissing, daar deze beslissing, althans in zijn ervaring, sterk wordt beïnvloed door de frustratie en vergeldingsdrang die de rechter voelt als gevolg van de overtreding van de schorsingsvoorwaarden, met name omdat bij de schorsing uitdrukkelijk met de verdachte is afgesproken dat hij zich aan de voorwaarden zou houden. Niettemin wijst deze raadkamerrechter erop dat de rechter bij deze beslissing het juridisch kader, waaronder artikel 67a, derde lid Sv, niet uit het oog mag verliezen.

"Je voelt je gewoon gefrustreerd of de hulpverlening voelt zich gefrustreerd. En dat moet betaald gezet worden. Ja, het is een hele primitieve gedachte, maar zo is het ongeveer. En nogmaals: de lengte van de correctie kan ook wel eens een paar dagen zijn. Dan zeg je: ik hef op, maar ik schors weer na een paar dagen. Je moet natuurlijk ook kijken naar het delict, van 'ja, als ik hem nou te lang vast houd, gaat hij dan over 67a lid 3 heen?' Dat ook weer. Dus het gronddelict, daar moet je ook naar kijken."⁴⁵⁴

Aldus komt uit het voorgaande naar voren dat de opheffing van de schorsing in de praktijk een sterk punitief karakter heeft, hetgeen in belangrijke mate lijkt te zijn ingegeven op grond van 'pedagogische' overwegingen. De beslissing van de rechter over de opheffing lijkt primair invulling te krijgen met het uitgangspunt dat consequent en stevig moet worden gereageerd op een overtreding van de schorsingsvoorwaarden, waarna de verdachte even-

452 Raadkamerzitting 97.

453 Interview raadkamerrechter O.

454 Interview raadkamerrechter G.

tueel, onmiddellijk of na enige tijd, een nieuwe kans krijgt om te bewijzen dat hij zich in het vervolg wel aan de schorsingsvoorwaarden kan houden.

Niettemin wordt de beslissing over de opheffing van de schorsing soms op een andere manier benaderd door de rechter. Dit blijkt onder meer uit een observatie van een zaak waarin de rechter-commissaris moest beslissen over een vordering tot opheffing van de schorsing van een 16-jarige die werd verdacht van het plegen van nachtelijke woninginbraken. In deze zaak had de rechter-commissaris de voorlopige hechtenis van de verdachte aanvankelijk geschorst onder de voorwaarde dat de verdachte zich aan een avondklok moest houden. Een week later moest de verdachte alweer voor de rechter-commissaris verschijnen, omdat de officier van justitie de opheffing van de schorsing had gevorderd vanwege een overtreding van de avondklok. Voorafgaand aan de behandeling van de vordering tot opheffing van de schorsing, gaf de rechter-commissaris jegens de onderzoeker aan dat hij op twee gedachten hinkte. Enerzijds twijfelde de rechter-commissaris of van een 16-jarige, die gewend is om al zijn vrije tijd buitenshuis door te brengen, kan worden verwacht dat hij elke avond vanaf 18:00 uur bij zijn ouders thuis op de bank gaat zitten. Anderzijds achtte de rechter-commissaris de (naleving van de) avondklok noodzakelijk om het recidivegevaar af te wenden, daar het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis was afgegeven op grond van het gevaar dat de verdachte zich wederom schuldig zou maken aan nachtelijke woninginbraken. Uiteindelijk gaf de laatstgenoemde overweging de doorslag en besloot de rechter-commissaris de schorsing van de voorlopige hechtenis op te heffen.⁴⁵⁵ De overweging die ten grondslag lag aan deze beslissing tot opheffing is dus niet zozeer punitief of “pedagogisch” van aard, maar is veeleer gelegen in het subsidiariteitsbeginsel (zij het *a contrario*): nu de verdachte zich kennelijk niet wil of kan houden aan de avondklok als schorsingsvoorwaarde, zag de rechter-commissaris geen andere mogelijkheden of alternatieven om het recidivegevaar te keren dan de tenuitvoerlegging van het bevel tot voorlopige hechtenis.

7.7 EEN ANALYSE: VIJF PATRONEN IN DE RECHTERLIJKE BESLUITVORMING

Uit de voorgaande beschrijving van de rechterlijke besluitvorming inzake de voorlopige hechtenis, en de schorsing daarvan onder bijzondere voorwaarden, kan een aantal patronen worden gedestilleerd. In deze paragraaf wordt een vijftal opvallende patronen uitgelicht.

455 Voorgeleiding 73.

7.7.1 Interactie bevels- en tenuitvoerleggingsbeslissing

Een eerste patroon in de rechterlijke besluitvorming betreft de interactie tussen de bevelsbeslissing en de tenuitvoerleggingsbeslissing (waaronder de schorsingsbeslissing). Duidelijk is geworden dat dit niet per se beslissingen zijn die los van elkaar, in chronologische volgorde worden genomen. De interactie tussen beide beslissingen kan allereerst gelegen zijn in de relatie tussen de rechterlijke beoordeling van de ernstige bezwaren en de rechterlijke beoordeling van de (wenselijkheid van de) schorsing onder voorwaarden in het betreffende geval. Zoals uiteengezet in paragraaf 7.4.2.3, zijn sommige rechters bereid ruimhartiger om te gaan met het aannemen van ernstige bezwaren en dus met het bevelen van voorlopige hechtenis als zij voornemens zijn het bevel direct te schorsen onder voorwaarden. Dit geldt temeer als de rechter het opleggen van schorsingsvoorwaarden wenselijker acht dan het onvoorwaardelijk in vrijheid stellen van de minderjarige verdachte. Tegelijkertijd stellen sommige rechters zich op het standpunt dat in een dergelijk geval, vanwege de ‘magere’ ernstige bezwaren, terughoudend moet worden omgegaan met het opleggen van ingrijpende schorsingsvoorwaarden. Op deze wijze kan de tenuitvoerleggingsbeslissing invloed uitoefenen op de bevelsbeslissing en *vice versa*.

Eenzelfde fenomeen is zichtbaar in de relatie tussen de beoordeling van de gronden voor voorlopige hechtenis en de tenuitvoerleggingsbeslissing. Zo kunnen – indachtig het subsidiariteitsbeginsel; zie onderstaande par. 7.7.2 – de gronden die aan de bevelsbeslissing ten grondslag liggen van invloed zijn op de schorsingsbeslissing. Deze gronden kunnen strafvorderlijke belangen in zich dragen die in de weg staan aan een schorsing of die juist ondervangen kunnen worden door bijzondere voorwaarden aan de schorsing te verbinden (zie par. 7.5.1.2, onder B en D).⁴⁵⁶ Omgekeerd komt in paragraaf 7.4.3 helder naar voren dat de beoordeling van de wenselijkheid van de schorsing van invloed kan zijn op de beoordeling van de gronden voor voorlopige hechtenis, in die zin dat gronden soms – bewust of onbewust – ruimer worden geïnterpreteerd als de rechter voornemens is de voorlopige hechtenis onmiddellijk te schorsen en de rechter deze uitkomst ook wenselijk vindt. Dit lijkt een belangrijke verklaring te zijn voor de bevinding dat in de 201 geobserveerde voorgeleidingen en raadkamerzittingen, waar is beslist over een vordering tot inbewaringstelling of (verlenging van) gevangenhouding, geen enkele vordering is afgewezen wegens de afwezigheid van gronden.

Een interactie tussen de bevelsbeslissing en tenuitvoerleggingsbeslissing komt tevens naar voren in de relatie tussen de wijze waarop rechters omgaan met het anticipatiegebod (artikel 67a, derde lid Sv) en de schorsingsbeslissing. Zo stellen sommige rechters zich op het standpunt dat artikel 67a,

⁴⁵⁶ Overigens is het verband tussen de gronden die aan de bevelsbeslissing ten grondslag liggen en de schorsingsbeslissing in sommige gevallen juist opvallend afwezig (zie onderstaande paragraaf 7.7.2).

derde lid Sv “als het ware wordt gestuit” als de voorlopige hechtenis wordt geschorst. In deze benadering kan met de beslissing tot schorsing worden voorkomen dat vanwege het anticipatiegebod moet worden afgezien van het bevelen van voorlopige hechtenis. De schorsing lijkt door rechters soms als een soort tussenoplossing te worden gebruikt om tegemoet te komen aan zowel artikel 67a, derde lid Sv – de verdachte zit niet langer in voorlopige hechtenis – als aan de wenselijkheid schorsingsvoorwaarden te kunnen verbinden aan de invrijheidstelling van de verdachte (zie par. 7.4.4.3). Tegelijkertijd is in paragrafen 7.4.4.4 en 7.4.4.5 geconstateerd dat het anticipatiegebod in de praktijk in belangrijke mate bepalend is voor het moment waarop de tenuitvoerlegging van het bevel tot voorlopige hechtenis wordt geschorst. Dit is een opvallende bevinding, omdat het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv naar de letter van de wet uitsluitend betrekking heeft op de bevelsbeslissing en niet op de tenuitvoerleggingsbeslissing.

De interacties tussen de bevelsbeslissing en tenuitvoerleggingsbeslissing overziend, valt op dat de rechter nogal eens in de knel lijkt te komen door de systematiek van de wetgeving, waarin een bevel tot voorlopige hechtenis nodig is om minder ingrijpende maatregelen (lees: schorsingsvoorwaarden) te kunnen opleggen. De bevelsbeslissing is klinisch beschouwd een ‘alles-of-niets-beslissing’: óf de voorlopige hechtenis – het meest ingrijpende dwangmiddel in het Nederlandse strafrecht – wordt bevolen, óf de verdachte wordt onvoorwaardelijk in vrijheid gesteld. In de jeugdstrafrechtspraktijk is de door de rechter-commissaris of raadkamer beoogde uitkomst echter veelal minder ‘zwart/wit’: het komt veelvuldig voor dat de rechter-commissaris of raadkamer het weliswaar niet nodig vindt om de minderjarige verdachte op titel van voorlopige hechtenis in een justitiële jeugdinstelling te plaatsen of te houden, maar het ook niet wenselijk en/of verantwoord vindt om de minderjarige verdachte zonder enige vorm van toezicht en begeleiding of andere voorwaarden naar huis te sturen. In dergelijke gevallen zal de rechter-commissaris of raadkamer zich gedwongen voelen om de voorlopige hechtenis te bevelen, omdat de rechter in de huidige wettelijke systematiek pas nadat hij de voorlopige hechtenis heeft bevolen een gedifferentieerd scala aan alternatieven⁴⁵⁷ (lees: aan een schorsing te verbinden bijzondere voorwaarden) tot zijn beschikbaarheid krijgt. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat de schorsing onder voorwaarden binnen een dergelijk systeem eenvoudig kan verworden tot een doel op zich⁴⁵⁸ en dat dit een weerslag kan hebben op de daaraan voorafgaande bevelsbeslissing. In elk geval is duidelijk geworden dat de huidige wettelijke systematiek een praktijk in

457 Opvallend is de bevinding dat de schorsing onder voorwaarden door rechters niet alleen wordt opgevat als een alternatief voor de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis, maar door sommige rechters ook als een alternatief – met “pedagogisch voordeel” – voor de afwijzing van de vordering c.q. de onvoorwaardelijke invrijheidstelling van de verdachte (zie par. 7.4.2.3 en par. 7.4.4.3).

458 Dit gaat nog sterker op als rechters de aan een schorsing te verbinden bijzondere voorwaarden opvatten als effectieve instrumenten voor jeugdhulpverlening (zie onderstaande par. 7.7.2).

de hand werkt waarin rechters soms wel erg ruimhartig en creatief (moeten) omgaan met de wettelijke criteria voor het bevelen van voorlopige hechtenis om uiteindelijk de schorsing onder voorwaarden mogelijk te maken. Hiermee vormt deze wettelijke systematiek een belangrijke verklaring voor het zeer geringe aantal afwijzingen van vorderingen tot voorlopige hechtenis en de prominente rol van de schorsing in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk.

7.7.2 Verhouding voorlopige hechtenis en schorsing onder voorwaarden

Een tweede patroon in de rechterlijke besluitvorming betreft de vertroebeling van de formeel-juridische verhouding tussen de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden. De schorsing onder bijzondere voorwaarden lijkt in de praktijk soms niet zozeer te worden gebruikt als een alternatief voor voorlopige hechtenis, doch als een zelfstandig kader voor interventies met eigen doelstellingen. Hierbij lijkt de op het subsidiariteitsbeginsel gefundeerde verhouding tussen de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden, zoals in paragraaf 4.3.4 is beschreven, soms ver naar de achtergrond te verdwijnen. Het subsidiariteitsbeginsel schrijft voor dat als de doelstellingen van een bevel tot voorlopige hechtenis tevens met een schorsing onder bijzondere voorwaarden kunnen worden verwezenlijkt, de rechter-commissaris of raadkamer gehouden is de voorlopige hechtenis te schorsen onder de betreffende bijzondere voorwaarden. Slechts als deze doelstellingen niet door middel van een schorsing onder voorwaarden kunnen worden verwezenlijkt, is tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis (lees: niet-schorsen) gerechtvaardigd. Daar de formele doelstellingen van een bevel tot voorlopige hechtenis zouden moeten kunnen worden afgeleid uit de gronden die aan dit bevel ten grondslag liggen (art. 67a, eerste en tweede lid Sv), veronderstelt dit een verband tussen deze gronden en de schorsingsbeslissing.

Dat dit verband in de praktijk soms ver te zoeken is, is gebleken in paragraaf 7.5.1.2. Rechters lijken een grote discretionaire ruimte te voelen bij de schorsingsbeslissing en daarbij een beoordelingskader te hanteren waarin de belangen c.q. factoren die in de weg kunnen staan aan een schorsing soms wel, maar lang niet altijd zijn te herleiden tot de gronden waarop het bevel tot voorlopige hechtenis is gebaseerd. Zo is de ernst van het strafbare feit waarop de verdenking betrekking heeft welhaast per definitie een belangrijk criterium in de schorsingsbeslissing, ongeacht de gronden op basis waarvan de voorlopige hechtenis is bevolen (par. 7.5.1.2, onder A).⁴⁵⁹ Hiermee lijkt de ernst van het feit in de praktijk soms als een zelfstandige 'schaduwgrond' te fungeren op basis waarvan de tenuitvoerlegging (lees: het niet-schorsen)

⁴⁵⁹ Tijdens het observatieonderzoek werd herhaaldelijk door een rechter-commissaris of raadkamer beslist de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis niet te schorsen op basis van de ernst van het feit, terwijl de voorlopige hechtenis was bevolen op grond van het recidivegevaar (zie eveneens par. 7.5.1.2, onder A).

van de voorlopige hechtenis wordt gerechtvaardigd. Ook de bescherming van het welzijn en de veiligheid van de minderjarige is in de praktijk soms reden om niet tot schorsing – en dus tot de tenuitvoerlegging – van de voorlopige hechtenis over te gaan, ondanks dat dit formeel geen grond is voor voorlopige hechtenis (par. 7.5.1.2, onder B). Verder is gebleken dat de schorsingsbeslissing, ongeacht de gronden van het onderliggende bevel, soms ook afhankelijk is van de opvatting van de rechter-commissaris of raadkamer of de minderjarige verdachte een ‘kans verdient’ en of met een schorsing een ‘pedagogisch wenselijk’ signaal wordt afgegeven richting de minderjarige. Hierbij blijkt onder meer de (proces)houding van de minderjarige soms een centrale rol te kunnen spelen (par. 7.5.1.2, onder E). Voorts is de schorsingsbeslissing, ongeacht de gronden van het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis, doorgaans sterk afhankelijk van het vertrouwen dat de rechter-commissaris of raadkamer heeft in een goed verloop van de schorsing (par. 7.5.1.2, onder D).

In gevallen waarin de rechter-commissaris of raadkamer besluit de voorlopige hechtenis te schorsen, wordt geregeld een omvangrijk pakket aan bijzondere voorwaarden aan de schorsing verbonden dat zich niet strikt lijkt te beperken tot verwezenlijking van de uit de gronden van het geschorste bevel tot voorlopige hechtenis voortvloeiende doelstellingen. Zoals in paragraaf 7.5.2.2 is beschreven, is een verklaring voor deze praktijk dat sommige rechters niet zozeer de uit de gronden van het geschorste bevel tot voorlopige hechtenis voortvloeiende doelstellingen, doch veeleer de ‘hulpverleningsbelangen’ als uitgangspunt nemen bij het vaststellen van de schorsingsvoorwaarden. Deze rechters dichten zich hierbij een omvangrijke discretionaire ruimte toe om “maatwerk” te kunnen leveren en zo te kunnen inspelen op de individuele behoeften van de minderjarige. Tegen deze achtergrond is het niet verrassend dat de adviezen van de hulpverlenende instanties (lees: Raad voor de Kinderbescherming en/of jeugdreclassering) doorgaans een belangrijke richtsnoer vormen voor de beslissing van de rechter over de op te nemen bijzondere voorwaarden. Sommige rechters laten de invulling van de schorsing zelfs vrijwel volledig over aan de jeugdreclassering, zodat dat zij gedurende de schorsing flexibel kunnen inspelen op de hulpverleningsbehoeften van de minderjarige. Hiermee wordt de schorsing in feite nog verder ‘gedejuridiseerd’. Deze nadruk op hulpverlening lijkt ook te verklaren waarom veel rechters weinig aandacht besteden aan het omkleden van de schorsing met rechtswaarborgen, zoals het verbinden van termijnen aan schorsingsvoorwaarden (vgl. ook par. 7.5.2.3).

Sommige rechters beschouwen de beslissing over de schorsing en de schorsingsvoorwaarden niet zozeer als een ‘strafvorderlijke beslissing’, maar als een ‘pedagogische-’ c.q. ‘hulpverleningsbeslissing’. Hierdoor verdwijnt de formeel-juridische rechtvaardiging van de schorsing onder voorwaarden (het subsidiariteitsbeginsel) soms ver naar de achtergrond en wordt de schorsing als het ware losgeweekt van het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis. De schorsing wordt hiermee een – qua inhoud – min of meer zelfstandig kader voor interventies die primair strekken tot het ver-

wezenlijken van hulpverleningsdoelstellingen, waarbij de voorlopige hechtenis fungeert als de 'stok achter de deur' om naleving van de voorwaarden af te dwingen. Ironisch genoeg zijn het dan niet de schorsingsvoorwaarden die strekken tot verwezenlijking van de doelstellingen van het bevel tot voorlopige hechtenis, maar is het de voorlopige hechtenis die ten dienste staat van de verwezenlijking van de hulpverleningsdoelstellingen van de schorsingsvoorwaarden.

Dit laatste komt ook naar voren in de wijze waarop in de praktijk wordt omgegaan met een vordering tot opheffing van de schorsing vanwege een overtreding van de schorsingsvoorwaarden (par. 7.7.1). Bij een behandeling van een dergelijke vordering staat niet altijd de vraag centraal of de opheffing van de schorsing noodzakelijk is met het oog op de verwezenlijking van de uit de gronden van het onderliggende bevel tot voorlopige hechtenis voortvloeiende doelstellingen, maar lijkt de beoordeling van een dergelijke vordering soms vooral neer te komen op het bepalen van een passende ("consequente") reactie op het overtreden van de schorsingsvoorwaarden om daarmee een 'pedagogisch signaal' af te geven en af te dwingen dat de verdachte zich in de toekomst wel zal houden aan de voorwaarden.

7.7.3 Samenhang voorlopige hechtenisbeslissing en straftoemeting

Een derde patroon in de rechterlijke besluitvorming betreft de nauwe verwevenheid tussen voorlopige hechtenis en straf. De in paragraaf 7.4.4.5 gepresenteerde bevindingen schetsen een beeld van een praktijk waarin van toepassing van voorlopige hechtenis een 'prejudiciërende werking' uitgaat, in die zin dat (de duur van) de voorlopige hechtenis van invloed is op de uiteindelijke straftoemeting door de zittingsrechter.⁴⁶⁰ Toepassing van voorlopige hechtenis in de voorfase van het strafproces lijkt zich, bij veroordeling ter zitting, niet zelden te vertalen in het opleggen van een onvoorwaardelijke vrijheidsbenemende straf voor exact het aantal dagen dat de verdachte in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht, waardoor de verdachte het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf op het moment van veroordeling reeds heeft uitgezeten (vgl. art. 27 Sr).⁴⁶¹ Dit hangt samen met de vaste praktijk dat een verdachte die in de voorfase van het strafproces in vrijheid is gesteld, bijvoorbeeld doordat de voorlopige hechtenis is geschorst, bij veroordeling in beginsel niet wordt teruggestuurd naar de justitiële jeugdinstelling om nog een onvoorwaardelijke detentiestraf uit te zitten, bovenop de periode die de verdachte reeds in voorarrest heeft doorgebracht. Deze bevindingen sluiten aan bij bevindingen uit eerder onderzoek, waarin de relatie tussen voorlopige hechtenis en straftoemeting

460 Vgl. de term "prejudiciërend effect" in Berghuis & Tigges 1981, p. 25.

461 Mogelijk legt de zittingsrechter hier bovenop nog wel een voorwaardelijke vrijheidsstraf of andersoortige straffen of maatregelen op.

in zowel jeugdstrafzaken als strafzaken van volwassenen eveneens aan het licht is gebracht.⁴⁶²

Beslissingen in het kader van de voorlopige hechtenis van minderjarigen kunnen dus van invloed zijn op de uiteindelijke straftoemingsbeslissing van de zittingsrechter, doch andersom kan de straftoemingspraktijk ook van invloed zijn op de besluitvorming inzake de voorlopige hechtenis. In paragraaf 7.4.4.5 is helder naar voren gekomen dat rechters-commissarissen en raadkamerrechters zich ervan bewust zijn dat zodra zij de vordering tot voorlopige hechtenis afwijzen, dan wel de voorlopige hechtenis opheffen of schorsen, de zittingsrechter zich bij veroordeling welhaast gedwongen zal voelen om de verdachte geen onvoorwaardelijke jeugddetentie op te leggen voor een langere duur dan het voorarrest dat de verdachte reeds heeft uitgezeten. Dit kan in de praktijk, met name in zwaardere zaken, voor de rechter-commissaris of raadkamer een belangrijke overweging zijn om de voorlopige hechtenis niet in een vroeg stadium te schorsen en vormt daarmee een belangrijke verklaring voor de centrale rol van de ernst van het feit als factor in de schorsingsbeslissing (zie ook par. 7.5.1.2, onder A). Wat er in dergelijke gevallen gebeurt, is dat de rechter-commissaris of raadkamerrechter – onbewust of bewust, doch doorgaans zonder dit uitdrukkelijk zo te benoemen⁴⁶³ – het anticipatiegebod van artikel 67a, derde lid Sv als het ware ‘omdraait’: met de beslissing om de voorlopige hechtenis (nog) niet te schorsen en dus ten uitvoer te leggen, wordt geanticipeerd op de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf die de zittingsrechter bij veroordeling, op basis van de ernst van het feit, naar verwachting zou willen opleggen om zo de zittingsrechter de mogelijkheid te geven deze straf ook te ‘kunnen’ opleggen. Hiermee kan het anticipatiegebod in de praktijk niet alleen een beperkende werking, maar ook een verruimende werking hebben op de (tenuitvoerlegging van de) voorlopige hechtenis van minderjarigen (zie wederom par. 7.4.4.5).⁴⁶⁴

Tegelijkertijd zal de rechter-commissaris of raadkamer ervoor proberen te waken dat de zittingsrechter nog voldoende ruimte heeft om bij veroordeling ter zitting een (voorwaardelijke) straf of maatregel te kunnen opleggen en dat deze ruimte niet volledig is opgesoupeerd door de voorlopige hechtenis (zie par. 7.4.4.4).⁴⁶⁵ Een afwijzing of opheffing van de voorlopige hechtenis op grond van artikel 67a, derde lid Sv geeft immers een signaal af naar de zittingsrechter dat geen langere vrijheidsstraf kan worden opgelegd dan de tijd die de verdachte reeds in voorarrest heeft doorgebracht. Om deze reden zal de rechter-commissaris of raadkamer trachten te voorkomen dat de voorlopige hechtenis zodanig lang voortduurt dat de in artikel 67a, der-

462 Zie: Van den Brink e.a. 2017. En voorts: Berghuis & Tigges 1981; Stevens 2010; Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, zoals beschreven in paragrafen 5.4.1 en 5.4.2.

463 In een interview werd dit (lees: het ‘omdraaien’ van artikel 67a, derde lid Sv) wel uitdrukkelijk zo benoemd door een raadkamerrechter. Vgl. interview raadkamerrechter B.

464 Vgl. Stevens (2010) en Janssen, Van den Emster & Trotman (2013), die in het kader van de voorlopige hechtenispraktijk van volwassenen een soortgelijke toepassing van het anticipatieverbod signaleren (zie par. 5.4.2).

465 Vgl. artikel 67a, derde lid Sv en artikel 27 Sr.

de lid Sv neergelegde grens is bereikt en de voorlopige hechtenis op grond daarvan moet worden opgeheven, dan wel niet meer kan worden verlengd. Dit leidt ertoe dat de rechter-commissaris of raadkamer soms 'anticipeert op het anticipatiegebod': door de voorlopige hechtenis tijdig te schorsen, wordt voorkomen dat de grens die besloten ligt in artikel 67a, derde lid Sv wordt bereikt.

Aldus is gebleken dat de dynamiek tussen voorlopige hechtenis en straf kan meebrengen dat het anticipatiegebod een sturende rol krijgt voor wat betreft het moment van schorsing (zie ook par. 7.7.1): enerzijds moet de verdachte, vooral in zware zaken, lang genoeg hebben vastgezet om recht te doen aan de ernst van het feit, want eenmaal geschorst zal hij bij veroordeling geen langere onvoorwaardelijke jeugddetentie opgelegd krijgen dan de reeds uitgezeten voorlopige hechtenis, anderzijds moet genoeg ruimte overblijven voor de zittingsrechter om ter zitting nog een passende straf of maatregel te kunnen opleggen.

De kernbevinding is dat, de dynamiek tussen voorlopige hechtenis en straf overziend, geconcludeerd kan worden dat de praktijk waarin minderjarigen die zich (vermeend) schuldig maken aan ernstige strafbare feiten hun onvoorwaardelijke vrijheidsstraf feitelijk (grotendeels) uitzitten in de voorfase van het strafproces welhaast structureel lijkt te zijn ingebed in het Nederlandse jeugdstrafrecht.⁴⁶⁶ Tijdens interviews wordt dit door verschillende rechters expliciet erkend en soms ook gerechtvaardigd op basis van 'pedagogische' argumenten. Zo zou een directe vrijheidsbenemende reactie op delictgedrag van minderjarigen vanuit pedagogisch oogpunt effectiever zijn. Ook zou de huidige praktijk minder schadelijk zijn voor de ontwikkeling van de minderjarige dan een praktijk waarin de minderjarige zijn proces weliswaar in vrijheid mag afwachten, maar hij vervolgens – maanden later – wordt veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf die hij dan nog moet gaan uitzitten. Andere rechters stellen zich daarentegen kritischer op ten opzichte van de huidige praktijk en menen dat het uitgangspunt te allen tijde zou moeten zijn dat de minderjarige zijn proces in (voorwaardelijke) vrijheid mag afwachten. Niettemin is duidelijk geworden dat veel rechters-commissarissen, raadkamerrechters en zittingsrechters in de dagelijkse praktijk functioneren binnen een stramien waarin de voorlopige hechtenis en de straf onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden, hetgeen – zolang dit stramien niet wordt doorbroken – een weerslag zal hebben op zowel hun voorlopige hechtenisbeslissingen als straftoematingsbeslissingen.

466 Uit het jaarrapport van DJI (2016) kan eveneens worden afgeleid dat weinig jeugdigen vanuit vrijheid instromen in een justitiële jeugdinrichting om een opgelegde onvoorwaardelijke jeugddetentie uit te zitten. In 2015 zijn weliswaar 165 jeugdigen (inclusief jongvolwassenen) op titel van jeugddetentie ingestroomd, maar – zo luidt de toelichting – “ten aanzien van de [...] groep jeugddetenties geldt dat dit vooral gaat om zelfmelders met een tenuitvoerlegging van een voorwaardelijke jeugddetentie of een vervangende jeugddetentie als gevolg van bijvoorbeeld een mislukte taakstraf of een niet betaalde geldboete” (p. 79). Voor de in- en uitstroomcijfers van jeugdigen in voorlopige hechtenis, zie paragraaf 5.2.

7.7.4 Afhangelijkheid van instanties en voorzieningen

Een vierde patroon in het rechterlijke besluitvormingsproces betreft de afhankelijkheid van externe instanties en de beschikbaarheid van voorzieningen. Hierdoor worden de beslismogelijkheden van de rechter-commissaris of raadkamer soms aanzienlijk beperkt. Dit speelt bijvoorbeeld in gevallen waarin de rechter-commissaris of raadkamer de voorlopige hechtenis eigenlijk zou willen schorsen, maar dit, gelet op de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige verdachte, uitsluitend verantwoord acht als er een “goed doortimmerd” plan van aanpak ligt van de hulpverlenende instanties (lees: jeugdreclassering en/of Raad voor de Kinderbescherming). Zolang de hulpverlenende instanties er niet in slagen om een dergelijk plan van aanpak op te stellen, wordt de rechter-commissaris en/of raadkamer ernstig beperkt in de mogelijkheid om de door zijn c.q. haar gewenste beslissing te nemen (zie par. 7.5.1.2, onder D). In dergelijke gevallen besluit de rechter-commissaris of raadkamer nog wel eens om slechts een kortdurende voorlopige hechtenis te bevelen, zodat op korte termijn opnieuw door een rechter naar de situatie wordt gekeken en hiermee tevens een signaal richting de hulpverlenende instanties wordt afgegeven dat zo spoedig mogelijk een plan van aanpak gereed moet zijn (zie par. 7.4.5.2).

Een complicerende factor is echter dat ook de hulpverlenende instanties op hun beurt vaak afhankelijk zijn van externe instanties en voorzieningen. Bij het opstellen van een plan van aanpak voor een schorsing lopen zij geregeld tegen praktische belemmeringen aan, zoals lange wachtlijsten en strenge toelatings- c.q. intakeprocedures voor opvangplekken, behandelplekken, scholen en andere dagbestedingsactiviteiten (zie par. 8.5). In de praktijk komt het dan ook wel eens voor dat een rechter-commissaris of raadkamer zich gedwongen voelt om een minderjarige in voorlopige hechtenis te nemen of te houden, omdat de hulpverlenende instanties er nog niet in zijn geslaagd om een geschikte opvangplek, behandelplek of dagbestedingsactiviteit voor de minderjarige verdachte te organiseren. In sommige van deze gevallen wordt de voorlopige hechtenis zelfs gebruikt als een soort ‘sociale bewaring’ van een minderjarige verdachte die naar het oordeel van de rechter-commissaris of raadkamer op dat moment geen veilige plaats heeft om te verblijven (zie wederom par. 7.5.1.2, onder D).

Een andere situatie waarin met name de raadkamer sterk afhankelijk is van een externe instantie is het geval waarin lopende de voorlopige hechtenis een persoonlijkheidsonderzoek wordt verricht door het NIFP, waarvan de uitkomsten moeten worden afgewacht alvorens de raadkamer zich voldoende geïnformeerd acht om een beslissing te kunnen nemen over een eventuele schorsing. Dit betekent dat, zolang het persoonlijkheidsonderzoek niet is afgerond, de raadkamer in zijn voorlopige hechtenisbeslissingen niet zal afwijken van het status quo, namelijk dat de verdachte in voorlopige hechtenis blijft zitten en van een schorsing (nog) geen sprake kan zijn. Zolang het persoonlijkheidsonderzoek loopt, zit de rechterlijke besluitvorming over de voorlopige hechtenis in dergelijke gevallen dus in een impasse,

hetgeen voor sommige raadkamers reden is om af te zien van een frequente rechterlijke beoordeling door direct de gevangenhouding voor de duur van 60 of 90 dagen te bevelen. In de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk is het persoonlijkheidsonderzoek – gelet op de doorgaans lange looptijd daarvan – dan ook één van de voornaamste redenen waarom raadkamers besluiten een langdurige gevangenhouding van een minderjarige verdachte te bevelen. Hier staat tegenover dat andere raadkamers in dergelijke gevallen juist wel een meerwaarde zien in het iedere 30 dagen opnieuw beoordelen van de voorlopige hechtenis om een “vinger aan de pols” te kunnen houden met betrekking tot het lopende persoonlijkheidsonderzoek (zie par. 7.4.5.1).

Een laatste voorbeeld van een in de praktijk voorkomende beperking van de beslismogelijkheden van de rechter-commissaris of raadkamer betreft de praktische belemmeringen rondom het gebruik van de nachtdetentie. In paragraaf 7.5.4 is naar voren gekomen dat verschillende geïnterviewde rechters graag de mogelijkheid zouden willen hebben om (meer) gebruik te kunnen maken van deze modaliteit van voorlopige hechtenis, maar dat dit in de praktijk vaak lastig uitvoerbaar blijkt. Voor toepassing van deze modaliteit van voorlopige hechtenis is allereerst vereist dat de verdachte kan verblijven in een justitiële jeugdinrichting op een dagelijks bereisbare afstand van zijn school of andere dagbestedingsactiviteit. Dit praktische vereiste is in het bijzonder problematisch in arrondissementen waar geen justitiële jeugdinrichting is gevestigd, hetgeen ertoe leidt dat in sommige arrondissementen zelfs in het geheel geen gebruik wordt gemaakt van deze modaliteit. Voorts dient zowel de justitiële jeugdinrichting als de school (c.q. organisatie die de dagbestedingsactiviteit aanbiedt) bereid te zijn medewerking te verlenen aan de nachtdetentie. Ook dit staat in de praktijk soms in de weg aan de mogelijkheid voor de rechter-commissaris of raadkamer om de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte in de vorm van nachtdetentie ten uitvoer te laten leggen.

De bovengenoemde voorbeelden laten zien dat de beslismogelijkheid van de rechter-commissaris en raadkamer niet alleen wordt begrensd door de wet en overige juridische standaarden, maar soms ook door (praktische problemen binnen) het bestaande stelsel van instanties en voorzieningen waarvan de rechter-commissaris en raadkamer in hun besluitvorming afhankelijk zijn. Dit kan betekenen dat de rechter-commissaris en raadkamer niet altijd de door hem c.q. haar gewenste beslissing kunnen nemen, maar soms zullen moeten zoeken naar een (tijdelijke) alternatieve ‘oplossing’. Soms betekent dit dat de rechter-commissaris of raadkamer geen andere mogelijkheid ziet dan te beslissen tot (voortzetting van) de tenuitvoerlegging van de voorlopige hechtenis van de minderjarige verdachte.

7.7.5 Pedagogische invalshoek

Een vijfde patroon betreft de pedagogische invalshoek die als een rode draad door de rechterlijke besluitvorming loopt. Rechters hebben doorgaans veel aandacht voor het ‘pedagogische effect’ van hun beslissingen. Ook stre-

ven rechters er, vooral in het kader van de schorsing, naar zoveel mogelijk 'maatwerk' te leveren om tegemoet te komen aan de specifieke pedagogische belangen en behoeften van de minderjarige (zie par. 7.5.2.2). Wel blijkt de pedagogische invalshoek soms lastig te rijmen met het wettelijke kader en andere juridische uitgangspunten. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat dit er in de praktijk soms toe leidt dat rechters-commissarissen en raadkamers minder strikt – en soms uiterst creatief – omgaan met de wet of andere juridische beginselen om zo de meest 'pedagogisch wenselijke' beslissing te kunnen nemen.

Een treffend voorbeeld betreft de door rechters ogenschijnlijk breed gedragen opvatting dat een invrijheidstelling van een minderjarige verdachte in het kader van een schorsing van de voorlopige hechtenis 'pedagogische voordelen' heeft te opzichte van een invrijheidstelling op basis van een afwijzing van de vordering tot voorlopige hechtenis, omdat aan de schorsing bijzondere voorwaarden kunnen worden verbonden waarmee (onder meer) pedagogische doelstellingen kunnen worden nagestreefd. Dit leidt er in de praktijk soms toe dat rechters-commissarissen of raadkamers soepeler omgaan met het aannemen van ernstige bezwaren (par. 7.4.2.3), de gronden voor voorlopige hechtenis ruimer interpreteren (par. 7.4.3.1) of het voorschrift van artikel 67a, derde lid Sv minder strikt toepassen (par. 7.4.4.3) om te voorkomen dat de vordering moet worden afgewezen en waarmee de pedagogisch wenselijk geachte schorsing onder voorwaarden mogelijk wordt gemaakt. Deze 'pedagogische wenselijkheid' van de schorsing ligt in belangrijke mate ten grondslag aan de in paragraaf 7.7.1 beschreven interactie tussen de bevelsbeslissing en de schorsingsbeslissing en vormt een voorname verklaring voor het geringe aantal afwijzingen van vorderingen tot voorlopige hechtenis en de prominente rol van de schorsing in de Nederlandse voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen.

Hierbij moet wel worden benadrukt dat rechters verschillen in hun bereidheid om ten behoeve van pedagogische belangen af te stappen van een strikte toepassing van wettelijke voorschriften en andere juridische standaarden. Dit is eveneens zichtbaar in de uiteenlopende wijzen waarop rechters omgaan met de beslissing over het wel of niet schorsen van de voorlopige hechtenis. Zo stellen sommige rechters zich op het standpunt dat van het schorsen van de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte die weigert verantwoordelijkheid te nemen voor zijn delictgedrag (lees: zich beroept op zijn zwijgrecht) een vanuit pedagogisch opzicht verkeerd signaal uitgaat, waardoor in die gevallen in beginsel niet tot schorsing zou moeten worden overgegaan, terwijl andere rechters van oordeel zijn dat de proceshouding van de verdachte geen rol mag spelen in de schorsingsbeslissing (zie par. 7.5.1.2, onder E). Voorts is in paragraaf 7.5.2.2 laten zien dat de opvattingen van rechters over (het doel van) het verbinden van bijzondere voorwaarden aan de schorsing van de voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte kunnen variëren tussen enerzijds de opvatting dat toepassing van bijzondere voorwaarden strikt is gebonden aan juridische regels en uitgangspunten en anderzijds de opvatting dat hulpverlening voorop dient

te staan en de hulpverlenende instanties hiervoor zoveel mogelijk de vrije hand moeten worden gelaten.

Bovendien is in dit hoofdstuk duidelijk geworden dat de opvattingen van rechters over welke aanpak pedagogisch verantwoord, wenselijk of effectief is nogal uiteen kunnen lopen. Dit blijkt onder meer uit de verschillende opvattingen van rechters over de 'pedagogische rechtvaardiging' van de praktijk waarin met de voorlopige hechtenis een voorschot wordt genomen op de vrijheidsstraf, zoals uitgebreid beschreven in paragraaf 7.4.4.5 en tevens aangehaald in bovenstaande paragraaf 7.7.3. Uiteenlopende opvattingen van rechters zijn er ook over de 'pedagogische effectiviteit' van het gebruik van bijzondere voorwaarden om een minderjarige verdachte in het kader van de schorsing te laten deelnemen aan een leerproject of een intensief behandelingstraject (zie par. 7.5.2.1, onder C). Sommige rechters beschouwen het vanuit pedagogisch perspectief effectief dat dergelijke interventies zo snel mogelijk worden gestart. In deze benadering biedt de schorsing van de voorlopige hechtenis een geschikt kader om dergelijke vroegtijdige interventies te faciliteren. Andere rechters stellen zich daarentegen op het standpunt dat dergelijke interventies niet alleen vanuit juridisch oogpunt – gelet op de onschuldpresumptie – gepaster zijn in het kader van een leerstraf of voorwaardelijke straf, maar ook dat het vanuit pedagogisch oogpunt van belang is om dergelijke interventies pas te starten als er een gedegen onderzoek is verricht naar wat voor type interventie passend is bij de problematiek van de betreffende minderjarige.

Het bovenstaande overziend, kan worden geconcludeerd dat de door rechters gehanteerde pedagogische invalshoek en het leveren van 'maatwerk' een centrale rol speelt in de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen, maar dat de implicaties hiervan voor concrete voorlopige hechtenisbeslissingen sterk afhankelijk zijn van de opvattingen van de betreffende rechter(s) over wat een pedagogisch verantwoorde en effectieve aanpak is, welke rol de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden hierbij kan hebben en wat de grenzen zijn die het juridische kader hieraan stelt. Het is duidelijk geworden dat deze opvattingen van rechters sterk uiteenlopen en dat dit in de praktijk kan leiden tot aanzienlijke verschillen in de wijze waarop met de voorlopige hechtenis en de schorsing onder voorwaarden wordt omgegaan. Hiermee kan worden geconcludeerd dat – paradoxaal genoeg – juist het door rechters *gedeelde* streven om, waar mogelijk, tot pedagogisch verantwoorde en effectieve beslissingen te komen in sterke mate bijdraagt aan een *gedifferentieerde* voorlopige hechtenispraktijk, waarin sommige rechters het niet altijd even nauw lijken te nemen met de wettelijke voorschriften en kinder- en mensenrechtelijke uitgangspunten.

7.8 TOT BESLUIT

In dit omvangrijke hoofdstuk is getracht het rechterlijke besluitvormingsproces inzake de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten minutieus te ontleden op basis van data die zijn verzameld door middel van observaties tijdens voorgeleidingen en raadkamerzittingen en interviews met rechters. Hiermee is een gedetailleerd beeld geschetst van de wijze waarop rechters in jeugdzaken omgaan met de voorlopige hechtenis. Ter afsluiting van dit hoofdstuk is evenwel een drietal kanttekeningen op zijn plaats:

1. In dit hoofdstuk is een veelheid aan factoren, belangen en processen die van invloed kunnen zijn op de voorlopige hechtenisbeslissing de revue gepasseerd. Het is van belang voor ogen te houden dat deze factoren, belangen en processen in de praktijk nooit op zichzelf staan en de betekenis en invloed hiervan altijd afhankelijk is van de specifieke context van het individuele geval. Uiteindelijk wordt iedere voorlopige hechtenisbeslissing dan ook genomen op basis van de waardering van het “toetaalplaatje” van de zaak. Bovendien kunnen de rechterlijke beslissingen niet los worden gezien van de werkprocessen en beslissingen van andere actoren die betrokken zijn in de voorfase van het jeugdstrafproces, zoals de officier van justitie, advocaat, Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering en de justitiële jeugdinrichting. Hierop zal in het volgende hoofdstuk nader worden ingegaan.
2. De weergave van het rechterlijke besluitvormingsproces in dit hoofdstuk kan mogelijk de indruk wekken dat voorlopige hechtenisbeslissingen vrijwel volledig voortvloeien uit bewuste overwegingen van de rechter. Rechtspsychologisch onderzoek toont evenwel aan dat ook onbewuste gedachten en gevoelens van de rechter een rol spelen in de rechterlijke besluitvorming.⁴⁶⁷ Ook al valt het in kaart brengen van deze ‘onbewuste kant’ van de rechterlijke besluitvorming buiten de reikwijdte van het onderhavige onderzoek, het is niettemin belangrijk om dit na het lezen van dit hoofdstuk in het achterhoofd te houden.
3. Tot slot is het van belang dat de lezer zich blijft realiseren dat voorlopige hechtenisbeslissingen in de praktijk doorgaans in een zeer kort tijdsbestek (moeten) worden genomen. Dit gegeven kan in het onderhavige hoofdstuk door de uitvoerige beschrijving van het rechterlijke besluitvormingsproces – en in het bijzonder door de citaten van de soms diepgaande reflecties die door rechters tijdens de interviews naar voren zijn gebracht – eenvoudig naar de achtergrond verdwijnen. Qua omvang en diepgang weerspiegelt dit hoofdstuk dan ook niet de doorsnee gang van zaken tijdens de beraadslagingen in raadkamer, waarin niet telkens alle afzonderlijke criteria voor de voorlopige hechtenis worden bespro-

467 Zie o.m. Deelen 2015. Zie paragrafen 1.6.3.1 en 3.3.2.

ken, doorgaans niet of nauwelijks sprake is van diepgaande beschouwingen of discussies en veelal vrij snel tot een beslissing wordt gekomen.⁴⁶⁸

In dit hoofdstuk is gepoogd een dieper begrip te krijgen van het rechterlijke besluitvormingsproces door ook de aspecten te belichten die veelal niet in de formele motiveringen van beslissingen naar voren komen en zelfs tijdens de beraadslagingen in raadkamer doorgaans onbesproken blijven, maar wel van invloed (kunnen) zijn op de besluitvorming. Ook zijn de rechterlijke percepties die aan de besluitvorming ten grondslag liggen in de analyse betrokken. Hiermee is getracht een zo compleet en diepgaand mogelijk beeld te geven van de rechterlijke besluitvorming inzake de voorlopige hechtenis van minderjarige verdachten in de Nederlandse jeugdstrafrechtspraktijk. In het navolgende hoofdstuk wordt getracht het begrip van de voorlopige hechtenispraktijk van minderjarigen nog verder te verdiepen door ook de aan de voorlopige hechtenisbeslissing ten grondslag liggende dynamiek tussen de verschillende betrokken professionals en instanties in kaart te brengen.

468 Zoals reeds is beschreven, moet hierbij worden bedacht dat het rechterlijke besluitvormingsproces inzake de voorlopige hechtenis niet is beperkt tot de beraadslagingen in raadkamer. Dit proces start reeds bij het bestuderen van het dossier voorafgaand aan de raadkamerzitting (zie par. 7.2.2 – 7.2.5).